De loop der dingen

Jeanne Reyneke van Stuwe

bron
Jeanne Reyneke van Stuwe, *De loop der dingen*. L.J. Veen, Amsterdam z.j. [1902]

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/reyn008loop01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

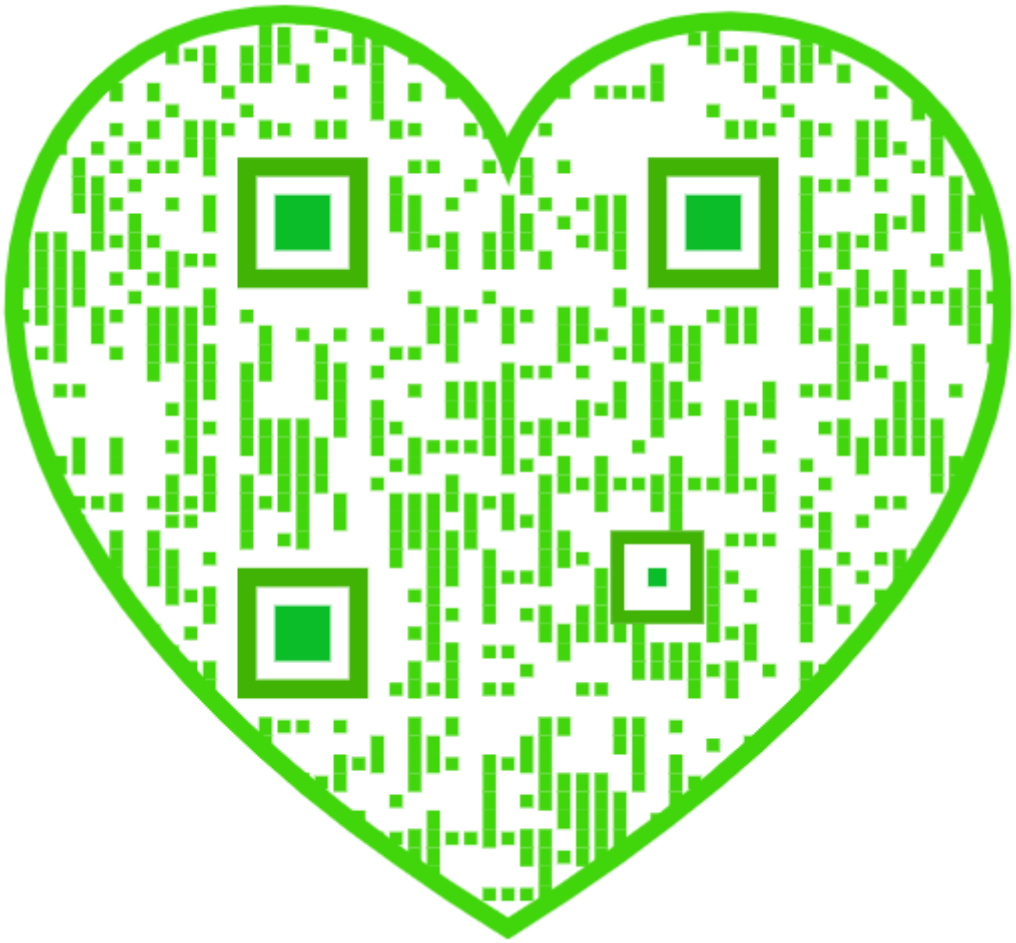

[Deel 1]

Eerste hoofdstuk.

I.

Zondag-middag.

Het zonnige schijnsel van den helderen voorjaarsdag vulde de kamer met een dun en luchtig licht, gleed spelend over het glimmend hout der meubelen, en teekende, op den grond bij de ramen, het patroon der vitrage-gordijnen. Het was na het middagmaal; het vierkante vlak der tafel lag leeg, nu schalen en borden ervan verdwenen waren; de stoelen, zooeven verlaten, stonden nog ordeloos.

Bij het rechtsche raam, op den rieten leunstoel, zat Jan, met de beenen over elkaer, en de armen op de borst gekruist; zijn pijpje hing in een hoek van zijn mond, en over zijn knieën lag een krant, waarin hij niet las. Hij staarde voor zich uit, op zijn manier, in nadenken verdiept.

In huis was het stil; nu en dan klonk het licht geraas van Bet's bezig-zijn, in de keuken, gedempt door de dichte deur, maar overigens was het zoo drukkend-rustig en zoo leeg om hem heen, alsof de gewone Zondagsche vrede nog was ver-

sterkt door de omstandigheid, dat er gisteren een doode uit het huis was gedragen.

Jan zat, en dacht.

De vroege, nog niet sterke, voorjaarszon scheen op zijn kort, wit-blond haar; hij zag er nog zeer jong uit, ondanks zijn breede, stoere gestalte, en al was hij reeds vijfentwintig jaar oud. Hij had een glad, rond, bol gezicht, dat bij elke gelegenheid vol-stroomde met bloed, een niet-hoog voorhoofd en flauw-blauwe oogen onder witte wenkbrauwen. Hij zat in zijn overhemd, dat strak sloot om zijn forschen romp, en zijn krachtige, knoestige armen.

Hoe zou het nu gaan .... hoe zou het nu gaan? ... Zijn tante, bij wie hij, sinds den dood zijner ouders, al meer dan tien jaar had gewoond, was gestorven, en nu vroeg hij zich af: of hij hier, met de twee meisjes alleen, zou kunnen blijven, zooals tot nu? Hij zou het ellendig vinden, van hier te moeten, hij was zoo aan deze omgeving gewoon, en dan .... van Ali weg .... In ieder geval moest hij dan probeeren, ergens in de buurt ónder te komen; hij wou Ali zien, elken dag, al wist hij ook wel, dat háar dit niet schelen kon .... Het was vreemd, maar hij voelde zich zóó vast aan haar verbonden, dat hij zich zijn leven niet zónder haar kon denken. Hij had van haar gehouden, ál de jaren, dat hij haar had gekend, en al was zij nú ook veel minder natuurlijk-vriendelijk tegen hem, dan vroeger, toen zij als kinderen speelden en stoeiden, en zij hem dikwijls, argeloos, een zoen had toegestaan, hij was, met immer dezelfde, onwrikbare trouw, aan haar verknocht gebleven. Maar alle

menschen in de buurt wisten wel, even goed als hijzelf, dat *zij* om hem lachte, en hem voor den gek hield, waar zij kon .... om háár behoefde hij dus niet hier weg te gaan .... En om Bet .... nu, dáárvan begreep iedereen, dat *hij* er geen zin in had, neen, *die* was tenminste geen bezwaar .... En dan, 't zou misschien een heele tegenvaller voor de meisjes zijn, juist, nu er, door den dood der moeder, minder geld binnen-kwam, zijn kostgeld óók te verliezen .... Wat moest hij doen? ...

Door een onwillekeurige beweging gleed het blad van zijn knie, gedachteloos hield hij het tegen. Als Bet er niet over begon te spreken, zou hij het dan óók maar niet doen? Het was toch eigenlijk meer hún zaak, dan de zijne ... Ali bemoeide zich nooit met de dingen van 't huishouden, die zou dus ook nú er wel over zwijgen, maar Bet, die altijd alles bezorgde, en overal om dacht, nog meer dan zijn tante, die langen tijd sukkelend en zwak was geweest, - als die er niet over beginnen zou, nu, dan zou hij het óók niet doen.

Ali ... Ali ... wat had ze gehuild, arme meid, wat had ze gekermd en gesnikt, dien avond, dat tante stierf, wat had ze aangegaan, zonder naar zijn bedarende woorden te hooren ... en wat had Bet haar besnauwd ... Ze was wel wat graag buitenshuis, Ali, en hield wel wat te veel van pleizier, maar was dat een wonder, zoo'n jonge meid? En thuis, daar had ze niet veel, met haar klagende moeder, en die bitse, onvriendelijke Bet. Tegen niemand was Bet ooit zoo als tegen Ali ... je zou zeggen ... een eigen zuster ...

Hij had, zoo straks, wel aan Ali willen vragen: Wille we 'n endje gaan loope? dat verzet je wat, - maar hij was bang geweest voor een weigering, omdat eerst gisteren haar moeder begraven was ... Wat deed ze nu? zou ze weer huilen? ... 't Was in de achterkamer zoo stil ... Hij had ook geen lust, om uit te gaan; was 't maar weer morgen, waar moest je op zoo'n Zondag-middag naar toe?

Hij nam de pijp uit zijn mond, schudde die op een der potten van de bloemen-tafel, die tusschen de ramen stond, uit, en legde zijn ellebogen op de vensterbank van het opgeschoven raam. De zoele lucht woei hem in 't gelaat, het was mooi weêr. Wat kinderen, meisjes, met schoone witte boezelaars, een enkele kleine jongen, in een frisch-gewasschen blauw kieltje, speelden rumoerig, met drukke beweginkjes en korte, snelle schreeuwtjes, in de rustige straat; soms rende er een, met een haastig geklapper der hollende voetjes op de steenen, onder het raam voorbij, totdat een lantaarnpaal was bereikt, die dan werd omhelsd met den triomfantelijken kreet: Een, twee, drie, buut, vrij!

Hij keek de korte, smalle straat af, die naar rechts uitliep in het veld, en links leidde naar een dwarse, breedere straat. Het was een straat met nette boven- en beneden-huisjes, allen gelijk van uitzicht, allen even burgerlijk-fatsoenlijk van voorkomen. Jan zag naar een kind, dat de bel van een huis, ergens aan den overkant, niet bereiken kon, en daarom luid op de deur ging bonzen. Een vrouw stak snel-nijdig haar hoofd

uit een bovenraam, om woedend dat spektakel te verbieden, maar toen zij merkte, dat het haar kind was, verdween zij, met een: o, zoo, bè jij 't! van 't raam, en kwam opendoen.

Aan een plotselingen tocht, voelde Jan, dat de deur open-ging. Hij keerde zich om; Bet was binnengekomen, met de schoon-gewasschen lepels en vorken, die zij in de buffet-kast kwam bergen. Zij zag Jan daar zitten, zoo lusteloos en verveeld, en opeens kwam het vermoeden in haar op, dat hij wachtte op Alewien, om met haar uit te gaan. En, in een plotselingen jaloerschen aandrang, vroeg zij hem:

- Ga je niet uit, Jan?

- Uit? aarzelde hij.

- Ja, werom nie? Je ga toch elleke Zondag wat loope?

Hij keek gedachteloos uit het raam. Ze sprak niet over verhuizen.... 't Zou nu een goede gelegenheid zijn geweest, anders, om alles te bepraten.... zoo rustig.... en geen van beiden aan 't werk .... Maar ze zei niets, dus sprak hij óok niet, natuurlijk.... Uitgaan?.... Veel zin had hij niet; niemand was hem komen halen, waar moest hij heen?.... Wat deed Ali toch in de achterkamer? Zou ze daar den heelen middag blijven? Als hij zeker wist, dat zij zoo aanstonds kwam, dan bleef hij hier.... Thuisblijven, dat was anders óok niks gedaan.... zoo'n langen middag stil-zitten, en op Bet's strakke gezicht kijken.... geen woord kwam er over haar lippen.... Hij begreep het wel, bedroefd om haar moeder was

ze, maar, affijn, d'r was toch niks an te veranderen, niewaar, je mot 't dragen.... Nu, hij zou dan maar gaan, licht dat hij den een of den ander ontmoette....

Hij stond op, liep Bet voorbij, met een: Nou, goeiedag, dan gaan 'k maar effe, naar zijn kamertje, waar hij het vest en het jasje van zijn kamgaren pak aantrok, en zijn lage schoenen, die hij vanmorgen had gepoetst. Bet had er dus zeker niets op tegen, dat hij bleef.... Nu, daar was hij blij om, 't had hem al lang zwaar op zijn ziel gelegen, wat hij toch zou moeten beginnen, als tante eens kwam te vallen.... En nu zou alles toch bij 't oude blijven.... nu, daar was hij blij om, waarachtig blij.

Met een klein, hard schuiertje borstelde hij zijn ronden hoed, zette hem op, en liep de trap van het bovenhuis af.

Bet was door-gegaan met het opbergen der vorken en lepels; toen zij het dicht-slaan der deur vernam, richtte zij zich uit haar bukkende houding op, sloot de kast, en luisterde, om te hooren welken kant hij ging. Haar ellebogen rustten op de heupen, haar handen vouwde zij, zoo bleef zij staan, verzonken in gedachten. Haar groote, breede figuur, nadrukkelijk afgelijnd door de strakke, zwarte japon, deed massief en zwaar in de ijle kamer-ruimte; haar beenig, leelijk-geel gelaat, met de donkere, glad weg-gestreken haren, was een vreemde, bleeke vlek tegen het diep-glanzend mahonie der kast. Zij stond onbeweeglijk-stil terwijl een vaag gerucht uit de achterkamer, waar Alewien bezig was, tot haar kwam, en zij dacht

er over, hoe goed het was, dat zij Jan had uit laten gaan. Nu behoefde zij, - als zij tenminste niet samen uitgingen, wat nóg erger was, - het niet den geheelen middag aan te zien, hoe Jan Ali verslond met zijn oogen, hoe hij geen woord, geen blik voor háár over had..... O, al had Jan het nooit met ronde woorden gezegd, zij wist het wel, zoo goed als iedereen, dat hij dol was op Ali, omdat ze mooi was, mooier dan zij.... en hij gaf er niet om, dat ze lui, snoeplustig, leugenachtig was, en aan den lossen kant, - de lichtzinnigheid keek haar de oogen uit, zat haar in 't bloed. Als zij eens alles zei, wat ze van Ali wist en vermoedde! ... 't Was haar eigen zuster, maar wat ze voor haar voelde, altijd had gevoeld, was een soort afschuw, een norsche wrevel, omdat Ali haar heele leven was vóor-getrokken en aangehaald, en iedereen háár liet schieten....

Zoo valsch, om zoo te grienen en te blêren, de laatste dagen! had ze ooit wat om d'r moeder gegeven? Niet zóóveel! ze dacht alleen om d'r eigen zelf, niets, geen klein pleiziertje, had ze ooit d'r moeder gegund, en nou zoo te huilen ... kemeedie! Moeder was al zoo lang ziek geweest, en altijd snauwerig en grommerig; ze kon 't niet helpen, ze was ziek, maar had zij, Bet, d'r toch niet dag en nacht opgepast, totdat 't niet noodig meer was? En had zij al dien tijd niet dubbel poot-aan gespeeld, omdat haar moeder niets meer verdiende, en niet eens meer mee-helpen kon? Zij was blij, toen de ziel uit d'r lijen was, je mocht 'r de rust niet misgunnen, en daarom

had zij dan ook niet gehuild en getierd als een zot, dat kon je immers niet meenen! En die Jan, die nam alles maar voor goeie munt op, en die wou d'r tróosten! 't was om te lachen! Ali gaf niks om hem, geen halve rooie cent! ... Even flitste een wreed-blije triomf door haar hersenen heen, toen zij dit bedacht. Maar wat gaf dat? Jan hield toch niet van háár .... Als Ali maar eerst weg was .... dan, misschien .... als Ali maar weg was ....

De deur der achterkamer ging open. Haastig nam Bet het opgevouwen, rood-en-zwarte tafelkleed, dat op een stoel lag, en spreidde het over de met een barsterig zeil bekleede tafel heen.

Achter haar kwam Alewien de kamer in.

- Zeg! zei ze, 'k gaan effe-n-uit, zeg!

Bruusk keerde Bet zich om.

- Wat! ga je uit!

- Ja, effe, 'k het Lies beloofd.

- Uit! je wil uit! en gistere-n-is moeder pas onder de aarde gebrach, snauwde Bet. Nee, da's fesoenlek! da' mo'k zegge! Maar as jij nie sliere en straatslijpe ken, dan is 't nie goed bij jou!

- Nee, da' kèn wel, zei Alewien kalm, die nooit tegen Bet's schelden te keer ging, omdat het haar al lang niet meer trof. Nou, bsjoer! En zij trok de deur achter zich dicht.

Bet keek haar na in de straat. Zou ze Jan ontmoeten? Neen, als dat in haar plan lag, dan was ze wel eerder weg-gegaan, ze had heel goed zijn dicht-slaan van de deur gehoord. Erg netjes, om nu, één dag na de begrafenis, uit te gaan!

Zij kon Alewien nog zien, vief en luchtig liep ze, aan den zon-kant van de straat, in haar zwart openhangend manteltje en donkerblauwen rok, en het witte matelootje met zwart lint om den bol, boven het frissche, blanke, blozende gezicht. Om haar hals blonken fel de roode bloedkoralen, die zij altijd droeg, en die zij ook nú niet had afgelegd. Bet keek haar, met verholen afgunst, na; hoe kwam die meid toch aan zoo'n knap figuur? zeker door d'r corset, of zou 't liggen aan haar japonnen, die ze zelf op haar naaiwinkel maakte? Zij, Bet, leek net op d'r moeder, die was óok niet mooi geweest, en had zich maar wát best door de wereld geslagen .... Ali, wat dáárvan worden moest! ....

Zij ruimde de kamer verder op, zette de stoelen om de tafel heen, en trok de banden los van haar bonte schort, dat zij, over haar zwarte japon, had aangebonden. Toen ging zij in de slaapkamer, en vluchtig beving haar een vaag gevoel van verwondering, omdat het er zoo stil en verlaten was. Een paar dagen geleden nog maar, had daar, in het groote bed, haar moeder liggen treuren en klagen; ja, dat waren me dagen geweest! toen zij, tusschen haar gewone werk door, haar moeder moest naloopen en verzorgen, geen minuut had ze rust, en wie nam haar wat uit de hand? Ali? die was blij, als ze 's morgens om acht uur de deur uit, naar haar naaiwinkel, kwam, en er niet eer in hoefde, dan om negen uur 's avonds. Ze was wel om acht uur vrij, maar dan bleef ze op straat nog wat rond-boemelen, god weet, wat ze

dan uithaalde, maar veel goeds was 't niet ....

Bet was het zichzelve nauwlijks bewust, maar dat haar zuster zoo was, verschafte haar een geheime, boosaardige vreugde. Zij zou haar met geen hand tegenhouden, al zag ze 't ook nóg zoo duidelijk, dat haar zuster den verkeerden weg opging; 't was zelfs, of zij wachtte op haar val: omdat die haar van deze gehate tegenwoordigheid bevrijden zou. Zij had Alewien eigenlijk altijd gehaat; in vroeger jaren met den jaloerschen, spijtigen nijd van een achteruitgezet kind, en later, nadat Jan in haar leven gekomen was, met de hevige, hartstochtelijke ijverzucht van een leelijke, onbegeerde, maar sterk-liefhebbende vrouw. Vroeger wreekte zij haar wrok tegen Alewien, door van haar te klikken en kwaad te spreken, - tegenwoordig behandelde zij haar met een voortdurende, minachtende, koele onverschilligheid, die soms plotseling werd verwoest door een verschrikkelijke vlaag van onweerhoudbare woede, als Alewien zich te vriendelijk jegens Jan had gedragen, en hij dan dagen-lang rond-liep als in een roes, niet sprekend, niets uitvoerend, wanneer hij thuis was, maar aldoor naar Alewien starend, met een strakken, gespannen, verwachtenden blik. Dan haatte zij Alewien, met een zóó harden, geweldigen haat, dat zij haar had kunnen aangrijpen en kwaad-doen, om het leed te wreken, dat Jan werd aangedaan, en om haar eigen, ergen wrok op haar te koelen. Maar Alewien gaf daar nooit voldoende aanleiding toe. Haar bevliegingen van lief-zijn tegen Jan waren zóó vluchtig en zóó

weinig ernstig-gemeend, dat niemand anders dan de diep en hardnekkig verliefde Jan er hoop voor de toekomst uit had kunnen putten, en dat niemand anders dan Bet, met haar van wangunst doorvreten ziel, er aanstoot aan had kunnen nemen.

Haar groote, moederlijk-teêre, zusterlijk-aanhankelijke, vrouwelijk-innige liefde voor Jan, was het mooie, dat Bet in haar droog, eentonig leven mee-droeg als haar liefsten, kostbaarsten schat. Zoodra Jan als inwoner in hun huis was gekomen, had zij, ofschoon zij even oud was als hij, een zacht, beschermend gevoel voor hem gehad; zij stoeide niet met hem, zooals de drie jaar jongere Alewien, maar zij zorgde voor hem, zij verstelde zijn kleeren, zij gaf hem dikwijls van haar spaarcenten, en was zijn voorspraak, als haar moeder hem bestraffen wilde. Het was, of zij veel ouder was dan hij; zoo voelde hij het ook, en daarnaar behandelde hij haar. Hij was een stille, eenzelvige jongen, die alleen soms uit de plooi geraakte door Alewien's uitbundige vroolijkheid. Als kind reeds zag Bet het met leede oogen aan, in een onbewuste, vage aandoening van spijt, dat zij niet door hem werd opgemerkt, maar toen, met haar jaren, haar liefde wies, en zich merkbaar deed worden aan haar, werd ook haar afgunst sterker en sterker, en begon zij haar zuster te haten. Alewien hield óok niet van Bet, maar zij was te goed-van-humeur, te opgewekt-van-karakter, om haar dit altijd en door-alles-heen te toonen. Zij lachte dikwijls om Bet's uitvallen, of spotte

er, tegen anderen, mee, op een goedig-gemoedelijke wijze, maar ging er zelden met heftigheid op in.

II.

Bet zuchtte, 't Was toch wel verschrikkelijkeenzaam en stil, zoo moederziel-alleen in huis ... Ali, die liep d'r maar uit, die had nergens geen eerbied voor ... En *zij* ... altijd was ze alleen, niemand die wat om d'r gaf, en toch kwam altijd alles neer op háár ... Ze had nooit kunnen denken, dat het weg-zijn van de klagende, ziekelijke, tobbende vrouw, die haar moeder was, zoo'n leegte teweeg brengen zou. Al lang had ze niets meer kunnen doen, al lang had Bet heel alleen de wasschen moeten beredderen, en toch was het nu zoo vreemd en ongewoon, zonder de aanwezigheid van haar, die eigenlijk al geheel buiten het huishouden had gestaan ...

Bet nam haar naai-mand, en ging ermee naar de voorkamer; ze moest zich maar wat zien te verzetten. Twee van Jan's boezeroenen moesten worden versteld, dat had ze met wasschen gezien, en in den laatsten tijd had ze geen gelegenheid gevonden, er aan toe te komen, ze kon die nu mooi eens in orde maken.

Voor het raam ging zij zitten op den rieten stoel, en spreidde een boezeroen uit over haar schoot, nagaande hoe groot het stuk was, dat zij er in zetten moest. O, wat was zoo'n Zondag toch lang en saai en vervelend, ze had veel liever een gewonen werkdag, dan vergat ze zichzelf, en dan

kon ze niet denken, niet denken ... Haar hoofd deed soms zeer van het denken, maar kwam je er verder mee? Geen steek.

Zij bevochtigde een draad garen tusschen haar dikke, bleeke lippen, en stak dien toen, strak-turend, door het oog van de naald. Zij speldde het afgeknipte stukje rondom het gat vast, en begon de zoompjes te naaien.

Wat was het stil, dood-stil, drukkend-stil hier in huis ... Misschien viel 't haar zoo bizonder op door de drukte der vorige dagen. Maar die stilte was naar en vreemd, dat was zeker. Zoo heelemaal geen aanspraak te hebben, zoo heelemaal op je zelf alleen aangewezen te zijn, dat was niet alles. 't Gaf je zoo'n kil, vervelend gevoel, te weten, dat er niemand, niemand was om je heen ... Had ze Jan maar niet gevraagd of hij uitging ... Och, als ze dat niet had gedaan, dan was hij immers met Ali toch mee-getrokken, - met Ali! Neen, spijt had ze niet. Dan maar alleen. Wat kwam 't er ook op aan!

Aan zelf-uitgaan dacht Bet niet; ze ging nooit anders uit, dan om boodschappen te doen; wandelen, daar hield ze niet van, en nu, één dag na de begrafenis van haar moeder, zou ze 't zeer ongepast hebben gevonden.

De juffrouw van den overkant kwam de deur uit met haar man; Bet keek hen gedachteloos na, en zag toen bij toeval een kleine, dikke figuur den hoek van de straat omkomen. Tante Bet! Dat was aardig, dat die nu ook nog eens kwam, ze had haar zuster in de laatste dagen zoo trouw bezocht.

Ze legde haar werk neer, ging op het portaal, en trok, aan het touw, de deur open, vóórdat tante had gebeld.

- Kom bove, tante! riep ze. 'k Zag u daar nèt ankomme!

Met moeite werkte zich het dikke, asthmatische vrouwtje de trap-treden op.

- Hè! hè! 'n heele klim! hijgde ze, aangekomen op het portaal.

In de kamer, liet zij zich aanstonds neer op den zwart-leêren leunstoel voor het linker-raam, en trok, met rappe vingers, de fluweelen banden van haar zwarten kapot-hoed los, terwijl Bet haar het korte, zwarte pelerientje van de schouders nam.

- 't Is nog warm, as je loop, blies tante haar adem uit, en bestreek zich het bolle, blozende gelaat met haar grooten zakdoek. En hoe heb jij 't, meid? vroeg ze, toen ze wat tot bedaren kwam. 'k Zeg teuge Teunis, 'k ga-n-effe na de meisjes kijke, zeg 'k, ja, hier na toe, da' was zoo me gewone loop in de laaste dage, hè? ... Ja, 't is je wat, och! och! zoo'n eige zuster! ... Maar la 'k je nie naar make, jullie weet er toch 't meeste van ... Zij zweeg, nadenkend-bedroefd starende uit het raam.

- Doe u uw hoed nie af? Doe nou effe u hoed af, zei Bet, maar tante bedankte, ze had hem juist zoo stevig vast-gezet, met twee pennen, om den wind, want 't woei straf, al merkte je 't ook niet in huis, geen kóude wind, je werd er eer wárm van, maar toch woei 't straf.

- En waar is Alewien? Wat hèt me dat kind

gehuild, jonge, jonge nog toe! Je kreeg der meeëlije mee!

- Hoe harder gekrete, hoe gauwer vergete! zei Bet bits. Nou is ze-n-uit!

- Uit? Uit? Hoe is 't gosmogelek! Hoe komp ze d'r bij! Je mos da' toch wat tegehoue, kind, da' straatloope van Ali, da's nie goed! da's nooit goed!

- En wa' ken *ik* d'r an doen? Hoort ze na mijn?

- Nee, maar jij ben de ouste, kind! da' mo' je nie vergete! Jij mot d'r onder 't oog brenge, wa' passelek is!

- Jawel! zei Bet. Ik loop d'r ná, ik ben daar d'r kindermeid! En dan nog, ze wil van mijn ommers nooit niks gezeid weze, da' weet u wel! Om wie geeft die nou? Hoorde ze ooit zelfs na moe? Die geef om geen god of gebod!

Tante Bet schudde het hoofd, zonder iets te zeggen. Jammer, jammer toch, dat die zussen elkander zoo slecht verdroegen! Zij vond, dat, nu hun moeder niet langer de verantwoordelijkheid droeg, Bet wat moest toezien op Alewien. Maar ze kende Bet: ze was goed en meegaand en gewillig genoeg, ze had veel voor een ander over, en ze had haar moeder trouw verzorgd, dat moest worden gezegd, 't was een degelijk, braaf, fatsoenlijk meisje, daar stond ze voor bekend, maar, op 't punt van Alewien, was ze niet te spreken, dan werd ze zoo stug en stroef, alsof ze over een vreemde sprak. 't Was zonde, neen, dan waren zij en haar zuster anders geweest in hun jonge jaren! ...

Bet zat nijdig uit het raam te kijken. Altijd

Ali! Daar werd ze wat mee vervolgd! Omdat *zij* nu bij toeval de oudste was! Ja, die tante Bet, háár petetante nog wel, die was al nèt als de rest, daar was 't óok bij: Ali voor en Ali na. Altijd geweest. Toen ze nog kinderen waren, wie kreeg toen altijd de meeste centen om stroopies te koopen? Ali. Voor wie was 't mooiste stuk speelgoed te Sint Niklaas? Voor Ali. Wie trok tante vóór, als ze samen gekibbeld hadden? Ali. Wie klaagde altijd zoo over de stekelige wol van de kousen, die tante, omdat ze zelf geen kinderen had, voortdurend voor haar nichtjes aan het breien was, en wie kreeg dan andere, met fijne wol gebreid? Ali. En als ze dan nog klaagde over het harde afmaaksel aan de teen, dan zei tante: 'k Zel ze voortaan wel toe-máze, - en wie moest dan de stekelige kousen, en die met de harde afmaaksels dragen? Zij, Bet, natuurlijk.

Zoo was 't altijd met alles gegaan. En nu, nu zou *zij* zorg moeten hebben voor Ali, alsof die geen mans genoeg van d'r eigen was!

Ze vouwde Jan's boezeroen op, en legde het op haar naai-mand.

- Nog zoo an 't werk? vroeg tante goedig. Ze zou maar niet meer over Ali spreken, en haar liever zèlf eens onder handen nemen.

- Och, ja, da' mot ook al gedaan worde.

- Zondags steek houdt geen week! waarschuwde lachend tante.

- Nou, ja! ken ik met me hande over mekaer gaan zitte? 'k Ken nie stil weze, 'k mot wa' te doen hebbe.

- Ja, vlijtig, da' bè je, kind! daar mag menig 'n voorbeeld an neme, da' zeg 'k zoo vaak teuge Teunis, met werke, werke, zeg 'k, is d'r geen een zooas Bet, ze is voor niks nie te lui. - O, ja, wa' 'k zegge wil, en liege niet, hoe krijg ie toch je strijkgoed zoo stijf? juffrouw Hille, die was daar zoo net bij me, en die klaagde, dat d'r mans boorde zoo gauw slap wiere, o, zeg 'k, da' zel 'k wel 's an me nichie vrage, 'k gaat er toch temee na toe.

- O, da' krijg 'k zoo stijf, omda' 'k 't goed slijknat strijk, met rauwe stijsel .... Maar da' ken niet iedereen .... as je 't nie ken, dan plak 't goed an de boute .... Ik ben twee jare-n-op strijke gewees, an 't inrichting van de Vries, u weet wel, en daar het 'k 't allemaal geleerd .... Met gekookte stijsel wor 't goed gauw slap, met rauwe blijf 't lank hard, maar 't is nie gemakkelek ....

- Nee, da' wou 'k óok zegge.

- 'k Schuur eerst me boute glad, en dan wrijf 'k ze in, met was. As je teveel van de rauwe stijsel neemp, dan plak 't, en as je te weinig neemp, dan wor 't goed nie stijf, zóo nauw luistert dat, je mot percies wete hoeveel da' je ken neme.

- Sja, je mot 't maar wete! En kè je 't nou zoo alleen wel rooie? Zou je d'r geen hulp bij-neme?

- Och, wa' dee moe nou in de laaste tijd! Wa' bandjes uithale, wa' mee helpe opvouwe, daar liep 't ook al mee af, 'k dee 't toch allemaal al alleen. En met 'n hulp da's toch niks gedaan,

as je d'r zelf nie achter hene zit, dan doene ze 't toch nie na je zin; dan gooie ze d'r maar hande vol chloor op, om d'r gauw mee klaar te weze, en dan valle d'r later zúkke gate in 't goed, en dan krijg je klach op klach .... nee, daar het 'k 't niks op begrepe.

- Och, nee, da's waar, en dan heb ie nog maar meer werk van 't naloope, is 't zoo niet?

- Maar wil u nie wat hebbe? La' 'k 'n bakkie thee zette? Of wil u wat retaffia?

- Nou, ja, wat retaffia, da's smakelek, hè, zei tante, met een genoegelijk lachje.

Bet ging naar de buffet-kast, haalde de stopflesch met vruchten-op-brandewijn, zette die op een namaak-japansch blaadje, met twee laagvoetige glaasjes. Met een ronden, lang-gesteelden lepel, schepte zij de glaasjes vol met vruchten-en-vocht.

- Da' was zoo moeder d'r liefhebberij, zei ze. Verleje zomer hèt ze nog alle vruchte d'rvoor uitgezoch: kerse, besse, arebeie, framboze, want 't moste mooie weze, zee ze-n-altijd; morelle het ze niet ingemaak, die ware te duur van 't jaar, zes stuiver 't pond. Asjeblief, da' 't je wél mag bekomme, en ze gaf tante het glaasje, met een lepeltje er in, op een schoteltje, bij haar op de vensterbank.

- Dank, da' ziet er goed uit! En tante proefde een besje. Delikaat, hoor, echt fijn! Maare.... wa' 'k zegge wou ... wor je nie te veul achteruit gezet door 't henegaan van je moe?

- Wa' bedoel u?

- Ja.... 'k doch, da' ze nogal 'n arig duitje

kreeg van die, was 't geen lijfrente? van de tante van je vader.... 'n Mooie instrooiïng, doch 'k, was da' niet zoo?

- 'n Arig duitje? Heb u dat altijd gedoch! Tien gulde elleke maand, niks meer, hoor! Ja, da' neemp moeder mee, maar d'r is nou ook weer 'n eetmond minder, en met Jan z'n kosgeld, en de zes gulde, die Ali inbrenk, ken 'k d'r nou toch wel komme. 't Blijft flink anpakke, maar dat hèt 'k al z'n leve gedaan, dusse....

- Ja, Ján, daar wou 'k nèt op komme, wat denkie met Jan te doen?

- Met Jan te doen?

- Ja, je begrijp toch wel, da' je-'n-'m nou nie meer houe ken!

- Nie meer houe? En werom nie?

- Nou kind! 'n jonge jonge, die ken toch nie bij twee jonge meisies wone, da' ken toch nie, hè?

- En werom nie, vraag 'k? herhaalde Bet heftig. Is ie niet onze bloed-eige neef? En het ie nie van kind af-an bij ons gewoond? Wa's dá' nou?

- Win je nou nie zoo op! zei tante, kalmeerend, 'k ra 't je in gemoede. Je krijg zoo gauw 'n naam, jonge mense, die kenne nie te voorzichtig zijn.... 'k Weet, je moeder zou d'r óók op teuge weze.

- Moeder hèt daar nooit met geen woord van gesproke, zei Bet, norsch en onwillig, hoe dikwels da' ze-n-ook van d'r weg-gaan praatte.

- Nou, maar ik weet toch veuls te goed, hoe da' ze over die dinge doch; 't past heelegaar nie, vooral omdat ....

- Vooral omdat?

- Vooral omda' ze vertelle, da' Jan met Ali loopt.

- Jan met Ali loope! riep Bet met een harden, schamperen lach. En werom nie eve goed met mijn! Jan met Ali loope! Klespraat! Jan met....

- Nou, is da' dan nie zoo? viel tante haar kalm, verbaasd over haar drift, in de rede. 'k Het ze dikkels genogt same gezien, maar werachtig, 'k doch nie anders, as dat....

- Zoo! Maar dan doch u toch verkeerd! D'r is niks tusse hun, hoor, niks, niks, wat *ik* u zeg! En nooit ook geweest, nóóit, hoor u! Da' zel *ik* 't beste toch wel wete! Ali, die straatslijpster, die niksnut, die doeniet, die echte vagebond! En Jan, die brave, fesoenleke jonge, waar niks, nie zóóveel, op te zegge-n-is!...

Terwijl zij sprak, had tante haar in de grootste verwondering aan zitten kijken, maar verre van in Bet teedere gevoelens te vermoeden, weet zij haar uitval aan zenuwachtigheid, veroorzaakt door de droevige drukte der laatste dagen, en zei, zacht-bedarend:

- Je mot nou nie boos worre! Kwaad hè 'k d'r nie mee bedoeld! 'k Geloof, da' je erg overspanne ben, kind! je hèt 't je meer angetrokke, as je zegt, van je moe ....

- Nee, maar 'k ken nie vele, dat u zoo'n zot verzinsel as rede zou gebruike, da' Jan hier nie blijve zou kenne .... hij hoort hier ommers, hij is hier as kind in huis, en ie blijft hier ook.

- Affijn! Maar wie zel je beter waarschouwe

as je tante, nou da' je moe d'r nie meer is? Jij ben jong, kind! maar luister na mijn, later zel je 't je betreure, je heb maar ééne rippetaasje te verlieze, zeg ik altijd, en dan is 't te laat, niewaar? Bè jij nie bang, da' je klante hene gane, dan mot jij 't maar wete ....

- Daar ben 'k nie bang voor.

- En zel 't Ali geen schaai doen?

- Ali! as die d'r eige geen grooter schaai andoet, dan zel 't nog wel schikke!

- Nou, dan doet 'k 'r maar 't zwijge toe; z'n kosgeld, hè, da' kè je tegeswoig meschien ook nie best misse, dáar ken 'k inkomme. Maar passe doet 't niet, da' doet 't nie, kind! O, ja, wa' 'k zegge wil, en liege niet, toe we gistere thuis kwamme, toe doch 'k d'r pas an, hè je wel an nicht Miete, die getrouwd is met Jan van Bree, 'n kommenekaasje gestuurd?

- Nee, daar hèt 'k heel niet an gedocht, we hemme-n-'t trouwens alleen bij de ergste femilie an late zegge.

- Jonge, jonge, dan zel ze wel woejend weze, 't is tóch zoo'n ....

- Mijn 'n zorg, ze is nog nooit nie hier gewees, ze ken nou ook weg-blijve om mijn part.

- 't Is toch femilie!

- En wa' zou dat?

En onder het voort-praten der beide vrouwen, dien middag. verliep het gesprek, langzaam-aan, geheel-en-al, in banale, onbelangrijke dagelijkschheden.

III.

Toen Ali thuis kwam, was het al over tienen. Op de trap stond een blaker, zij stak de kaars aan, en deed de deur op het nachtslot. Boven, in de voorkamer, vond zij, op een bord, haar boterhammen staan, de thee kookte op het lichtje. Zij blies het vlammetje uit, zij wilde niets meer hebben, honger had zij natuurlijk niet, na al dat gesnoep. Snel wierp zij haar manteltje af, dat haar, in de zoelte van den voorjaarsdag, veel te warm was geweest, en nam haar matelot van het hoofd. Alles was donker en stil om haar heen; in Jan's kamertje roerde zich niets, en Bet was zeker óok al gaan slapen. Zij streek zich over haar gloeiende wangen, over haar hoofd, dat bonsde en klopte van opwinding, en glimlachte, stil-triomfantelijk, van een groote, inwendige vreugd. Toen nam zij haar mantel en hoed, en ging met den blaker naar de slaapkamer toe.

Bet was nog wakker, maar zij bleef onbeweeglijk liggen, zich houdend, of zij sliep. Maar, door haar wimpers heen, lag zij, met gespannen aandacht, naar haar zuster te kijken, alsof zij zóó te weten kon komen, waar Ali dien heelen tijd was geweest, en wat zij had gedaan. Bet was te diep verontwaardigd over haar schandelijk gedrag, om, op een dag als deze, zóo laat thuis te komen, dat zij er niet toe besluiten kon, een woord tegen haar te zeggen, en al haar harde, bitse verwijten opsloot in zichzelf.

Alewien had dorst; zij nam de karaf van de

waschtafel, en dronk lang, met snelle, gretige teugen, diep ademhalend, toen zij de karaf weer neder-zette. Zij ging zich ontkleeden; zij wierp haar lijfje uit, en de glanzige blankheid van haar hals en armen, lichtte plotseling op, in den van kaarslicht doorschenen schemer der kamer. Haar rokken vielen neer, haar corset knipte los, en, nu van elke knelling bevrijd, rekte zij wel-behaaglijk het lenig lichaam, en beproefde de buigzaamheid harer gevuld-slanke leden. Zij trok de haarspelden uit heur haar, schudde het los, en draaide haar weelderige, blond-golvende lokken snel samen tot een dikken, eenvoudigen wrong. Zonder haar nachtjak aan te trekken, liet zij zich, achterover, neer-vallen in bed.

Aldoor, terwijl zij bezig was, had Bet haar gadegeslagen, jaloersch, vijandig, en toch vol van een vreemde vreugd. Met doordringenden blik betuurde zij het frissche, blanke, mooi-roode gezicht, met de fel-flonkerende oogen en den vollen, vochtigen mond, en haar afgunst vergrootte zich nog, maar ook haar blijdschap, omdat zij het voelde, het wist, dat deze schoonheid Ali ten val worden zou.

Alewien drukte haar hoofd in het koele kussen, rillend van de kilte der lakens, en toch genietend ervan; haar warme handen spreidde zij op koude plekken uit, maar moest telkens andere zoeken. Het bloed doorbruiste haar hoofd, en bracht prikkende tintelingen in al haar leden teweeg; zij gloeide, haar geheele lichaam gloeide, van opgewekt, maar onbevredigd verlangen.

Zij was niet moe, tenminste zij voelde 't nog

niet, ofschoon zij ver had geloopen; haar hersens waren zoo helder, alsof de dag pas was begonnen. Zij ging weer na, hoe alles zich had toe-gedragen, zich verheugende in de herdenking van elk afzonderlijk oogenblik, - geen seconde gekweld wordende door het gemis van haar moeder, veel te veel, als zij immer, en ook nú, van zichzelf was vervuld.

Spoedig, nadat zij de deur was uitgegaan, had zij haar vriendin Lies, aan den arm van haar vrijer, ontmoet. Zij moest altijd lachen om Lies, die zoo trotsch op haar vrijer was, en zoo met hem pronkte, - een opgeprikt kantoor-heertje, met kalfsoogen en glimmende, geplakte haren, in een donker-geruit fantasie-pak, en een onveranderlijk-roode das om den hoogen boord. Een mooie jongen! Zóo kon *zij* ze bij tientallen krijgen! Maar zij vond er een pikant genoegen in, allen, die met haar loopen wilden, den bons te geven. Wel hing zij zich soms, uit medelijden of uit eigen lust, een jongen aan den arm, maar het bleef altijd bij dien éénen keer. Zij wilde geen vasten vrijer hebben. Zij wist, dat zij mooi was, en zij voelde haar macht daardoor, nog altijd voedde zij een geheimen wensch, die in haar ontwikkelings-jaren met het besef harer schoonheid was ontstaan: het verlangen, veel meer begeerte dan hoop, dat eenmaal een heer, voornaam en rijk, haar kiezen, en haar dan tot zich nemen zou. Ondanks haar jeugd, kon zij toch reeds zeer nuchter-practisch en bedachtzaam zijn; deze eigenschappen, die het kenmerk van haar moeder waren, en die Bet in zoo hooge

mate bezat, waren ook háár toe-bedeeld, en bedaard overwoog zij de kansen, die haar in de toekomst openstonden. Trouwen, neen, dat zou een heer haar niet, hoewel het natuurlijk niet volstrektonmogelijk was, en zij, zooals 't van zelf spreekt, trachten zou, hem daartoe over te halen, - maar dat was minder, vond zij, wanneer hij haar maar netjes inrichtte, royaal liet leven, en haar trouw bleef, zoolang zij van hem hield. Zij was gezocht genoeg, verschillende ‘heeren,’ jonge, oude, rijke, arme, aardige, leelijke, dongen naar haar gunst, maar zij verleende geen van allen gehoor. Want al diegenen wilden niets anders dan een vluchtig vermaak, een kortdurig spel, geen ernstige verbintenis, en daarvoor vond zij zichzelve te goed. Wel dreef haar onstuimig bloed haar soms tot toegeven, maar bij een-enkelen-avond-uitgaan bleef het dan, en immer nam zij zich daarna krachtiger en vaster voor, haar doel niet meer uit het oog te verliezen, maar er integendeel, vast en ferm, rechtstreeks op af te gaan.

Zij hield niet van haar tegenwoordig leven, dit leven van arbeid, geld-schaarschte, eentonigheid. Maar zij verdroeg het, lijdzaam-geduldig, omdat zij wel wist, dat er, vroeger of later, een einde aan komen zou. En haar aangeboren goed-humeur, haar opgewekte geäardheid, hielp haar, gemakkelijk en geleidelijk, over moeilijke en onaangename dingen heen. En de toekomst, die zij zichzelve had gevormd, troostte haar, en deed haar gelaten dragen, al wat vervelend en saai en minder-prettig was.

Zij had een instinctieven afkeer, - hoewel zij

dien onder scherts verborg, - van de grove, onbeschaafde burgerjongens, die haar met hun verliefdheid lastig vielen, op een brutaal-vrije, ruwonbeholpen manier, of die haar, naïef en nederig, ten huwelijk vroegen. Jan was de eenige, dien zij nog eenigszins verdroeg, omdat hij onderdanig en bescheiden was, maar al die anderen, met hun lompen lach, hun platte taal, hun weeën geur van pruimtabak, zweet en goedkoope zeep, hun harde handen, hun onbehouwen loop, stonden haar erger tegen, dan zij ooit had getoond. Zij droomde van een heer met zachte handen, zijïgen knevel, welverzorgde kleêren en beschaafde manieren. Door zóó iemand wou zij worden liefgehad, aan zóó iemand wou zij zich weg-geven, zóó iemand alleen kon haar verlangen maken tot werkelijkheid.

In haar zich-steeds-omringd-zien van mannen, was hun gezelschap haar langzamerhand een behoefte geworden; het vleide haar, zich het voorwerp van aller aandacht te weten, het streelde en bevredigde haar zinnelijkheid, waaraan zij veel toegaf, maar waardoor zij zich toch nooit geheel-en-al liet beheerschen. Zij was het altijd gewend geweest, te worden aangehaald; altijd, reeds als kind, hadden jongens en mannen haar gezoend en met haar gestoeid, en haar sensualiteit was hierdoor immer aangekweekt, en ten slotte, tot ontembaarheid toe, vergroot. Zij smachtte en hunkerde naar een leven van weelde en genot, maar zij wist haar al te fellen wil in bedwang te houden, om zich te kunnen bewaren voor dien ééne, die al haar wenschen zou vervullen, die onafwendbaar komen zou.

Toen zij, als twaalfjarig kind, de school verliet, en haar moeder haar aanstonds in het huishouden nam, en haar voor alles gebruikte, waarvoor zij dienen kon, om later de bereddering der wasschen geheel aan Bet en haar te kunnen overlaten, had zij al gauw verteld, dat zij dit niet wilde. Zij wou op een naaiwinkel gaan, waar ook een vriendinnetje van haar was, en eindelijk had haar moeder dit toegestaan. Nu kreeg zij een prettig leventje, de juffrouwen bedierven het aardige, mooie, vlugge, gewillige kind; zij maakten hoeden voor haar op, met overgeschoten bloemen en lint, zij veranderden haar leelijke katoenen jurken in losse blouses, en gaven haar hun oude dasjes, kraagjes, schortjes, handschoenen. Zij zeiden haar, het haar los te laten hangen, dat moeder bevolen had, in een stijf knoedeltje, boven op haar hoofd, vast te steken, en leerden haar al de burgerlijk-lompe manieren af, die Bet zoo sterk ontsierden. Zij maakten haar nuffig, behaagziek, en brachten haar al de ijdelheid bij, waarover zij zelf te beschikken hadden. Iedereen hield van haar, om haar vriendelijke, grappige vroolijkheid, om haar onveranderlijk-goeden luim, en in de tien jaren, die zij op den winkel had door-gebracht, was zij een frisch, fatsoenlijk, mooi jong meisje geworden, waardoor de dames gaarne werden geholpen, omdat zij zoo beschaafd en voorkomend was, en zooveel tact en goeden smaak bezat. Zij maakte tegenwoordig haar eigen japonnen, en daar zij een natuurlijken tegenzin in vulgairen, bonten opschik had, zag zij er altijd lief, maar hoogst-eenvoudig uit.

De meisjes, waaronder zij was opgegroeid, trouwden, of verlieten om andere redenen den winkel, en zoo was zij ten slotte degene, die er het langst in betrekking was. Haar positie was hierdoor zeer veraangenaamd; de directrice van de zaak droeg haar de belangrijkste dingen op, die ook meestal de prettigste en gemakkelijkste waren, zooals het opleggen van een garneering, het passen der dames, en het toezicht houden op de andere naaisters. Maar zij nam geen houding aan, gezellig en gemoedelijk ging zij met de meisjes om, en buiten den winkel maakten zij pret, en gingen zij samen uit.

Het was op een wandeling met haar vriendin Lieze, en dier vrijer, dat zij eindelijk, eindelijk, hèm, den man harer keuze, had ontmoet. Zij waren naar buiten gewandeld, en trakteerden zich, in een buiten-herberg, op een glas kwast, toen er een rumoerig troepje fietsers binnen-kwam. Een stiet er, in het voor-bijgaan, bij ongeluk hard tegen Ali's stoel, zei vluchtig ‘pardon’, keek nog eens om, toen nóg eens, en ging zóo zitten, dat hij haar in het gezicht houden kon.

- Gut, ik weet wie dat is, zei Lies, och, hoe heet ie nou weer! Sprekend z'n zuster, daar lijkent ie toch zóó op, nee, daar zou je-n-'m dalek an herkenne .... Laast was 'k d'r, om d'r 'n bloes te brenge, en toe zag 'k 'm .... Hogerheyde, heet ie, nou ben 'k d'r: Hógerheyde!

- Is-t-ie rijk? vroeg Alewien.

- Nou, en óf! zei Lies, ze wone in 'n huis as 'n paleis, en paarde houe ze-n-ook, en ....

- Die kanne je wel terug-geve van 'n dubbeltje, grinnek-lachte de vrijer. Me petroon het groote zake mit z'n oue heer, dáarvan weet 'k 't. Hij, met een hoofdknik in de richting van het jonge mensch, komp óok wel 's op 't ketoor, as-t-ie 'n booschap het voor z'n pa.

Met hevige belangstelling keek Ali naar den jongen man. Zij kende de freule van Hogerheyde, zijn zuster, wel; het was een der beste en voornaamste klanten van den winkel, het moest dus waar zijn, dat ze rijk, heel rijk, waren .... Zij keek naar het jonge, knappe gezicht, recht in de donkere, vrijmoedige oogen, die haar aldoor fixeerden, en het bloed steeg haar naar het gelaat, haar hart klopte luid .... Hier was hij, dien zij zoo lang had gezocht, hier was hij, - dus, als hij wilde ....

Wat stond hem dat grijze fietspak goed, wat had hij een aardig-fijn snorretje, wat waren zijn tanden wit .... Zonder te weten, dat zij het deed, staarde zij hem aan, met een hellen, bewonderenden blik, totdat de jonge man, gevleid door zijn bonne fortune, dat hij een jonge meid zóo gemakkelijk, zoo zonder éénige moeite, veroverd had, opstond, met het kennelijk doel, zich naar hun tafeltje te begeven, maar aarzelig, niet goed wetend, waarmeê een gesprek te beginnen, zijn kneveltje opdraaiend, vóór zijn stoel bleef staan.

Lieze lachte, en Ali, onwillekeurig, lachte haar na. Dat provoceerde den jongen man, hij ging naar hen toe, en, bij toeval, den bankiers-klerk herkennende, vroeg hij hem, gewild-nonchalant:

- Zeg, kan 'k m'n portefeuille misschien ook

bij jullie hebben laten liggen? Ik mis 'm, 'n groene is 't, met ....

Lieze voorkwam het ontkennend antwoord van haar vrijer, die schutterig zijn hoed had afgelicht, en zijn mond reeds opende, om te spreken.

- Ik kan u wel, zei ze, vrijpostig door het besef van verloofd te zijn, u is meneer Hogerheyde, 'k kom dikwels bij u zuster passe.

- Zoo? zei hij, van haar naar Alewien ziend. En komt ú ook wel 's bij m'n zuster?

- Nee, nooit, zei Ali behaagzuchtig, hem aanziende met haar mooie, stralende oogen, en hem aanmoedigend met haar lach.

- Daar zal ik u dus nooit zien? ....

- Nee, natuurlek niet!

- Henri! Kom je! We gaan! riepen de vrienden, opstaande, met druk stoel-verschuif, hun glazen uitdrinkend, en hun sigaretten weg-werpend.

- Of blijf je soms hier?

- Och, laat 'm, dat heer daar schijnt 'n kennis van 'm te zijn, plaagde er één hem met den klerk.

Henri van Hogerheyde weifelde een moment, hij besloot mee te gaan, uit vrees, dat één of meer vrienden óók zouden willen blijven, en, een diepe buiging makend voor Alewien, de andere twee geheel negeerend, ging hij heen met een overtuigd:

- Ik zie u zéker terug!

Sedert had zij hem, overal waar zij ging, ontmoet. Hij had eens Lieze opgewacht, toen deze bij zijn zuster was geweest, en haar uitgehoord over Alewien. Hij wist nu alles van haar, en zij

wist alles van hèm, want op den naaiwinkel was van Hogerheyde het onderwerp van eindelooze gesprekken geworden. Hij stond haar 's avonds op te wachten, en bracht haar thuis, hij wandelde 's zondags met haar, en verwende haar met kleine geschenken en bonbons; en Alewien maakte hem al erger en erger verliefd, terwijl zij haar eigen gevoel voor hem voortdurend daardoor aanwakkerde. Zij liet hem zijn arm om haar heenslaan, soms weerde zij zijn zoen niet af, maar altijd was nog, als zij zich zwak voelde worden in het geweld zijner liefkoozingen, het bewustzijn van haar wensch in haar ontwaakt, en had haar voor het ergste: toegeven zonder toekomst-zekerheid, behoed. Want wel had hij, met al de haast en de voortvarendheid van een, door zijn jeugd, nog ongeroutineerd man in liefdes-zaken, gevleid en gesmeekt, maar niets van alles, wat zij wilde, waar zij op hoopte, had hij haar beloofd. Hij, altijd gemakkelijk overwinnaar door zijn uiterlijk van mooien jongen, en zijn geld, kon niet gelooven, dat Ali's voortdurend weigeren serieus was bedoeld, omdat zij, zoo dikwijls, duidelijk toonde te zijn, waarvoor hij haar, nadat hij haar eersten hellen blik had opgevangen, gehouden had: zinnelijkverliefd van aanleg en niet al te scrupuleus. Maar Ali, wrevelig, dat het zoo lang duurde, eer haar prachtig, wel-overlegd plan verwezenlijkt werd, en die een zinspreuk, op den winkel gehoord: aanminnig weigeren doet hooger steigeren, trouw in haar herinnering hield, prikkelde zijn verlangen op alle mogelijke wijzen. Zij ontliep hem soms,

wanneer hij haar stond op te wachten, of wendde voor, dat zij verhindering had, om met hem mee te gaan. Maar hij begreep niet, dat dit trucs waren, omdat hij haar wensch niet vermoedde, en ging eenvoudig heen, hopend, een volgenden keer, gelukkiger te zijn.

Hoewel het haar een pijnlijke teleurstelling was, te moeten bemerken, dat haar doel niet zoo snel bereikbaar was, als zij had gewaand, hield zij vol; zij bedwong haar verlangen, om hem te zien, te spreken, zijn liefkoozende teederheden te ondergaan, en zorgde er voor, dat hij haar in langen tijd niet zag. Zij durfde deze proef wel te nemen, want, met haar intuïtieve en wezenlijke kennis van den man, begreep zij wel, dat hij haar niet opgeven zou. Zij wist, dat hij verliefd op haar was, en nu zij zijn trots krenkte, door niet op zijn betuigingen in te gaan, zou hij van alle middelen gebruik maken, al zijn krachten inspannen, om zijn voornemen vervuld te zien.

Ofschoon zij zich vóorhield, dat zij niet anders handelen wilde, zoolang hij haar geen vasten voorslag had gedaan, bracht zij toch zeer onaangename dagen door. De onthouding, van hem te zien, van hem in haar nabijheid te hebben, was, nu het hartstochtelijk verlangen naar zijn bezit zich van haar had meester gemaakt, moeilijk voor haar, om te dragen. Haar sensualiteit, die wèl nog door haar verstand werd beheerscht, maar toch sterker dan ooit was opgewekt, door het in de toekomst reeds verwezenlijkt zien van haar wensch, verhinderde haar, rustig, tevreden en blij-

moedig te zijn. Zij had jaren geduldig gewacht, en nooit haar hoop verloren, of haar gelukkige evenwichtigheid voelen wankelen, maar nu zij zóó dicht bij het doel van haar verlangen was, nu kon zij haar heftig ongeduld bijna niet meer bedwingen, nu smachtte zij, rusteloos, in één ontzettend verlangen, naar de vervulling van wat zij zich zelf eenmaal had voorgespiegeld. Zij wist, dat die vervulling mogelijk, zelfs aanstaande was, en juist nú werd zij gekweld door een onweerhoudbaar ongeduld, een zenuwachtig-gejaagd verlangen, dat haar wrevelig, kort-af en humeurig maakte, dat door niets werd gestild, en waarvoor niets haar afleiding gaf. En als het niet was geweest, dat Lieze haar elken morgen trouw had gerustgesteld, dat Henri er, den vorigen avond, wel degelijk was geweest, en, langen tijd, wachtend op en neer had geloopen, dan zou zij zeker aan haar dringend verliefd verlangen hebben gevolg gegeven, en was zij, om hem te ontmoeten, op den gewonen tijd weg-gegaan. Want, in de laatste dagen, onder voorwendsel van de ziekte harer moeder, was zij, een half uur vroeger dan de anderen, van den winkel vertrokken, alleen, om Henri van Hogerheyde mis te loopen, en niet door hem te worden overreed.

Maar de jonge man, die niets van haar houding begreep, half boos was, om het voortdurend vergeefsch gewacht, en half ongerust, omdat haar handelen hem zoo onbegrijpelijk was, ongerust ook vooral, omdat hij Lieze niet te spreken had kunnen krijgen, om bij haar te informeeren, wat Ali had,

of zij ziek was misschien - zeide, op een avond, toen hij langer dan anders had gewacht, tot zichzelf: die meid houdt je voor den gek, laat 'r loopen! Maar in hetzelfde oogenblik, dat hij dit feit: - dat zij hem voor den gek hield, - zoo nuchter constateerde, kwam zijn geheele wezen er tegen op, behandeld te worden op deze manier door een meisje, dat hij de eer bewees, op te merken, en boven anderen te verkiezen. Zijn trots-van-gentleman voelde zich gekrenkt, maar vooral was hij in zijn verliefdheid gekwetst, zijn verliefdheid, die hij, nu de bereiking van zijn doel hem dreigde te ontgaan, feller en vuriger in zich voelde ontvlammen, dan zelfs in haar nabijheid, toen zij vriendelijk en voorkomend jegens hem was. Hij zou haar schrijven, hij wilde de oorzaak van haar onverklaarbare houding weten, en, na een paar velletjes met driftige verwijten te hebben vol-gekrabbeld, zond hij haar een vriendelijk, vleiend, overredend briefje, wel wetende, dat hij hiermee bij Alewien meer zou bereiken, dan door boosheid en bitse drift. Hij vroeg haar, den volgenden Zondag met hem te wandelen, en sprak in zulke lieve, dringende bewoordingen over zijn liefde, dat Ali geheel verteederd werd. Innig verheugd, nu een bewijs van zijn werkelijke, blijvende verliefdheid te hebben, gaf zij zich aan zalige peinzingen over, en ging zorgvuldig na, wat zij zou zeggen, hoe zij zich houden zou. Natuurlijk wilde zij gaan; zij was verstandig genoeg te begrijpen, dat als zij ook nú nog weigerde, alles voor goed uit zou zijn tusschen hen. En zij

volvoerde haar plan; ondanks den dood en de begrafenis harer moeder, ondanks Bet's bedenkingen, ondanks álles, ging zij dien Zondag met hem.

En nu zij, te bed liggend, alles van dien dag overdacht, en de blijdschap van het wederzien nog warm in haar na-trilde, en de zekerheid, dat alles naar haar wensch zou gaan, haar bijna overweldigde, voelde zij zich gelukkiger en tevredener, dan in heel langen tijd, dan zij eigenlijk nog ooit was geweest. O, wat hield zij van hem, wat hield zij van hem, hoe deed de klank van zijn stem, de druk van zijn hand, de blik van zijn oog haar sidderen van ontroerend genot, hoe ging er een golf van heete blijdschap door haar heen, wanneer hij haar aanraakte met zijn hand, arm of mond! Zij zou wel altijd, altijd bij hem willen zijn, en streelen zijn blonde hoofd, en het achterover buigen in haar arm, en hem zoenen, zoenen op zijn zacht gezicht..... Of zich overgeven aan zijn wilde kracht, en beweegloos liggen aan zijn borst, en hem toestaan, alles, álles, wat hij wou.... O, zij zou dól zijn van vreugd, als eindelijk, eindelijk zij tezamen waren, behóorden aan elkaer, zoo vast en hecht, als waren zij getrouwd.... Want wérkelijk trouwen, daar kwam tòch niet van, een jonkheer, hij, en zij, de dochter van..... een waschvrouw en een timmerman! Zij kon het hem niet kwalijk nemen, en dat zou zij ook niet, wanneer hij zeide, daartoe niet te kunnen overgaan. Maar dat andere..... dat andere..... dat zou hij spoedig even graag willen als zij.... Hij was

niet ver meer van het oogenblik af, waarop zij hem alles, alles zou kunnen vragen, wat zij wilde, en hij haar niets meer weigeren zou.... Maar zij zou verstandig wezen, hem geen beloften afdwingen, die hij toch niet houden kon, en die dus noodzakelijk moesten leiden tot teleurstellingen voor haarzélf.... Zij zou hem vragen, voor haar te zorgen, - dat mocht zij eischen, in ruil voor wat zij zelf hem gaf, en dat zou hij ook zeker, zéker doen.

Zij had met Lieze afgesproken, samen naar de bepaalde plaats te gaan, omdat zij de kans niet wilde loopen, door de directrice van den naaiwinkel, of door een der andere meisjes, alleen met Henri te worden gezien. Zoolang zij nog geen vaste overtuiging had van het welslagen van haar plan, zoolang wilde zij haar betrekking niet roekeloos in de waagschaal stellen. Met Lieze en den vrijer was zij opgewandeld, en weldra had zij hem gezien, wachtend heen en weder loopend op den buitenweg, slank en elegant in zijn korten demisaison, het jonge, knappe gezicht gewend naar den kant, waarvan zij komen moest. Zij zag zijn oogen verhelderen, en hoe zijn mond te glimlachen begon, toen hij haar herkende, en zijn krachtige handdruk, de gedempt-hartstochtelijke klank van zijn stem, toen hij zei:

- Ben je daar .... ben je daar weer! - waren haar welkome waarborgen, dat hij haar nooit opgeven zou, en haar wangen gingen gloeien van een blijde, zekere tevredenheid, van een innerlijken, stillen triomf.

Zij hadden heel netjes geloopen, al was het

ook op een buitenweg, en al stoeide Lies met haar vrijer, die haar beet-pakte, en zijn arm om haar schouders sloeg, en haar zoende, waartegen zij zich gillend, en met arm-bewegingen, in schijn verweerde. Maar *zij* hadden rustig en bedaard naast elkander voort-geloopen, en zij had zich heel voornaam en dames-achtig gevoeld, zóo met hem samen te zijn; zij steeg erdoor in haar eigen oogen, dat hij haar maar niet, zooals een gewone meid, behandelde, maar hoffelijk en beleefd en aardig was, alsof zij behoorde tot zijn eigen stand. Zij moest aldoor naar hem zien, naar zijn blanke, glad-geschoren wang, zijn kleinen, zwarten knevel, zijn rechten neus, zijn mooie, donkere oogen, met de fijn-getrokken wenkbrauwen daarboven, zijn kleine ooren, zijn zacht-donkerblond haar .... Zij bewonderde alles aan hem: de wijze, waarop hij zijn handschoenen droeg, zijn stok neerzette; elke beweging, die hij maakte, volgde zij met de oogen. Zij was verrukt, dat zóo'n mooie, lieve, rijke jongen, het toppunt van haar wenschen, de overtreffing van haar stoutste verwachtingen, zich háár had toegewend, en eens haar grootste verlangen vervullen zou. En, in haar opbruisende blijdschap, vergat zij het bijna, met ernst en waardigheid te spreken over haar omstandigheden, zooals zij zich had voorgenomen. Maar zij beheerschte zich nog, en zij vertelde hem van de ziekte en den dood harer moeder, en dat dit de reden was, waarom zij, in de laatste dagen, vroeger van den winkel was weg-gegaan. En hij luisterde aandachtig naar haar, beklaagde en troostte haar,

en betuigde haar zijn grooten dank, dat zij tóch was gekomen. Hij zeide, dat hij haar wel opfleuren zou, en dat zij, nu zij bij hem was, niet meer aan treurige dingen moest denken; hij zou haar wel helpen, altijd vroolijk te zijn; zij had ook immers reden, vroolijk te zijn: hij hield zoo veel .... zoo eindeloos veel, van haar .... en zij, hield zij ook van hem?

Zij zag hem, zonder te antwoorden, aan, en met dien blik gaf zij zich over aan hem. Zij voelde het, dat zij van hem was, zóo geheel-enal, dat er geen woorden behoefden te worden gesproken, geen beloften gedaan, om haar volkomener aan hem te verbinden. Zij was van hem, en zij wilde dat ook zijn; zij gaf zich aan hem, en hij .... zou hij zich geven aan haar? ....

Maar in het luchtig gesprek, dat hij zoo uitmuntend te voeren wist, vervaagden haar ernstige overwegingen, en stelde zij ze onbewust uit tot later. Hij stelde haar allerlei prettige uitgangetjes voor; hij zou haar, van den zomer, overal meenemen, hierheen en daarheen, zij zouden ook wel eens een klein reisje samen kunnen gaan doen, als zij het wilde, tenminste .... Maar zij antwoordde weer niet op deze stoutmoedigheid, zij zag hem slechts aan met haar stralenden, streelenden blik, totdat zij, in zijn oogen, zijn verlangen zag glinsteren, en zij ze haastig weer neder-sloeg.

Toen hadden zij gerust, in dezelfde buitenherberg, waar zij elkander voor het eerst hadden gezien. En zij hadden limonade gedronken, en hij had een sigarette gerookt, en, wat van de anderen

afgewend, hadden zij zitten fluisteren, en had zij zijn verliefde woordjes met glimlachjes aangehoord. En weder had zij hem, met diepe bewondering, beschouwd; zoo'n mooien, slanken, aristocratischen jongen had zij nog nooit gezien; al wat hij droeg, had iets bizonders, vond zij; zijn jas, zijn hoed, zijn lage schoenen, waarboven even een roode sok te voorschijn kwam, zijn gouden manchetknoopen, zijn zwarte das: zij vond hem, in zijn uiterlijk, in zijn kleeding, in zijn gedragingen, een volmaakten heer. Zij had nog nooit zoo iemand gezien, - of zij had er nooit op gelet, - ofschoon zij menigmaal een heer in haar nabijheid had gehad. Maar hij, hij .... zij wist niet, wat het was, dat hem van alle anderen onderscheidde, dat hem geheel eenig deed zijn. Wat had hij fijne, blanke, smalle handen, met witte, puntig-geknipte nagels, en hoe mooi bewoog hij die, als hij een sigaret opstak, of den afgebranden lucifer in het bakje wierp .... Het was haar een vreemde, prikkelende vreugd, zoo naar hem te kijken, terwijl hij haar bestreelde met den blik zijner oogen, met den klank van zijn stem .... en zij werd bevangen door een zacht-verdoovend gevoel, een gewaarwording, die zóó zoet en aangenaam was, als zij nog nooit had gekend.

Hij tracteerde, op alles, wat hij bedenken kon, en was zoo vriendelijk en royaal, dat Lieze Alewien bijna begon te benijden. Maar een hartelijke kneep in haar arm herinnerde haar aan al het pleizier, dat zij had met haar vrijer, en toen was zij óok weer tevreden.

Toen het donkerder en donkerder werd, waren zij opgestaan en verder gewandeld; en nu lag Alewien's arm vast in dien van Hogerheyde, en eens was zijn hoofd tot het hare neer-gedaald, en had hij haar gezoend. Zij volgden Lieze en haar vrijer in een donkeren buitentuin, maar hij hield haar terug, toen zij, in hetzelfde priëeltje als zij, wilde gaan. Ze zaten alleen, in de nachtelijk-zwarte omgeving, en daar had hij haar naar zich toegetrokken, en haar gezoend, totdat zij weerloos was, in het geweld zijner liefkoozingen. Hij bezwoer haar zijn liefde, en bad haar om de hare, en zij drukte zich tegen hem aan: zij zoende hem, met haar warme, volle lippen, zij klemde hem in haar krachtige armen, en zijn heet gefluister ging, als een warme stroom, over haar heen.

Maar op het uiterst oogenblik herkreeg zij haar verstand: zij hield zijn handen tegen, zij duwde hem van zich af, en stond zoo haastig op, dat hij, in plotselinge ontsteltenis, vreesde haar door zijn bruuskheid verschrikkelijk te hebben beleedigd.

Zwaar-ademend, met brandende oogen in het gloeiend gelaat, doorliep zij den tuin; hij sprong op, en haar inhalend bij het hek, vleide en smeekte hij haar zoo innig, niet boos te zijn, dat zij met moeite haar triomfantelijk lachen bedwong. Zij wist het nu, dat hij zoo bang was, haar te zullen verliezen, dat zij thans alles vragen kon, maar zij wachtte nog, zij was nu zelf zoo opgewonden, dat zij niet goed denken kon, niet goed bepalen, wat zij eigenlijk wou. Zij zweeg, en luisterde, genietend ervan, naar zijn gesmeek, en eindelijk, op zijn

herhaalde bede, gaf zij hem de verzekering, dat zij niet boos meer was. Zijn indruk, dat zij een schuldeloos, fatsoenlijk meisje was, werd hierdoor nog versterkt, en hij nam zich voor, met grooter zorg en meer omzichtigheid te werk te zullen gaan.

Bij het afscheid-nemen, waren zijn kussen zoo teeder, alsof hij daarmee nogmaals om vergeving vroeg, en zij zoende hem innig en vertrouwelijk terug, en beloofde, gauw weer met hem uit te zullen gaan.

Nog nooit, al waren haar zinnen ook vroeg ontwaakt en wakker gehouden, door den omgang met jongens en mannen, had zij een zoo hartstochtelijk verlangen gekend. Zij smachtte er naar, geheel van hem te zijn, haar lippen gloeiden hem te-gemoet, haar handen tintelden van lust, hem aan te raken, haar armen om hem te omvangen, in haar hersenen woelde de begeerte zich te geven aan hem; zij kon niet stil blijven liggen, slapeloos wentelde zij zich heen en weer, en strekte haar bloote, warme armen over de koelte der lakens uit, en rekte haar gloeiende leden, die geen rust konden vinden.

En in het bed, aan den overkant, lag haar zuster roerloos nog wakker. Met open oogen staarde zij in de, door maanglans blank-beschenen kamer, en dacht, en dacht, wat Alewien had gedaan, en waar zij was geweest. Stil en vijandig lag zij daar, en luisterde naar Ali's rusteloos bewegen, met vreugd en afgunst in haar ziel, beweegloos lag zij daar, ijskoud-van-hart, en als in haar gedachten verstijfd.

Tweede hoofdstuk.

I.

Om vijf uur, den volgenden morgen, barstte plotseling los een wild-rinkelend wekker-geluid. Bet richtte zich werktuigelijk op in haar bed, greep met onhandige vingers naar het klokje, dat, in een kom, bij haar op een stoel was gezet, en draaide het schroefje om, zoodat het brutale belletje zweeg. Zij viel weer achterover, rekte zich uit, en wreef haar slaap-zware oogen, maar eensklaps, flinkbesloten, zette zij haar beenen over den rand van het bed, en stond op.

Met een ongeduldigen zucht, had Ali zich, half wakker wordend door het ruw, onbarmhartig geluid, omgedraaid naar den muur. Het, dien nacht, koud krijgend, zonder haar nacht-jak aan, had zij zich geheel in haar deken gerold, en er was nu niets meer van haar te zien, dan haar zwaar, mooi-blond haar en een streep van haar blozende wang.

Op haar pantoffels, in nacht-jak en witten rok, ging Bet naar het keukentje. Zij stak het petroleumstel aan, en zette water te koken. Toen liep zij

het portaal over, naar het kabinetje van Jan, en klopte op de deur.

- Jan! Staan je op! 't Is vijf ure!

Hij antwoordde niet

- Jan! Jan! 't Is tijd, hoor! Jan!

- Ja! riep hij met schorrige stem.

- Bè je nou wakker! Jan!

- Ja! riep hij weer. Zij luisterde, of hij zich bewoog, en eerst toen zij het bed hoorde kraken, ging zij weer weg. Zij zorgde er altijd voor, dat hij niet te laat op het werk kwam - zes uur, nu het nog geen zomer was, moest hij er wezen - en hij rekende daarop, omdat het zoo van zelf sprak, dat Bet altijd deed, alles wat móest worden gedaan.

Bet waschte zich, maakte heur haar op, en kleedde zich in haar donkerblauw-katoenen, wekelijksche werk-japon. In de voorkamer dekte zij voor Jan, zij legde een servet half over de tafel heen, en zette het brood en het roggebrood voor hem klaar, sneed dikke sneden, en besmeerde die alvast voor hem. Zij haalde het kokende water uit de keuken, en zette thee.

Jan kwam uit zijn kamertje.

Suffig van slaap klonk zijn stem, toen hij Bet goedenmorgen zei, opgewekter de hare, waarmede zij antwoordde:

- Morge, Jan!

Zij schonk hem zijn kom in, zette die bij hem neer, en terwijl hij at, maakte zij de boterhammen, om mee te nemen, klaar.

Zwijgend kauwde hij zijn brood naar binnen. Zij keek eens naar buiten, en zei:

- 't Is weer mooi weêr.

Hij antwoordde niet. Dat deed hij nooit, wanneer hij niet bepaald behoefde te antwoorden, maar Bet was dat gewend, ze gaf er niet om, wetend dat het geen onvriendelijkheid van hem was.

Ze ging naar de keuken, maakte de koude koffie klaar, die altijd voor Jan werd bewaard, en vulde zijn blikken flesch ermede. Zij deed de boterhammen in het katoenen zakje, en zette alles bij hem neer.

Hij bedankte haar niet; hij was het zoo al jaren gewoon, dat zij dit alles deed, en zij verwachtte het niet, zij vond het even natuurlijk als hij, dat dit voor hem werd gedaan.

Zij schonk hem zijn kom nog eens vol.

- Je zel 't wel weer warm hebbe, zei ze.

- Och, zei hij.

Zijn gezicht was rood, zijn oogen hield hij strak op zijn bord gericht, hij wilde iets vragen, maar durfde niet goed. Eindelijk sprak hij het uit, maar zoo hakkelend, dat Bet niets verstond.

- Wa' zeg ie? vroeg ze.

- Hoe laat is Ali gistere-n-avend thuis-gekomme? herhaalde hij, zeer rad sprekend, en vuurrood van verlegenheid.

Het bloed bruiste Bet kokend-heet naar het hoofd.

- Da' wee' 'k nie .... 'k Lag al lang te slape .... 'k wier d'r maar half wakker van, maar 't was vér over tiene.

Hij zuchtte, en deze zucht ontstemde Bet nog meer.

- Werom vraag-ie dat? snauwde ze. Die ken

gerust wel op d'r eige passe .... En as 't mis met d'r afloop, dan hèt niemand d'r schuld an, as zij zelf alleenig!

Hij zweeg. Hij snauwde nooit terug; zijn aangeboren beschroomdheid belette hem dit, maar nú zou hij het minder dan ooit kunnen doen. Hij dacht, dacht met inspanning over Alewien, hoe deze zich gedroeg, en hoe daaraan een einde te maken zou zijn. Zijn ooren gloeiden, zijn voorhoofd gloeide tot onder het wit-blonde haar, en wat Bet nog verder zeide, ging ongehoord aan hem voorbij. Werktuigelijk at hij voort, en dronk, met groote slokken, zijn thee-kom leeg. Of hij nog iets vroeg, dat hielp hem niet: Bet was niet te spreken op het punt van Alewien; zelf moest hij maar handelen, en trachten, wat dreigde, te voorkomen. Ali 's morgens naar den winkel brengen, dat kon hij niet, maar haar halen, 's avonds, dat kon hij wèl, en dat zou hij ook voortaan doen. Maar er haar niets van zeggen, - want anders weigerde zij. En Bet behoefde het óok niet te weten.

Bet bedaarde; het speet haar, dat ze zoo bits was geweest, ze haalde de boterhammen weer uit het zakje, en legde er een stukje kaas extra op. Hij merkte het niet, en daarom zeide zij zelf:

- 't Is vetpot vandaag, 'k ben maar 's goed op je gewees, Jan!

- O, dank, zei hij verstrooid.

Haar boosheid ziedde weer omhoog, maar zij bedwong zich. Wie weet, hoe gauw haar ergernis het huis uit zou zijn ....

- 't Is tijd, Jan, waarschuwde zij hem.

Hij stond op, nam zijn brood-zak en koffieflesch, en ging heen, met zijn gewonen, onverstaanbaren groet.

Toen hij vertrokken was, schoof zij hoog de ramen op, haalde haar schuier en blik, en ging de kamer doen. Zij verzette de tafel, sloeg het karpet samen, en borstelde het stof van het zeil, in kleine, grijzige vlokken. Aldoor dacht zij, aan wat Jan had gevraagd, - zou hij hetzelfde vermoeden als zij? .... Het was dan misschien wel waar .... o, als het eens waar was! ....

Ali zou haar niets vertellen, natuurlijk, dat deed zij nooit, en hád zij ook nooit gedaan, maar het zou wel gauw genoeg blijken .... Zij moest maar scherp opletten, toezien op alles ... o, zij wist meer van haar, dan Ali gelooven zou! Zag zij het vroeger niet, dat Ali het eene vrijertje na het andere had, waarmee zij stoeide, en zich in hoeken verschool, - en later, dat zij zich altijd naloopen liet, door jongens en mannen, alsof zij niet buiten hun omgang kon, en nu, - zou het nú nog niet erger zijn? .... Wat het was, wist Bet niet, maar zij vermoedde, dat Ali omging met heeren; als dit zoo was, en het leek wel zoo, - dan zou het zoo heel lang niet meer duren misschien, of zij kwam niet meer thuis .... nooit meer thuis ....

Zij bracht Jan's ontbijt-boel naar de keuken, en zette alles in elkaer, om het, straks, om te wasschen, als ook zij en Ali ontbeten hadden. Zij ging naar Jan's kamertje, schoof het raam

omhoog, haalde zijn bed af, maakte zijn waschtafel schoon, en bracht alles verder in orde. Een toevallige blik, op zijn klein, koper klokje, dat op een plankje, boven zijn bed, stond te tikken, toonde haar, dat het over half zeven was; zij stapte naar de slaapkamer, en riep norsch-luid naar binnen:

- 't Is al bij zevene, zeg!

Ali gaapte, en draaide zich om. Hè, dat zou nu wel echt zijn, als ze kon blijven liggen, en luieren, zooveel als zij wou .... Maar heel lang zou het toch niet meer duren, of zij zou in alles haar eigen zin kunnen doen .... O, Henri .... lieve, lieve, lieve schat .... snoes, snóes van een jongen ....

Opgewekt door haar eigen gedachten, sprong zij uit bed, liep naar het raam, en keek eens naar buiten. In het tuintje van het benedenhuis, was een vrouw bezig, waschgoed op lijnen te hangen; een kind, met een vuil jurkje aan, en ongekamde haren, dribbelde haar overal na, en van uit de kamer klonk het dreinend, eentonig, lang-gerekt geluid van een ander, zeurig-huilend, ongeduldig klein kind.

Ali trad terug van het raam. O, neen, nooit, nooit, zou zij op die manier kunnen trouwen! Die vrouw, zij wist het, was altijd in de weer, om haar kinderen en haar boeltje knap te houden, en toch slaagde zij nooit daarin. Zij zag er oud, moe, bleek en afgesloofd uit, had nooit een pleiziertje, moest altijd tobben en zorgen. Neen, zóó trouwen, op déze manier, - nooit, nooit!

Met hartstochtelijke dankbaarheid, dacht zij aan Henri, die haar voor zoo'n leven behoeden zou. Nog maar kort .... nog maar kort .... dan had zij haar doel bereikt, dan leefde zij rustig en in overvloed ....

En, in haar uitbundige blijdschap, begon zij te neuriën, onder het aankleeden door; zij waschte en beplaste zich, totdat haar blanke huid rozig onder de natheid glom, en in het heerlijke, luchtige, frissche gevoel, dat zij had, zong zij, luid-op:

Buurvrouw, je man die is ziek!
Is-t-ie ziek?
Rumetiek!
Nog 'n dansje, nog 'n dansje,
Nog 'n dansje-n-of twee!

Haar vroolijke stem drong dóor tot de voorkamer, waar Bet bezig was. Zij stond stil, en luisterde: zong Ali ... zóng ze?

Buurvrouw, je man legt op sterreve!
Legt ie op sterreve?
Dan gane we erreve!
Nog 'n dansje, nog 'n dansje,
Nog een dansje-n-of twee!

Een oogenblik, stond Bet stil, verstijfd van verontwaardiging over zóóveel lichtzinnigheid. Zingen, nu, nú, na al de treurigheid van de laatste dagen!

Buurvrouw, je man die is dood!
Is-t-ie dood?
Geen nood!
Nog 'n dansje, nog 'n dansje,
Nog 'n ...

Bruusk stootte Bet de deur van de slaapkamer open.

- Schaam je! Schâám je! riep zij, bijna stotterend van drift. Mot jij nou zinge! Hè jij dan nerges geen eerbied voor! Denk jij geeneens an moeder, die pas onder de aarde leit?!

Geschrokken had Ali zich omgekeerd. God, ja, moeder ... Schandelijk eigenlijk, dat ze zoo weinig over d'r dacht ... Maar hoe kwam 't? Ze was haast nooit thuis, ze had zooveel andere dingen, die haar belangrijker waren, en moe was altijd vervelend, klagend, ontevreden ...

't Was waar, ze had niet moeten zingen. Maar dat had Bet haar niet zoo brutaal te verbieden! Ze haalde eenvoudig haar schouders op, toen Bet nijdig verdween, en de deur dreunend achter zich toe-smeet.

Die Bet had er zoo echt het handje van, iemands pleizier te bederven ... Altijd en eeuwig deed ze dat ... Mogelijk lag 't in haar gestel, en kon ze 't niet helpen, maar 't was een pretje, met zoo'n zuster opgescheept te zijn! Hè, dat zure gezicht, die norsche stem, die voortdurende vitterijen en humeurigheden, die zij nu al zooveel jaren beantwoordde met grappen, of ze geduldig verdroeg, begonnen haar eigenlijk verschrikkelijk de keel uit te hangen. Maar, och, die arme Bet was zoo wanhopig-leelijk, en had zoo'n taai, hard leven, dat *zij*, in haar plaats, misschien net hetzelfde zou zijn. En bovendien, wie weet hoe gauw, hoe heel gauw ... zij hier vandaan zou wezen ...

Gelaten ging zij heur haar opmaken, zij friseerde

het, met een krultang, die zij, op een goedkoop spiritus-stelletje, verwarmde, en rolde het toen in een bevallig kapsel, dat zij van dames, die zij passen moest, afgezien, en, na herhaaldelijk probeeren, nagedaan had. Het stond haar goed, het liet haar mooi, blank voorhoofd vrij, en omgolfde haar gelaat op de luchtige, fransche manier. Zij trok haar jacquetje aan, en omsnoerde haar hals met haar bloedkoralen collier. Deze was het eenige, had Henri haar gezegd, wat burgerlijk aan haar was, - in ieder opzicht was zij anders een dame, - hij zou haar een fijn gouden kettinkje geven, als zij zoo lief wilde zijn, déze niet langer te dragen. En zij vond dat natuurlijk goed, heel prettig zelfs, maar zij legde het snoer nu nog niet af: hij mocht zijn belofte eens vergeten, en: aanzien doet gedenken.

In de voorkamer, sneed zij zich een dun vliesje brood, en at dat langzaam op, bij kleine teugjes van haar thee. Dat schrokken van Bet, die haar mond zoo vol als mogelijk duwde, of de brokken weekte in haar kom, en ze dan schielijk verzwolg, was haast niet aan te zien. Ze zei er niets van, ze keek er maar niet naar; want als zij één woord sprak, gooide Bet haar er tien terug in haar gezicht, de ruwste verwijten, de grofste en onbillijkste aantijgingen, rolden dan over elkaer heen uit haar mond. Ja, welbespraakt was Bet, maar niet fijn.

Toen ze klaar was, trok zij haar manteltje aan, zette haar matelotje op, nam haar handschoenen losjes in haar hand, en liep vroolijk de-trappen-af, Bet toeroepend:

- 'k Ga! Dá-àg!

Bet mompelde haar iets onverstaanbaars na, zette de bordjes en kopjes in elkaer, en ging, in het keukentje, alles om staan wasschen. De zon scheen op haar handen, terwijl zij bezig was, en deed het glimmend glazuur van kommen en borden fel in haar oogen glinsteren. Zij verschoof het omwaschbakje, het scherp geflikker hinderde haar; zij was niet opgewekt genoeg, om het aardig te vinden. Snel spoelde zij de gebruikte voorwerpen af, droogde ze met een groven theedoek, en borg ze in de glazenkast.

Al het huiswerk rustte op haar, op haar alleen, niettegenstaande zij het al druk genoeg met haar wasschen had. Maar zij had nooit beter geweten, of het hoorde zoo; zij klaagde ook nooit, zij ging haar gang, elken dag weer opnieuw, denzelfden eentonigen gang.

In de slaapkamer, haalde zij de beide bedden af, op stoelen voor het open raam; zelfs dàt deed Ali niet eens, haar eigen bed afhalen; zij stapte er maar uit, en liet alles liggen, zooals het was. Eerst ging zij het bed van Jan opmaken; zij schudde en schikte den beddezak en de smalle peluw, totdat zij bol stonden in hun blauw-en-wit geruit overtrek. Zij moest voortmaken, want zij moest vandaag aan de wasch beginnen, en daarom ging zij, na Jan's kamertje te hebben gedaan, dadelijk naar het waschkamertje op den zolder. Daar lag, op een grooten hoop, het waschgoed door elkaer, dat eergister-avond door het jongetje, dat zij er voor had, was opgehaald, en zorgvuldig begon zij al de gekleurde stukken van de zuiver-

witte af te scheiden. Dit was een vermoeiend en veel-tijd-en-oplettendheid-vereischend werk, maar de kousen, de flanellen, het gekleurde goed, mocht niet bij het andere in den ketel, om te worden gekookt; de kleuren zouden door elkander heen loopen, en al het andere goed bederven.

Toen zij klaar was, ging zij het lage, vierkante kacheltje, onder den hoogen waschketel, aanmaken; zij wierp een paar emmers water en de noodige zeep in den ketel, en, staande op een stoel, schikte zij al het te-wasschen goed op den dubbelen bodem. Zij wachtte, totdat de kachel goed brandde, voorzag hem flink van brandstof, en ging naar beneden, om de slaapkamer in orde te maken.

Het was elf uur: zij zette in de keuken water voor koffie op, want zoo'n kopje, nu en dan onder het werk, zou zij niet gaarne missen. Zij had deze gewoonte van haar moeder overgenomen, en kon er nu niet meer buiten.

Er werd gebeld; zij begreep, dat het de groenteboer was, haalde een mandje uit de keuken en liep naar beneden.

Uit alle deuren kwamen vrouwen aan, met mandjes, of een blikken bak, en omringden den groenteboer, met belangstellende, keurende blikken. Zij betastten de volle, teêr-gele, of paars-roode koolen, de dof-oranje wortelen en zand-grijze rapen, en plukten in de mandjes met zuring, spinazie, en vroolijke, witte en roode radijsjes.

- Daar is nog geen ankomme-n-an, zei een vrouw, wijzend op de vroege spinazie. Hè-je geen gekookte biet vanne morge?

- Groenteman! riep Bet. 'n Ton aarpele en 'n witte kool!

- Morge, juffrouw! sprak haar een buurvrouw aan. 't Is lekker weertje, hè? We kanne zien, dawwe lente krijge.

- Ja, je merk 't al goed.

- En hoe gaat 't u? Stil, zeker! Ja, 't zal u vreemp ankomme, dat u nou nie meer te zorge hèt voor u moe.

- Ja, 't is vreemp; zoo stil en leeg overal, en zooveel leve maakte ze toch niet ...

- Och, jee, nee, zoo'n zieke stakker ...

- Ze wier elke dag minner en minner, - ja, 't hèt zeker zoo motte weze.

- Da' zeg u wèl ... wat mót, dat mót, en daar kenne wij, mense, niks an verandere ... Blijf u nou al uw klante anhoue, ken u dat af?

- 'k Dee 't al zoo lang alleenig ...

- En dan, u kóók 't goed, da' scheelt 'n boel.

- Nou, hoe da' me moeder da' vroeger hèt uitgehoue, da' stampe! Die hèt zich wat afgebeuld! Vijfhonderd stampe, geen één minder, hoor, en as ze-n-'t 's 'n enkelde keer me vader liet doen, en ie was te gauw klaar, dan riep ze: je hèt d'r maar driehonderd gedaan! 'k weet percies, hoeveel tijd da'je voor vijfhonderd noodig hèt, hoor! En dan most ie weer overnieuw beginne. En nou, nou kook 't vuil d'r zoo lekker uit, 't goed mot toch nog wel, stuk voor stuk, over de plank, ja, 'k hèt d'r nog werk genog an, doorhale, uitspoele, wringe, rekke, mangele, strijke, zóo niet, maar je beul je nou nie langer dood, dat is 't, zie je.

- U moe, da' was zoo'n werkzame vrouw, die hèt zich wat afgesloof al d'r leve ...

- Da' hèt ze, maar ze hèt 't mijn óok geleerd.... Nou, 'k mot opschiete, dag, juffrouw.... As me kachel me uitgaat, dan ben 'k gefop.

- Wa' zel u veul verstoke!

- Da' ken u zoo nagaan. En da' gaat zomer en winter zoo door, menig mudje gaat d'r mee hene, maar da' ken wel nie anders, hè? Maar 'k stook fijne kooks, mot u wete, van nege stuiver 't mud, door de groffe heen; en met 'n paar scheppe fijne ken de kachel lang legge, of met 'n zware turf en wa' fijne kooks gaat 't óok best.

- O, zoo, ja, da' helpt dan weer. 't Hakt d'r anders zoo in, niewaar, en as je 't dan toch nie voor 't opscheppe hèt....

- Nou, da' hèt ik zéker nie.

- O, ja, da' he 'k al 's wille vrage: die kommesaal van u, die blijf nou zeker nie bij u?

- En weròm nie? riep Bet, oogenblikkelijk vlam-vattend. Maar ze had er al eens over nagedacht, want ze begreep heel best, dat de buren er 't noodige over te vragen en te doen zouden hebben. En weròm nie! Weet u daar 'n rede toe? Hij woont al ver over de tien jare bij ons in, 't is zoo goed as 'n broer, zoo hewwe-n-'m altijd bezien, dus d'r is niks an, dat ie blijf.

- Ja, ú mot 't neturelek wete ....

- Da' doch 'k ook, zei Bet, inwendig-nijdig, maar lachend. Hier, groenteman! 'n kwartje? Je ben duur vandaag, en uit haar groote, versletenleêren huishoud-portemonnaie zocht zij een kwartje,

en reikte het den groenteboer toe. 'k Mot nog effe-n-om spek, gemorge, juffrouw, en haastig sloeg zij den hoek om, naar den spekslager, om daar een half pond spek te gaan halen.

Toen zij thuiskwam, moest zij eerst nog even de wasch-kachel gaan voorzien, en daarna schilde zij de aardappelen, maakte de kool schoon, stampte alles tezamen in een ijzeren pot, en zette dien, met het spek erin, op het petroleum-stel.

Zij dekte de tafel, in afwachting van Jan. Het etensuur was voor haar altijd het prettigste uur van den geheelen dag; dan had zij hem ongestoord voor zich alleen, want Ali at op den winkel, en, in den laatsten tijd, had de zieke moeder nooit mee aan tafel gezeten. Het aangename van dit samenzijn lag meer in Bet's verbeelding dan in de werkelijkheid, want de maaltijd werd gewoonlijk stilzwijgend gebruikt.

Geen van beiden waren zij welbespraakt, nieuws was er nooit veel te vertellen, en meestal waren hun gedachten nog geheel van gedaan of te-doen werk vervuld, maar Bet vond het zoo gezellig, hem daar tegenover zich te zien zitten, lekker etende, van wat *zij* had klaargemaakt; dan voelde zij zich zoo gelukkig in het besef, dat zij voor hem zorgde, en dat hij, zonder haar, niet zoo smakelijk en zoo veel zou kunnen eten. Want dikwijls ontzegde zij zichzelve iets terwille van hem, zij gaf hem het grootste stuk van vleesch of spek, en behielp zich met brood, wanneer zij vreesde, dat hij anders niet genoeg hebben zou; en bleef er iets over, dan bewaarde zij het kliekje, voor 's avonds, voor hem.

De voordeur stond aan, zooals altijd op het midden van den dag, Jan duwde haar open, en kwam de trappen op.

- Dag, Jan!

- Dag, Bet.

In de voorkamer veegde hij zijn vochtig blozend gezicht met zijn rooden zakdoek af, zette zich op zijn plaats bij de tafel, en leunde achterover in zijn stoel, met de beenen onder zich weggetrokken.

- Hè-je-n-'t warm, Jan? 't Is warmpies, hè?

- Da' schik genogt.

Zij was binnen-gekomen met de groote schaal kool-en-aardappelen, waar boven-op zij het spek had gelegd. Hij bediende zich, en begon aanstonds te eten. Zij zette zich óok, schepte haar bord vol, en vroeg:

- Smaak 't je, Jan?

- Ja.

- Worre die dikke boezeroene je-n-ook meschien als te dik? Wi'k de ketoene dan maar 's voor je klaar-legge?

- Da's goed.

- Da' zel 'k dan, morge-n-of zoo, wel 's doen.

Zij keek naar hem, en dacht, wat een knappe, flinke jongen hij was, en of hij wel ooit hetzelfde gevoel voor haar hebben zou, dat zij had voor hèm? Op het oogenblik dacht hij alleen aan Alewien, dat wist zij wel, en zij nam dit feit als iets, wèl noodlottigs, maar toch onvermijdelijks, aan, maar later, later, wie weet hoe gauw, dan zou *zij* haar beurt krijgen, en béter dan Alewien,

want Jan zou begrijpen, dat niemand zoo goed voor hem zorgen en zijn leven zoo gemakkelijk maken zou, als zij ....

- 'k Hèt nog meer, Jan! Sjeneer je maar niet.

- O, nee, 'k hèt zat genog, zei hij, de laatste scheppen uit de schaal op zijn bord lepelend, terwijl Bet voor zijn brood en koffie zorgde.

Een kwartier later, was Jan weer weg, en waschte Bet, in de keuken, haastig het vaatwerk af. Om twee uur, kwam de man, die de tonnen heet water bracht, dan moest ze klaar wezen, om dadelijk aan den slag te kunnen gaan.

II.

Toen er, om vier uur, voor de derde schoft werd geluid, op de timmermans-werkplaats, waar Jan arbeider was, ging Jan. wat afgezouderd van de anderen, op een balk zitten, en nam zich voor, eens goed te overleggen, hoe hij het gauwste, om acht uur, bij Ali aan den winkel zou kunnen zijn. De meesterknecht had hem gezegd, dat hij, om zeven uur, naar mevrouw van Dam moest, om van een hangkast een legkast te maken; als hij zich daarmee wat haastte, kon hij misschien nog wel vóór achten weg-gaan, en dus op tijd bij Ali wezen ....

Om hem heen, rumoerden de kameraads, pratend met volle monden, druk en overtuigend gebarend, en de leerjongens besnauwend en commandeerend. Eén arbeider had het hoogste woord; hij zat op een werkbank; zijn eene voet raakte den grond,

de andere bengelde in de lucht, en telkens happende in de dikke boterham, die hij in de hand hield, vertelde hij, hoe een jongetje, dat hij kende, door een ongeluk met een machine, een vinger verloren had.

- .... omda' je-n-altijd zoo vlak langst dat jachtwiel most, was d'r 'n kap overhene gemaak, begrijp je, maar 'n puntje van de as, da' stak d'r uit, anders kon-t-ie nie vrij draaie, nou, en daar komp me die jonge voorbij, en die weet da' nie, en die raak mit z'n vinger an da' puntje, en rrats! de vinger d'r af.
- Héelegaar d'r af?!
- Afgeruk! d'r is niks meer an as 'n stompie, en 't bloeide, 't bloeide ....
- Wie is nou ook zoo stom, om d'r àn te komme! Z'n eige schuld!
- Ja, werom dee die dat ook!
- Speelschigheid! Wa' kè-je nou van zoo'n jô verwachte! Ze hawwe-n-ommers motte waarschouwe!
- Nou is-t-ie voor zijn leve lang ongelukkig, wa' mot ie beginne!
- In alle gevalle is-t-ie nou vrij van diens!
- 't Zel 'm wa' kenne verdomme!
- 't Is tóch zijn eige stomme schuld! La die d'r áf blijve mit z'n poote! Die kwaje brakke van jonges zitte-n-overal àn mit d'r knuiste!
- Zoo! mo' jij da' kind nou de schuld geve! Die weet niet, hoe gevarelek dat is! Da' hawwe ze 'm motte zegge! Krijg 'n volslage werkman soms nooit niks? Hè-je dan nie gehoord van de

zwager van Piet de Reus, die z'n arm in de stoomzaag hèt gezete? Nou? Ken die dat hellepe? 'n Ongeluk is 'n ongeluk!

- *Ik* zeg: d'r komme méér ongelukke door eige schuld as door gevaar. Sja! je mot oppasse, voorzichtig weze, da' weet 'n ieder! Maar de roekelozigheid in de jonges is bar! 'k Het 't toch mit m'n eige ooge gezien op 't febriek van Baars, dat de jonges zoo maar over de drijfrieme stapte, plaas 'n klein omweggie te maken? Praat me d'r nie van! En in 't febriek van hoe heet ie, daar is 'n drijfwiel, waar ze nét percies onder deur kenne, en dat dóene ze, om da' 't zóo dichter bij is. Nou? Is dat, as d'r 'n ongeluk van komp, dan somps niet d'rlui eige schuld? ....

Jan luisterde niet naar de discussie. Zijn voet schuifelde heen en weer door de krullen om hem heen; in één teug dronk hij zijn koffie-flesch leeg. Zou ze boos zijn, Ali, als ze hem op eens zag? Ze verwachtte hem niet ..... Vroeger had hij haar dikwijls gehaald, maar langzamerhand, hoe het gekomen was, wist hij niet, was die gewoonte in onbruik geraakt. Zij vond het niet prettig, omdat zij, na den winkel, nog vaak eens een loopje met de andere meisjes ging maken, en hem dan telkens weg-sturen moest .... En al vermoedde hij ook, dat zij wel eens met andere jongens liep - hij geloofde haar veel te fatsoenlijk, dan dat zij met ‘heeren’ zou gaan - nooit had hij haar met een ander tezamen gezien, en toch had hij haar dikwijls ontmoet. Ze was jolig van jeugd, wat wuft, dat óverging met de jaren,

maar goed was ze, braaf, lief tegen hem, vriendelijk tegen iedereen, en haar hart was van goud; wat had ze niet gehuild om d'r moe, en die was toch nooit zoo aardig tegen haar .... Neen, ze zou wel niet boos zijn, als ze hem zag, vanavond .... hij zou een eindje met haar gaan loopen, dan ergens een glaasje bier drinken .... en ze zou hem een arm geven, en prettig praten, en dan zou hij .... dan zou hij ....

Neen, haar spreken van zijn verlangen, dat durfde hij nog niet. Als ze hem eens uitlachte, of hem boos weigerde, dan zou alles uit zijn, alles, waarvoor hij werkte, waarop hij zoo lang had gehoopt .... Hij wist nu wel niets, maar hij wachtte liever, zoodat hij nog hopen kon, dan misschien alles, door haast, te bederven. Als hij maar geduldig voortwerkte, om zijn spaarpotje vol te krijgen, en hij, als hem dat gelukt was, bij haar kwam, dan zou hij beter durven spreken, omdat hij haar dan iets aanbieden kon ....

Met Ali alleen te wonen, altijd samen te zijn, dat leek hem zoo bovenaardsch, dat hij er bijna niet aan durfde te denken. En als hij zich even toestond, zich te verbeelden, dat Ali haar armen om zijn hals had gelegd, en zijn lippen zoende, dan benauwde een zóo warme druk hem de borst, dat zijn plotseling-heet, opstuwend bloed zijn nek, zijn wangen, zijn voorhoofd met gloeiend purper bekleurde. Om af te leiden, snoot hij, geweldig, zijn neus, en keek, met steelsche, verlegen blikken, om zich heen, of iemand iets had gemerkt of vermoed. Maar, rondom hem, was een stroom van

ongeluk-verhalen los-gebroken, en, geheel tot zichzelven komend, hoorde Jan;

- .... en die hèt me-n-'n klap mit 'n stoomhamer gekrege, daar die nie veul van hèt naverteld, da' kè-je me g'loove! En z'n vrouw .... omda' ze d'r nie weg konne krijge, gaffe de ketoorheere d'r, wat ra je? Vijf gulde, daar kom je vèr mee, hè, mit zeuve kindere! En toe hebbe de werklui nog 'n kelekte gehouwe, en daar was 't mee afgeloope.

- Hier, Keesie, zei een arbeider tegen een der maatjes, die op den grond lag, en naar gave spijkers tusschen de latten zocht, ga jij mijn 's 'n slokkie hale, en hij reikte hem zijn leêge koffieflesch, en liet de centen vallen in de hand van den jongen.

- 'n Cent mit 'n gat, Dirrek! Goed voor je spaarpot!

- Me spaarpot, daar is de schimmel op!

Jan was weer weg in gedachten, en peinsde verder, totdat het halfuur om was, en de bel werd geluid. Zijn kameraads stoorden hem niet; ze vonden hem een besten vent, eerlijk en goedhartig, maar er zat niet veel bij, meestal haalden ze hem niet in hun gesprekken, en lieten hem over aan zijn eigen gedachten.

Om zeven uur droeg Jan vier gladgeschaafde, pas-klaar gemaakte planken naar het huis van mevrouw van Dam. Mevrouw wachtte hem op in de kamer.

- O, is u daar, timmerman? Wil u 's kijken? Hier is de kast, waar de planken in moeten.

- Heel goed, mevrouw.

- Laat de haken d'r maar in, timmerman, dan kan 'k altijd later nog veranderen.

- Zooas u wil.

Jan legde zijn jas en zijn pet op den grond, en begon zijn werk. Met krachtige, zekere slagen, spijkerde hij de steunlatjes tegen den muur, en plaatste de plank er op. Met zijn duimstok, mat hij de afstanden af, teekende die met zijn plat potlood aan, nam een latje, en dreef de duimen met felle kracht door het hout. Eén latje was te lang, hij knielde op den grond, zette zijn vierkante zaag op het hout, maar vroeg:

- Zou 't hindere, zoo beetje zaagsel, mevrouw? 't Is droog, u ken 't zoo opvege.

- O, ga uw gang maar, timmerman.

Jan's eene hand hield het hout vast, en terwijl hij, met de andere, de zaag heen en weder trok, dacht hij er aan, dat hij zeker wel op tijd zou klaar kunnen zijn, één plank was er al in ...

- Wil u 'n glaasje bier, timmerman? vroeg mevrouw, een half fleschje bier en een glas bij hem op de tafel zettend. Dat smaakt wel onder 't werk ...

- O, astublief, mevrouw.

- Och, zou u even mee willen komen, en even een kastje helpen verzetten?

- Zeker, mevrouw.

Jan volgde mevrouw in een andere kamer, waar mijnheer hem, bij een mahoniehouten kastje, stond op te wachten.

Jan tilde en verschoof het, met een paar rukken van zijn krachtige handen.

- Is 't niet zwaar? vroeg mevrouw.

- Och, kom, hij is wel andere vrachtjes gewend, zei mijnheer.

- Maar dit is, voor zoo'n klein kasje toch wel zwaar, 't is zeker ouwerwetsch? O, ja, da' doch 'k wel; tegesworig legge ze d'r maar plate van mehonie op, vroeger was 't alléénig mehonie, en da's zoo zwaar as ijzer ... 't Is wel me vak nie, meubelemake, maar zooveel weet 'k 'r toch wel van af.

- Nou je toch hier ben, timmerman, zou je wel even 'n paar spijkers voor me kunnen inslaan op m'n kamer. Heb je ze bij je?

- Jawel, meneer.

- Ik zal je maar voorgaan, zei mijnheer, en liep de trap naar zijn studeerkamer op, en Jan volgde met hamer en spijkers. Als meneer maar een beetje voortmaakte, effe-n-'n duim inslaan, dat wou ie wel doen, as 't 'm maar niet te veel ophield ...

Bedrijvig wees mijnheer hem de portretten, die opgehangen moesten worden, en liet Jan zijn duimstok halen, om de juiste hoogte te meten. De meid werd geroepen, en bracht een blauw trapje binnen; mevrouw kwam ook, en keek toe, terwijl mijnheer de portretten op verschillende manieren hield, en Jan stond zich stilzwijgend te verbijten, omdat hij geen aanmerking durfde maken, en bang was, dat hij te laat komen zou. En eindelijk greep hij al zijn moed bijeen, en wilde, om de beraadslaging af te breken, vragen, of hij niet eerst de kast af zou maken, want dat hij

om acht uur weer ergens anders moest zijn, toen mevrouw hem met den uitroep verblijdde:

- Zóo is 't goed! Zoo moet 't nu maar blijven!

En op het trapje, met zijn grove linkerschoen op een der treden, en zijn rechterknie op de bovenste, hamerde Jan wild de duimen in den muur. Gauw de lijsten opgehangen, die mijnheer hem reikte, en met nadruk mijnheer's twijfel weg-gepraat, dat het eene portret wat hooger zou hangen dan het andere; hij had het immers allemaal sicuur na-gemete! En toen weer naar de kast, om die verder in orde te maken; tot zijn schrik vond hij mevrouw in de kamer, zou die weer iets nieuws hebben verzonnen, om hem op te houden? Maar mevrouw zei niets anders dan:

- U heb nog bier, timmerman, en liet hem daarna alleen.

Jan werkte, dat zijn gezicht weldra vuurrood van inspanning zag, maar hij vorderde, en toen hij klaar was, en tot zijn vreugde merkte, dat het nog tien minuten vóór achten was, grabbelde hij zijn gereedschappen bij elkaer, en liep, zoo zacht mogelijk, de trappen af, opdat mijnheer en mevrouw hem niet zouden hooren. Het fooitje, dat hij zeker krijgen zou, omdat hij extra-karweitjes had gedaan, liep hij daardoor wel mis, maar dit was minder erg voor hem, dan Ali mis te loopen. Beneden in de keuken, gaf hij zijn gereedschap aan de meid te bewaren, zei, dat hij het morgen wel even aanhalen kwam - misschien dat hij het fooitje dan óok nog wel

kreeg! - en trok, verruimd, de voordeur achter zich dicht. Hij holde naar de straat, waar Ali's winkel was, en kwam er om acht uur aan, buiten adem, bezweet, maar blij in het bewustzijn, dat hij haar dadelijk zou zien.

Lachend, schertsend, kwam zij, een oogenblik later, als een der eersten uit de deur. Hij wilde naar haar toegaan, maar hij durfde niet dadelijk; zij liep in het midden van twee andere meisjes, en hij wilde wachten, totdat zij alleen zou zijn. Maar zij bleven tezamen, luidruchtig pratend, en gekheid makend, en Jan, een besluit nemend, liep haar achterna.

- Ali!

Zij keek om, verbaasd, en zag Jan, dien zij in 't geheel niet verwachtte.

- Zoo, Jan! Hoe kom jij hier verzeild?

- 'k Had 'n karrewei in de buurt, stotterde hij, donkerrood van verlegenheid. En nou kwam 'k je medeen effe hale.

- Bedankt voor de eer! 'n Andere keer, nou kom ie te laat, meneer! riep Alewien. 'k Hèt al afgesproke met Lies, waar, Lies?

- Ja, zei Lieze, schaterend om den blooden Jan, die zoo door Ali voor den gek werd gehouden. We gane same 'n bakkie thee drinke thuis, waar, Ali?

- Dag, Jan! 'k Kom nie voor tiene thuis, hoor! riep Ali, weg-wandelend, over haar schouder heen.

- Dag, Jan! zei Lieze. Kom ie mijn ook 's hale? en Dag, Jan! riep ook het derde meisje.

Alle drie lachten, en liepen babbelend door, en Ali keerde zich nog eens om, en knikte hem toe, maar hij bleef onbeweeglijk staan, zonder een woord of lach.

Zou dat nu waar zijn .... kón dat nu waar zijn .... dat ze mee-ging met Lieze? Waarom had hij haar dan niet mogen brengen, zoover? Hij zou ze nagaan, natuurlijk zorgen, dat hij niet werd gezien, maar dát wou hij weten, dát moest hij weten.

Een eind achter de meisjes aan, liep hij mee, maar tot zijn schrik zag hij, dat ze alle drie in een tram stapten. Hij kon ze nu niet meer inhalen, en teleurgesteld, mistroostig, drentelde hij naar huis.

Maar nu zou hij oppassen! Want dáar moest meer achter zitten, dat kon niet anders. Waarom zouden ze alle drie zoo om hem gelachen hebben - 't was niets vreemds, dat een jongen een meisje kwam halen, - als 't niet was geweest, dat Ali iets in haar schild voerde? En wat kon dit anders zijn, dan: gaan met een anderen jongen?

Zijn hoofd werd warm, zijn handen balde hij in zijn zakken. Hield ze dan niet van hem, niet alleen, - maar zou ze nóóit van hem houden? Zou hij haar nooit mogen zoenen en in zijn armen drukken, zou hij nooit voor haar kunnen werken en zorgen, zouden zij nooit samen wonen, en voor en door elkaer gelukkig zijn? ....

Hij kon, hij wilde dat niet gelooven. De hoop, die hij, sinds zijn kinderjaren, had gevoed, kon niet door één slag worden vernietigd. Al was

het mogelijk waar, dat ze eens uitging met een ander, dat behoefde daarom geen ernst te zijn, tenminste niet zóó, dat elke kans voor hem verkeken was ....

Hij zou het weer probeeren, elken avond opnieuw, totdat ze had bekend, wat haar terug-hield van hem, óf hem had toegestaan, haar elken dag te mogen vergezellen.

Maar, den volgenden keer en den daarop volgende, werd door Ali hetzelfde spel gespeeld. Zij wist hem altijd behendig te ontwijken, maar toen zij hem eens, op een avond:

- Dag .... pelisie-agent!

had toe-geroepen, en hij daar wéér was blijven staan, als een bestrafte jongen, terwijl zij vroolijk en lachend was weg-geloopen, - dien ander misschien in de armen! vormde hij het onwrikbaarbesluit, dat hij hieraan een einde maken, en zekerheid krijgen zou.

Hij liep, den avond daarop, niet weder naar den winkel toe; hij kon het niet langer verdragen, ten aanzien van iedereen, door haar behandeld te worden, als een onnoozel klein kind. Hij wachtte haar op, voor hun huis, heen en weer gaand in de schemering, uiterlijk geduldig en rustig, maar innerlijk vol gejaagdheid en vrees. Hij wilde spreken, hij zóu een verklaring krijgen van haar, en toch beefde hij terug voor de vervulling van zijn verlangen. Hij wist immers volstrekt niet, hoe zij hem antwoorden zou, hij had immers niet het minste recht te veronderstellen, dat zij vriendelijk, voorkomend zou zijn. En toch, hij kon,

hij kón niet langer wachten, de onzekerheid maakte hem ongeschikt voor zijn werk, en zenuwachtig tot ziek-wordens toe.

Heen en weer liep hij, al heen en weer.

Hij voelde het, dat hij voor een belangrijk oogenblik in zijn leven stond, voor het allerbelangrijkste misschien, want als zij hem vroeg, hoe hij zoo durfde te spreken, hoe hij het waagde, zich een oordeel over haar daden aan te matigen, moest hij haar dan niet zeggen, hoe ontzettendveel hij van haar hield, altijd gehouden hád, en altijd houden zóu, om haar te doen begrijpen, dat haar leven hem liever was dan het zijne, dat haar welzijn hem meer dan alles ter harte ging, en dat hij er naar snakte, haar te mogen liefhebben en voor haar te zorgen? ...

Hij had het altijd uitgesteld, ofschoon hij, met zijn vijftien gulden in de week, best een vrouw kon onderhouden, maar de niet-geheel-bewuste en toch stadig-knagende angst, dat hij, door te spreken, zijn betrekkelijk-kalm leven, van vaag en stil hopen en zachtjes verlangen, tot een leven van ellende en smart maken zou, had het hem immer belet.

Hij liep langzaam, met kleine passen, de straat heen en terug, en soms wat verder, waar de huizen ophielden, en aan weerskanten van den weg groote weilanden lagen.

In den avondlijken, nevelachtigen schemer, vergrauwden de vlakke landen tot vreemd-duistere, eenvormige vlekken. Het was zoo stil en eenzaam alom, dat Jan zijn schreden, met ongewoonkrachtig geluid, hoorde klinken tegen de steenen.

De hemel was donker-bewolkt, en, in de verte, waasden de massa's van lucht en aarde aaneen tot een massieven, somberen, dood-stillen nacht.

Jan keek er naar, met een vage aandoening van ongewisheid en vrees. Hij liep nooit om dezen tijd en alleen op den weg, en de spanning, waarin hij verkeerde, de opwinding van het wachten, die grooter werd, naarmate het langer duurde, maakte alles om hem heen geheimzinnig en onvertrouwd. Met schromende oogen, keek hij naar de zwarte vlakken der velden, en een lichte rilling ging er door hem heen, bij het plotseling, naargeestig, klank-zwaar geloei van een koe.

Maar hij stelde zich voor, hoe hij hier aanstonds met Ali zou gaan, hoe hij haar verder en verder in het donker voeren, en haar dan eensklaps omklemmen met zijn sterke armen, en haar tegen zich aandrukken zou, in een woest-verliefde omhelzing. En zijn gewoonlijk latent-blijvende hartstochtelijkheid, aangewakkerd door zijn eigen gedachten, vlamde òp met een flakkerenden gloed, die, als een koortsbrand, door zijn aderen sloeg, en waardoor hem, van het hoofd tot de voeten, kil-warm gesidder doorliep.

Hij stond stil, diep-ademend, de handen tot vastere vuisten geklemd. Ali van hèm .... Ali van hèm .... haar mooi gezicht van hèm .... haar lijf .... van hèm ....

Hij liep weer voort, nu, omgekeerd, den straatkant op, bang, dat hij haar mogelijk mis-loopen zou. De toren-klok speelde half negen, zij kón er dus zijn, maar al begreep hij ook, dat het *niet*

zoo was, - zij kwam immers, avond aan avond, eerst thuis over tien, - hij zou blijven wachten, al moest het ook uren nog duren.

De lantaarns waren al opgestoken, en onwillekeurig week Jan terug voor den lichteren schijn en de groote beweging der dwarse, drukkere straat. Het was zoo vredig in de stille verlatenheid, waarin hij zooeven nog liep; toen hij stond in de rumoerige drukte der smalle, met-menschen-gevulde winkeltjes-straat, kreeg hij het sterk besef, hoe aangenaam en weldadig die zwijgende eenzaamheid hem was geweest, en begreep hij niet, hoe hij die, zooeven, bezwarend en naar had gevonden.

Weer liep hij op den donkeren weg, die smal en duister daar lag, tusschen wijkende wanden van zwart. Heel ver, uit ongeziene huizen, straalden enkele lichten, als veilige schijnsels, in de ondoordringbare dichtheid alom.

Hij liep, en dacht; verbeeldde zich, in zachte toegeeflijkheid voor zichzelf, dat zijn droomen zich verwerkelijken zouden. Hij trouwde met haar .... hij was al met haar getrouwd .... en hij zag haar zich bewegen en werken, in hun vroolijk, eenvoudig huis; hij zag zich naar-binnen-komen, 's middags om etens-tijd, en hij hoorde haar zingen in de kamer, met haar frissche, welluidende stem ....

Met een schrik, schokte hij plots uit zijn gedachten op. Zij kwam toch nog niet .... zij was toch niet al reeds naar binnen gegaan, misschien? Maar hij stelde zichzelf weer gerust; als dit zoo was, moest hij het dicht-slaan der deur hebben gehoord.

Hij ging staan leunen tegen het hek, dat de eene weide afsloot van den weg. Wat door-gezakt in de knieën, de handen diep in de zakken, steunde hij, met zijn schouders, tegen de houten latten, en tuurde naar den kant, vanwaar Alewien komen moest. Al zijn verliefdheid, al zijn begeerte, zoo lang onderdrukt, omdat hij wist, dat de vervulling nog verre was, gloeide, met nadrukkelijke kracht, in hem op; en de stilte en de duisternis om hem heen begunstigden en verergerden zijn zelf-opwinding nog. O, als hij haar maar in zijn armen had, dicht tegen zich aan, dan, al schreeuwde zij ook, om vrij te komen, liet hij haar niet meer los; hij zou haar lippen wel toe-zoenen, haar worstelende bewegingen wel temperen door zijn kracht, en als zij weerloos zich overgaf, dan zou hij haar zoenen, zoenen, zoenen, haar bestreelen, en tegen zijn lichaam klemmen, totdat zij beiden van niets meer wisten .... van niets meer .... wisten ....

Zijn hoofd zonk neer, zijn oogen sloten, zijn lippen openden zich, zwaar-ademhalend stond hij daar, een moment. Een rilling van bedwongen lust ging door hem heen; met dof-kloppende slagen bonsde het bloed in zijn borst. Hij wist niets meer, niets anders, dan dat hij van haar hield, en haar tot vrouw begeerde....

Een toren-klokslag hergaf hem plots zijn besef. Hij richtte zich op, duizelig, met knippende oogen, en slikte een paar maal, om de droogte uit zijn keel weg te krijgen. Toen zenuw-geeuwde hij, sloeg de armen uit-rekkend in de lucht, en schudde zijn schouders, als van kou.

Hij telde de slagen. Het was negen uur. In het stille, leêge stuk straat, waar hij inkeek, roerde zich niets. Een enkele lantaarn verlichtte, sober en mat, haar omgeving, en wierp een glinsterenden kring, om haar voet, op de stoep.

Jan drentelde, zonder besluit, heen en weer. Nu ze er, om negen uur, nóg niet was, kon het wel weer tien uur worden, of later. Wat zou hij doen? Dat wachten vermoeide en verveelde hem, omdat hij niet flink durfde door te loopen, maar aldoor op bijna dezelfde plek blijven moest. En toch bléef hij, natuurlijk. Hij had nu al zóólang gewacht.... en hij wou immers zekerheid.... zékerheid?

Hij trachtte zich te bezinnen, wat hij zeggen zou, maar als hij zich voorstelde, dat hij sprak, vond hij alles zoo belachelijk en niets-zeggend of brutaal, dat hij, in pijnlijke onmacht, ophield te denken, en zich suf en dof in zijn hoofd voelde worden.

Hij stampte met zijn voet op den grond, en mompelde een vloek, maar, verbaasd over zijn eigen heftigheid, liep hij verder, nu de straat in, waar zijn stap bits-driftig tegen de steenen weerklonk, en zijn schaduw, vreemd-vormig, reuzig, naast hem de huizen langs schoof.

Een plotselinge gedachte benauwde hem. Als Ali eens werd thuis-gebracht.... door een.... door dien.... Zou dat mogelijk zijn? Zou ze dat durven? O, maar dan liep hij liever naar huis, en ging naar bed, en stopte zijn kop in het kussen, dat hij niets van haar thuis-komen merkte.... Want zóo iets te vermoeden.... zóo iets te vreezen, dat

was al vreeselijk genoeg, - maar zoo iets te *zien*! ...

Toch ging hij niet naar binnen, maar liep het huis voorbij, en sloeg, om nu ook eens wat verder te gaan, de zijstraat in. En opeens zag hij haar daar aankomen, alleen.

Een schok ging er door hem heen; onbedacht liep hij op haar toe, zijn blijdschap uitend in den roep:

- Ali!

Alewien had met Lieze wat rond-gewandeld door de winkel-straten; nu Henri haar niet had kunnen halen, had zij zich verlustigd, in het uitzoeken van mooie, aardige dingetjes, die hij haar later, op haar verzoek, zou moeten geven, en goedgeluimd, na Lieze thuis te hebben gebracht, begaf zij zich naar haar eigen huis. Maar toen zij, daar zoo dichtbij, Jan gewaar werd, voelde zij zich kwaad worden. Wat bezielde die jongen toch, om haar zoo na te loopen! Elken avond was hij aan den winkel, en nu kwam hij haar nota bene zelfs te gemoet! Wat dacht hij toch van haar! En alles behalve vriendelijk, voegde zij hem toe:

- Zeg, wa' mot dat?

- Ali.... Ali.... stamelde Jan, bijna ademloos door de blijdschap, haar op-eens voor zich te zien. Ik.... ik, ik....

Ali lachte; dat deed ze bijna altijd, als hij iets zeggen wilde, en al werd hij daar gewoonlijk door gegriefd, nu vond hij het prettig, omdat het hem een bewijs was, dat zij niet langer ontstemd was op hem. Hij lachte ook, gedwongen, en zei benepen:

- 'k Wou je wat vragen, zie je....

- Nou, gaat je gang!

- 'k Het 't al zoo lang wille doen, maar 't kon d'r maar nie van komme.... Je weet wel, hoe dikkels da' 'k je hèt afgehaald, maar je gink nooit met me mee, sprak Jan nu vlotter, en liep naast haar voort, zoo licht in zijn vreugde, dat hij nu wel alles meende te durven zeggen. Hij was zóó gelukkig, nu hij haar alleen naar huis had zien komen, dat hij zich krachtiger, flinker en moediger voelde, dan ooit vroeger, als hij met haar alleen was geweest.

- Nou, da' zel me wa' bizonders weze! zei Ali, half goedig, half spottend. Maar een blik op zijn rood gezicht, met de zalig-verheugde uitdrukking, omdat zij wel naar hem luisteren wou, stemde haar zachter, en ze zei:

- Nou, Jan?

Ze waren nu vlak bij hun huis; Ali stak reeds haar hand in haar zak, om den sleutel te voorschijn te halen, maar Jan, in een spontane stoutmoedigheid, hield haar hand vast, legde zijn arm om haar heen, en drong haar weg van de deur, met een dringend smeeken in zijn stem.

- Kom effe mee ... toe, Ali ... toe ...

- Waar na toe? vroeg zij verbaasd, beproevend zich los te maken uit zijn arm, kom, we gane na binne, hoor!

- Nee, zei hij, nee ... Ga nou effe mee, en hij drong haar vaster voort, wa' ken da' jou nou schele ...

- Maar wáar mot 'k dan na toe?

- 'n Endje de weg op, en hij knikte naar

de donkere verte. Binne ken 'k niet spreke, da' weet je wel ...

- Je ben nie goed, jonge! zei Ali. Wa' mot 'k met jou in 't donker doen! As je me wa' te vrage het, dan doen je 't maar hier, en gauw!

Maar ineens voelde zij zijn sterke armen om haar heen, en hartstochtelijker, dan hij ooit had gesproken, bad hij haar, met zijn mond tegen haar oor:

- Asjeblief ... asjeblief, ga nou mee ...

Zij voelde, dat zij zich niet los-worstelen kon; aan den eenen kant vond zij het niet prettig, omdat zij wel begreep, wat hij haar vragen zou, maar, aan den anderen kant, drong haar heur oppervlakkige goedhartigheid, hem zijn zin te geven, en lachend, schouder-ophalend, zei ze:

- 'n Oogenblikkie, hoor! en liet zich door hem mee-nemen naar den donkeren weg, waar niemand hen zien of hen beluisteren kon.

- Wa' lief van je, fluisterde hij, in bijna deemoedige dankbaarheid, dank je wel, hoor! .... dank je wel ....

- En wat had je me nou te vertelle?

Maar in de overweldigende vreugde, dat zij mee was gegaan, dat hij haar bij zich had, verloor Jan weer zijn gedachten. Zijn linkerarm was nog om haar heen, zijn rechterhand hield haar arm nog vast, en zijn vingers gloeiden van die aanrakingen, zijn hoofd was heet, zijn hart klopte zóo luid, dat hij, van die heftige beweging, niet spreken kon.

Alewien voelde het, hoe hij haar al nauwer omving, en zich al dichter naar haar toedrong,

en, onrustig, door zijn ongewoonheid, herhaalde zij:

- Nou, Jan, wa' ha' je me nou te vertelle? En wrevelig voegde zij er bij: Je mot me nie zoo vast houe! 'k zel nie weg-loope!

Hij kwam, door den klank van haar stem, weer eenigszins tot bezinning; hij schaamde zich over zijn brutaliteit, en hield haar losser vast.

- Je moe' nie boos worre, zei hij zacht. 'k Hou zoo van je .... zie je .... 'k hou zoo verschrikkelijk veel van je ... Je weet 't wel ... 't is altijd zoo mit me gewees ... van dat 'k je gezien het òf ...

- Nou, ja! zei Ali ongeduldig.

- Jij hou misschien nog nie veul van mijn ... maar wat niet is, ken komme ... Ali ... 'k wil alles voor je doen, álles wat je wil ... 'k Zel voor je werke ... je zel 't zoo goed bij me hebbe ...

- Wat wou je dan?

- Da' je met me trouwde ... da' je m'n vrouw werd ...

- Och, malle jonge!

Ali lachte. Jan als minnaar te hooren smeeken was zóo iets nieuws en grappigs voor haar, dat zij, onwillekeurig, het even uitschaterde.

Maar Jan, die dacht, dat ze hem alleen maar niet in ernst opnam, en haar lachen wel gewend was, zei ernstig:

- 'k Meen 't ... 'k méén 't ... we konne 't zoo prettig hebbe same! .. toe as jij nou wou ... toe, Ali ... toe nou ... toe ...

Maar zij, geprikkeld door zijn aandringen, viel spottend uit:

- Och, jonge! Je ben nie goed wijs! Zou ik nou met jou gaan trouwe!

- Weròm nie? ... weròm nie? En, in een plotselingen jaloerschen aandrang, kneep hij haar, dat hij haar pijn deed, en vroeg bruusk: Hé-jen-'n ander?

- La je me los! riep Ali boos. Ga 't je wat an, wat ik heb?

- Nee, maar, gód 'k hou zoo van je! ...

- Nou, ja! zei Ali weer, hem zonder het te weten, door haar koelheid opwindend, Wa' zou dat? Zoo ben d'r wel meer! As 'k met al die jogge most trouwe! La je me nou los, zeg?

- Nee, zei hij, nee! 'k Wil nie, 'k la je nie los! Je mot me belove ... je mot me belove ... Haar tegenstand dreef hem tot krachts-uiten aan, en wekte zijn hartstocht op; zijn armen omsloten haar, hij drukte haar tegen zijn borst, en met zijn lippen bijna op haar gezicht, licht-hijgend, zei hij: Zeg, da' je me vrouw worde wil! Zeg dat! Zeg dat!

Zijn gedrag maakte haar bang, maar nog erger boos. Zij trachtte hem van zich af te stooten, en riep, er niet aan denkend, of iemand haar hooren kon:

- Wa' begin je nou! Wa' mekeer je! La me los! Dálek!

Haar wringen en worstelen in zijn armen maakte hem dol. Hij was zich nog nooit zoo van zijn kracht bewust geweest; al zijn zenuwen waren gespannen, zijn lichaam gloeide en trilde; hij wist niets meer, dan dat zij bij hem was, en dat hij zijn lust aan haar verzadigen wou ...

Hij drukte zijn vlam-warm gezicht tegen het hare, zijn begeerige lippen vonden haar mond, en hij zoende haar daar, zoo wild en hard, dat zij een kreet van pijn niet weerhouden kon.

Geschrokken, eensklaps tot bezinning gebracht, liet hij haar los, en bleef staan, met kloppend hoofd, nog trillend, en met bevende beenen, terwijl zij hem, half-huilend, verweet:

- Je heb me pijn gedaan ... hoe kom je toch zoo ...

Zij stond daar, ook verbijsterd over de ruwheid van zijn daad, verbijsterd nog meer door de plotselinge ontdekking, dat Jan een heel andere jongen was, dan zij steeds had gedacht.

- 'k Had 't nooit van je geloof'.... klaagde ze voort. 'k Doch nie, dat jij nèt zoo gemeen was as andere jonges, en zij streek, met den rug van haar hand, over haar lippen, die gloeiden en pijn deden van zijn woesten zoen.

- 'k Kan 't nie helpe, zei hij, erger ontdaan door het gebeurde, dan zijzelf. En schuchter waagde hij het, haar hand aan te raken. 'k Weet 't zelf nie, hoe dat 't kwam .... 'k Had al zoo lank op je gewach .... en 'k hou zoo van je .... 'k kon 't werachtig nie helpe ....

Nu zij zag, dat hij bedaard werd, herwon zij óok haar kalmte.

- Je mot 't nie wéér doen, hoor! zei ze, al niet meer boos, maar toch op haar hoede blijvend, nu zij gemerkt had, hoe opgewonden hij was, en hoe geprikkeld hij kon worden door een enkel woord.

- Ali? .... zei hij. Toe, zeg nou 's, da' je nie boos op me ben .... En zijn ootmoedigheid, na zijn drift van zooeven, trof haar, en maakte het haar gemakkelijk, hem te vergeven.

- Nou, 'k zel d'r dan maar nie meer an denke, zei ze. Maar nou gaan 'k na binne!

- Wach nog effe .... één menuut! smeekte hij. Het woelde nog zoo vreemd in zijn hersenen, dat hij bijna geen woorden kon vinden, maar het was hem onmogelijk, haar zóó te laten gaan.

Hij hield haar vast, maar rustig, bescheiden, en vroeg angstig, zacht:

- Ali .... je heb me nog geen antwoord gegeve .... Toe, doe dat nou .... Ali ....

Zij bleef zwijgen. Wat moest zij zeggen? Zij kon hem toch niet vertellen, dat zij op het punt stond .... de onwettige vrouw van een ander te worden? ....

- Ali .... zeg .... d'r is toch geen ander?

Zij meende weer een dreigende drift in zijn stem op te merken, en haastig zei ze:

- Och, welnee! Wat maal je toch! La me nou gaan!

- Nog effe .... zeg .... zég nou, da' je met geen ender zál trouwe, maar met mijn .... met mijn ....

- 'k Wil heelemaal nog nie trouwe, hoor! 'k Denk d'r nie an!

- Maar later .... láter dan?

- Ja, later .... wie weet! zei ze luchtig, om hem tevreden te stellen, trok haar hand uit de zijne, en liep van hem weg, naar het huis.

Hij volgde haar langzaam; bedwelmd van vreugde, dat zij hem niet geweigerd had, volkomen gelukkig met haar vage belofte. En onophoudelijk, den chaos in zijn brein verrustigend, doorklonk zijn hoofd dit ééne woord:

Later ... láter ....

Derde hoofdstuk.

I.

Den volgenden morgen wist Alewien het nog maar nauwlijks meer, dat Jan haar had verschrikt en beangst, en moest zij alleen nog wat om zijn ernstig aanzoek lachen. Zij nam alle dingen met een even groote luchthartigheid op, als Bet dit deed met nauwgezetheid en ernst. Zij was oppervlakkig en zorgeloos, en richtte haar leven zoo aangenaam en gemakkelijk in, als haar slechts mogelijk was. Haar natuur was niet aangelegd voor mijmeren en peinzen; zij bleef nooit noodeloos denken over iets, dat onveranderbaar was, of voor haar niet te bereiken, maar haar veerkrachtige geest deed haar dan weer onmiddellijk wat anders aan de hand, waarnaar zij streven kon, en waarvan de vervulling haar aangenaam zou zijn.

Zij voelde er in 't minst geen wroeging over, dat zij Jan met valsche hoop had gevleid; hij zou wel gauw genoeg zien, dat het anders was, - en bovendien, wat had zij moeten doen? De waarheid zeggen, kon zij niet, hoewel het geen leugen was geweest, toen zij hem vertelde, dat zij geen

plan op trouwen had. Waarom was de jongen zoo lastig! Zij had hem toch heusch nooit wijsgemaakt, zelfs niet doen denken, dat zij ook maar iets om hem gaf!

Het verheugde haar voor haar rust, dat zij hem voorloopig tot zwijgen had gebracht, en verder bekommerde zij zich niet om hem. Er waren al zooveel mannen op haar verliefd geweest, al zooveel had zij er afgewezen, dat één minder of meer niet heel veel uitmaakte voor haar.

Ze ging dien Zaterdag-morgen met dezelfde opgeruimdheid en lust aan het werk, als elken dag. Nu zij wist, dat het nog maar voor een korten tijd zou zijn, vond zij er een genoegen in, alles nog, zoo goed zij kon, te doen, zoodat allen een goeden indruk van haar behielden.

Dicht bij den winkel, kwam een besteller naar haar toe, die haar en anderen meisjes al vaak iets had gebracht, en gaf haar een klein pakje over. Nog op straat, maakte zij het dadelijk open; het was het gouden kettinkje, dat Henri haar had beloofd, en, in het doosje, vond zij een briefje van hem, zoo teeder en smeekend, dat het opeens door haar gedachten schoot: vanavond .... zou het vanavond al zijn? ....

Terwijl zij naar boven ging, en het atelier binnen-trad, voelde zij het, als een heerlijke zekerheid in zichzelf, dat het alleen aan háar liggen zou, alleen aan háar .... áls het vanavond al was ....

En zij dacht, terwijl zij, met vaardige vingers, het arrangement van een japon aan het opleggen was: zou ik? .... of niet .... of nog niet? ....

Maar zij glimlachte over zichzelve, terwijl zij zoo dacht. Zij wist het wel, dat zij toegeven zou .... Zij had al zoo lang, zoo innig, zoo vurig, verlangd dat te doen .... En hij .... o, dat wist zij wel .... hij hield nu zóoveel van haar, dat hij haar wel alles beloven zou ....

In het groote, lichte atelier was het rumoerig en druk, van het vele gepraat dooreen, het ratelsnorren der naaimachines, het kletteren van scharen aan de lange stalen kettingen, en het ruischend ritselen der stoffen, die de lange tafels overstroomden, om tot modellen te worden verknipt. Op de rieten pas-poppen hingen japonnen, die nog slechts een laatste hand vereischten, en meisjes knielden daarvoor neer, haalden de rijg-draden uit het goed, of schikten de garneering.

Ali hechtte een smaakvollen tak margueriten, op den schouder en langs het corsage, van een rose mousselinen toilet. Haar vingers bogen de blaadjes, en schikten de bloemen, en bevestigden ze met haar gewone handige bevalligheid, maar, met een vreemde verwondering, terwijl zij dit deed, drong zich het besef aan haar op, dat het nu voor den laatsten keer was.... den laatsten keer ....

Zij keek om zich heen, door de ruimte van het atelier, waar zij zooveel jaren had doorgebracht. In haar verbeelding kromp die geheele tijd tot maar een paar jaren samen, en was het eerst kortgeleden, dat zij hier kwam als kind .... en nu, nu zou zij van hier gaan, om de vervulling van haar wensch te erlangen, de wensch, dien zij gekoesterd had van haar kindsheid af....

Wat zouden al die andere meisjes haar benijden, als zij wisten, welk lot haar deel worden zou .... Maar zij vertelde het niet, zij vond het zoo'n bizondere vreugd, dat zij, allen, niets ongewoons aan haar zagen, en dat zij zich toch, in heimelijkheid, verheugde over al het heerlijke, dat haar zoo spoedig te wachten stond.

Zij hoorde, hoe de meisjes er over spraken, dat een bal-japon dienzelfden avond nog klaar moest zijn, en dat zij het maar tot Maandag zouden uitstellen, om aan dat andere toilet te beginnen. Vanavond .... Maandag-morgen .... het was haar, als spraken zij over dingen, die haar niet aangingen, als behoorde zij al niet meer tot dezen kring, en dit gevoel maakte haar luchtig, maar toch onrustig, zij kon bijna niet stil blijven staan, en kalm haar handen bewegen; zij wilde zingen, dansen, en toch weer niet, zij wilde zitten, en bedaard bedenken, hoe zij te handelen had, en toch voelde zij, dat zij dit niet kon; zij wilde, vrij, wat loopen in de lucht, in het bosch, waar het nu zoo frisch en heerlijk was, en toch wilde zij ook weer hier blijven, en, tot het laatste toe, haar roem, van de knapste en smaakvolste werkster te zijn, blijven handhaven ....

Het hinderde haar, in haar ongedurigheid, dat de meisjes haar telkens uit haar gedachten trokken, en haar lastig vielen met flauwe grappen, of met herhaaldelijk vragen om raad. Zij had moeite, om de juiste antwoorden te vinden; elken keer moest zij zich los-maken uit een engen kring van overdenkingen, en zich opeens verplaatsen in een

toestand, waarin zij, in haar verbeelding, reeds niet meer verkeerde. Het was haar, in deze uren, of er twee Alewiens waren, één, die hier stond, en margueriten schikte, en praatte, een andere, die vertoefde in een lichte, lichte omgeving, vol onbenoembare heerlijkheden, waarvan de aanvoeling alleen haar het zaligst geluk gaf, dat zij nog ooit had gekend ....

Zij wou haar oogen sluiten, en neer-zinken, en weg-droomen dan, in vage gedachten en zoete, nooit-gekende gewaarwordingen .... Week-sentimenteele gevoelens grepen haar aan, en vermeesterden haar; reeds gleden haar vingers weg van haar werk, haar hoofd nijgde zich achterover, een loomheid sloop door haar leden, toen zij, door een direct tot haar gerichte vraag, met een schok weer tot bezinning kwam; zij lachte om het vreemde, dat haar was overkomen, wreef haar koud-geworden handen, en vroeg:

- Wat had je?

- Och, niks, 'k kwam maar 's kijke .... Beeldig, hoor, rijk .... Help ie mijn strakkies ook 's effe? Je ken da' zoo goed ....

- Waaran?

- An die strikke op de schouers van dat blauwe bloesje .... Bloeme staat toch altijd zoo gekleed, hè? Kom je nou? Dat mensch van Verbrug mot 'm vanavend nog thuis hebbe ....

Ali liep de tafels langs, waar meisjes, met snelle, onophoudelijke boog-bewegingen van den arm, de machines deden snorren, dat de vloer er van dreunde. Met een vuurroode kleur van

inspanning, was een meisje zich aan 't jachten, om een haast-werk af te krijgen; gebogen over een bewerkelijke mouw zat Lieze, met zorg, de stof te plooien, en verzamelde de spelden, die zij er uittrok, op een rijtje tusschen haar lippen. Ali zag dat alles aan, zag, hoe gedwee die allen zich aan den gedwongen arbeid onderwierpen, en een golf van vreugde gloeide door haar heen, dat zij daarvan ontslagen was; haar wangen kleurden zich, haar oogen schitterden, haar lippen openden zich tot een luid gejuich, zij kon zich niet meer inhouden, haar voeten dansten, en zij barstte plotseling uit, in een vroolijk lied:

Tiere, liere, let, let, let!
Mussche ben geen vinke!

De meisjes keken naar haar om; sommigen verbaasd, anderen lachend om de wilde Alewien, en bedwelmd door haar eigen uitbundigheid, viel Ali schaterend op een stoel, en riep:

- O, kindere, 'k ben zoo dol v'ndaag!
- Da' ziene we!
- Da' hoore we!
- De honderduzend getrokke zeker!
- 't Komp van de lente, daar wor je zoo fleurig van!

Ali zei niets, ze lachte; haar zalig geheim verdoofde haar, en wekte haar tegelijkertijd op. Zij voelde zich zoo zonderling, zoo vreemd ontroerd, dat haar de tranen in de oogen drongen, hoewel haar lippen lachten, en de eene heerlijke gedachte de andere in haar hersens verving. Zij begreep

niet, wat er met haar gebeurde; zij had niet kunnen zeggen, wat zij voelde, maar zij was gelukkiger, dan zij nog ooit was geweest, nu haar doel, zoolang ver-af en ongenaakbaar gezien, eindelijk bereikt worden zou.

Lieze, iets vermoedend, hoewel niets begrijpend van Alewien's gedrag, lichtte haar hoofd op, en keek haar, met vragende oogen en opgetrokken wenkbrauwen, aan, en Ali antwoordde haar, door een herhaald, overmoedig knikken van haar hoofd.

Lieze lachte om die malle Ali, en nam zich voor, als zij deze mouw afhad, haar even apart te nemen, want het rechte begreep zij nog niet.

Ali werd weer bedaard.

- Nou, waar is 't lint? vroeg ze aan haar, die om haar hulp had verzocht, en zij vormde een paar sierlijke strikken, die het meisje verblijd deden roepen;

- Gut, dankie, zeg! Zóó zou 'k 't nooit hebbe gekonne!

Ali rekte zich op haar teenen, en keek over het matglas van een der ramen heen. Hier zou ze nu nooit meer staan; wat herinnerde zij zich nog goed de keeren, dat zij met de andere meisjes hier pret had gemaakt; hoe grappig ze het hadden gevonden, toen er eens heeren in den tuin hiernaast gewandeld hadden, die lachten en teekens gaven aan de gezichten achter de ramen, en hoe ze wel eens gekheid maakten met de schoorsteenvegers op het dak aan den overkant....

Ja, 't was toch wel een leuke tijd geweest, dacht Ali, alsof ze hier al niet meer vertoefde. Het

leek haar nu toe, of zij nooit eenige onaangenaamheid had gehad, of zij nooit vermoeid was geweest door overmaat van werk, of zij nooit gekibbeld had, noch standjes had gekregen van ontevreden dames of zelfs van de directrice, - of het altijd zoo rustig en opgeruimd in haar en om haar heen was geweest, als het was op het oogenblik.

De dag verliep; de meisjes hadden gegeten; en weer zaten allen in het atelier. De scharen kletterden, de naaimachines ratelden in monotonen dreun, de stoffen ritselden, de rieten poppen kraakten, bij een sterk aanvattenden greep. De meisjes werden stiller, zij lachten en praatten minder; het scheen, of zij al hun mee-gebrachte levendigheid reeds hadden verbruikt. Ook Ali voelde het duidelijk, hoe haar stemming zonk; het kostte haar moeite, een vroolijk woord te vinden, en zelfs haar gedachten werden, onder den invloed van haar lichte gedruktheid, minder afwisselend en vreugdig. Zij was geeuwerig, en voelde zich moe; lusteloos plooiden haar vingers de kant om een décolleté; zij had geen neiging tot zingen meer, zwijgend zat zij op een stoel, met haar voeten hoog op de sporten, en werkte voort, dof in haar hoofd, met een vreemde vermoeidheid in haar armen en handen.

- 't Is net, of da' de Zaterdagge de langste zijne van de heele week, gaapte een meisje. 'k Ben nou al àf, me vingertoppe, die tintele nèt zoo... en zij wreef ze medelijdend over de palm van haar andere hand.

- O, goeie gerechtigheid, was 't al maar weer morrege!

- Hè, dat plooie van die geweerschijnde zij maak je zoo wee ... 'k mot effe-n-uitscheie.

- Klaag nie zoo, mense! zei Lieze. We vinne 't allegaer gelijk beroerd, maar d'r is toch niks an te verhellepe!

- Jij heb goed prate, jij ga gauw trouwe!

- Nou, ja! Zoo lank 'k hier ben, ken 'k toch óok maar jakkere. Lieze keek naar Alewien, alsof zij dacht: Neen, dan is *die* er beter aan toe! maar zeker weten deed zij niets, want straks, bij 't eten, had Ali haar alleen verteld, dat ze een goud kettinkje van Henri had gekregen, en dat ze daar zoo blij mee was.

De meisjes zwegen weer, verveeld hun werk vervolgend, en een loome rustigheid lag over het atelier, die scheen te drukken op alle aanwezigen, op alle voorwerpen zelfs.

Ook Alewien werkte weer voort; haar al te groote luidruchtigheid van dien morgen was vervloeid in een gelijkmatige, evenwichtige stemming; haar opgewondenheid was verdwenen, en zij voelde zich even lijdzaam en gedwee, als in het midden van andere dagen. Maar, in haar zak tastend, om haar zakdoek te nemen, raakte zij, bij toeval, het doosje met het gouden kettinkje aan, en opeens, met heftige kracht, bruiste haar overweldigende vreugde weer op; zij smachtte naar vrijheid, naar ruimte, naar beweging, het leek haar onmogelijk nog één oogenblik langer hier roerloos te blijven zitten; het bloed steeg haar heet naar het hoofd, zij dacht, niet langer te kunnen ademen in de kwellende, benauwende atmosfeer van het atelier, zij moest

hier weg, al was het maar, om even de vrije, open lucht in haar longen te kunnen halen, en opstaande, zei ze, een boodschap verzinnend:

- Zeg, 'k gaan effe na van Emde, om rose naaizij en 'n rose veter te hale!
- Laat dat Sefietje doen, ze komp dalek terug, 't houd jou zoo op!
- Nee, daar kan 'k nie op wachte, 'k ken anders toch nie voort.
- Nou, haal mijn dan meteen twee el grijs bezempiesband, da' kom 'k nog te kort, hier hèje-n-'n staaltje.
- En breng 'n stukkie sjokela mee, wees eris rejaal v'ndaag!
- Vraag ook 's, waar ze blijve met die stale van garniture en fantesieknoope!
- 'k Zel 't doen, zei Alewien, zich haastend met haar manteltje en hoed, bang, dat het loopmeisje terug-komen en dus haar uitgaan onnoodig zou maken.

Buiten, in de vrije lucht, en door de beweging, verstilde zich aanstonds de weeë, onaangename werking van haar bloed, die haar in de laatste minuten had verontrust en geplaagd. De wind verfrischte haar gloeiend hoofd, haar borst verruimde zich, en haar voeten liepen zoo licht, dat zij dacht, wel uren zoo voort te kunnen gaan.

Zij was vlak bij den winkel, waar zij wezen moest, toen zij het loopmeisje zag aankomen. Snel sloeg zij een zijstraat in, hopende, dat het kind haar niet mocht hebben bemerkt, want nú al teruggaan, na dit eene oogenblik, dat kon zij niet.

Zij ging verder en verder; onbewust ervan, hoe lang zij reeds liep, en dat haar uitblijven vreemd zou worden gevonden. Zij vond het zoo heerlijk, op dit ongewone uur door de straten te loopen, waar de winkelende dames zich zoo rustig bewogen, en flaneerende heeren, bedaard en op hun gemak, achter haar aan drentelden. Het was haar onmogelijk, zich aan de bekoring van deze wandeling te onttrekken, en zij slenterde voort, langzaam, steeds langzamer, voor winkels en kiosken kijkend, vol van een luchtige blijdschap, dezelfde blijdschap, die haar, in het gedwongen stil-zitten van het atelier, tot stikkens toe had benauwd, en die nu, in zalige bedaardheid, haar aderen doorvloeide, en haar tot een innige en diepe dankbaarheid stemde.

Nu moet ik maar terug-gaan, dacht zij opeens. Zij voelde zich weer rustig, en dacht zich tot kalm-blijven in staat. Maar toen zij zich verbeeldde, hoe zij daar op haar stoel weer zou zitten, gebogen, met inspanning makend steekje voor steekje, en, voor een oogenblik, even sterk als daar straks, het prikkelend, oproerig-makend gevoel onderging, dat haar, vóor een half uur, van het atelier had gedreven, dacht zij: Nee! nee! ik ga niet meer terug! niet meer terug!

Zij had wel kunnen juichen en springen over dit plotseling besluit. Waaróm ook niet! Waarom zou ze het ook niet doen! Was het niet veel beter zóo? Nu was zij vrij, nu kon zij doen en laten, wat zij wou, en als zij gebleven was, dan hadden sommigen misschien straks met haar mee willen

gaan, of haar op een andere wijze opgehouden, terwijl zij voort-jaagde, om Henri te zien, en weer bij hem te zijn .... Neen, het was veel beter zóo! En in het zaligend gevoel, vrij en onbelemmerd in al haar willen te zijn, liep zij verder en verder, zich al meer verwijderend van het atelier.

Zij moest ondeugend lachen, als zij er aan dacht, hoe zij nu op haar zaten te wachten, ongerust over haar waren misschien, en Sofietje, het loopmeisje, hadden uitgestuurd, om haar te zoeken. Zij voelde zich als een kind, dat weg-blijft van school, en voor wie het genot van het spijbelen nog wordt verhoogd, door het weten, dat iedereen in angst over haar zit, terwijl zij toch heel veilig is en buiten alle gevaar.

O, wat was dat heerlijk ..., heerlijk, zoo'n beetje rond te dwalen, zonder doel .... Haar uren waren altijd zoo afgepast, zij moest altijd hetzelfde nauwe kringetje volgen, zonder ooit eens een afwisseling, dan dat zij nú een witte, en dan een roode of blauwe japon onder handen had. En nu? Vrij was ze, zoo vrij als een vogeltje in de lucht; niemand, die iets over haar te zeggen had, of dat ooit weer zou krijgen!

Zij voelde zich, door het loopen in de lucht, hongerig worden en moe. Geen wonder ook, het was al vijf uur, zag zij op een winkel-klok; zij had dus al bijna een uur lang rond-gewandeld, wat vloog die tijd toch om! En omdat zij haar vijf-uurs-boterham nu missen moest, bedacht zij een middel, om zich, op een andere wijze, daarvoor schadeloos te stellen.

Zij ging in een winkel, zocht eenige lekkere taartjes uit, en nam ze mee naar een melk-salon, waar zij ze, bij een kop chocolade, smakelijk verorberde.

Het was, of zij nu pas tot rust kwam, en goed denken kon. Al die vorige uren had zij doorgebracht in een vreemden roes, waaruit zij nu eindelijk weer tot bezinning kwam. O, rusten .... wat was het heerlijk te rusten .... Nu van allen arbeid ontslagen te zijn, nu zéker te weten, dat al haar verste wenschen bevrediging zouden vinden! ....

Dien geheelen dag, had zij telkens, met kleine schokjes van blijdschap aan Henri gedacht, maar het eigenlijke, diep-doordringende denken aan hem uitgesteld tot straks, wanneer zij rust hebben zou. En nu zat zij hier zoo prettig en op haar gemak, en had voor niets te zorgen. En al gauw - over een paar uur - was zij bij Henri, o, hoe verlángde zij toch naar hem! O, bij hem te zijn, altijd bij hem te zijn! ... Nu zou het toch wáar worden, eindelijk, dát, waarnaar zij zóólang had verlangd ...,

Om half-negen zou hij op de plaats van afspraak zijn. Zij haalde zijn briefje nog eens te voorschijn, en las het over. O, hoe om-te-zoenen schreef hij haar, dat hij zoo onuitsprekelijk-veel van haar hield, dat hij het niet meer zonder haar uithouden kon, en dat zij hem niet langer weigeren mocht ....

Zij zat stil, met de handen in haar schoot, het mooie hoofd een weinig voorover gebogen. Zij wist nog niet goed, zij begreep nog niet geheel,

hoe alles zou gaan, maar zij voelde het, als een vaste waarheid, in zichzelf, dat alles wezen zou, zooals zij het steeds had gehoopt ....

Opeens schoot haar een gedachte door het hoofd. Zij droeg haar daagsche japon, haar oude schoenen en haar gewone matelot ... zou zij niet even, om zich te verkleeden, naar huis kunnen gaan? Zij had nog tijd genoeg, en was er zeker van, dat zij niemand zou tegen-komen, want de meisjes bleven allen tot acht uur op den winkel, misschien wel later met den Zaterdag, en Jan kwam nu, met het voorjaar, nooit vóor acht van zijn werk.

Zij stond op; betaalde, en liep met vluggen pas de richting in van haar huis.

Zij stak den sleutel in de deur, en aanstonds schreeuwde Bet's stem haar toe:

- Wie is daar?! Bè jij 't soms, Ali?

- Ja, riep Ali terug.

Boven, op het portaal, wachtte Bet haar af. Zij stond daar in een vuile katoenen japon, besmeurd bont-boezelaar, en met slordige haren, zooals zij er altijd uitzag, als zij bezig was met het Zaterdagsche werk.

- Waar bè-je gewees? Waar kom ie v'ndaan? snauwde ze.

Bet's toon en haar voorkomen wekten een grooten weerzin in Ali, die van zulke stille, aangename gedachten was vervuld.

- Ga 't je wat an? vroeg zij kort.

- Zoo, ga me da' nie an, straat-madelief? Zoo nèt komp me daar 't kind van je winkel, en die

vraag, of da' je hier ben, of da' je ziek ben geworre; ziek? zeg 'k, nee, ziek is ze niet, en hier is ze-n-ook nie, die is zeker an 't straatsliere, maar ze zel wel weer bove water komme....

Ali lachte.

- Ja, onkruid vergaat nie, spotte ze.

- Nèt, onkruid vergaat nie, maar pas jij toch maar op, je zel wel 's wat ondervinde! Da' had moeder motte beleve! en Bet, woedend over Alewien's onverschilligheid, stapte terug naar de keuken, en koelde haar woede door een emmer zwaaiend in den gootsteen te smijten, en forsch aan het pompen te gaan, totdat een klare, klaterende waterstraal, met vollen klank ruischend, metalig kletterend, zich neer-stortte op den bodem.

Ali ging in de slaapkamer, blijde, dat zij van Bet's ruwe tegenwoordigheid was bevrijd. O, dat zij nu voor goed van hier zou gaan, dat zij nooit meer met Bet iets behoefde te maken te hebben, dat stemde haar zóó vol vreugde, zóó vol zalige dankbaarheid, dat zij trilde van voldoening, en, innigtevreden, lachte. Zij verkleedde zich geheel-en-al, waschte zich, en maakte heur haar weer op. Zij voelde zich nu zoo koel, zoo frisch, heel anders dan vanmorgen op het atelier....

Zij haakte, van den grooten kleeren-standaard, onder den doek, haar beste japon af; een donkerblauwe was het, van mooie stof, die zij kort geleden voor zichzelf had gemaakt. De tint kleurde zoo mooi bij haar blank-rose gezicht, en haar blonde haar, dat zag zij duidelijk, toen zij, voor den kleinen

vierkanten spiegel, die boven de waschtafel hing, haar jacquetje aan het vastmaken was. Wat zag zij er aardig uit, dat moest zij zelf erkennen, als zij lachte, en zoo vriendelijk keek.... O, wat vond zij het heerlijk, dat zij er uitzag, zooals zij deed, want haar gezicht was het toch, dat haar ten slotte zou doen verkrijgen, waarop zij, haar heele leven lang, had gehoopt....

Zij lachte, toen zij het bloed-koralen collier op tafel liet liggen, en het gouden kettinkje vastknipte om haar hals. Dat was zoo iets als een ring, vond zij, als iets, dat haar nu voor goed aan Henri verbond....

Toen zij klaar was, keek zij om zich heen, of zij ook iets vergeten had. Den huissleutel legde zij op tafel neer, dien had zij nu niet meer noodig, dacht zij met heimelijke blijdschap. Iets meenemen? ... Neen, iets meenemen kon zij natuurlijk niet ... dan liever later eens terug-komen, om te halen, wat zij wou hebben... Maar terug-komen, neen, dat zou toch óok niet gaan; zij zou Bet niet graag weer zien, nadat zij een poos was weg-geweest, wat zou die dán te zeggen hebben! Maar wat kwam het er eigenlijk op aan; iets van waarde had zij niet, - haar ondergoed en haar japonnen, dat alles was niet zóó, dat zij het niet veel mooier van Henri terug-krijgen kon, en andere dingen, die haar iets konden schelen, bezat zij niet. Zij kon best weg-gaan, en alles laten, zooals het was, en dat zóu zij ook maar.

Zij stak haar hoed voor den spiegel vast, en weder trof het haar, hoe lief en dames-achtig zij

er uitzag, in die eenvoudige, maar keurige japon, en met dat aardige, flatteerende, kleine hoedje op het hoofd. Wat zou Henri wel tegen haar zeggen, als hij haar zag? Een warme gloed overstroomde haar gelaat; haastig wendde zij zich van den spiegel af, zocht haar handschoenen, en liep snel, hopend niet door Bet te worden opgemerkt, over het portaaltje, naar de trap. Maar Bet kwam juist, met emmer en luiwagen, uit de keuken, zag haar gaan, en riep:

- Zoo, ga je weer weg?

- Ja, zei Alewien, zonder meer, liep vlug de trappen af, en sloeg hard de voordeur dicht, zonder acht te geven op Bet's gescheld en geschreeuw.

Goddank, nu was zij vrij! Nu lag haar heele vroeger leven achter haar, en ging zij haar nieuwe, mooie, lang-gedroomde toekomst in. De frissche lucht kleurde haar wangen met een diepen blos, zij liep, in de heldere, koele atmosfeer, met een vluggen, veerkrachtigen pas; zij was vol blijheid en licht geluk, en haar oogen tuurden haar schreden vooruit, naar de plaats, die zij en Henri hadden bepaald, om te zien, of hij er reeds was.

Maar zij had zoo snel geloopen, dat zij, vóór half negen, de bestemde plek had bereikt. Hij was er nog niet, maar zij werd hierdoor niet onrustig of bedroefd, zij begreep, dat hij er wel dadelijk zou zijn, en vond het prettig, dat zij eerst nog wat bekomen kon, vóór zij hem ontmoette.

Zij zag hem in de verte naderen, en met een glimlach liep zij hem tegemoet. Hij strekte zijn handen naar haar uit, trok haar, aan de

hare, naar zich toe, zoende haar, en fluisterde:

- Schat ... schát ... ben je weer bij me ... héb 'k je weer ...

Zij liet zich zoenen, genietend van het gestreel zijner lippen over haar geheele gezicht; zij sloeg haar armen om hem heen, en drukte hem tegen zich aan, in een innige, vaste omarming.

Eindelijk lieten zij elkander los, hij stak zijn arm door den hare, en dicht tegen elkaer geleund, wandelden zij langzaam, met kleine passen, voort.

Deze landelijke, eenzame, afgelegen weg, met aan weerszijden boomen en weiden, waar nooit iemand liep, of zij konden hem van ver reeds zien komen, was hun geliefkoosde wandeling. Zij waren dien, elken keer, dat zij elkander hadden ontmoet, gegaan, en ook nú liepen zij rustig, blijde tezamen te zijn, door de verlatene laan.

Hij zei haar, dat hij het zoo lief van haar vond, nu eens alleen, zonder dat andere paar, te zijn gekomen, en zij lachte van vreugde, daar dit gezegde haar het bewijs leverde, dat zij zich niet had vergist, en hij in de verwachting leefde, voortaan met haar samen te zullen blijven ....

Het werd donkerder. Koozend, zachtjes sprekend, gingen zij voort; door de boomen beschut voor den wind. Hij had zijn arm om haar hals gelegd, zij den hare om zijn slanke lijf, in het heerlijk, trotsch-makend besef, dat deze knappe, rijke jonge man zich aan haar geven wou, en dat *zij* van hém mocht zijn ....

Ineens had zij lust, hem de geschiedenis van Jan te vertellen; hij zou het aardig vinden, dat

zij dien goedigen jongen om zijnentwille geweigerd had, en daarom dubbel lief voor haar zijn.

Zij verhaalde hem het voorval op den donkeren weg; hoe Jan haar mee-getroond had, en hoe hij haar had gesmeekt, zijn vrouw te willen worden. Zij had gedacht, dat Henri lachen zou, of dadelijk iets vragen, maar hij zweeg, en hield haar minderinnig vast, en plotseling begreep zij, dat hij jaloersch was op Jan. Zij vond dit zoo grappig en prettig, dat zij glimlachen moest, en vroeg:

- Nou, hoe vin je dat?

- En wat heb je wel gezegd?

- O, da' 'k nog in lang nie wou trouwe, maar láter .... meschien! zei ze, in luchthartigen overmoed.

- Láter misschien? vroeg hij verbaasd, niet goed wetend, of zij in scherts of in ernst had gesproken.

- Ja, da' het 'k 'm gezeid, zei ze, hem lachend aanziende; hè je d'r wat op tege?

- Ja, natuurlijk, alles, álles, heb 'k d'r op tegen, zei hij driftig, geprikkeld door haar lichtzinnigen toon. Maar dan weer zachter: Ben je dan niet van mij .... wil je dan niet van mij zijn .... voor altijd?

Zij lachte nog altijd, en zag hem aan met haar hellen blik.

- Maar *jij* wil toch nie met me trouwe, - is wel? vroeg ze.

Hij schrikte. Een oogenblik verbeeldde hij zich dat zij zich nooit geheel aan hem geven zou, omdat hij haar niet in werkelijkheid tot zijn vrouw

maken kon, maar dadelijk moest hij inwendig lachen om dien jeugdigen angst, en zei hij bedaard:

- Nee, dat zou niet best gaan, dat begrijp je wel .... Maar waarom zou je dat willen? We kunnen, en dat zullen we ook, even goed van elkaer houen, zonder dát, is 't zoo niet? Hij stond stil, trok haar naar zich toe, en vroeg, met zijn armen om haar heen:

- Zou je dat nu werkelijk wel willen?

- Nee, hoor! had zij, vóordat zij het wist, gezegd, en zij zoende hem, met een warme innigheid, die al zijn zenuwen doorvoer.

- En je wil óok niet .... met die jongen trouwen? fluisterde hij. Zeg dat, beloof me dat, zeg: nooit, nóoit, nóóit zal 'k met 'm trouwen!

- Nooit, nóoit, nóóit zal 'k met 'm trouwe! herhaalde zij. Ben je nou tevreje? En hij toonde haar, verblijd en tevreden te zijn, door haar met al zijn jonge kracht te liefkoozen en te zoenen, totdat zij weerloos was in zijn hartstochtelijkheid, en glimlachend-zalig in de omvanging van zijn armen lag.

Het was nu geheel donker om hen heen; dicht omgaf hen de duisternis, en samen alleen in de eenzame stilte, niet afgeleid door het zien van iets, of door een enkel geluid, vloeiden hun aderen van hartstocht vol.

Dicht tegen elkander, liepen zij voort. Zijn woorden, die hij onafgebroken tegen haar oor mompelde, deden haar telkens licht huiveren, zooals een zoen, of een aanraking van zijn hand dat deed. Al haar stemmingen van dien ganschen

dag waren thans opgelost in één groot gevoel: haar verliefdheid op hem, die haar zinnen en haar verstand overheerschte, en waaraan zij zich met blijdschap en lijdelijk overgaf.

- 'k Hou zoo van je .... 'k ben zoo verliefd op je .... fluisterde hij, en haar hoofd tusschen zijn warme handen nemend, zoende hij haar vol op den mond. Zij sloeg haar armen om zijn hals, trok zijn hoofd met een ruk weer naar zich toe, toen hij het oprichten wilde, en klemde haar lippen tegen de zijne, als een uitdaging, dat hij méer wagen zou, zij nam zijn armen, en legde ze om zich heen, en drong zich tegen hem aan, met al den hartstocht en de kracht van haar jongsterke lijf. Nog nooit had zij hem zóó duidelijk van haar verliefdheid blijk gegeven; een heete stroom golfde van haar over in hem, en prikkelde hem tot het allerheftigst begeeren. Hij drukte haar in zijn armen, hij tilde haar bijna op van den grond, en zoende haar, totdat zij weg-duizelde in een vreemde beneveling, als van iemand, die neerzinkt in slaap. Zij hing, op zijn spier-sterke armen, achterover door het geweld zijner liefkoozingen, onmachtig tot verweer door het woelen harer weeldrig-vele gewaarwordingen.

Hij droeg haar half naar een bank, viel er op neer, trok haar op zijn knieën en over zich heen. Hij liet zijn lippen genieten van de zachtheid van haar gezicht, zijn handen zich verlustigen in de volheid van haar vleesch, dat brandde, brandde, van hartstochtelijk verlangen. Zij lag met gesloten oogen, willoos in de overweldiging, waarnaar zij

zoolang had gesmacht. Hun lichamen gloeiden, hun polsen klopten; zij hielden elkaer zoo vast omvat, dat hun ademhaling bemoeilijkt werd, en toch wilden zij zich immer dichter, dichter naar elkander dringen, om het genot, dat zij ondervonden, steeds intenser en feller te maken.

Er naderden stappen op den weg; zij bedwongen hun hijgenden adem en de oproerigheid van hun bloed; doodstil bleven zij in de omvanging van elkanders armen, totdat de wandelaar, in het donker niets bespeurend, aan hen voorbij was gegaan.

Maar in dat enkele moment, dat den gang van hun hartstocht verbrak, en waarin zij zich bewegingloos had moeten houden, rees plotseling het bewustzijn in haar op, dat hij nog niets had gezegd, nog niets had beloofd, en pijnlijk verstoorde dit besef de aandoeningen van genot, waarin zij geheel was verzonken. Haar hoofd was niet rustig genoeg, om te denken, haar bloed vloeide nog zoo onstuimig, haar opgewekte zinnelijkheid dreef haar aan, hem álles toe te staan, en toch wist zij, terwille van zichzelf, zich nog even te moeten beheerschen. Hij omvatte haar weer, boog zich over haar heen, en zuchtte: 'k verlang zoo naar je ... zoodat zij zijn adem warm over haar gelaat voelde gaan. Zij voelde zich bedwelmen, en haar gedachten worstelden, om vrij en helder te blijven, maar zij zonk al dieper en dieper in een verdooving weg, en toen hij fluisterde: Laten we nu weggaan ... ga met me mee ... wil je? ... kon zij niet anders dan ademloos terug-fluisteren:

- En dan? ... en dan?

- Dan blijf je bij me, voor goed ... Wil je? ... wil je ... wil je?

Zij bedwong haar kreet van vreugde, zij sprak geen woord, maar zij klemde zich aan hem vast, en haar gloeiende zoenen waren hem antwoord genoeg.

II.

Toen Alewien de deur had dicht-geslagen, bleef Bet, een oogenblik, verstomd van verbazing staan. Ze ging dus weer uit, en zonder een woord te spreken, zonder ook maar te zeggen, waarhéen ze ging! Wat beteekende dat? En dan haar mooie goed aan, - Bet had het heel best gezien, al liep ze ook nog zoo gauw de trappen af, - wat had dat in? Ze scheen zóo maar uit haar werk geloopen te zijn, zonder dat ze gewaarschuwd had; waarom zou ze dat hebben gedaan? Bet was nu blij, dat ze het loopmeisje niet vriendelijker behandeld had, ofschoon 't kind 't niet kon helpen, maar men zou heusch kunnen denken, dat ze mée heulde met Alewien. Ze had altijd een hekel gehad aan Ali's winkel, en aan alles wat daarmee in betrekking stond, waarom wist zij niet, maar zij kon de ‘dames,’ zooals zij de naaisters smalend noemde, niet luchten of zien - mogelijk juist om dat damesachtige, en Ali had dan ook nooit een vriendin mee naar huis gebracht, omdat haar kennissen even erg het land hadden aan de ruwe, ongemanierde Bet, als Bet aan haar.

Bet bukte zich, en slierde, wijdbeens, een grauwe, grove dweil over het geverfde portaal.

Het werk moest gedaan worden, zij had geen tijd, om, op stoel en stoof, rustig te zitten denken. Maar, onderwijl haar forsche, roode, hard-ronde armen den dweil in het vuil-bruine water van den emmer plonsden, uitwrongen, en, met zwaaiende halen, terwijl zij haar voeten achteruit zette, weer over het vloer-hout sleurden, dacht zij aldoor: waar is Ali naar toe?... waar is Ali naar toe?...

Zij ging aan de voordeur staan, om de matjes uit te kloppen; haar leelijk, nu bedenkelijk, gezicht bleekte, in het late licht van den voorjaarsdag, boven haar donkergrauw, bonkig lijf; de slordige haren omdonkerden haar beenig hoofd, waarin de oogen duister, als dreigend, stonden. Zij bewoog werktuigelijk haar klopper met regelmatige bewegingen, en sloeg de kleinste matjes tegen den deurpost uit. Zij haastte zich, toen zij klaar was, naar binnen, zonder uit te zien naar een buurvrouw, met wie zij een praatje kon houden, en zonder in te gaan op de ruwe grappen van een slagersjongen, die uit het slagerijtje op den hoek te voorschijn kwam.

Zij maakte voort met haar schoonmaakwerk. Zij hield er van, vóórdat Jan thuis was, alles aan kant te hebben, zoodat hij kwam in een frisschen boel, en nooit uit huis behoefde te loopen, omdat alles daar zoo ongeredderd was. Zij hield dit eens-opgevatte voornemen trouw vol, al moest zij, in Jan's afwezigheid, dubbel hard werken; hij kwam dan ook altijd in een nette, opgeruimde kamer, waar alles voor hem klaar stond, en behoefde nooit op zijn eten te wachten. Alleen als de wasch in lijnen

over de kamer te drogen hing, was het er wel eens minder gezellig, maar daar was natuurlijk niets aan te doen.

Maar Jan was er volstrekt de man niet naar, om al Bet's goede zorgen te waardeeren; hij was altijd in zichzelf verzonken, en sprak nooit, of het moest volstrekt noodzakelijk zijn. Ali noemde hem soms een suffert, maar Bet vond, in zichzelf, deze stilzwijgendheid juist het bewijs van zijn braafheid en degelijkheid. Zij hield van zoo'n stillen, fatsoenlijken jongen, die nooit vloekte, nooit naar de kroeg liep, een knap werkman was, en zich altijd netjes in de kleeren vertoonde. Zij hield van Jan, met meer teederheid, dan zij ooit voor haar moeder had gevoeld, met meer zachte innigheid, dan zij zelfs voor zichzelve over had. Haar liefde voor Jan was de weeke plek in haar hard karakter, het eenig gevoel, dat haar ontroerde, dat haar stugge, onbuigzame natuur in een vriendelijke, meegevende veranderen kon.

Toen Jan thuis kwam, vond hij alles, zooals op andere Zaterdagen; er hing een luchtige, frissche geur in huis, van open ramen, water en groene zeep, maar overal was het rustig; de matjes lagen weer op het portaal, en de keukendeur, waarachter vanavond het werk nog moest worden gedaan, was gesloten.

Bet was in de slaapkamer, bezig haar vuile werkjapon uit te gooien, en een schoone katoenen aan te trekken voor het doen van haar wekelijksche boodschappen straks. Zij keek naar Ali's kleeren, slordig neer-geworpen op haar bed, die, in het

schemerduister der kamer, als slappe, vaalkleurige vlekken, zonder vorm, daar lagen. Dikwijls, áltijd bijna, was Ali, 's avonds na haar werk, nog uitgegaan, maar nooit had ze zich vóór dien tijd verkleed. Waarom dan nú? Wou ze met iemand weg-loopen misschien? Zou ze op reis gaan?

De gedachten woelden en stormden om in Bet's hoofd, terwijl zij zich verkleedde. Maar dit stond bij haar vast: niets, niets aan Jan vertellen; niet hem zeggen, dat Ali stilletjes van haar werk was weg-geloopen, en dat zij, om zich te verkleeden, thuis was geweest. Want wie weet, waar Jan toe kwam; hij zou háar mogelijk verwijten, Ali niet te hebben thuis-gehouden, en haar willen gaan zoeken, en al die nare dingen meer. Neen, zij zou wel oppassen, met geen enkel woord over Ali te reppen!

Zij trad, met een opgewekten groet, in de schemerige kamer, waar Jan, op zijn gewone plaats, voor het raam, op den rieten leunstoel zat.

- 't Is al donker, hè? zei ze. Wi' 'k licht make?

- Och, la maar, zei hij.

- Nou, mijn goed, we zalle onze mond wel vinde kenne, wat jij.

Zij legde hem een paar boterhammen op zijn bord, schonk zijn koffie in; hij schikte bij, aan de tafel, en zij begonnen zwijgend te eten.

- Wach, 'k het nog 'n stukkie spek, zei ze, da' hè je meschien liever as kaas, wi' 'k 't hale?

- Da 's goed, zei hij.

Ze haalde het voor hem, en zette het schoteltje bij hem neer, nam zijn kop, en schonk hem nog eens in.

- 'k Weet nie, of 't goed is, zei ze, 't gaat bij 't gevoel. Is 't goed?

- O, ja, zei hij, zijn kom leeg-slokkend. Hij maakte zich de dingen zoo weinig bewust, dat hij bijna altijd alles goed vond, wat er voor hem werd gedaan.

- Maar 't wor nou toch te donker, 'k ga 't licht ansteke, en Bet tastte naar den luciferstandaard, op zij van den schoorsteenmantel, en deed het katoen van de petroleumlamp ontvlammen.

Het schijnsel drong niet dadelijk tot in alle hoeken door; vreemd, eenzaam, hing de lamp te lichten, in de donker-holle ruimte der kamer, en tegen de blauwe schemering, die buiten de ramen stond.

Bet knipte met haar oogen, onder het in elkaer zetten der borden; Jan tastte in zijn zak, en telde vijf gulden, zijn kostgeld, op tafel uit.

Bet streek ze in haar portemonnaie.

- Dank je wel, zei ze. Wat is zoo'n week toch gauw om, da' denk 'k zoo dikwels ....

- Och, ja, da' gaat zoo, antwoordde hij, stond op, ging de kamer uit, en zei, dat hij nog een loopje wou maken.

Een karretje hield stil voor de deur; het was Fransje, Bet's loopjongetje, die de schoone wasschen voor haar had rond-gebracht, en nu de vuile wasschen kwam brengen. Hij sjouwde de zakken naar den zolder, op het waschkamertje, en kwam toen binnen, met het briefje, - waarop zij uitgerekend had, hoeveel geld hij moest ontvangen, - om met haar af te rekenen.

Zij gaf hem zijn loon, vroeg: Wi' je-n-'n boteram? en smeerde er een voor hem, terwijl hij suffig, schapig, in het licht stond te wachten, met open mond en starre oogen, op haar vingers turend.

- Gaat er bij zitte, zei ze, schonk de rest van de koffie in haar kom, en schoof die naar hem toe.

De jongen at, en stotterde, tusschen zijn kauwen door:

- 'k Het zoo effe .... juffrouw .... u zuster .... juffrouw .... u zuster .... gezien ....

- Zoo? zei Bet gretig. En waar? En was ze alleenig?

- Met 'n meneer .... 'k Was op weg, 'k was op weg, na mevrouw van Allefe .... en toe, en toe, toe zag 'k 'r, maar zij mijn nie, en toe, en toe wou 'k me pet tóch afneme, maar ze keek, ze keek heel nie na me ....

- Met 'n meneer! riep Bet. Is dat waar? Hè je-n-'t goed gezien? Was 't 'n menéer?

- Nou, òf, zei hij. 'n Echte.

Het was, of er iets stilstond in Bet. Zij kon niet denken, zij voelde zelfs niets, en haar zenuwachtigheid uitte zich in een plotselinge bruuskheid tegen den jongen.

- Bè je nog nie klaar? Maak wa' voort, 'k het weraggies wel meer te doen, as hier op jou te staan wachte!

Hij schrikte, stond haastig op, en liep met nog een stuk brood in zijn hand, de trappen af, met een gemompelden groet.

Bet zakte op een stoel bij de tafel neer, haar

handen vielen slap in haar schoot. Eindelijk, eindelijk was het dus toch ervan gekomen! Eindelijk, eindelijk, zou zij dus van Ali ontslagen zijn! ....

Haar hart bonsde zoo fel, dat zij nog niet bedaard wezen kon. Ali weg .... Ali hier weg.... Die mogelijkheid overweldigde haar. Want, als het vanavond niet was, dan zou het toch zeker niet heel lang meer duren ....

Zij ondervond een groote, verblijdende, maar haar machteloos-makende vreugde. Zij kon niets uitvoeren, zij voelde zich nergens toe in staat; zij bleef maar stil zitten, trachtend, zich alles helder voor den geest te stellen.

En allengs werd zij minder verward, en had zij haar gewone kalmte herwonnen. Ja, het was zoo, dat sprak van zelf. Ali had kennis aan een heer. In hoeverre dit een ernstige verbintenis was, wist zij natuurlijk niet, maar zij overwoog, of, als Ali iets van haar verhouding verried, zij haar dan niet het huis kon ontzeggen, en als reden opgeven, dat zij haar zaak niet geheel verloopen wou zien, door het slecht gedrag van haar zuster? ....

Vandaar dus die mooie kleeren aan! Vandaar dus dat weg-loopen van haar werk! O, nu was alles heel duidelijk, nu begreep Bet ook haar vroolijkheid van den laatsten tijd ....

O, als het nu eens gauw gebeurde, en zij hier alleen bleef met Jan .... Ze zou zoo goed voor hem zijn, álles voor hem doen .... Zou hij dan later misschien niet met haar trouwen? ... als hij zag, dat er geen bétere vrouw, dan zij, voor hem was....

Het kleine, oude klokje op den schoorsteenmantel sloeg negen uur. Bet schrikte op, ze moest nog al haar boodschappen doen, dan de keuken nog aan kant maken, en dan ....

Zij zette haar hoed op, trok haar mantel aan, haalde haar boodschappenmand uit de keuken, en wilde juist naar beneden gaan, toen Jan thuis kwam.

- 'k Het 't licht net uitgedaan! zei ze.

- O, da's niks, zei hij, 'k gaan toch na bed, 'k het de krant bij Los al geleze.

Bet liep de straat op, blij, dat ze Jan bij haar terugkomst niet meer óp vinden zou. Want, zooals elken avond, zou hij haar ook nú waarschijnlijk weer vragen: Is Ali nog nie thuis? of zeggen: Wa' blijf ze lang, en zij wist niet, of zij zich dan wel goedhouden zou. En Jan mocht nu nog niets weten, volstrekt niets, - het was beter, dat hij opeens voor een feit werd gezet, dan zou hij er zich wel in schikken, langzamerhand ....

Zij moest thee hebben en suiker .... en vleesch voor morgen .... en wat gekneusde eieren, - die waren zóóveel goedkooper dan gave en even best om een pannekoek voor Jan te bakken, daar hield hij zoo van, en daar tracteerde ze hem altijd 's Zondags op; en ze zou een onsje kornbief halen, en een half fleschje bier voor morgen bij het eten voor Jan .... omdat ze zoo blij zou zijn, als Ali was weg-gebleven .... En als Ali niet weg-bleef.... nu, dan zou ze het hem tòch maar geven, omdat ze 't nu eenmaal in huis had gehaald.

Warm en moe van het boodschappen-doen, en het sjouwen met haar mand, kwam Bet thuis. Haastig keek zij in de voorkamer, in de slaapkamer, in de keuken .... maar Ali was er niet.

Luchtig en blij-van-hart, zooals zij zich nog nooit had gevoeld, na een langen, afmattenden dag, stond zij, een oogenblik later, in haar werkjak, de keuken te doen. Alles ging haar vlug van de hand, en toen zij klaar was, vond zij, ofschoon het al half elf had geslagen, dat zij nog best wat sokken van Jan kon gaan stoppen.

Zij ging naar de voorkamer, stak de lamp aan, en zette zich, na haar werkmand te hebben gehaald, bij de tafel neer.

Half elf was het al. Zóó laat was Ali zoo goed als nooit thuis-gekomen. Maar het kón nog, en daarom wilde zij niet naar bed gaan, maar wachten; zij zou toch geen rust kunnen vinden.

Moeilijk trokken haar stramme vingers den dikken, stroeven draad door de sok. Mooie stoppen kon zij niet maken, nu zij zoo moe was, maar kapot konden de sokken niet blijven, en zij zorgde er voor, dat Jan altijd heele aan krijgen kon.

Zij luisterde, in gespannen aandacht, naar ieder geluid op de straat. Maar alles bleef stil. Haar oogen gingen branden en steken van over-vermoeienis, haar vingers trokken onhandig den draad heen en weer, en toen zij zag, dat haar werk hoe langer hoe slordiger en ongelijker werd, borg zij haar mand maar weer op.

Het sloeg half twaalf.

Vol van een inwendige, groote vreugde, waar-

aan zij zich toch nog niet geheel durfde overgeven, stond Bet in de kamer. Wat zou zij nu doen? Naar bed gaan nog niet! Want zij had nog geen zekerheid, en zónder deze zou zij toch niet in slaap kunnen komen.

Zij zou het licht maar uitblazen; als Jan bij toeval eens wakker werd, en het schijnsel zag onder de deur, wat moest hij dan wel denken? Zij sloeg een doek om, schoof voorzichtig het raam omhoog, en ging ervoor zitten, in Jan's rieten stoel.

Elk geluid, elke stap deed haar opschrikken, vol zenuwachtige vrees. Zij luisterde, zoo ingespannen, zóo met haar geheele wezen, dat zij niet denken, aan niets anders haar aandacht geven kon. Haar hoofd, bleek en strak als van steen, leunde achterover met gesloten oogen, haar armen hield zij over de borst gekruist; zoo zat zij onbeweeglijk, totdat zij iets hoorde op straat, en zij zich snel, in angstige achterdocht, boog uit het raam, om de oorzaak van het geluid na te gaan. Nu was het een laat thuis-komende buur, dán een langzaam de straat indrentelende agent, maar meestal was het zoo stil, zóo doodsch, onafgebroken stil, dat Bet meende, Ali's stap wel uit de verte te kunnen herkennen.

In blijde bangheid, zat zij te wachten, maar de vrees was nú toch sterker dan haar vreugd. Zij hoorde niets; alles was geluideloos-stil om haar heen, en toch verbeeldde zij zich voortdurend, dat iemand aankwam, daardoor verbrekend de doffe stilte der straat.

Zij werd koud door de nachtlucht, die haar met

kilheid omving, en stijf, door aldoor dezelfde houding te moeten bewaren. Zij durfde zich niet te bewegen, om Jan niet wakker te maken; kraakte haar stoel maar even, of stootte zij tegen het raam, dan luisterde zij met kloppend hart, of iets zich in zijn kamertje ook verroerde. Maar alles bleef stil.

Zij kon het bijna niet langer uithouden. Zij werd wee van het onbeweeglijk zitten en de spanning, waarin zij verkeerde. Zij schopte haar pantoffels uit, en liep zacht, heen en weer, door de kamer, maar zoodra zij weer zat, voelde zij, dat zij weg-raakte in sluimer, en zij stak haar hoofd uit het raam, om haar oogen, die gloeiden van vermoeienis en behoefte aan slaap, te laten verkoelen.

De buitenklok speelde, en sloeg. Het was half twee. En opeens voelde zij zich weer krachtiger; tot twee uur zou zij wachten, als Ali dán nog kwam.... dan was het toch zéker, dat zij op een onfatsoenlijke wijze was uitgeweest....

Haar dommelige matheid zonk, haar weeïge flauwheid verdween. Recht-op zat zij nu, den doek dicht om zich heen getrokken, leunend met haar armen op de vensterbank, en die houding bewarend, ofschoon zij huiverde van de kou.

Haar adem stokte, als zij in de dwarsstraat een stap vernam, die naderde en naderde, maar verlucht ademde zij op, als het geluid zwakker werd, en verzwond.

Al spoedig overmeesterde de vermoeidheid haar weer; het bloed ging in haar ooren suizen met eentonigen, verdoovenden klank, haar oogleden staken en prikten, en zonken telkens neer, zij

leunde weer achterover in haar stoel, en gaapte, totdat haar kaken als verlamd waren, en zij, in een plotselingen, korten sluimer viel, waaruit zij, onrustig, met een schok weer ontwaakte.

Zij verbeeldde zich, dat het half uur reeds om was, en dat het al veel later dan twee uur moest zijn. Zij dacht, dat het onmogelijk zóólang kon duren. Zij zou nog vijf minuten wachten, tot driehonderd tellen, en als de klok dan nóg niet had geslagen, zou zij een lucifer bij het klokje houden, om te zien, of zij geen gelijk had gehad.

Maar, door het tellen, maakte zij zichzelve in slaap, en eensklaps ontwaakte zij door een langen, galmenden dreun, die machtig de stilte door-trilde.

De kerk-klok sloeg twee uur.

Toen stond zij, diep ademhalend, op. Zij verboog en strekte haar stramme leden, en schoof langzaam, met de allergrootste behoedzaamheid, het raam naar beneden.

Tastend zocht zij haar weg door de kamer, draaide voorzichtig de deurknop om, sloop over het portaal, en haar slaapkamer in, en durfde tóen eerst een licht te ontsteken. En aldoor dacht zij, instinctmatig nog luisterend: Zou ze nu tóch nog komen.... zou ze nu tóch nog komen?...

Maar toen zij met een lucifer over de tafel lichtte, om naar den blaker te zoeken, zag zij daar, naast het bloedkoralen collier, Ali's huis-sleutel liggen. En een schicht van vreugde schoot door haar heen, want nu wist zij het, nu hád zij de zekerheid, dat Ali niet meer terug-komen, nóóit meer terug-komen zou....

Vierde hoofdstuk.

I.

Den ganschen nacht, woelde Bet heen en weer, en viel slechts nu en dan in een onrustigen sluimer. Zij kon geen oogenblik kalm blijven liggen; de gedachten dwarrelden en dwaalden haar door het hoofd, en hoewel haar hersenen pijn deden van groote vermoeienis, haar leden loodzwaar van afgematheid waren, wentelde zij zich om en om in haar bed, gloeiend, ondanks de koelte van den nacht, en met kloppende aderen.

Tegen den morgen, het licht begon al door de kamer te schemeren, werd zij eindelijk rustiger, en, na een paar uur geslapen te hebben, werd zij opeens klaar wakker, en voelde zich verfrischt en verkwikt.

Zij lag achterover, met gesloten oogen, en nu, in deze heerlijke, onafgebroken rust, waren haar gedachten geregeld, en kon zij alles, tot in alle onderdeelen, bepeinzen.

Nu was zij dan alleen met Jan, - nu had zij hem alleen voor zichzelf. O, zij zou zoo goed voor hem zijn, zij zou wel maken, dat hij Ali spoedig

vergat .... Met elkaer geloopen hadden zij nooit... nooit waren zij met elkander omgegaan, alsof zij verkeering hadden, en Ali was nooit aardig of zacht tegen hem geweest .... zij dacht dus niet, dat Jan er heel veel verdriet van zou hebben. Hoe kón dat ook? .... Hij zou zich eerder schámen, om te houden van een meisje, dat den verkeerden weg was opgegaan. Daar kende zij hem wel voor, hij was zoo door en door braaf .... En dan, *zij* zou hem wel troosten .... zij zou alles voor hem doen, wat zij wist, dat hij prettig vond, en maken, dat hij niet meer aan Ali behoefde te denken.

Wat zagen zij ook elkaer! Soms heele dagen niet, en anders 's avonds alleen, en dan den Zondag, omdat zij dan beiden thuis waren. Dat kon Jan zoo erg toch niet missen, vooral daar hij nooit alleen behoefde te wezen, omdat *zij* den heelen dag bij hem zou zijn.

Nú was Ali dan, waar ze haar heele leven heen had gewild. Van wie ze die wilde natuur toch zou hebben? Haar moeder was een leelijke, maar brave en beste vrouw geweest, en haar vader, dien herinnerde ze zich nog als een stille, fatsoenlijke man, zooiets als Jan, die altijd thuis, en goed voor zijn vrouw en kinderen was. Van wie had ze het dan?

Zou ze dat nu prettig vinden .... zoo'n leven? Bet kon zich niet precies voorstellen, hoe het was, maar het zou wel iets zijn, waarvan ze zich met een rilling afwenden moest, als ze het eens zien kon, van dichtbij.

Maar lang konden Bet's gedachten zich niet

bij Ali blijven bepalen. Zij begon weer te mijmeren over Jan en haarzelf.

Wat zou het nu echt gezellig en prettig worden; zij zou zich nooit meer behoeven te ergeren aan Jan's gedrag jegens Alewien; zijn kijken naar haar, en zijn praten met haar-alleen, alsof zij, Bet, niet in de kamer was. En Ali zelf zou haar nu nooit meer wrevelig maken door haar onverschilligheid en haar lichtzinnige manieren .... o, wat zou alles nu heerlijk en rustig zijn, voortaan .... wat zouden zij een gelukkig leven samen hebben, zij en Jan ....

Zij had zich nog nooit zoo blij, van alle zorgen bevrijd gevoeld, als op het oogenblik. Gewoonlijk was zij nooit opgewekt, zij tobde veel, en trok zich alle onaangename dingen zoo zwaar mogelijk aan, maar nu was zij zoo vroolijk, zoo rustig van binnen, dat zij zichzelve nauwelijks herkende, en glimlachen moest om haar eigen opgeruimde, lichte en gelukkige stemming.

Zij keek op het wekkertje, om te zien, hoe laat het was. Het wees bij zevenen, en Bet zette het schuifje vast, opdat het belletje niet afgaan, en Jan misschien wekken zou, omdat zij hem 's Zondags nooit vóór acht uur riep.

Zij zou maar opstaan; slapen wou zij niet meer, en zou zij toch ook niet meer kunnen; zij was niet moe, al had zij maar weinig gerust, en met verlangende haast, om haar nieuwe, heerlijke leven te gaan beginnen, stapte zij uit haar bed, en begon zich te wasschen, te kleeden.

Zij zag Alewien's kleêren nog op het bed liggen,

en opeens kreeg zij een inval. Ali had altijd veel mooiere japonnen gehad dan zij, die zich maar met gewone katoenen behielp. Als Ali nu tóch niet meer terugkwam, zou zij dan de háre niet kunnen gaan dragen? dan zag zij er toch ook een beetje aardiger en behagelijker uit. Zij had nooit veel om haar kleeding gegeven, ook omdat zij dit niet kon met haar drukke werk, maar nu, nu zij alleen met Jan zou zijn, en hij dus haaralleen zag, werd het heel iets anders. Jan mocht haar werkelijk wel eens een beetje anders zien dan tot nu, zij leek wel een werkster. Voor háar was alles altijd goed genoeg geweest.

Ali en zij waren nagenoeg even groot, die kleêren zouden haar dus zeker wel passen. Zij nam een rok van de japon, die zij altijd Ali's mooiste had gevonden, en wierp die over haar hoofd. De rok was lang genoeg, maar de band was veel te nauw voor haar corsetloos lijf. Dat kon veranderd worden met een kleinigheid; die Ali pende zich ook altijd zoo in, hoe kon ze 't uithouden! Bet begreep het niet.

Zij stak haar armen in de mouwen van het jacquet en haalde het op; de mouwen waren ook wel wat nauw, maar het ging, hoewel haar schouders achterover en naar elkaer toe werden getrokken. Zij beproefde nu de voorzijden naar elkander te krijgen; den boord liet zij los, want deze benauwde haar tot stikkens toe; over de borst was het lijf haar te wijd, maar, over de maag, begon het reeds te knellen, en, om het middel, was het haar wel een handbreed te nauw.

Hulpeloos keek zij in den spiegel naar haar ongemodelleerd, plomp bovenlijf, waar het, er niet voor gemaakt, jacquet als een leelijke, malle verkleeding om heen zat; zij zag, hoe zonderling en weinig bekoorlijk zij er uitzag, en, met een zucht van verlichting en spijt tegelijk, smeet zij het lijf weer uit, en ging haar eigen Zondagsche japon aantrekken. Ziezoo, nu zag zij er toch veel beter uit; wat die Ali voor een figuur had, daar kon ze niet bij.

Zij nam het bloedkoralen collier, dat zij Ali, zoo lange jaren, had benijd; en paste het om haar hals. Het stond haar goed; *zij* zou het nu voortaan maar dragen.

Zij strikte zich een geel-linnen boezelaar met roode randen voor, en vond nu, dat zij er heel netjes uitzag, en best voor den dag kon komen. In de voorkamer ging zij het ontbijt klaar zetten: krentenbrood en gewoon brood; ook de corned beaf had zij te voorschijn gehaald, en koffie gezet, omdat Jan daar meer van hield dan van thee.

Om acht uur, wekte zij Jan; toen ging zij, vervuld van blijde gedachten, op hem zitten wachten op den stoel bij het raam, en keek de courant eens in.

Gewoonlijk vond Jan het vervelend, dat het Zondag was, maar nu verheugde hij er zich in, want hij had een plan gemaakt, om vanmiddag met Alewien te gaan wandelen; hij zou het haar zóó vriendelijk en dringend vragen, dat zij niet weigeren kon. En bovendien, waarom zou ze ook?

Ze zouden gaan, waarheen *zij* zou willen, zitten en rusten, nu eens hier, dan eens daar, bier of limonade drinken, wat zij het liefste lustte, en vanavond zouden zij naar de komedie gaan, en hij zou haar op sinaasappels en olienootjes trakteeren en op wat zij maar wou. Hij had het haar al zoo dikwijls willen vragen, eens met hem naar de komedie te gaan, maar hij had nooit goed gedurfd. Maar nu zou er, had hij van zijn kameraads gehoord, zoo'n prachtig-mooi stuk worden gegeven, dat hij het haar wóu laten zien: 'Het afgesneden brand-alarm,' daar zou ze zeker wel schik in hebben.

De vage schijn-belofte, die Ali hem had gedaan: Ja, later .... misschien! vervulde hem nog altijd met een rustig-tevredene blijheid. Hij verlangde zoo weinig, een enkel woord kon hem gelukkig maken, en *dit* woord, al was het ook maar een niets-zeggende, wazige verwijzing naar de toekomst, was hem voorloopig voldoende, en gaf een vasten grond aan zijn hoop en zijn geloof aan de eenmaal zekere verwezenlijking van zijn wenschen. Jan, met zijn kalm, gelijkmatig temperament, was nooit ongehumeurd; hij was altijd rustig en terug-getrokken in zichzelf, maar nu was hij beter geluimd dan ooit. De zon scheen helder naar binnen door zijn raam, en het vooruitzicht, of de verwachting tenminste, straks met de mooie Ali aan zijn arm te zullen loopen, stemde hem vroolijk, en deed hem zich voelen vol van levenslust en kracht.

Hij waschte zich, en trok schoon goed aan, en kleedde zich in zijn Zondagsche zwart-kamgaren

pak. Zijn jas liet hij nog maar uit, en in zijn vest over zijn overhemd, en op zijn pantoffels, ging hij de voorkamer in.

Bet stond dadelijk op, en groette hem. Zij zou wachten, totdat hij naar Ali vroeg, en dan zou zij hem alles vertellen, en hem troosten, als hij dit behoefde, maar zij hoopte, dat het niet noodig zou zijn ....

Zij sneed het brood en het krentebrood, zette de corned beaf bij hem neer, en schonk hem een kop koffie. Zij reikte die hem aan, en zei:

- Koffie van de morge, Jan! 't Is Zondag, doch 'k, en dan mag ie wel 's hebbe, waardat je 't meeste van hou.

Hij begon te eten, proefde van den warmen drank, zette de wasemende kom weer neer, en vroeg:

- Is Ali nog nie op?

Bet's hart had aldoor onrustig geklopt; nu kreeg zij een schok, en was een oogenblik niet in staat tot spreken.

Hij dacht, dat ze hem niet had verstaan, herhaalde bedaard:

- Is Ali nog nie op?

Nu keek hij haar aan, en zag haar vreemden blik, waarin vreugde lag, zoowel als angst. Zij wenschte innig het maar te hebben gezegd, en toch aarzelde zij nog, onzeker hoe hij het opnemen zou.

Hij vermoedde, dat er iets niet in orde was, en licht-ongerust vroeg hij:

- Nou, wat is d'r? Ze is toch nie ziek? ....

- Nee, ziek is ze nie ....

- Wat dan?

- Ze is vannach .... vannach is ze nie thuis gekomme ....

Hij schrikte, zóo geweldig, dat hij zich niet verroeren noch spreken kon. Alsof hij een zwaren, verdoovenden slag op zijn hoofd had gekregen, bleef hij zitten, met neer-gezakt hoofd.

Bet vond, dat hij het nog al tamelijk goed opnam, en nu zij over de eerste moeilijkheid heen was, durfde zij wel alles te zeggen:

- En Frans, de jonge zeit, dat ie d'r met 'n meneer hèt gezien ...,

Hij sprong op, zoo heftig, dat Bet ervan schrikte, schoof zijn stoel achteruit, en liep naar de gang. Een oogenblik later sloeg de deur van zijn kamertje dicht.

Daar viel hij op een stoel, klemde zijn hoofd tusschen zijn handen, en dacht, dat hij gek worden zou. Weg .... weg .... weg .... ze was weg met een ander .... voor goed .... voor goed .... en hij wist niet, hoe hij het dragen, hoe hij het uithouden zou.

Dit bericht had zoo onverwacht en zoo woest al zijn blijheid en hoop verslagen, dat hij verbijsterd was. Hij wilde het niet gelooven, maar de waarheid drong zich met geweld aan hem op, en liet niet af, hem te kwellen.

Bet kwam zijn kamertje binnen, bezorgd, beangst.

- Jan, jonge, wa' doe je nou! zei ze, en legde haar handen op zijn schouders. Kom, wees nou toch wijzer! Is die meid da' nou waard?

Driftig schudde hij haar handen af, maar zij werd niet boos.

- Kom, Jan, kom, kom nou ete! zei ze goedigoverredend. Trek 't je nie zoo an!

Maar hij bleef zitten, met zijn hoofd in zijn handen, als zonder te hooren, wat zij zeide, in halsstarrige smart.

- Toe, Jan, toe nou ... drong Bet weer aan. Da' hèt 'n elk wel kenne voorzien, da' 't mit haar zoo afloope zou ... Toe, kom nou, Jan ... We zelle-n-'t zoo goed same hebbe ...

Bruusk stond hij op, en Bet meende reeds, dat hij mee zou gaan, toen zij hem naar zijn laarzen zag bukken, en verschrikt riep zij uit:

- Wa' ga'j beginne?

Hij had zijn laarzen al aan, schoot in zijn jas, nam zijn hoed, en duwde haar opzij, bij het gaan uit het kamertje. Hij wist niet, waarom of waarheen hij ging, maar hij kon Bet's aanwezigheid niet langer verdragen, hij snakte er naar, om alleen te zijn.

Zij trachtte hem tegen te houden.

- Jan! Jan! wa' ga je doen!

Maar hij rukte zich los, en holde de trappen af.

- Jan! Jan! riep zij in doodsangst over de leuning.

Hij sloeg de deur toe.

Zij ijlde de trappen af, trok de deur open, en zag juist, hoe hij, snel-loopend, den hoek van de dwarsstraat om-sloeg.

- Jan! riep zij nog eens, radeloos.

Zij durfde hem niet na te loopen; wanhopig

sloeg zij de deur weer dicht, en klom de trappen op.

In de kamer, tegenover het overvloedig ontbijt, dat zij voor hem had klaar-gemaakt, barstte zij in een snikkend-luid huilen los. O, waarom was hij weg-geloopen! waar ging hij naar toe! als hij maar niets aan zichzelf beging! Het gezicht overstroomd van tranen, liep zij de kamer op en neer, keek soms uit het raam, viel dan weer, voor een moment, op een stoel, stond rusteloos op, haar oogen afdrogend met haar schort. Zij wist geen raad, zij wist niet, wat te beginnen; zij was zoo verpletterd door Jan's plotselinge handeling, dat zij geen uitkomst meer zag.

Huilend zat zij op Jan's stoel voor het raam. En hij heeft niets gegeten! dacht zij met bitterheid, en zij had nog al zóó haar best gedaan. O, waar was hij toch naar toe! Ze kon het, ofschoon ze het een oogenblik had gevreesd, niet in werkelijkheid gelooven, dat de sterke, bedaarde Jan zichzelven te kort zou doen; veeleer geloofde zij, dat hij Ali was gaan zoeken, ofschoon ook dit denkbeeld haar benauwde en ontroerde. Wat moest daarvan worden, als hij haar eens met een ander samen vond! Moord en doodslag kwam er van! En wat zou het geven? Nooit wou ze Ali weer hier in huis hebben, nooit!

De harde, ongevoelige Bet huilde nooit, zelfs bij den dood harer moeder waren er geen tranen gekomen. Maar nu, in de plotseling op haar neervallende smart, dat Jan zich Ali's weg-blijven zóo erg aantrok, en dat hij nu weg was geloopen, vloeiden onophoudelijk de druppels uit haar oogen,

en snikte zij, met kreunende geluiden. Haar natten zakdoek wrong zij tegen haar neus en haar oogen, en telkens, als zij weer even was bedaard, barstte zij daarna te luider uit.

Zou hij nu niet gauw weer terug-komen? Misschien was hij alleen maar weg-geloopen, om in zijn eentje wat uit te razen.... Zij keek weer naar buiten, maar trok snel haar hoofd terug, vreezend, dat de buren haar rood-behuild gezicht zouden zien. Al de kamers liep zij door, rusteloos, zonder doel, met haar armen tegen zich aan geklemd, over de borst, tegen de schouders aan, en met slap-open mond. Jan, kom nou terug, Jan, kom nou terug! riep zij staêg in zichzelf, maar steeds, als zij daarna even, hoopvol, had gewacht, stroomden haar tranen weer sneller, en troosteloos viel zij neer op een stoel, de handen stijf gevouwen, het hoofd gebukt, en met starre, vuurroode oogen.

Maar Jan kwam niet terug.

En opeens dacht zij er aan, hoe zij, den vorigen avond, maar heel anders gestemd, op Ali had zitten wachten, en het was, of al haar overspanning zich nú op haar wreekte, of al haar vermoeidheid zich nú eerst bij haar deed gelden. Zij zakte neer in den lagen leêren stoel voor het raam, volslagen uitgeput, zelfs niet meer tot huilen in staat. De ongewoonheid van een slapeloozen nacht, de zenuwachtige toestand, waarin zij, zonder het te weten, sinds den vorigen dag verkeerde, maakten haar afgemat en weerstandsloos; zij had zich nog nooit zoo zwak en slap, zoo absoluut zonder veerkracht gevoeld.

Een behoefte aan rust overmeesterde haar; al haar leden waren zwaar en loom, haar hoofd was als met lood gevuld, haar hersenen werkten niet meer; roerloos en zwaar als een blok, lag zij neer op den stoel; haar lichaam weigerde allen dienst, haar hoofd alle denken.

Zij viel in een korten, maar diepen slaap; het huilen, dat zij zoo weinig gewend was, had haar meer vermoeid, dan hard, lang werken zou hebben gedaan, en haar brandende, gezwollen oogleden sloten zich maar al te gewillig.

Zij lag achterover, haar hoofd in een ongemakkelijke houding, en pijnlijk tegen het hout, maar zij merkte het niet, haar handen hielden nog krampachtig haar zakdoek vast, die eensklaps uit haar los-latende vingers viel, toen zij overeind schrikte door het, vlak voor haar ramen, schel-hard geroep van een sinaasappel-man.

Een oogenblik zat zij met wezenloozen blik om zich heen te staren. Zij begreep niet onmiddellijk, wat er was gebeurd. De zon scheen warm en hel naar binnen, verhelderde het witte servet op de tafel, en deed de witte borden en kommen, op enkele plekken, met vinnig geschitter, glimmen. Zij keek er naar, haar oogen dicht-knijpend, toen het schel gestraal haar pijnlijk in de ontstoken leden prikte, en ineens begreep zij alles weer; met een luiden, kermenden zucht stond zij op, ging naar de tafel, met de bedoeling, die af te ruimen, maar toen zij Jan's nog volle bord, en zijn koffie-kom zag, waarin de koud-geworden koffie dof-bruin stond, met een naar boven gedreven,

dik, wit stuk vel van de melk, bleef zij bewegingloos staan, met slap langs haar lijf neer-hangende armen. Als een pijn drong zich de herdenking aan het gebeurde door haar heen; haar forsch lijf boog, en zij drukte haar tot vuisten gebalde handen op haar borst, om de daar rustende kreten te beletten, naar buiten te barsten.

Maar hoe ook, de rust van zooeven had haar een weinig kalmer gemaakt. Zij kon niet gelooven, dat Jan niet gauw terugkomen zou. Hij was verschrikt, en had daardoor verdriet, maar het kon niet anders, of dat zou wel overgaan. En daar hij niets gegeten had, zou hij door den honger toch wel zorgen op tijd voor het eten thuis te zijn.

Deze gedachte gaf haar weer moed, en vervulde haar met lust, aan het werk te gaan, zoodat Jan alles gereed zou vinden, als hij kwam. Zij haastte zich met het ongebruikte ontbijt naar de keuken, en begon den maaltijd toe te bereiden. Met zorg en aandacht werkte zij, nu en dan haar oogen bettend met den bonten handdoek, die naast de pomp hing, en dien zij met het ijskoude water bevochtigde. Zij schudde de sla-boontjes uit de bus, die zij gisteravond óok had gehaald, om iets bizonders bij het eten te hebben, behandelde den biefstuk met peper en zout, en zette dien klaar, om hem op het laatste oogenblik te bakken. Terwijl de aardappelen opstonden, ging zij naar Jan's kamertje; het was haar ineens ingevallen, dat zij dit nog niet had gedaan. Zij voelde het goed, dat zij vannacht niet geslapen, en vanmorgen

zoo gehuild had; haar armen waren stijf, haar rug deed pijn hij het bukken, en haar hoofd was zoo warrig en onrustig, dat zij moeite had, alles te doen, zooals het moest.

Zij schoof het raam open, en keek in de zonnige, doodstille straat. Geen stap weerklonk, hoe zij ook hopend luisterde. Maar het was nog geen etens-tijd.

Zij dekte de tafel, met telkens rond-zien, of zij ook iets vergeten had, en zette het half fleschje bier bij Jan's bord. Toen zij klaar was, liep zij heen en weer, van de kamer naar de keuken en omgekeerd, met de armen over elkaer en rustend op de heupen.

Het eten was klaar; en zij aarzelde, of zij den biefstuk maar vast in de pan zou leggen, of wachten, totdat Jan was gekomen. Het was twee uur, zou hij er nu niet dadelijk zijn? Haar hart begon te kloppen; onrustig wendde zij zich naar het raam, boog zich, en keek op de straat, maar niemand kwam aan. Zij sloeg de handen tegen haar voorhoofd, en dreinend klaagde het in haar hersenen: waarom komt ie nou niet.... waarom komt ie nou niet....

Werktuigelijk ging zij weer naar de keuken, nam de pan in haar hand, maar plotseling het besef krijgend, dat Jan tòch niet komen zou, om te eten, lieten haar vingers los, en zwaar kletterde de pan op het aanrecht neer, de biefstuk viel half over den rand.

Zij snikte, schreeuwde het bijna uit, en de kleine, weerklinkende keuken galmde van het

overvloedig, woest-luid gehuil. Zij drukte haar schort tegen haar oogen, en leunde tegen den muur, terwijl de ontzettende gedachte haar kwelde: wat mag hij toch hebben uitgevoerd .... wat heeft hij gedaan! ....

Waar zou hij nu toch gods-ter-wereld zitten! Waar moest ze hem zoeken! Wie weet, waar hij toe was gekomen!

Zij kon het niet uithouden, hier alleen in huis, zonder iets te doen. Zij zou uit gaan; wáár zij heen moest, dat wist zij niet, maar zij zou hem toch zeker wel ergens vinden. Dan wist zij tenminste iets, want zóo.... zoo was het ondragelijk!

Zij liet alles staan, zooals het stond; zonder aan iets te denken, ging zij in de slaapkamer, bond haar schort los, trok haar mantel aan, zette haar zwarten hoed op, en liep de deur uit.

De felle, zonnige lucht deed haar oogen pijn; zij sloeg ze neer, en zag het niet, hoe de kinderen uit de straat haar aankeken, noch hoorde het, hoe een paar buurvrouwen: Wat hèt ze? aan elkander vroegen. Zij liep voort, met gebogen hoofd, gedachteloos de straten inslaand, die zij vóor zich zag, telkens, als er een man naderde, opziend met een snellen, schichtigen blik, om te weten te komen, of het Jan ook was.

Maar zij zag hem niet. Haar stappen werden langzamer; zij werd zoo moe, dat zij dacht, niet verder voort te kunnen, maar wat moest zij dán? Naar huis gaan, dat kon zij, dat wilde zij niet, 't was daar té verschrikkelijk, maar wat dan, in

's hemelsnaam? Zij kon hier toch niet blijven dwalen als een gek: nú al keken de menschen haar aan en nà, en zij was zoo moe.... zoo moe.... O, wat moest zij beginnen, wat zou zij beginnen, waar moest zij hem vinden.... Jan.... Ján!....

Had zij maar iemand, waar zij naar toe kon gaan, die haar te helpen wist met raad en daad .... Maar wie? O, ja, tante Bet! God, ja, tante Bet! En wie weet, was Jan daar óok niet naar toe gegaan, om zijn nood te klagen ....

De hoop verluchtigde haar, zij liep weer sneller voort; zij hijgde van vermoeienis door het ongewone loopen, maar zij vertraagde haar passen niet, en met een groot gevoel van verlichting, duwde zij de aan-staande deur open van het benedenhuisje, waar zij, van ver reeds, tante Bet met een breiwerk voor het raam had zien zitten.

Zij stoof de kamer in, zoodat de rustige oude vrouw schrikte, en riep gejaagd:

- O, tante, is Jan soms hier!

- Welnee, kind! zei tante, opstaande. Wa' mot Jan hier doen?

- Dus niet? Waar zit ie dan! riep Bet radeloos.

Tante kwam nader, bevreemd; angstig wordende door het zien van Bet's ontsteld gezicht en haar roode oogen.

- Kind, wat heb ie! Wa' zie je d'r uit! Godbeware, hoe hèt 'k 't met je! Wat is d'r gebeurd!

- O! barstte Bet uit, neervallend op een stoel. Jan die is weg-geloope, vanmorge vroeg al! En 'k doch, hier kon-t-ie meschien wel weze! O, 'k zel nog gek worre, 'k wor nog gék! En in haar

moeheid zich dubbel ellendig voelend, snikte ze weer, en snoot zich haar neus met pijnlijke kracht.

- Wát zeg ie?! vroeg tante, die er niets van begreep. Jan weg-geloope? En da' werom? En da' zoo ineene? Huil zoo niet, meid! en zij klopte Bet bedarend op den schouder. Vertel nou, wat is d'r gebeurd?

Bet kon haast niet spreken, maar toch deed het haar goed, nu niet meer alleen te zijn. Ze stotterde, tusschen haar luide snikken door:

- Vanmorge-n-is ie weg-geloope, geeneens het ie gegete, en om twee ure is ie ook nie eens thuis-gekomme ....

- En weróm het ie da' gedaan? Hebbe jullie gekibbeld, of wat? zei tante, die nog altijd de eigenlijke reden van Bet's radeloosheid niet begreep.

- Nee, maar Ali is vannach nie thuis-gekomme, en daar schrok-t-ie zoo van ....

- Ali vannach nie thuis-gekomme! En da' zeg ie me nóu pas! Goeie god, wa' zelleme nog beleve! As 't kind maar geen ongeluk is overkomme! ....

- 'n Ongeluk! zei Bet schamper en hard, 'n ongeluk met 'n meneer, ja! Zóó'n ongeluk is-t-er overkomme!

Tante sloeg de handen in elkaer. Heere, heere! daar ben 'k kapot van! daar ben 'k kapot van! zei ze, het hoofd heen en weer schuddend.

Bet leunde zwaar in haar stoel; ze zuchtte nog wat ná van haar huilbui, maar het hinderde haar, dat tante zooveel notitie van Ali nam en zoo weinig van Jan, en ze zei:

- Da' most 'r immers toch van komme, daar hèt ze-n-'t ommers op angeleid! Lawe daar nie om krimmeneere, die hét 'r zin, maar Jan .... Jan .... o, god nóg toe!

- 'k Ben d'r beduusd van, zei tante. 'k Mot effe gaan zitte, en ze zette zich neer op een stoel, dicht bij Bet.

- Wa' zelle me doen! wa' zelle me beginne! jammerde Bet opeens weer uit. Wie weet, wa' me die jonge gedaan hèt! Is-t-ie nie in 't water gespronge in z'n wanhopigheid! God, god! 'k weet me geen raad!

- Gut, ja! zei tante verontrust. Hij hield tòch zoo van Ali! As-t-ie zich maar nie hèt verdaan! 'k Zel je oom 's gaan roepe, en tante liep de kamer uit, gevolgd door Bet, die te zenuwachtig was, om alleen te blijven.

Op het plaatsje, was oom bezig zijn konijnenhokken schoon te maken. Hij zat op zijn hurken, en de zon glom op den voering-rug van zijn vest.

- Teunis! riep zijn vrouw. O, god, Teunis, luister toch 's!

- Ja, zei hij, zonder zich om te keeren, wat is-t-'r?

- Nou, luister dan! Bet die is hier, en die vertelt, dat Ali vannach nie is thuis-gekomme, verbeel je, en toe Jan da' hoorde, is-t-ie weggeloope! En nou is Bet wanhopig, kè jij d'r nie hellepe? Man! Teunis! Man dan toch!

Oom bleef bedaard voortgaan met het uit elkaer snijden van de witte kool, die hij altijd aan zijn konijnen gaf, omdat er dan zoo'n wildgeur kwam

aan het vleesch. Maar zijn voorhoofd rimpelde zich; hij dacht na, over wat hij daar hoorde, en over wat hij eraan kon doen.

- Oom! riep Bet klagelijk. Oom! ken ú d'r niks an doen! Ga u 'm zoeke, oome!

Oom stond op; hij streek zijn handen tegen elkaer af, schudde het voer in de ruifjes, en zei, met bezorgd gezicht:

- Ja, d'r ken je ineene wa' gebeure .... La we na binne gaan.

In de kamer, zei hij, dat Bet hem alles omstandig vertellen moest, dan kon hij over alles oordeelen.

Bet vertelde weer, en trachtte het zoo geregeld mogelijk te doen, terwijl oom vóor haar stond, met naar den grond kijkende oogen, en met zijn handen in de zakken.

- Verdomme, zei hij, dat kind! Hèt 'r dan niemend gewaarschouwd!

Bet wou weer uitvallen, snauwen, dat Ali groot genoeg was, om op zichzelf te passen, maar oom voorkwam haar, door te vragen naar Jan.

Toen hij alles wist, zei hij niets anders dan:

- 't Best zal zijn, dat 'k 's naar 'm ga kijke, en ging in de alkoof, om zijn jas aan te trekken.

Tante en Bet voelden zich dadelijk veel gerustgesteld, nu oom zich met de zaak bemoeien ging. Hij liet zich nooit uit, hoe hij er over dacht, maar, als *hij* er zich voor spande, kwam meestal alles terecht.

Bet zag hem weg-stappen, nog kranig recht-op en vlug, ondanks zijn jaren, en ze zei verlicht:

- 'k Ben blij, da' 'k hier ben gekomme, hoor! God, wat hèt 'k gehuild!

- Ja, da' zien 'k, zei tante meewarig. Jij ken in de laatste tijd je plezier óok wel op.

- Nèt, zei Bet, en ze zuchtte. Ze voelde zich zoo draaierig en flauw, dat zij niet wist, wat er met haar gebeurde. Tante zag haar wit worden, en riep:

- Kind, wat heb ie! Wi' je-n-'n glaassie water? en zij keerde zich al af, om het te halen, toen Bet, die opeens begreep, wat zij had, zachtjes zei:

- 'n Stukkie brood, tante ... 'k hèt nog niks over me lippe gehad ...

- Gut, kind, dalek, hoor! had da' maar eer gezeid, en bedrijvig liep tante weg, om wat eten voor haar te halen.

Het voedsel knapte Bet onmiddellijk op, en daardoor voelde zij zich ook dadelijk minder wanhopig.

- 'k Wist nie, wa' 'k had, 'k doch, da'k zóó wég gink, zei ze.

- Ja, as je verdriet het, dan kè je nie ete, zoo gaat 't mijn ook, maar later breek 't je op, och, och, wat hè jij toch te lije!

- Ja, zei Bet, 't is erg, maar toch voelde zij zich minder rampzalig en totaal verslagen, dan toen zij dien morgen op Jan zat te wachten. Zij stak de laatste stukken van haar boterhammen met vleesch in den mond, en dronk haar glas melk leeg.

- 'k Ben nou weer'n heel ander mensch, zei ze.

Tante zat weer voor het raam te kijken, vertrouwend op haar man, die zeker wel uitkomst brengen, of in alle geval raad schaffen zou.

- Wa' vloekte oome! zei Bet, toe die 't hoorde van Ali ...

- Ja, da' kon die nie vele, 't is dan ook alderverschrikkelijkst, ik vraag m'n óok al of: wa' mot daarvan worre? maar oom die had altijd zoo'n zwak voor Alewien, 'k plaagde-n-'m wel 's d'rmee, en zei, je lijkent wel verlief op d'r te weze, nou, maar daarom wier die zoo woejend, begrijp je, da' ze nou toch 't breeje pad is opgegaan, - gut, gut, zoo'n kind! en hoe vaak hè 'k 't d'r nie onder d'r ooge gehoue, maar ze hèt niet wille luistere... Asse me nou maar te wete kanne komme, waardat ze-n-is, dan komp 't mogelijk nog wel terech... jong bloed mot uitgiste, zegge ze ... En dan mos jij d'r weer vrindelek opneme, dan kon ze bij jou ...

- Bij mijn? stoof Bet op, die, nu zij weer in het bezit harer krachten was, haar haat tegen de oorzaak van haar ellende weer heftig in zich voelde opwoeden. Da' ken ze an d'r hart voele! Bij mijn zet die vuile sloerie geen voet meer over de drempel! Mot ik slette herreberge! Wa' denk u van mijn!

- Kind! Meid! 't Is je zuster!

- En wa' zou dat! Misdraag ze zich daarom minder erg? Nooit komp die slet weer bij mijn in huis, en daar doen 'k 'n eed op!

- Hoe kè je zoo onhartelek weze! 't Bloed kruip, waar 't nie gaan ken, maar jij lijkent wel steen!

- Heb ú somps eerbied voor 'n del! Nou maar ik nie! Wie mit pik omga, die wor d'rmee besmet, en al is ze dan ook honderdmaal me zuster, ze is slecht, door en door vúil en slécht!

Tante keek zuchtend uit het raam. Die hardheid, die onbarmhartigheid, daar kon ze niet bij! En toen Bet zweeg, zei ze:

- Hè jij alles mit je eige ooge gezien, of hè-je-n-'t alles van praat? D'r is geen mens, die nie wor beschonde, 'n mens, die nie wil beschonde worre, die mot nie gebore worre, zeg 'k altijd, en dáarom: ik gloof nie, wa' dat 'k nie zelf hèt gezien. 'k Hèt 't al zoo vaak in me leve bijgewoond: 'n schendige tong, die brenk je verder as dat je beene je kenne drage; schende is leelijk, heel leelek, kind!

- 'k Schénd nie! zei Bet stug. 't Is alles de heilige waarheid, maar da' weet u zoo goed as ikke.

- Hoor 's, d'r is geen sterveling, die nie wel 's zondigt mit z'n tong, maar zooas jij 't doet, nee, en dan van je bloedeige....

- En hèt ze Jan mit d'r kunste z'n kop nie op hol gebrach, en wie weet hèt ze-n-'m nie de dood in gejaag, 't kreng! barstte Bet uit, haar ergste grief releveerend.

- Nou, zoo erg zal 't wel nie weze, Jan is 'n bedaarde, verstandige jonge.... En oom, die zel 'm wel trooste, zei tante in volkomen vertrouwen op haar man.

- De hemel geef 't! O, 'k mot d'r nie an denke....

- Vin je nie, da' je oom d'r best uitzie, kras is-t-ie, vin je niet? Van de zomer wor-t-ie al

negenenzestig, en ie is nog net zoo vlug! Ik wil nog wel's zoo'n beetje kwakkele, maar hij, nooit, hoor! Die stap maar door weer en wind! O, 't is toch zoo'n beste man, zóó wensch 'k d'r jou een toe! En as-t-ie nie altijd zoo hard gewerk had, dan konne me nou nie van onze centjes leve, nee, dan ware we d'r anders aan toe!

Bet luisterde niet. Kon oom nu nog niet terugwezen, dacht ze. Al bijna een half uur was hij weg!

- Nee, 't is 'n zege, zoo'n man, da' ken 'k je zegge, ging tante door. Hij leef nou zoo maar stilletjes voort; voor Demós, dat arrebeierskrantje, je weet wel, daar die 't opperhoofd van was, hèt ie nou ook bedank, ze komme nog dikwels genog om raad vrage bij 'm, zóo niet, 'n iegelek mot 't van hém hebbe, maar 't is nou toch rustiger.... Hij hèt nou z'n konijne, da's zoo'n liefhebberij van 'm, en as d'r an de meubele wat menkeert, dan klungelt ie 't weer wát netjes bij mekare, van alles ken die, m'n klókkie het ie zelfs, laast 's gerippereerd....

- Wa' blijf oom lang, zei Bet ongeduldig. Maar uit het raam kijkende, riep zij opeens: O, daar komt ie! daar komt ie .... zónder Jan! O, god! o, god! en zij vloog naar de deur, en tante, ontsteld, volgde.

- Oom! oome! het u 'm nie gevonde! riep Bet teleurgesteld uit. Maar oom schoof haar de kamer binnen, met een: kalm, meisje, kalm! en vertelde, dat hij eerst naar Los was gegaan, het kleine cafétje, waar de werklui meestal altijd samen kwamen, en dat hij daar Jan had gevonden.

- Was-t-ie dáar! riep Bet, haar handen samenslaande, met een luiden zucht.

- Ja, maar ie had 'n arige brom in; 'n paar van z'n kammeraads hebbe-n-'m vanmorge ontmoet, toen-t-ie an 't rondzwerve was, en die hebbe-n-'m meegenome, en 'm zat gevoerd, om 'm te kallemeere, en nou zit ie suf in 'n hoekie, en verroert geen vin.

- Goddank! zei tante hartig. Da 's 'n zorg minder, meid!

- Gód, ja! zei Bet. Zij zou wel dadelijk naar Los willen gaan, om Jan te halen, hem onder den arm te nemen, en dan weer naar huis te brengen, maar oom, die zoo iets scheen te begrijpen, voorkwam haar, door te zeggen:

- Hij wou nie mee, en dus hèt 'k 'm daar maar gelate, maar 'k hèt afgesproke mit Kees Tuin, dat die 'm *hier* brenk, as-t-ie anstalte maak op te stappe. Je krijg dus vannach 'n losjee, vrouw.

- Wat! riep Bet, komt ie dan niet bij mijn? Daar hoort ie toch!

- Bij jou, nou da'j alleenig ben, hoort ie *niet*, zei oom kortaf en gedecideerd. Met jullie beie gink 't er net effe onder door, maar nou geef 't heelegaar geen pas. Mot je naam heelendal te grabbel? Is 't verdomd al niet erg genogt?

Hij ging in de alkoof zijn jas weer uittrekken, terwijl Bet, die oom niet durfde tegenspreken, mokkend, maar zwijgend, bleef zitten.

- Wa' 'k die Ali nie vaak op alles geweze hèt, zei tante, maar ze luisterde nooit, ze lachte maar....

Oom kwam weer terug.

- En wat wou u dan da'we deeë? vroeg Bet korzelig, nog niet willende gelooven, dat al haar droombeelden vernietigd zouden worden door dien bruten wil van oom.

- Bij jou ken die nie blijve, da's afgemaak, hij mot dus 'n ander onderdak gaan zoeken. Maar zoolank dat ie da' nog niet hèt, mot ie maar hier blijve, vrouw.

- Goed, Teunis .... Maar dan mot ie zich met de ziekestoel behellepe, 'n bed hewwe nie voor 'm, en daarvoor zou ook geen plaas ....

- En as Jan nie wil? viel Bet haar in de rede, vertrouwende, dat Jan wel zou willen blijven, waar hij het zóoveel jaren goed had gehad.

- Jan zel nie wille! zei oom.

- Wát zeg u! vroeg Bet beleedigd. Jan zel nie wille! As 'n god in Frankrijk hèt ie 't al z'n leve bij me gehad!....

- Nou Ali d'r nie meer is.... werom zou-tie nóu nog blijve?

Bruusk stond Bet op. Ze was woedend en verontwaardigd. Gold zij dan niets! Was zij dan niets voor hem! En werd dat hier maar zoo kalm-weg erkend! Ze greep haar mantel, en zei, dat ze nu weer weg-ging, nu ze omtrent Jan gerustgesteld was.

De goedhartige tante noodde haar nog tot blijven, maar Bet voelde zich zoo beleedigd en toornig, dat zij hier niet rustig kon zitten, en praten. Jan was veilig, er werd nu voor hem gezorgd, en daar was zij dankbaar, o, verschrikkelijk dankbaar voor, maar zij mocht niets voor

hem doen, niet eens hem bij zich hebben.... tóch had zij hem verloren .... tóch verloren ....

Tante riep haar nog allerlei vriendelijke woordjes na: dat ze maar gauw weer eens aankomen moest, dat ze 't voor 't zeggen had, als ze ergens hulp in behoefde, om ten laatste Bet sneller voort te doen stappen door de hoopvolle veronderstelling: Meschien vin je Ali wel thuis ....

Maar Bet vond Ali, tot haar en Ali's geluk, niet thuis. Want haar gloeiende, woedende verontwaardiging was nu tot zóó'n hoogte gestegen, dat zij die, zonder eenige barmhartigheid, op Ali zou hebben gekoeld. Rusteloos zwierf zij door het verlaten huis, te zeer van andere dingen vervuld, om iets te kunnen doen. Zij geloofde het niet, dat alles nu voor goed uit zou zijn, zij wilde het niet gelooven, en toch woog de vrees, dat zij nu voortaan eenzaam zou wezen, als lood op haar ziel. Al haar, zoo lang, met liefde en hoop gekoesterde plannen verstoord, al haar verwachtingen vernietigd, al haar blijde vooruitzichten verdwenen, - dat kon toch niet mogelijk zijn! Het zou wel weer in orde komen .... het zou .... het zou ....

Maar hoe zij zichzelf ook trachtte op te monteren en moed in te spreken, inderdaad baatte het niet. Zoo plotseling en zoo wreed had de slag haar getroffen, dat zij er zich nog niet onder oprichten kon. Zij kon, door haar afgetobt-zijn, ook niet meer duidelijk denken, zij was nu te uitgeput, om naar iets anders sterker te verlangen, dan alleen maar naar rust.

II.

Als een dolle, was Jan het huis uitgestormd. Hij wist niet, wat hij wilde; alleen voelde hij een dringende, groote behoefte aan eenzaamheid. Hij liep voort, instinctief de drukke straten vermijdend, en eindelijk een landweg bereikend, die onbegaan, dus rust-belovend, voor hem uit lag gestrekt. Daar sjokte hij voort, met gebogen hoofd, vervuld van de enkele, martelend-felle gedachte: ze is weg, weg, voor goed, voor goed, ze is weg, ze is weg ....

De zon scheen hem, door de nog blaêrlooze boomen, vlak op zijn hangend gezicht, maar hij merkte het niet, hij voelde het nauwelijks, dat hij liep; onbewust van al het hem omringende, bewoog hij zich voort, en trachtte zijn zware, verwarde gedachten te ordenen, maar niets werd hem helder, dan dit eene: dat zij weg was, onherroepelijk, ónherroepelijk wèg ....

Het besef, dat nu alles gedaan was, dat hij niets meer te hopen had, en ook nooit meer iets te hopen zou hebben, zonk al dieper en dieper neer in zijn ziel. Eerst slechts een wéten, werd het nu een gevóel, en hij haalde moeilijk zijn adem op, onder de wee-zware drukking, die hem de borst beklemde. Het ging hem doortrekken als met een dichten, verstikkenden walm, sluipend door ieder deel van zijn lijf, verslappend zijn spieren, verdoovend zijn zenuwen, vergiftigend zijn bloed. Een droge gloeiïng overprikkelde zijn

huid; krampachtig openden en sloten zijn handen zich, zijn kaken klemden star op elkaer, de uitdrukking zijner oogen werd stug en woest.

Zij was weg .... zij was wèg .... verkocht, versjácherd had zij zich, aan het eerste het beste sjouwbeest, dat naar haar dorst te kijken, dat haar hebben wou voor zijn lust .... O, jézus kristus! hoe dat mógelijk was! Die mooie, lieve, aardige meid had zich vergooid om wat vuil geld .... als een gemeene deern had zij geaasd, geloerd op géld .... verpatste zij haar lijf voor géld .... verbeestte zij zichzelf om géld, om géld .... O, haar lijf, dat lijf, dat zuivere, frissche lijf, hij walgde, wálgde, eraan te moeten denken, dat dit verknoeid, bevuild, bezwijnd werd door een rijken schuimer, die haar zou laten liggen als een vod, wanneer hij genoeg van haar had, - o, verdomd, verdómme, dat hij dit niet had belet ...

Zijn ellende brak hem; zijn vloek kwam als een snik uit zijn keel. Hij stond stil, viel half tegen een boom, bleef er tegen-aan leunen, zijn arm er om heen.

In starre, blinde wanhoop, stiet hij zijn hoofd tegen den stam. Hij wilde, hij dúrfde niets zien van de helle beelden, die tergend voor hem omhoog-rezen, telkens weer; met gebalde handen beukte hij ze weer terug in zijn hoofd, dat ze hem niet sarden en martelden, totdat ze hem gék zouden hebben gemaakt ....

Een oogenblik, bleven zijn hersens stil, maar toen werkten zij weer met te geweldiger kracht. O, was ze maar dood .... had hij haar maar

dóod voor zijn voeten gezien, was ze maar dood, was *hij* maar dood, dood, dood, dóod ....

De doodsgedachte haakte zich aan hem vast, en drong zich al dichter, dichter tegen hem aan. Hij ging zijn wensch, in al diens intensiteit, begrijpen, en hij huiverde, maar schrikte niet terug. Hij richtte zijn verwilderd gezicht weer op, en keek, als naar een uitkomst, naar de kleine vaart, die beneden zijn voeten stroomde. Hier in-springen... neen, zich alleen maar laten vallen, voorover de helling af, en dan ineens weg zijn, dood, er uit .... rust hebben .... van niets meer weten ....

Zijn arm hield den boom losser vast, maar hij bleef staan. Het water was hier zoo smal .... zou hij ineens ónder zijn? .... Hij keek het glinsterende, kalm-golvende stroompje af, en zag, dat het verder-op breeder werd. Maar hij verroerde zich niet: nu hij den sterken eersten impuls niet had gevolgd, zou hij nooit tot de daad kunnen komen.

Hij liet zich vallen in het gras, en tuurde in het klare, driftig-flikkerende water, totdat zijn oogen zich moesten sluiten. Zijn gedachten verdoften en dreven weg, verwerden tot vaag gedroom.... en hij zat daar bewegingloos, met strakke, starende oogen.

Drie, vier mannen, in Zondagsche kleeren, drentelden over den zonnigen weg. Ze sleepten hun luie voeten voort, alsof zij niet goed wisten, waarheen zij zouden gaan, stieten soms met de schouders tegen elkander aan, op de gewone manier van menschen, die niet gewoon zijn te

wandelen. Natuurlijk verveelden zij zich; op dezen weg ontmoetten zij kat noch kraai, geen enkele meid, waarop zij een mop konden tappen. Elken Zondag probeerden zij het weer, en iederen keer viel de wandeling hun tegen, en verademden zij, als zij maar weer in een kroeg waren aangeland.

Het vinden van Jan, dien zij voor niet nuchter hielden, gaf even een afleiding. Zij trokken hem bij zijn armen, veinsden hem op te willen helpen, geen acht gevende op Jan's nijdige rukken en zijn dreigen, hem los te laten.

Ineens sprong hij op zijn voeten; zijn doffe oogen glinsterden óp, en kwaadaardig gromde hij hun toe:

- Wat motte jullie? Kè je me niet met rust late, wa' bliksem!

De mannen herkenden hem; ze werkten niet met hem op denzelfden winkel, maar hadden hem dikwijls in het arbeiders-cafétje gezien.

- De Bruin! zei er een. Nou, da's óok vroeg sikker, zeg!
- Hèt je meid je verraje?
- Is 't dat nichie van je, die lekkere blondkop?
- Of die heksige zwarte?
- Nou, dan lustte-n-'k ook liever die andere, wat jij!

Jan worstelde, om zijn armen los te krijgen uit de hem vast-houdende handen; zijn anders zoo kalme kop was donker-rood en verwrongen van drift; hij stotterde zijn woedende woorden uit, en, verbaasd, den stillen jongen zoo veranderd te zien, begonnen de kameraads te begrijpen, dat er iets ergs moest zijn gebeurd.

- Zeg, jô, wat is-t-er?

- Hèt ze je nie wille hebbe?

- Of is ze d'r mit 'n ander van deur!

Jan kon zich niet langer meer inhouden. Al zijn bitterheid barstte los in vloeken en razende verwenschingen. De woorden drongen zich naar zijn lippen, en stroomden er woest over heen; hij vervloekte den schoft, die hem Ali ontstolen had, hij zou hem met zijn hamer de hersens inslaan, als hij hem ooit onder de oogen kreeg. Hij beheerschte zich niet meer, hij openbaarde zijn gansche ellend; hij rukte de verschrikkelijke feiten uit zijn weten los, en gaf ze ook den anderen te zien; al zijn leed, dat hem drukte en benauwde, wierp hij er uit, alsof hij door zwijgen zou stikken. Maar, even plotseling als hij begonnen was, hield hij ook weer op; slap zakte hij in elkaer, en liet zich willoos meetrekken door de maats, die beloofden hem, wel weer te zullen opknappen, onverschillig waarheen hij ging, voor wat zij met hem wilden doen. Hij hoorde hun grove troostwoorden niet, zelfs sloeg hij er geen acht op, dat er een, grappig, zong:

> La ze maar gaan! La ze maar gaan!
> An die meid is niks meer aan!

In het cafétje, liet hij zich stil op een stoel zetten; na een paar glaasjes, die de mannen hem opdrongen in gulle goedhartigheid, werd hij sufferig-rustig, en zat half slapend te soezen. Zoo werd hij ook door zijn oom gevonden, die hem,

na eenige vergeefsche pogingen, om hem mee te krijgen, in de zorg der kameraads aan-beval, en hun verzocht, wanneer zij naar huis gingen, Jan bij hem te willen brengen.

Jan liet gedwee met zich doen. De ongewoonsterke aandoeningen, die hij te doorstaan had gehad, maakten hem dof, en hadden hem zoozeer aangegrepen, dat hij erger dan ooit in zijn diepe stilzwijgendheid was terug-gezonken, en lijdzaam met zich handelen liet. Bovendien was hij zoo weinig drank gewoon, dat hij daardoor nog zwaarder in zijn hoofd en moeilijker van bewegingen werd. En zonder goed te weten, wat er met hem gebeurde, liet hij zich gewillig naar het huis van zijn oom brengen, waar hij dadelijk op het gereedgemaakte veldbed viel, en onmiddellijk sliep.

Den volgenden morgen, ontwaakte hij, en keek om zich heen, in groote verwondering. Zijn trage, nog onklare hersenen werkten nog niet, maar pijnlijk-plotseling werd hij tot het besef van de werkelijkheid gebracht, door het binnen-komen van zijn oom.

Hij lichtte zijn loom, slaap-zwaar hoofd op van het kussen, en zag zijn oom aan met doffe, halfopen oogen.

- 'k Kom effe mit je prate, jong, zei oom, je tante, die is nou nog bezig, zie je, die praat altijd meer as hoeft. We zalle-n-'t nie over je beroerdigheid hebbe, da' binne je eige zake, alhoewel 'k nie had gedoch, dat 't zoo diep bij je zat ... Net zoo min as 'k ooit de lossigheid van Alewien voor ernst had genome ... Affijn, met ééne keer

is ze nog nie verlore ... we zalle d'r wel vinde, d'r terug-hale, en zorge, da' ze ... Maar oom brak eensklaps af, op een wilde, weerzinnige beweging van Jan, en wijzigde wijselijk van onderwerp: Bij Bet kè je netuurlek nie blijve, en da' zou je zeker nie wille-n-ook?

- Nee, zei Jan hard.

- Nou, dat begreep ik ook; plaas hebbe wij hier nie, maar 'n paar dage kè-je wel blijve, in die tijd zelleme wel 'n onderdak voor je zoeke. En nou mos je 't maar temee an Bet gaan vertelle, en je bulle gaan hale, dan is die zaak uit de wereld.

- Goed, zei Jan, aanstalten makende, om op te staan. Het kon hem niet schelen, wat er met hem gebeurde, waar hij heen moest, waar hij nu voortaan wonen zou. Alles was hem onverschillig, alles scheen hem even leeg en onbelangrijk toe. Het eenige, wat hij goed vond, was, dat hij niet behoefde te blijven in het huis, waar ook Ali had gewoond, waar hij zijn plannen gemaakt, zijn toekomst gevormd, zijn verlangens gekoesterd had. Dáár altijd zijn, - hij zou het niet kunnen; zelfs zag hij er tegen op, er nú weder heen te gaan, maar hij wist, dat het móest, en, in zijn lijdelijkheid, verzette hij zich niet.

Na het ontbijt, dat hij zwijgend had gebruikt, niet ingaande of antwoordende op de medelijdende toespelingen zijner tante: dat hij er maar niet meer aan denken moest, dat hij zich maar wat moest zien te verzetten, en dergelijke, ging Jan op weg naar het huis, dat hij gisteren, onder

de voor hem verschrikkelijkste omstandigheden, verlaten had. Onwillig liep hij voort, deze gang was hem pijnlijk-onaangenaam, maar zijn matte hersenen beletten hem, diep over alles na te denken.

Hij had den sleutel nog, opende de deur, en klom de trappen op. Aanstonds stoof Bet uit de kamer, greep zijn handen, en riep in een hartstochtelijke blijdschap, die zij niet kon verbergen:

- Jan! Jan! Bè je daar! Kom binne! Kom binne! God! wa' ben 'k blij, da' je t'rug ben gekomme!

Hij trok zijn handen uit de hare, zonder haar aan te zien.

- Hè-je-n-al ontbete? Kom binne! riep zij met hartelijken aandrang. 'k Dóch 't wel, da' je t'rugkomme zou!

- Maar 'k blijf niet, zei hij dof, nog steeds met neer-geslagen oogen.

- Niet! Blijf je niet! Ach, Jan, werom nie? klaagde ze. Heb ie 't dan nie altijd goed gehad .... Jan?

- O, ja .... ja .... zei hij vaag.

- Ach, Jan, zei ze, en pakte weer zijn handen, late wij nou bij mekaer blijve, Jan, late wij mekaer 't leven nou prettig make, 'k zel alles voor je doen, je zel 't zoo bést hebbe, blijf je nou, blijf je nou, Jan?

Hij ging achteruit, wendde zich naar zijn kamertje toe.

- Ik kan niet .... ik kan niet .... zei hij troosteloos.

- Och, god! zuchtte zij, is dan nou alles gedaan!

Maar Jan antwoordde niet. Hij liep zijn kamertje in, met een bitter, hulpeloos gevoel. Hij keek rond, niet wetende, waaraan het eerst te beginnen; zijn borst werd bekneld door snikken, zijn oogleden waren zwaar van tranen.

Bet kwam binnen; als een physieke pijn had zij zijn woorden gevoeld, en zij ging nogmaals tot hem, om hem troost te geven, om troost van hem te ontvangen.

- Jan, zei ze, ongewoon-zacht, la we sáme ons verdriet toch drage.... Wij zijne alleenig over gebleve, la we mekaer toch hellepe.... Jan.... blijf nou.... *blijf* nou, Jan....

Hij schudde het hoofd, zijn saam-geknepen keel stond hem niet toe, te spreken. Onhandig wierp hij eenige kleeding-stukken bij elkaer; Bet begreep, wat hij wilde doen, en dat al haar smeeken vruchteloos was, en met wanhopige kalmte, als altijd bereid, hem te helpen, zei ze:

- La dat maar, Jan, ik zel 't wel doen.... Ik zel 't allemaal wel netjes inpakke voor je, en 't late brenge na tante....

Maar nu zij zelf het vreeselijke onherroepelijk maakte, begaf haar heur kracht. Haar stem brak, zij huilde.

- Asjeblief, zei hij, met een vreemd-schorre stem.

Hij stond recht-op in het kamertje, hij had hier nu niets meer te doen, Bet snikte achter haar boezelaar, huilende om haar machteloosheid, en het vernieuwd verlies van haar hoop. Hij stak haar zijn hand toe, zwijgend vatte en drukte zij die,

maar, na een enkelen krampachtigen greep, liet zij haar los, en verhinderde hem niet meer, te gaan. Zij hoorde hem langzaam de trap af treden, en zij voelde het, alsof hij haar hart mee-trok uit haar borst. Dof sloeg de voordeur toe, en mét dien slag herleefde opeens in haar ooren de klank der wreed-wanhopige woorden, die hij zeide op haar smeeken, om bij haar te blijven:

- Ik kan niet.... ik kan niet....

Vijfde hoofdstuk.

I.

Werktuigelijk legde Bet Jan's kleêren bijeen, in zijn kleine zwart-houten kist. Zorgvuldig vouwde zij de verschillende stukken op, en vlijde ze op elkaer, zoodat ze niet konden kreukelen. Zijn scheurkalender, zijn klokje, zijn pantoffels, niets van zijn kleine snuisterijen had zij vergeten, maar toen zij om zich heen zag naar de kale, leege wanden, het leege kastje en de leege waschtafel-lade, begreep zij opeens zoo goed, dat nu alles uit was, voor altijd uit, en neervallend op een stoel, nam zij haar hoofd in haar beide handen, haar elbogen leunend op de tafel, en bleef roerloos zitten.

Zij huilde niet; zij was te suf en te verslagen voor tranen. Stil zat zij zoo; zwaar haar smart in zich voelende, maar niet in staat, die te uiten. Het was, of een geweldige storm plotseling-sterk gewoed, alles uit haar omgeving weg-geslagen, en ook háar hevig neer-gebeukt had, zoodat zij nog duizelde en verdoofd was van den val. Wél had zij zich weder, ofschoon met pijnlijke inspanning, opgericht, en scheen ongedeerd, maar in haar

was iets onherstelbaar geknakt, en nooit, dat voelde zij, zou zij daarvan herstellen.

De geheele omvang van haar verlies werd haar nog niet bewust. Het was gisteren zoo'n vreemde dag geweest, dat zij het verschil tusschen de voorbije en de toekomende dagen nog niet kende, zelfs niet vermoeden kon. Zij wist alleen, dat er nu voor haar een heel ander leven aanvangen ging, een leven, waaruit alle vreugde, zelfs alle hoop was verdwenen, - maar zij begreep nog niet, hóe zij dat leven zou leven, of zij 't zou kúnnen leven.

Maar zij kon toch zoo niet blijven zitten en treuren, zonder iets te doen .... Haar werk ging door, dat deed geen ander voor haar. Maar misschien was 't wel goed, dat zij werken moest, dan zou zij zich minder ellendig voelen, omdat zij dan niet kon denken.

Zij stond op, besloten; het was al laat en zij was nog aan niets begonnen. Maandag was juist altijd zoo'n drukke dag, waarop zij bijna niet wist, hoe zij klaar komen zou. Zij ging naar den zolder, en maakte de waschkachel aan, merkte toen, dat zij het witte goed niet had uitgezocht, en zag, dat de zakken nog juist zoo stonden, als zij Zaterdag-avond door Frans daar waren neergezet. Zij wierp al het goed op een hoop, en begon het uit te zoeken, maar eer zij daarmede gereed was, begon de ketel het kokende water al omhoog te spuiten, en moest zij, op-gevaar-af haar handen te branden, de stukken goed, met behulp van een stok, dien zij ook altijd gebruikte,

om alles uit den ketel te halen, één voor één naar beneden laten vallen. Alle dingen, waar zij anders ternauwernood op lette: een gloeiende spat op haar hand, een gulp heet-vochtige wasem in haar gezicht, hinderden haar nu, en deden haar zich nog ongelukkiger en droeviger voelen. Het werk gaf haar geen afleiding, integendeel; zij vond het onaangenaam, het te moeten doen. Nooit had zij er over geklaagd, nooit was iets haar te veel arbeid geweest, maar nu zou zij wel willen, dat zij stil-zitten kon, en voor niets behoefde te zorgen. In de keuken stond al het niet-gebruikte, maar toch vuil-gemaakte vaatwerk nog van den vorigen dag, daar moest zij toch ook aan toekomen, en daar belde de groenteman al, maar zij zou hem maar laten bellen, zij had niets noodig, alles was immers van gisteren overgebleven, dacht zij, met droefheid en ergernis.

Maar er werd voor de tweede maal gebeld, en toen zij ongeduldig, aan het touw, de deur open-trok, riep een buurvrouwe-stem zeer vriendelijk naar boven:

- Wil *ik* ook somps effe voor u neme, juffrouw? as u geen gelegeheid heit om af te komme? geef mijn u mandje dan maar, en zeg wat u hebbe wil!

Bet werd innerlijk woedend. Ze begreep die zoogenaamde goedigheid wel! Dat was niets anders, dan om eens af te neuzen, hoe de zaken hier stonden; op de eene of andere manier scheen ze de lucht daarvan te hebben beet gekregen. En ze wilde al norsch naar beneden roepen, dat ze niets noodig had, toen de buurvrouw weer riep:

- 'k Zel 't wel effe komme hale, en vóórdat Bet het beletten kon, de trap begon op te klimmen.

- Doe u geen moeite, riep Bet, 'k hèt nog van alles in huis!

Maar de buurvrouw, nu eenmaal binnen-gedrongen, kon zóó, natuurlijk, niet terugkeeren. Ze verried zich half, door te zeggen:

- 'k Kwam òok 's zien, hoe dat u 't maak ... Gistere middag zagge we u langst komme, maar me man en ik, we schrokke d'r van, zoo as u d'r uit zag, 'k had u nog nooit zoo gezien!

- Nou, as uwe 't dan percies en in-eene wete wil, zei Bet stug tegen de juffrouw, die nu over haar stond op het portaal, me zuster, die is van de Zaterdagnach niet thuis gekomme, en me neef ...

- Tjee! tjee! zei de juffrouw, de handen omhoog- en samen-slaande. Hè 'k 't nie gedocht! De moeder van Fransie, da' joggie van u, die ha' me-n-al verteld, as dat ie d'r gezien had mit 'n meneer ... Tjee, wat 'n slag voor u! Om van te bezwijme! En uwe neef?

Bet keerde zich half om, niet antwoordende op deze gretige vraag; het berouwde haar, dat zij er over begonnen was, maar zij had het in een opwelling van drift gedaan, en nu wist zij niet goed, wat zij zeggen moest.

- 'k Had al gemorke, as dat ie van de morge vroeg thuis was gekomme, en 'k meende zoowaar 'n oogenblik, as dat *hij* met u zuster was uitgewees ... Maar 't is zonde, je mag 'n mensch nie zoo slech verdenke, zeit 'k al tege mezelf, en 't was ook zeker zoo niet? ...

- Welzéker niet! viel Bet uit, die nu weer wist, wat zij te zeggen had. Die twee hadde nooit niks mit mekaer te make, die ginge-n-ielk altijd d'r eige weg. Hij hèt vannach bij m'n oom en tante geslape, omda' ze vonne, as dat 't geen pas gaf, dat ie hier alleenig bleef met mijn ... en daar blijf ie nou, tot ie 'n ander koshuis hèt gevonde ...

- Welzoo! zei de juffrouw. Nou, maar dan blijf u toch ook zielig achter!

- Och! zei Bet, ik hèt me werk.

- Ja, da's 'n troos, da' hèt ik ook meermale ondervonde, 't hellept je door alles heen ... Maar nou gaat 'k d'r weer 's van deur, 't beste, juffrouw, hou u maar goed, kom 's 'n beetje prate onder 'n bakkie koffie, doe u 't? Onder het trappenafloopen had de juffrouw gesproken; Bet riep van boven:

- 'k Zel nog wel's kijke, en hervatte haar werk.

Konden ze haar dan niet met rust laten, niet ééns met rust laten! Ja, 't kon hun wat schelen, of ze zielig achterbleef! Dat zeiden ze er immers maar om! Nu zou 't wel gauw door de heele stad zijn verbreid, dat ze een slechte zuster had, en zoo zou 't dus óok wel haar klanten ter oore komen.... Maar die zouden er niets om geven, die wisten wel, dat *zij* door-en-door fatsoenlijk was, neen, háár zouden ze 't niet laten misgelden! Maar, och, wat maalde ze om dat alles? Lieten ze maar, wie weet wàt, van haar denken, lieten ze 't maar wreken op háar, dat Ali zoo was, wat kwam er dat alles op aan! Wat zou het haar deren, of

ze al haar klanten verloor, nu zij Jan had verloren.... Jan, voor wien zij had willen werken en zorgen.... voor wie was nú haar inspanning goed?

Maar toch repte zij zich, en zwoegde zij voort. Het ploeteren zat haar zóó in het bloed, dat zij het werktuigelijk, zonder nadenken, deed. Haar geheele leven had zij zoo doorgebracht, zij was het zich nauwlijks bewust. Maar toch zuchtte zij, nu en dan, droevig en diep, vooral, toen zij het elf uur hoorde slaan, en het even door haar heen flitste, dat zij voor Jan's eten moest zorgen. Zij glimlachte met bitterheid; neen, er was niemand meer, om voor te zorgen, niemand had haar noodig, zij was heelemaal alleen op de wereld, zij had niets en niemand overgehouden.

Lusteloos ging zij naar de keuken, om voor haar eten te zorgen. Och, eigenlijk had zij geen trek, zij zou maar biefstuk eten met brood. Lusten deed zij 't niet, maar zij moest toch wat zien binnen te krijgen; gisteren was zij van dat niet-eten óok al zoo naar geweest, en dan nù, met haar werk....

Zij dekte voor zichzelve de tafel niet, zij at maar zoo vluchtig, tusschen haar bezigheden door; het zou haar onmogelijk zijn geweest, rustig alleen te zitten op de plaats, waar zij vroeger, onder het eten, Jan tegenover zich had gezien. Het prettigste uurtje van den geheelen dag, - wat was het nú! ... Mocht ze dat niet eens hebben, dàt zelfs niet eens! Neen, niets mocht ze hebben, niets werd haar gegund, zelfs niet eens het bijzijn van Jan.... O, wat had ze zich van te voren

verblijd, op het alleen-wonen met hem!... Wat zou ze hem goed verzorgd hebben, beter dan één andere vrouw had gekund.... Want ze hield zoo van hem, och, god, ze hield zoo van hem, ze kon niet, neen, ze kón niet zonder hem leven....

Maar ze moest immers wel! Er werd haar niet daarnaar gevraagd! Zij moest maar zien, hoe zij er kwam, en kwam ze er *niet*, wie zou daar wat om geven? Oom en tante, die hadden médelij met Ali, en vergóêlijkten haar, en haalden Jan van háár af.... Och, niemand gaf wat om haar.... niemand, niemand.... niemand.... gaf wat om haar....

Bet kon zich niet schikken in haar eenzaamheid. Die drukte en bezwaarde haar, als een niet te ontwijken last. De voortdurende stilte, om haar heen, benauwde haar met een vreemd, beklemmend gevoel van vrees; zij werd onrustig, kon zich niet geduldig tot een enkel ding bepalen, of veel zorg aan haar werk besteden. Het was, of zij steeds op iets wachtte, op iets, dat maar niet kwam, en waarnaar zij toch zoo hevig verlangde. Nu eens verwaarloosde zij haar eigenlijke werk, om onnoodige dingen te gaan doen, dán maakte zij het gejaagd achter elkander af, zonder haar gewone kalme preciesheid en keurigheid. Verbaasd maakten de dames aanmerkingen op het niet op tijd gereed of niet netjes zijn der wasch, en Bet verontschuldigde zich, en beloofde, dat het niet meer gebeuren zou.

Maar het gebeurde wél weer, zelfs vaker, en,

als de klanten in ernst moesten klagen, hoorde Bet het met al grooter onverschilligheid aan. Zij kon het niet helpen, dat het zoo ging; het was háar schuld niet, dat zij geen lust en kracht meer bezat. Het eenige, wat waarde gaf aan haar leven, was daaruit weg-genomen, kon zij nu opgewekt werkzaam zijn? Wie zou dat kunnen? Lieten er maar een paar haar bedanken, wat zou dat nog! Ze was maar alleen, en zij had voor zichzelf maar zoo weinig, zoo erg weinig noodig, ze kon leven van niets.

Zij was er ook niet langer zoo op gesteld, het huis frisch en schoon te houden, en de kamers net. Wie zag er naar? Voor wie zou ze 't doen? Zij had tóch werk genoeg. Het was zonderling, - hoewel zij er niet over dacht, - dat zij, nu zij haar bezigheden verminderd had, altijd tijd te kort kwam, en bijna nooit gereed was op het juiste oogenblik.

Jan had zij niet meer gezien. Zij had Fransje zijn kist met goed weg laten brengen, en was zelf mee-gegaan, om te hooren, hoe het Jan ging. Tante had haar verteld, dat hij al een kamertje gevonden had, voor vijfentwintig stuiver in de week, en dat hij, voor drie stuiver de portie, 's middags in de gaarkeuken eten ging.

Bet had diepe deernis met Jan, die zoo'n gezellig leven gewend was geweest, maar tante zei, dat hij er zich heel best in schikte, tenminste niet klaagde, en wel wat stil was, maar dat was hij altijd geweest.

Bet ging gauw weer naar huis; waarom zou

ze lang blijven, nu ze Jan toch niet kon zien? En dan, ze wist niet, hoe het was: oom en tante hadden, dat begreep ze wel, natuurlijk, alles bedisseld uit goed en best, maar ze kon het toch niet verkroppen, dat ze haar Jan hadden afgehaald. Jan en zij waren toch geen kinderen meer, en konden de verantwoordelijkheid van hun daden wel dragen, - maar zoo ging het altijd met oudere menschen, ze meenden alles beter te weten, en de jongeren hadden zich te schikken, en vooral deden ze dat, als ze zoo goedig waren als Jan.

Zij zond Frans met Jan's goed naar zijn nieuwe kosthuis, en liep zelf, langzaam, naar haar eigen woning. Het was er donker, ongezellig en zoo stil, dat haar een huivering door-rilde, toen zij binnenkwam. Zij had het nooit geweten, zelfs nooit gedacht, dat alleen-zijn zóó verschrikkelijk was. Het was haar, of zij aldoor in een ledige ruimte liep, waarin zij zichzelf verloor, waarin het gevaarlijk was, om rond te dwalen, en waar zij toch niet uit-treden kon. Er was niets, waaraan zij zich vast-houden, niemand, tot wien zij zich wenden kon, geen mensch gaf haar troost of raad, had medelijden met haar, of beurde haar op; zij werd geheel overgelaten aan haar eigen lot, niemand was er, die zich om haar bekommerde.

Zij ging 's avonds, zoo vroeg als haar mogelijk was, naar bed, want de eenzame avonden, in de doodstille kamer, waren haar zóo angst-aanjagend en onverdragelijk, dat zij toch niet in staat was, om iets te doen. De dagen kon zij nog eenigszins door-komen, dan wist zij precies, wat zij te doen

had, en daardoor merkte zij haar verlatenheid niet zoo erg, maar de avonden, als zij soms even, met de armen over elkaer, op Jan's stoel was gaan zitten, - ‘Jan's’ stoel omdat hij er altijd op zat, - viel opeens het besef van haar alleenzijn met een looden zwaarte op haar neer. Zij kon dan niet stil blijven zitten: gejaagd zocht zij naar bezigheid, om, als zij werk had gevonden, dit dadelijk, rusteloos, weer uit de hand te leggen. En als zij dan naar bed was gegaan, sliep zij niet, zooals vroeger, onmiddellijk in, maar zij woelde heen en weer, schrikachtig luisterend naar geluiden, angstig voor elk geritsel en geraas, zooals zij nooit had gedaan. En als zij dan eindelijk in slaap was gevallen, kwelden haar zware, drukkende droomen, waaruit zij, 's morgens, met een zucht van verlichting, maar met hoofdpijn en gloeierige oogen, ontwaakte.

Het was haar aangenaam, tenminste zij drong het zich op, dat het haar aangenaam was, dat Jan zich zoo goed schikte in zijn tegenwoordige leven. Maar, diep in haar ziel, vlijmde pijnlijk de spijt, dat het hem blijkbaar niets schelen kon, van haar weg-gegaan te zijn. Hoewel zij zich ook weer troostte met de gedachte, dat hij, niet zoo erg, als zij had gevreesd, treurde over Alewien. Zij moest meer om hém denken, dan om zichzelf, hield zij zich voor, zich verheugen, als hij niet ongelukkig was, en toch nog, zooveel zij kon, voor hem zorgen, door het wasschen en het verstellen van zijn goed. Maar zij kon het niet laten, aan zichzelf te denken; zij voelde zich,

voortdurend, zoo stil-wanhopig en troosteloos, dat haar inwendige toestand zich in al haar woorden en daden openbaarde, en haar ook physiek zóo aangreep, dat zij merkbaar verviel.

De buren lieten haar met rust. Het interessantste van de geschiedenis was er voor hen al af. Zij hadden alles van Alewien willen weten: waar zij woonde, wie haar meneer was, of zij nog op den winkel werkzaam was gebleven, en hoeveel zij wekelijks had te verteren. Maar Bet had hun bij elke vraag zoo nijdig toe-gegrimd, dat zij er niets van wist, en hun zoo bits verzocht, er niet meer tegen haar over te spreken, dat zij zich beleedigd hadden terug-getrokken, en, als Bet, met haar bleek, verbitterd gezicht, 's morgens naar buiten kwam, haar nauwelijks groetten, en nooit meer een praatje met haar maakten.

Bet had, door haar overdreven norschheid, zichzelf het leven moeilijker en onaangenamer gemaakt, dan noodig was. Zij had nu nooit meer een aanspraak, nooit eens een afleiding voor haar eigen gedachten. Zij begreep het niet, dat zij hier zelf de oorzaak van was, zij voelde slechts den zwaren druk van haar namelooze verlatenheid, en van de noodzakelijkheid, geheel afgezonderd te moeten leven, in de sfeer, waarvan zij zich eenmaal het middelpunt had gewaand.

Tante Bet was éens bij haar geweest, maar had haar bezoek niet herhaald, omdat Bet haar zoo onvriendelijk had behandeld. Reeds toen tante de trap op kwam, had Bet zich onwillig voelen worden, omdat zij merkte, hoe tante beteekenisvol

naar een paar spinnewebben keek, die tegen den trap-muur hingen, en op het portaal zich niet weerhouden kon, van te zeggen:

- Nou, da' moch wel 's 'n dweiltje hebbe, en in de niet-opgeruimde, stoffige kamer met verbaasde blikken rond zat te zien, en eindelijk uitviel:

- Wa' ziet me dat er hier alles uit! As-of je in geen weke hèt gewerk! Wa' zel *jij* 'n groote schoonmaak hebbe! Dan mag ie d'r wel 'n werkvrouw bijneme! Heere, m'n lieve, da's óók anders, as toe je moe nog leefde!

Deze oppervlakkige opmerking voelde Bet als een diep, grievend verwijt. En zij barstte uit, dat haar moe daar niets mee te maken had, dat alles altijd op háár had gerust, en dat de heele boel er altijd even knap en keurig had uitgezien, en dat ze tante nóoit een aanmerking had hooren maken. Maar dacht tante soms, dat ze maar werkte voor haar plezier, en dat ze niets anders had te doen? dan moest tante maar eens naar zolder gaan, om te zien, wat een wasch daar nog lag, om aan kant te worden gemaakt; en, tante wist dat niet, maar ze had vannacht tot twee uur staan strijken, dat de bouten haar haast uit de handen vielen van moeheid, en ze net zoo lam was als een geslagen hond. Haar heele leven had zij moeten sloven en slaven, met nooit eens een pretje of een verzetje, maar had zij er zich over beklaagd? Nooit, nooit was er een klacht over haar lippen gekomen, nooit was iets haar te veel geweest, maar om nu terecht-gewezen te worden,

terwijl ze, den heelen dag, niets anders deed, dan werken en nóg eens werken, en terwijl er toch niemand was, om er naar te kijken, en er haar dankbaar voor te zijn, dat was te erg, en dat wou zij dan ook niet meer verdragen.

- Je maakt me verbouwereerd! zei tante, toen Bet eindelijk zweeg. 'k Weet nie, hoe dat 'k 't met je hèt! Je stuift me daar òp, van wie doet je wat, en werom? Ik zel je je gang wel late gaan, van mij zel je geen woord meer d'rover hoore! Gut, gut, 'k wist nie, da' je om zoo'n kleinigheid zoo haaibaaie kon!

Bet haalde mokkend haar schouders op. Niemand behoefde zich met haar boel te bemoeien, bemoeide *zij* zich ooit met een ander? Wat hadden ze haar altijd te bevitten en te beäanmerkingen; ze was geen kind meer, ze wist heel best, wat ze wou, en wat ze moest. En die tante, met haar zoogenaamde goedigheid, was nog 't ergst en 't lastigst van al; ze liet haar niet met rust, durfde veel meer te zeggen dan een vreemde, natuurlijk, en keek overal rond. Zag *zij* het soms niet even goed, dat de boel vuil en verwaarloosd was, en had zij zelf daar 't meeste verdriet niet van? Maar kon ze 't helpen? Had zij óok niet veel liever alles netjes om zich heen? Maar zij had niet meer dan één paar handen aan het lijf, en tooveren kon ze niet. Ze wist toch al niet, hoe zij alles op tijd klaar krijgen zou, ze was toch ook maar alleen.

Bet begreep het niet, dat zij, door haar houding en haar manieren, iedere opwelling van mede-

lijden, ieder zachter gevoel jegens haar, in anderen, deed verdwijnen. Iedereen vond, dat zij in een ongelukkigen toestand verkeerde, door zoo alleen en onder zulke treurige omstandigheden, te zijn achtergebleven, maar als Bet meewarig werd aangekeken, of deernisvol toe-gesproken, snauwde zij er tegen in, en ketste alle vriendelijkheid af. Zij vond het verschrikkelijk, van allen verlaten te zijn, en zich tot niemand te kunnen wenden, en toch weerde zij elke toenadering af, wilde niemand dóor laten dringen in de intimiteit van haar zijn.

Zij had altijd een stugge, terughoudende natuur gehad; zij was altijd heel anders geweest, dan de vroolijke, open Alewien, en had daardoor ook altijd veel meer geleden, veel dieper verdriet gehad, dan noodig was, en dan zij gehad zou hebben, als zij zich had laten troosten, en vriendelijk bejegenen door anderen. Haar achteruitgezet-worden als kind, haar onbeantwoorde liefde voor Jan, het besef van haar onmacht, om gelukkig te zijn, maakten haar gesloten en in zichzelf gekeerd, en deden haar zich altijd toonen van den hardsten, onaangenaamsten kant. Alles, wat zij aan zachtheid en liefde te geven had, gaf zij aan Jan; voor hèm werkte, zorgde, leefde zij, en nu hij uit haar bestaan was verdwenen, voelde zij den grond onder haar voeten wankelen; alles was nu onvertrouwd om haar heen, en iedereen, zelfs wie niets met haar ongeluk te maken kon hebben, behandelde zij, onbewust, vijandig en argwanend. Als iemand haar naderde, trok zij zich

dadelijk terug, en zette zich schrap, alsof zij zich altijd verdedigen moest. Wat anderen zeiden, gold bij haar niet; zij voelden het niet, zooals *zij*, en hadden dus, natuurlijk, noodwendig óngelijk. Zij vond het dwaas, dat tante haar aanried, zich wat op te monteren, en er zich over heen te zetten; waarom moest zij zich opmonteren, wáarover moest zij zich heen zetten? Je voelde je ellendig, of je voelde je n i e t ellendig, en daar kon een ander niet over oordeelen. Iedereen moest toch immers zorgen voor zichzelf? Was er één, die een ander hielp in nood, dan alleen met mooie woorden? En woorden konden haar gestolen worden, die waren haar niets waard.

Zij begon er wel eens over te denken, dat het huis haar nu eigenlijk te groot was geworden, en of zij niet beter zou doen, naar een kleinere woning te verhuizen. Maar zij had den moed niet, dit denkbeeld lang in zich te laten dóor-werken. Als zij dat deed, dan was ook alles voor goed gedaan, dan was er nooit meer kans, dat Jan bij haar terug zou komen, omdat zij dan geen plaats hebben zou. En nog altijd, tegen beter weten in, hoopte zij, dat hij weer zijn intrek bij háar nemen zou, - hij had het toch zoo goed bij haar gehad! - als het hem, in zijn nieuwe kosthuis, op den duur niet beviel. Maar tante's bewering, dat hij nooit klaagde, en heel tevreden scheen, stelde haar erger teleur, dan zij had mogelijk geacht, omdat zij toch eigenlijk niet in ernst had kunnen verwachten, dat eenmaal haar wensch vervuld worden zou.

Ja, dit huis, veel te groot voor haar alleen, was een te erge rompslomp voor haar. Als zij beknopter woonde, en niet zoo om het schoonhouden van den boel behoefde te denken, kon zij ook meer zorg aan haar wasschen besteden. Want zij maakte zich wel wijs, dat zij er onverschillig onder was, maar inwendig griefde het haar toch diep, dat er aanmerking moest worden gemaakt op háar, op haar, die er altijd een eer in had gesteld, alles wat zij deed, onberispelijk te doen.

Dat verhuizen naar een kleinere woning zou tevens de aanleiding kunnen zijn, om een paar klantjes te bedanken; want zij had het werkelijk te druk. Telkens kwamen er nog aanvragen voor nieuwe klanten in, maar zij kon er onmogelijk aan voldoen. Laatst nog, die brief van Bernard, den heereknecht van Baron van Straten, die met zijn meneer mee naar buiten was gegaan, die haar vroeg, of zij zijn boorden en fronts niet wou blijven wasschen, omdat ze 't niet naar zijn zin konden doen op 't dorp; hij zou 't geld haar dan wel sturen met een kaart. Maar ze had geweigerd, natuurlijk, ze wist tóch al niet, hoe ze er kwam. Vroeger, ja, vroeger was het iets anders; toen moeder nog leefde, was er veel meer noodig, maar nú, nu ze alleen was ... och, zij kon leven van niets ... Zij moest toch maar eens ernstig over verhuizen gaan denken.

II.

Alewien was gelukkig. Volmaakt gelukkig en tevreden was zij, in de kleine bovenwoning, die

Henri gemeubileerd voor haar had gehuurd. Eenvoudig, maar aardig waren de kamers ingericht, niet stijlvol, maar smaakvol, en Ali's grootste genoegen was, ze telkens nog te verfraaien en gezelliger te maken. Zij genoot met volle teugen van haar vrij, onbezorgd, rustig leven; als een kind, dat vacantie heeft, verbeuzelde zij haar dagen; liep haar huisje rond, wandelde wat, of zat, den heelen dag, in een mooie peignoir voor het raam. *Dit* was nu het leven, waarvan zij gedroomd, waarop zij gehoopt, waarnaar zij verlangd had, dit was het leven, dat haar gansche natuur wenschte te leven, dit heerlijke, werkelooze, overvloedige leven!

Zij werd elken dag verliefder op Henri, die haar in staat stelde, zóó te wonen, die in al, wat zij behoefde, voorzag, en die haar zinnelijkheid, tot het uiterste toe, bevredigde. Hij was jaloersch, maar hij behoefde niet jaloersch te zijn, want zij verlangde niemand anders dan hem; zij hield zóóveel van hem, dat zij wel arm zou willen leven, als hij maar bij haar bleef. Den geheelen dag, verlangde zij naar hem; in den eersten tijd was hij in 't geheel niet van haar weg-gegaan, maar zij begreep wel, dat dit niet zoo voortduren kon, hij was student, en moest natuurlijk zijn tijd gebruiken, maar zij was altijd zoo verrukt als hij kwam, dat zij zich, met een kreet van blijdschap, in zijn armen wierp. Zij deed alles voor hem, zij was hem in alles ter wille, nog minder uit een bewust gevoel van dankbaarheid, dan door haar ononderbroken-onstuimige liefde.

Zij wist van Lieze, die haar wel eens bezocht, dat de directrice van den naaiwinkel woedend op haar was, omdat zij niet vooruit bericht had gegeven, dat zij weg-blijven zou. Het speet haar voor het mensch, maar had zij anders kunnen doen? Zij had toch óok niet vooruit geweten, wat er gebeuren zou? En bovendien, er was nooit een contract gemaakt, dat zij eenigen tijd van te voren haar vertrek melden moest, en haar loon van de laatste week had zij niet eens gehad.

Neen, de juffrouw had niets te reclameeren, ze was gedupeerd, nu ja, maar wie overkwam dat niet in het leven! dacht de luchthartige Alewien.

Als zij toevallig aan Bet kwam te denken, moest zij altijd, onwillekeurig, even lachen. Zij stelde zich voor, hoe zij Bet de laatste maal had gezien, in haar vuile, natte katoenen japon, op klompen, met emmer en luiwagen in de handen, en zij hoorde het snauwen weer, waar zij niet op geantwoord had. Die arme Bet! Och, hé, ze moest haar zuster nú maar eens zien, wat zou ze dán zeggen, en Ali schaterde van inwendige pret, en bekeek zich behaagziek in den smallen penantspiegel. Wat zag ze er goed uit, en wat stond die japon haar lief, - geen wonder, dat Henri dol op haar was, en bang, dat ze hem bedriegen zou .... Maar dat zou ze niet, nooit!

Hij was ook zoo goed en lief voor haar, en stond haar alles toe, wat ze wou. Hij zag het zoo graag, dat ze zich netjes kleedde, en roemde haar tact en smaak, en met zorg koos ze ook altijd

haar japonnen uit, - voor hém alleen, want veel had ze er eigenlijk niet aan. Want hij verbood het haar bijna, uit te gaan, als hij niet bij haar was; kennissen mocht ze niet bezoeken, en als ze wandelde, omdat ze daar veel van hield, ging zij, om hem plezier te doen, gewoonlijk naar onbezochte plaatsen. En haar boodschappen deed zij altijd zoo gauw mogelijk af, zonder langzaam, kijkend, langs de winkels te slenteren, nadat eens een heer haar aangesproken en het haar lastig gemaakt had. Zij zag, dat Henri gelijk had, - zij had hem dit niet eens durven vertellen, - en deed voortaan in alles zijn zin.

Op een morgen, vóór twaalven, zat Ali voor een der ramen van haar voorkamer, in een lossen, witten peignoir; zij keek naar al wat voorbij-ging, een nieuw amusement voor haar, waarvan zij elken dag weer genoot. Zij had dit vroeger nooit kunnen doen, zoo, als een dame, achter de ruiten te zitten, ja, 's Zondags, maar wat was er te zien in die saaie vroegere straat! Hier was het ánders, de tram ging er door en altijd was er een drukke passage. O, zij vond het hier heerlijk, zij zou het niet beter verlangen. Het was wel geen chieke buurt, natuurlijk niet, dat kon niet, voor Henri, maar wat kwam er dat op aan? Het was er vroolijk en gezellig, en voor háar net genoeg.

Zij werkte weer een paar steken, aan den nieuwen col met das, dien zij voor zichzelf aan het maken was, maar schrikte opeens op van een bel. Het gebeurde zoo zelden, dat er bij haar werd gescheld; 's morgens in de vroegte de gewone

leveranciers, en daar liep het ook al mee af; het dagmeisje, dat zij er op nahield, had het werkelijk niet druk bij haar. Maar wie kon daar nu zijn? Zij stond op, en keek in het spionnetje, keek nog wat scherper ... zag zij goed? Tante Bet!

Zij herinnerde zich, dat Lieze haar had verteld, hoe tante bij haar was komen informeeren, waar zij, Ali, toch was gebleven. En dat ze net zoolang had gezanikt, totdat ze 't haar maar had gezegd, maar den náam van den meneer, dien tante ook met alle geweld wilde weten, had ze verzwegen. Ali vond het niet prettig, dat haar familie het nu wist, waar ze was, maar het was nu eenmaal gebeurd, en lang tobben over iets lag in 't geheel niet in Ali's natuur.

Een oogenblik weifelde zij, of zij tante zou ontvangen, of niet. Het was niet prettig voor haar, bepreekt en bevit te worden, - want dat zou tante haar zéker, waarvoor kwam ze anders! - maar misschien ook zou het haar gelukken, tante te overtuigen, dat ze gelijk had gehad. En al liet ze tante nu gaan, ze zou toch zeker weer terugkomen, en dan was het maar beter, er op-eens doorheen te zijn.

Op de aankondiging van het dienstmeisje, dat er een juffrouw, om haar te spreken, was, antwoordde zij dus:

- O, la bove-komme! en ging op het portaal, om tante te ontvangen.

Zonder op te zien, klom tante langzaam, voorzichtig, de trappen op. Het was een heel ding voor haar, dit bezoek, zij had er eerst niet áan gewild,

maar had ten slotte toegegeven, op aandringen van haar man. Teunis had haar aan het verstand gebracht, dat zij óok schuld zouden hebben aan Ali's val, wanneer zij niet beproefden, haar weer terecht te brengen. *Zij* moest gaan, omdat zoo'n meisje meer van een vrouw, dan van een man gezegd zou willen wezen, anders had hij 't zelf gedaan. Maar hij had haar in alle deelen verteld, wat ze te zeggen had, en te doen; ze moest niet onvriendelijk wezen, maar ook niet te vriendelijk; ze moest zich niet dadelijk uit het veld laten slaan, en niet boos worden, maar haar kalmte bewaren, en ernstig Alewien op de toekomst wijzen. Ze begreep toch wel, hoeveel er van afhing, dat Ali niet vérder afdwaalde; ze moest gered worden, eer het te laat was, en oom had tante zulke vreeselijke toekomstige mogelijkheden, omtrent Ali, voor oogen gehouden, dat tante had gezegd: Man, schei d'r uit, je maak me bang! en beloofd had, dat zij niet zou rusten, vóordat zij Ali had meegekregen. Ze kon dan zoolang bij hen blijven, totdat 't weer in orde was gemaakt met Bet: mooier kon 't toch niet.

Maar ondanks al haar goede voornemens, was het met een zekere verlegenheid, dat tante naar boven kwam. Zij had dikwijls genoeg van die ‘dames’ gezien, met valsche kleurtjes, laag over de oogen hangende haren, en vol kanten en lint, en altijd had zij, tegenover dezen, een soort van schuw ontzag gehad, als tegenover wezens van een geheel ander ras. En nu was haar eigen nichtje er zoo een! Het kwam haar voor, dat Ali

geheel veranderd moest zijn van gelaat, van spraak, van kleeding, en, met een zekeren schroom, sloeg zij haar oogen op, en zei:

- Zoo, kind!

Maar zij sloeg de handen in elkaer van verbazing over het elegante jonge vrouwtje, dat daar vóor haar stond. Zij kon haast niet gelooven, dat dit Alewien was, maar toen deze haar, zooals altijd, heel gewoon een zoen gaf, en hartelijk:

- Kom u binne! zei, zag zij, dat Ali in niets veranderd was, dan dat zij mooier, liever, fijner scheen geworden; en, nog hijgende van het trappen klimmen, er niet aan denkende, dat zij niet te vriendelijk moest zijn, riep zij uit:

- Gut, wa' zie jij d'r béélderig uit!

- Vin u? zei Ali gestreeld, en draaide zich, voor tante's oogen, om, die niet genoeg kon zien naar het mooie model, het aardige sleepje, de lange witte linten, de losse mouwen, en haar bewondering niet verborg.

- Maar kom u nou gauw hier wat lekker zitte, zei Ali, en bracht tante naar een zacht, gemakkelijk stoeltje, waarop deze gewillig plaats nam, maar met dezelfde bedeesde allures, die zij zou aannemen in een rijkelui's huis.

- En woon je hier nou zoo? opende tante het gesprek, en keek rond, alsof zij het niet gelooven kon. Want alles was even rijk: het vergulde stel op den schoorsteenmantel, de zware, grijsblauwe portières en overgordijnen, het zachte, dikke tapijt, de fijne, fluweelen meubeltjes, de vele kostbare snuisterijen, tante had geen oogen genoeg, om op alles te letten.

- Ja, hier woon 'k nou! zei Ali vroolijk - Wa' zeg u d'r van? Is 't nie netjes?

- Nou maar je heb 't maar wát .... best getroffe! wou tante zeggen, maar nog bijtijds hield ze zich in. Hemel! wat wou ze gaan doen! En Teunis had haar nog wel zóo de les gelezen! En voorzichtiger sprak ze verder:

- Ja, 't is allegaer prachtig mooi, daar nie van, ma ... re ... maar ...

- Maar? vroeg Ali, die wel wist, dat er iets komen moest, en zich voorbereid hield.

- Ja! zei tante, die geen woorden kon vinden, en zich tevergeefs afpijnigde, om zich te herinneren, wat Teunis haar had voorgezegd, ja! mooi, dat is 't ... maar ... maar vanwege de gepastheid, zie je!

Ali begon te lachen.

- Nee, kind, je mot nie lache, 't is werentig nie om te lache, zei tante heel ernstig. Jij ben nog jonk, jij denk nie zoo hard na, maar 't is toch geen verhouding, meid!

- Wát niet? vroeg Ali, die er schik in had, tante uit te laten praten.

- Wel, zooas je leef, zei tante, verlegen, dat zij het zeggen moest. Da' ga toch nie an ... Maar het was haar onmogelijk, zoo erg te laken en te berispen, als zij zich voorgenomen had, omdat Ali zoo lief en rustig tegenover haar zat, en zooiets over zich had gekregen, ze kon 't niet precies uitdrukken, zooiets alsof ze haar méérdere was. Je oome zei ook ... Ja, wát zei Teunis ook weer? ... Je oome zei ook, dat ... dat ... o, ja!

dat 't geen pas gaf, en da' je-n-ook 's verder dan 't hede most denke; wa' je beginne most, asse ... as 't 's uitgong, da' je dan nerreges nie meer geschikt voor zou zijn, ja, ja, daar mot je zoo lucht nie over hene loope, nou is alles mooi en wel, maar later dan hebbie geen trane genogt, maar dan is 't te laat, en dan hebbie spijt.

- Wees u maar gerust, zei Ali zelfverzekerd, wel degelijk hèt 'k daran gedach, maar Henri houdt veels te veel van me, om me ineene te late schiete ... en altijd zel die voor me zorrege, hèt ie me beloof.

- Heet ie Henri? vroeg tante, in begeerige nieuwsgierigheid. Wie is 't? ...

Ali weifelde, of zij het zeggen zou, maar haar trots op den mooien naam overwon haar schroom, en ze zei:

- Van Hogerheyde hiet ie! Van die rijke Hogerheyde's!

- Gut, gut! zei tante. En hoe kom ie d'r an! Hoe is dat gosmogelek!

- Ja, zoo vraag je de boere de kunst af! zei Ali lachend.

- Hogerheyde, herhaalde tante, wel, wel! en ze keek schichtig om zich heen, alsof ze bang was, dat Henri opeens zou verschijnen. Want hoe ze zich dán houden moest! Maar Ali zei:

- Nee, hij is-t-er op 't oogenblik nie, toe u kwam, was-t-ie nèt weg-gegaan.

Tante schrikte bij het denkbeeld, dat ze hem had kunnen tegen-komen, en vroeg, als om gerust gesteld te worden, over hetgeen niet eens was gebeurd:

- En is-t-ie nog al goeiïg? is-t-ie aardig voor je?

- Ja, zei Ali, uit den grond van haar hart. 'n Schat van 'n engel is ie; zóó bestaat er geen tweede! 'k Kan nergens van kikke, of dalek brenkt ie 't mee, nee, wa' dat anbelangt, ken u gerust weze, hoor! En zoo rejaal! Tellekes wil die me zien in 'n andre jepon, en zoo wil 'k wel, da' vat u.

- Ja, ja, zei tante, 't had erger kenne weze, maar dadelijk daarop had zij spijt, dat zij dit had gezegd, en voegde er daarom bij: maar erg is 't toch.

- En werom nou eigelek? vroeg Ali onschuldig. Het 'k 't dan nie goed? Zou 'k ooit op de wereld beter kenne krijge? 't Is net, of dawwe getrouwd zijn, we benne nie op 't stadshuis gewees, maar wa' maak dat uit? Zeg nou 's eerlek, vin u dat óok niet?

Tante vond veel waars in Ali's woorden, maar ze durfde dit niet te bekennen, en vergenoegde zich, met te zeggen:

- Ja, maar de toekoms, wa' die je zel brenge ....

- Och, kom! zei Ali luchthartig. Maar 'k hèt u nog geeneens wat geprisseteerd, wat wil u: 'n koppie koffie, of 'n koppie sjokela?

- Nou, as 'k 't voor 't zegge heb, dan liest sjokela, zei tante, die niet wist, hoe zij het had, hier zoo kalm te zitten, terwijl zij voorbereid was geweest op een hevigen vloed van tranen en drukke woorden; maar eigenlijk moest ze het land hebben, want Ali mee-krijgen, daar zag ze geen kans op. Toen Ali de kamer was uitgegaan,

stond tante, hoewel aarzelend, eens op, nam een beeldje van een étagère even in de hand, keurde de stof der gordijnen tusschen twee harer vingers, bewonderde de palm in een majolica-pot, en bekeek het sierlijke drie-lichts gas-kroontje, vluchtig-verschrikt omkijkende, en snel weer zitten gaande, toen zij Ali terug hoorde komen. Het was zoo vreemd: zij voelde zich niet erg op haar gemak, niet omdat zij op de kamer van een gevallen meisje was, maar zij voelde het, alsof zij een bezoek bracht aan een dame uit een hoogeren stand, en wat haar nog meer verwarde, was het bewustzijn, dat dit toch haar eigen nichtje was.

Ali kwam binnen, met een blaadje in de hand, en gaf tante een kopje chocolade, terwijl zij haar een kaneel-beschuitje presenteerde. Tante keek naar haar, hoe zij zich slank en bevallig bewoog, en dacht: wat is ze toch mooi, wat is ze toch lief, geen wonder, dat zij een groote dame geworden is. Ofschoon neen, dat niet, want ze was niet getrouwd, maar toch: dat ze 't zoo goed had gekregen. Want het was tante onmogelijk, het denkbeeld van ‘schande’ of ‘ongeluk’ aan Ali te verbinden.

Ali vroeg niet, hoe het ging met Bet en Jan; het was, of zij voorgoed de sfeer verlaten had, waarin zij tot dusverre had geleefd, en of zij er ook geen heugenis aan had bewaard. En ook tante sprak er niet van. Zij was met een opdracht van haar man naar Ali gekomen; zij had haar, zoo goed zij kon, op alles gewezen, maar het was zoo heel anders, dan zij had verwacht; zij zeide

het natuurlijk niet, maar in haar hart kon zij Ali geen ongelijk geven, dat zij dit leven verkoos boven het eentonige, moeitevolle, karige leven van vroeger.

- Wil u me heele huisje-n-'s zien? vroeg Ali, toen tante haar chocolade had gebruikt.

- Heel graag, zei tante, zorgvuldig de beschuitkruimels uit haar schoot verzamelend, en op het blaadje schuddend, vóórdat zij opstond, om mee te gaan.

Ali ging tante vóor naar de slaapkamer, schoof de porte-brisée achter de portières open, en ging binnen. Tante volgde, met een schroomvallige nieuwsgierigheid, want nú zou het komen, déze kamer was het toch eigenlijk....

Maar alles was zoo lief en keurig en zoo gewoon, dat tante al meer en meer verbaasd werd. Wel schudde zij even het hoofd, toen zij het groote bed met de lange, afhangende sprei, en de marmeren twee-persoons waschtafel bekeek, maar het was een vluchtige, onwillekeurige beweging. Want zij bewonderde alles: de mooie spiegelkast, het keurige toilet, de met gestreept, licht-groen rips bekleede stoeltjes, en het was met moeite, dat zij haar waardeerende woorden kon binnenhouden. Maar Ali zag naar tante's gezicht, zij begreep er alles van, en glimlachte van pret en tevredenheid.

In het keukentje voelde tante zich beter thuis. Met huisvrouwelijke belangstelling zag zij naar het groote gas-kook-toestel, het kleine, glimmende fornuis, en maakte het dienstmeisje er een welgemeend complimentje over, dat zij alles zoo netjes in orde had.

Aan den overkant van het portaal was het badkamertje; tante roemde, zonder het van plan te zijn, den zinken vloer, de gas-kachel, het groote bad, de koperen kranen, maar hield er eensklaps mee op, toen zij zag, hoe Ali lachte.

In de kamer terug-gekomen, wist tante niet goed, wat te doen. Zij kon nu wel weg-gaan, maar dan zou Teunis misschien boos op haar wezen, omdat zij Ali niet had mee-gebracht. Hij wist niet, hoe het hier was, en kon er dus ook niet over oordeelen; anders zou hij heel goed begrijpen, dat....

Zij zat besluiteloos op de punt van een stoel, zonder te spreken, totdat Ali vroeg:

- En? Wa' zeg ie d'r nou van?

- O, keurig.... alles is keurig-mooi, zei tante, maar dan, Ali opeens aanziende: en kè-je je d'r nou heelendal goed in schikke?

- O, ja! zei Ali. Opperbest! Ken u da' nie an me zien? vroeg ze vroolijk.

- Ja, zei tante gul-uit, maar verzwakte dadelijk haar toon, door er bij te voegen: maar .... zie je .... maar *blijf* da' nou zoo?

- Netuurlek! zei Ali overmoedig, wa' dach u nou! Ben 'k nou nie zóo ingerich, dat u wel zien ken, dat 't meenes is?

- Is da' dan allegaer je eigedom? riep tante.

- Nee, dat nie, zei Ali, 't was zóo 't vlugste en 't gemakkelekste, maar as 'k 't 'm zou vrage, nou, dan zou u nog 's wat zien!

- Zoo, dus je hèt eigelek heelemaal geen vastigheid? vroeg tante, blijde, dat zij iets gevonden had, om Ali op te kunnen wijzen.

- Vastigheid, zéker! Dat ie van me hóudt!

- En hoe lank zel dat dure?

- Denk u niet láng? vroeg Ali behaagziek, tante aankijkende met haar stralende, diep-blauwe oogen.

Tante antwoordde niet. Ze kende de mannen niet, maar van voorname heeren, die zulke dingen deden als Henri van Hogerheyde, had zij een vreeselijke voorstelling; o, neen, Ali was geen meisje, om gauw genoeg van te krijgen, maar die jongelui, die zoo'n levenswijze voerden, daar kon je toch nooit zeker van zijn.

Dat zei tante ook, naar woorden zoekende, voorzichtig uitdrukkende, wat zij in haar hoofd had overwogen, maar Ali scheen er geen acht op te slaan, tenminste, ze ging er niet op in.

- Dus, kind, zei tante eindelijk, - er moest toch een einde aan komen! - je ben dus beslote?

- Waartoe beslote?

- Dit leve zoo voort te zette ....

- Da' spreek vanzelf!

- Dus je gaan nie met me mee? .... zei tante aarzelig. Ze vond het gek van zichzelf, dat ze deze vraag nog deed, maar ze dacht zich daartoe verplicht; Teunis moest goed weten, dat het aan háar niet gelegen had. Dus je blijf liever hier? D'r is niks an te doen?

- Nee, zei Ali, met grappige beslistheid, nee, hoor, tante, d'r is niks an te doen! 'k Mot maar 'n verlore schaap blijve! Verbeel, dat 'k met ú mee zou gaan! en onwillens-onbeleefd, schaterde Ali het even uit.

Tante werd er niet boos om, in haar hart begreep ze het wel. Hoe zou het kind tevreden kunnen zijn, nu zij aan déze omgeving gewend was geraakt! Dat zou ze Teunis wel zeggen! Als hij 't niet geloofde, moest hij zich zelf maar eens gaan overtuigen.

Ze stond op, om weg te gaan, zoende Ali weer, en zei:

- Denk d'r maar 's over, hoor! gaat maar 's na, wa' dat 't alderbest voor je is!

- 'k Beloof u! zei Ali, tante uitgeleide doend op het portaal. En herhaaldelijk wuifde ze tante nog toe, die het niet kon laten, telkens nog eens om te kijken, en vriendelijk te knikken tegen het sierlijke, witte figuurtje voor het raam.

's Avonds, vertelde Ali alles aan Henri. Zij had zoo weinig afleiding overdag, dat alles haar belangrijk scheen, en interessant genoeg, om er met hem over te spreken.

Zij merkte, dat hij het niet aangenaam vond, door den toon, waarop hij zeide:

- Je moet dat mensch maar niet meer ontvangen, je kon d'r last van krijgen.

- En dach je dan, da'k me d'r an zou store? malle jonge?

- Niet? zou je niet?

Zij lag, dicht tegen hem aan, in zijn armen; zijn vingers gleden in de openhangende mouw van haar peignoir, knepen zacht in het warme, veerkrachtige vleesch van haar arm, en streelden het; hij boog zijn hoofd, om er zijn lippen op te

drukken, en zij zoende hem in zijn hals, dat hem een rilling doorliep.

- Nooit, zei ze, nooit ...

Hij wist het wel, dat ze van hem was, dat hij geheel-en-al over haar beschikken kon, en het vleide hem, dat zij hem zoo absoluut vertrouwde. Maar hij was ook goed voor haar, en hij nam zich vóor, dit te blijven. Want gaf zij hem niet het allerheerlijkste, het grootste genot, dat hij had kúnnen verwachten?

Hij drukte haar tegen zich aan; nooit genoeg krijgend van de weelde, haar lijf gewillig tegen zich aan te voelen gevleid. Zijn krachtige armen omklemden haar, zijn mond zoende haar overal met warme, verlangende innigheid, en zij zoende hem wéer, met een hem bevredigende, en toch al zijn begeerten provoceerende passie. Hun jeugdige, krachtige hartstocht was nooit verzadigd, en vlamde op, in ontembare heftigheid, zoodra zij elkander zagen, hun lippen, hun handen elkander beroerden. En hun brandend, hevig, immer hetzelfde verlangen vervulden zij, en vierden zij uit, in vlammende vreugden, die, sterk en intens, hun gansche lichaam door-gloeiden.

III.

Oom Teunis was, toen hij hoorde van tante's vergeefschen tocht, woedend geweest, en had, wat hij nooit deed, als een heiden gevloekt. Hij raasde op de ‘verdomde stomheid van die wijve,’ en zei, dat je nooit iets aan een vrouw moest

overlaten, en dat hij zélf wel zou gaan. Hij ging, maar trof Ali niet thuis: toen schreef hij, als laatste redmiddel, een krassen, nadrukkelijken brief; schreef, dat hij dien eenen misstap als niet geschied beschouwen, en haar in zijn eigen huis opnemen zou, totdat er iets anders voor haar gevonden was; maar dat zij dan ook nu dadelijk haar slechte leven moest laten varen; dit leven, niet zoo zeer slecht op het oogenblik, maar dat haar ònvermijdelijk, vroeger of later, ten verderve zou brengen. Maar als zij dit niet wilde inzien, niet wilde erkennen, dat hij gelijk hierin had, ofschoon zij het, door vele voorbeelden weten kon, dan behoefde zij nooit meer, in niets, op hem te rekenen, dan was zijn huis voor altijd voor haar gesloten, en zou hij nooit meer een hand uitsteken, om haar te helpen. Oom had gemeend, dat de brief niet te ernstig kon zijn, om een diepen indruk te maken; hij geloofde niet, dat Ali, nu onmiddellijk, tot hem komen zou, maar wél, dat zij zou schrikken, en eens met hem willen praten, en dan, dan kwam alles, daarvan was hij overtuigd, terecht. Maar de brief was juist veel te kras geweest, om ook maar eenigen indruk op Ali te maken; zij had er hardop om moeten lachen, en gaf hem toen aan Henri, voor wien zij niets verborg, om hem ook te lezen. Henri was boos geworden, had gezegd: Heb 'k je niet voorspeld, dat je last van je familie zou krijgen? den brief in een couvert gesloten, zelf het adres er op geschreven, en dadelijk naar de bus laten brengen.

Het was een harde slag voor oom, zijn eigen

brief terug te ontvangen. Nu was er niets meer aan te doen: het kind had zich verloren gegeven, liep blindelings in haar ongeluk. Tante had, in eerste opwelling, zich herhaaldelijk: Zie je nou wel 's, Hè'k 't je niet gezegd 's, Nou begrijp ie toch, da'k d'r niks an het kenne doen 's, laten ontsnappen, maar toen zij zag, hoe diep getroffen haar man was, hoe hij dagen lang, zwijgend, geheel in zichzelf gekeerd, rondliep, hield zij haar mond maar, en vergenoegde zich met haar inwendigen triomf. Zij kon het erge ervan niet zoo inzien als Teunis, die haar, toen zij dit gewaagd had, te zeggen, in gramme grimmigheid had toe-gesnauwd: As ze mit 'n doodsziekte in 't gasthuis leit, dán zel jij 't begrijpe! Nu zweeg zij maar; misschien had Teunis gelijk, zij wist dat zoo niet, hij had verder in de wereld rondgekeken dan zij, die op haar twintigste jaar was getrouwd, en nooit uit de stad was geweest.

Jan was, dien Maandag, gewoon aan zijn werk gegaan, maar hij was zich van den arbeid zijner handen niets bewust. Werktuigelijk deed hij, wat hij had te doen; hij was een veel te goed werkman, om onwillekeurige flaters te begaan, maar als er tegen hem gesproken werd, bemerkte hij het niet; hij werkte als een machine, even geregeld, even nauwkeurig, maar evenzeer zonder besef.

Zijn kameraads lieten hem met rust, er was te weinig eer aan hun plagen te behalen, en Jan had hun nooit aanleiding gegeven, iets op hem

te moeten wreken, wat zij anders zeker niet zouden hebben na-gelaten te doen, nu hij leed had, en dus minder veerkrachtig was.

Ook de volgende dagen bracht hij in een geestelijke bewusteloosheid door. Nu hij van omgeving veranderd was, trof hem niet onophoudelijk de herdenking aan den slag, die met zoo een groote en onverwachte felheid op hem was neer-gekomen. Wel voelde hij zich versuft en gedrukt, maar niet zoo radeloos-ongelukkig, als op dien eersten dag; zijn gloeiende, knagende, wanhopige smart was passief in hem geworden, en uitte zich niet meer naar buiten.

Hij wist het niet, hoe dit kwam, hij dacht er ook niet over na; maar de oorzaak was gelegen in de vluchtige woorden van zijn oom, die: Met éene keer is ze nog nie verlore, we zalle d'r wel weer terug-hale, had gezegd. Ofschoon Jan toen ternauwernood had geluisterd, zelfs oom's rede had onderbroken, waren ze toch in zijn hersens bewaard gebleven, daarin al dieper en dieper weg-gezonken, totdat ze geworden waren tot een vage, stille, onbenoembare hoop, en eindelijk langzamerhand, door het voortdurend koesteren en kweeken, tot een angstig-blijde verwachting.

Toen hij hoorde, dat tante naar Ali zou gaan, werden al zijn wazige wenschen hem klaar. O, ja, hij wist het, dat hij haar alles zou kunnen vergeven, zich dwingen, er nóoit aan te denken, als zij dat leven maar opgaf, maar terug-kwam, weer gewoon werd, en zijn vrouw worden wou.

Die dagen leefde hij in een spanning, hij wist

zelf niet, hóe groot, vóordat zij verbroken werd. Hij was er bij, toen tante terug-kwam, en hij zag haar, even vroolijk en welgemoed als altijd, zoodat hij wel moest gelooven, dat zij geslaagd was. Maar toen zij tóch het wreede bericht van haar vergeefschen tocht had gebracht, had hij wel met zijn kop tegen den muur willen loopen, maar hij bleef stil zitten, al ging ieder harer woorden hem als een kramp door het hart. Hij vloekte en tierde niet, zooals oom, hij luisterde onbewegelijk, alleen kreeg hij een wilden lust, zijn tante neer te stompen, op het oogenblik, dat zij zeide:

- Nou, ze het eigelek nóg gelijk, - maar oom gaf haar onmiddellijk de volle laag, zoodat tante bijna ging huilen. Maar och, wat gaf het ook! zou het hem eenige opluchting in die verschrikkelijke beroerdheid geven! Wat kon hem nog helpen, wat kon hem nog troosten, niets....

Maar toen hij hoorde, dat oom het wilde beproeven, en voorspelde, dat hij het wel tot een goed einde zou brengen, keek hij oom aan, met een stommen, dankbaren blik. Hij voelde zich weer wat verruimder, - oom, die, laatst, alleen, de werkstaking had bedwongen, door zijn artikeltjes in Demos, die zou zeker wel alles terecht doen komen.

En toen begon de strijd opnieuw.

Hij had geen rust; overal en altijd dacht hij aan zijn hoop en zijn smart. Hij vond het vreeselijk, wat er gebeurd was, hij had gemeend, het niet te kunnen overleven, en toch voelde hij, dat alles weer goed worden kon, dat hij haar blijde alles vergeven zou, als zij maar terug-kwam.... maar terug-kwam....

Hij was onverschillig voor alles, wat niet dit éene betrof, in dien tijd. Hij antwoordde onveranderlijk ‘goed,’ als tante hem bezorgd ondervroeg, hoe hem zijn kosthuis, en zijn eten in de gaarkeuken beviel. Hij gaf om niets, hij werd zich de gewone levensdingen nauwlijks bewust; hij leefde maar voort, wachtend op den dag, die alles zou beslissen.

En toen de dag kwam, dat oom hem hoofdschuddend ontving, en dof-berustend zei:

- D'r is niks an te doen, jonge, - toen was het één oogenblik, alsof hij niet meer leefde. Hij stond recht-op, maar hij voelde, hij hoorde, hij zag niet meer; het bloed stroomde weg uit zijn hoofd, zijn hart stond stil, maar opeens trok een kil-prikkelende rilling hem over de huid, zijn gezicht werd strak en hard; hij sloeg zijn oogen op, en keek oom aan, met een blik, waarin al de felheid van zijn ellende en de sterkte van zijn opgewekten wil plots, in hevige kracht, was herleefd.

Zwijgend keerde hij zich om, en ging heen.

Maar oom, verontrust door dien woesten, hartstochtelijken blik, ging met hem mede op straat, en vatte hem bij den arm.

- Je mag 'm *niets* doen, zei hij, met nadruk. Ze hóudt ommers van 'm ....

Jan sidderde. Weer keek hij oom aan, met zijn starren, wilden blik. Ik word gek, dacht hij. Hij kon niet spreken; hij was niet in staat, iets te doen; het verbaasde hem zelfs niet, dat oom zijn voornemen had geraden.

- Heb je me verstáan? herhaalde oom, en

zag hem scherp aan, met sterke, suggereerende oogen.

Er ging een schok door Jan heen. Hij sloeg zijn hand tegen zijn voorhoofd; de strakke spanning van zijn zenuwen brak; de tranen maakten zich los uit zijn oogen, en enkele druppels gleden, onder zijn gesloten oogleden uit, over zijn wangen.

Oom legde zijn hand, in een bemoedigenden druk, op Jan's schouder.

- Kom, zei hij, kom .... Draag 't as 'n man ....

Maar hij voelde het wel, dat deze hopelooze troost Jan niet kon helpen. Hij schudde het hoofd, zuchtte, zei nog eens, werktuigelijk: Kom .... maar zweeg toen weer, en bleef staan, besluiteloos.

Vanzelf scheen Jan weer bedaard te worden. Hij richtte zijn hoofd op, maar zijn voorhoofd was nog pijnlijk gefronsd, en zijn lippen trilden.

Hij liep voort, en oom ging zwijgend naast hem, niet wetend, of hij hem alleen durfde laten, of niet.

- Gá maar, zei Jan, met een stem zonder uitdrukking, wa' komp 't 'r op an ....

- Zel je je dan bedaard houe? ... - Wacht, nee, 'k zel je thuisbrenge, zei oom, en liep voort naast den willoozen Jan, die het nauwelijks merkte, dat hij geleide had.

- Ga je dalek na bed? vroeg oom, voor de deur van Jan's huis.

- Ja, zei Jan, alsof slapen een uitkomst voor hem was. Hij voelde zich als zwaar-vermoeid, hij kon niet denken; de wild-driftige, momentaneele opwelling, om aan Ali's verleider een ongeluk te begaan, was weer verdwenen; zijn hoofd was

dof en leeg, zijn leden waren zwaar, hij voelde zich niet radeloos, maar afgemat, en was geen meester meer over zijn gedachten en wil.

De heftige spanning, waarin Jan dagen lang had verkeerd, had een groote hersen-loomheid en algemeene lusteloosheid ten gevolge. Wat hij vroeger nooit had gedaan: hij bleef nu dikwijls weg van zijn werk, en bekommerde zich niet om standjes van den baas, of het inhouden van zijn loon. Was hij altijd weinig sprekend en steeds in zichzelf gekeerd geweest, nu werd hij onverschillig en hard, en sloeg noch acht op de opwekking zijner maats, noch op de berispingen van den meesterknecht. Hij leefde, maar zonder gevoel, zonder besef; als een slaapwandelaar doorging hij zijn dagen, hij gaf nergens meer om, hij scheen geheel versuft.

Maar soms kon, als een flitsende bliksem, door zijn hersens gaan, de gedachte aan al wat hij had verloren, aan al, wat hij had begeerd, aan al, wat hij zichzelf moest ontzeggen. Altijd was Ali in zijn leven geweest, en nu zij daaruit opeens was verdwenen, voelde hij zich stuurloos en hulpeloos, en wist niet, waarheen zich te wenden. Maar het ergste van alles was, als hij de, immer krachtig ten-onder-gehouden, gedachte met geweld in zich opkomen voelde, dat Ali aan een ander verbonden was, dat zij zich aan een ander had overgegeven, en als hij zich dan in allen omvang verbeeldde de felheid der vreugden, die zij tezamen genoten. Dat brandde als een vergif in zijn borst, dat verstramde zijn leden, en maakte hem

machteloos. Het was als een zware, ijzeren druk die hem neer-boog, en ten onder hield, en waartegen het nutteloos worstelen was; hij streed ook niet; gelaten verdroeg hij zijn onontkoombaar lot, klachteloos en gedwee.

Meer dan ooit vroeger was hij thans in Los' arbeiders-cafétje te vinden. Soms zat hij er halve dagen, rustig, zonder te spreken, of zich ergens mee te bemoeien. De gezelligheid, daar, gaf hem afleiding, het voortdurend heen-en-weer-geloop belette hem, aan zichzelf te denken, en daarom voelde hij zich daar minder ellendig, dan hij zich overal elders voelde. Hij dronk niet veel; hij werd altijd dadelijk suffig en slaperig, en meer verlangde hij niet, want in dien toestand verkeerde hij tegenwoordig het liefst.

Hij had zelfs zijn vaste plaats; aan een der kleine, vierkante tafeltjes, met zijn rug naar het raam; daar zat hij dan, uren lang, voor een glas bier, nauwlijks luisterend naar de praatjes van den waard, die, met de ellebogen leunend op het buffet, allerlei gesprekken met hem trachtte te beginnen, als hij de eenige aanwezige klant was op het oogenblik.

Jan hield van dit lokaaltje, omdat het precies een kamer was, met zijn behangen wanden, zijn net buffet en de bloemen in de ramen. Er hing een portret van zijn oom, als oud-voorzitter van de werklieden-vereeniging ‘Demos,’ die hier altijd haar vergaderingen hield; Jan was natuurlijk ook lid van dezen bond, maar had zich nooit ergens mee willen bemoeien.

Dikwijls gebeurde het, dat Jan, op weg naar zijn werk, een kameraad ontmoette, die hem uitnoodigde:

- Kom, Jan, ga je mee? dan zelle me d'r eentje tege-n-an gooie, en hij weigerde nooit, omdat hij er soms een tegenzin in had, aan den arbeid te gaan. Hij scheen lui geworden, hij had geen lust meer in het werk, zat liever stil, vaag-weg te droomen.

Wat onvermijdelijk gebeuren moest, na zooveel weken van achtelooze onverschilligheid, van wegblijven op alle tijden, van slecht zijn werk verrichten, gebeurde eindelijk, na tallooze vermaningen en waarschuwingen; op een Zaterdag-avond kreeg Jan zijn laatste loon, en werd hij ontslagen.

Het raakte hem weinig. In zijn tegenwoordigen geestes-toestand, vond hij het zelfs wel gemakkelijk. Hij wilde niets anders dan rust, en hij had zooveel jaren gespaard, dat hij er licht een tijd lang op teren kon.

's Avonds zat hij, met onveranderd uiterlijk, op zijn gewone plaats, aan het bruin-houten tafeltje, Er was een vergadering van ‘Demos;’ om de ronde tafel, in het midden, zaten eenige mannen druk te redeneeren, met betoogende arm-gebaren, en expressief-bewegende hoofden. Het was warm, vol en rumoerig in het lokaaltje; dik-blauwe rookwolken dreven om de lampen, de stoel-pooten knarsten over den houten vloer.

De voorzitter sprak over de plichten van den werkman. Krachtig hield hij staande, dat niet allen, die werkman heeten, werklui zijn, en dat

vooral, die zich de ‘beste’ noemen, inderdaad de minst goede zijn, en het eerst den arbeid staken.

- .... 'n Goed werkman, die werk nie alleen mit z'n mónd, maar ook mit de dáad, die werk z'n tijd vol, nie voor 'n uur, nie voor 'n dag, maar voor de heele week, die is altijd bij de pinke, en van zesse klaar, die hèt 's Maandags de hondeziekte niet, die is nie klagerig of sikkeneurig, die kén en die dóet z'n plich ....

Op zijn plaats, wat terzijde, zat Jan, zonder deel te nemen aan wat er verhandeld werd. Zijn hoofd werd rood en opgezet van de hitte, zijn oogen kon hij nauwelijks openhouden in den walm van drank en tabak, hij soesde, half-weg in slaap. Maar even werd hij helderder, toen hij zijn oom, met bezorgd gezicht, naar zich toe zag komen, want tegenwoordig voelde hij een soort van schuwe vrees voor dien man, die zoo na verbonden was aan al de smart van zijn leven. Maar onverschillig zakte hij weer slap in elkaer, toen hij oom hoorde vragen:

- Wat hèt 'k gehoord, Jan? Is 't waar, hè-je gedaan gekrege?

- Ja, zei Jan bedaard, en keek voor zich uit. Wa' zou dat?

- Wa' dat zou? vroeg oom een beetje driftig. Mot jij je dan heelegaer vergooie? Waarvan mot jij nou bestaan?

Jan trok zijn schouders op.

- Je hèt allich wat geld legge, maar as dat op is, en da' zel zoo lank nie dure, nou da' je hier de godganseleke dag ben te vinde, wa' dàn?

Jan behield zijn bot, onverschillig gezicht.

- Ze je dan weer werk gaan zoeke? Maar oom moest deze vraag tweemaal herhalen, eer Jan een vaag: Jawel, er uit had gebracht.

Om hen heen, roesden, druk en lawaaiïg, de stemmen; niemand lette op hen, zij waren, in het volle lokaaltje, zoo goed als alleen. Oom zat na te denken, wat hij toch met den versuften Jan aanvangen moest, en ongehoord ging de stem van den voorzitter aan hem voorbij:

- ... afbeule ... afbeule? zwijg daar maar van ... Voorbeeld gezien? ... Eén voorbeeld, da' vormp de heele toestand toch nie! ... 'n Boekhouer, die zel 'n halleve cent óok boeke, maar die halleve cent, maak die soms 't kappetaal?! ...

Oom wendde zich weer tot Jan.

- Voel je-n-'t nie, da' je berg-af ga, jonge? Is dat geen zond en schand van zoo'n vent as jij? Wat die z'n ooge ziene, kenne z'n hande make, en die zit daar maar stil, de fut is d'r heelemaal uit ... Je most tróuwe, Jan.

Verbaasd over het onverwachte, wendde Jan zijn dof gelaat naar oom toe.

- Ja, trouwe, werom nie, dan ha' je-n-'n doel. Zóo gaat 't nie. 'n Doel mo' je hémme-n-in je leve, zonder doel, is 't niks gedaan. Je most trouwe ... Vraag Bet bevoorbeeld, 'n brave, werkzame meid... dan krijg je weer je rust, je gemak, en dan hè je-n-'n dóel.

Jan bleef oom aanstaren met starren, onnoozelen blik.

- 'k Meen 't, zei oom. Nie da' ze d'r ies van

af weet, beware nee, maar me dunk, 't zou 't alderbeste weze; wi'k d'r 's met 'r over gaan spreke? 't Is toch Ali d'r zuster ...

Opeens, op het noemen van dien naam, herleefde Jan's als-verlamde kracht. Hij ging recht-op zitten; zijn oogen kregen weer dien strakken, wilden blik, die het bewijs was van zijn inwendige, sterke bewogenheid.

Oom begreep, dat hij verkeerd had gedaan, door zoo aan te dringen; hij wilde iets daarvan zeggen, maar Jan, denkende, dat oom het nog wou versterken, sloeg met zijn vuist op de tafel, dat het bierschuim, over den glasrand, op zijn handen spatte, en zei, met een doffe, ingehouden stem:

- Nee, verdómme ... En la me nou mit vreê ... hè!

EINDE VAN HET EERSTE DEEL.

[Deel 2]

Zesde hoofdstuk.

I.

Bet was nu vast-besloten, om te verhuizen. Zij wist niet goed, of zij oom en tante ervan op de hoogte zou brengen, of niet. Zij vond, dat zij al heel weinig belangstelling getoond hadden in haar eenzaamheid; het was werkelijk, alsof zij niet meer bestond, zóo weinig gaven zij om haar. Het zou hun ook weinig kunnen schelen, wat zij vertelde; zij zouden zeggen, dat zij groot gelijk had, vragen, waar zij nu kwam te wonen, en daarmee uit.

Het was na een langen, hardnekkigen strijd met zichzelve, dat Bet haar besluit vast had gesteld. Het deed haar leed, dit huis te verlaten, waar zij gehoopt had, eenmaal met Jan te zullen wonen. Maar het werd haar te zwaar, zij kon het niet volhouden, op den duur. Het huis werd verwaarloosd, en de behandeling harer wasschen had óok te lijden door haar weinige opmerkzaamheid. Zij zou daarom zóoveel klanten bedanken, dat zij juist genoeg overhield, om er van te kunnen leven; dan kreeg zij het wat rustiger,

en kon meer zorg aan haar werk besteden. Dan hielden ook meteen al de klachten op, die haar, in den laatsten tijd, zoo erg hadden verveeld en verdroten; wat dachten ze wel? zij was toch ook maar een mensch ....

Zij had een benedenhuisje gehuurd, met twee kamers; de achterkamer zou zij als waschkamer gebruiken, en daar zou zij ook haar bed zetten; in de voorkamer kon zij eten en zitten; wat had zij méer noodig? Al wat zij méer had, dat was maar last.

Het was dicht in de buurt van Jan's kosthuis. Bet had dit natuurlijk opzettelijk gedaan, in de hoop, dat hij er dan eer toe zou komen, haar eens op te zoeken, wat hij, tot nu toe, nog in 't geheel niet had gedaan. Zij zou hem dan vragen, of hij eens bij haar kwam eten, en als hem dat beviel, - wie weet, kwam hij dan niet voortaan élken middag bij haar .... Dat was toch beter, dan dat gaan naar de gaarkeuken, waar hij elken middag bovendien zoo'n eind voor moest loopen. En dan had zij weer eenig belang in haar leven, waarin haar nu niets meer schelen kon, dan was er weer iets, waarvoor zij zorgen, waarbij zij haar aandacht bepalen kon, want, o, wat was dat een verschrikkelijk gevoel, dat niemand je noodig had, dat niemand iets om je gaf ....

Zij had nu natuurlijk ook veel te veel meubels. Zij had eens gemeten en uitgerekend, en bevonden, dat de helft niet kon staan in het nieuwe huisje; de kamers daar waren veel kleiner, en zij had er maar twee. Alles wat zij overtollig had, wilde

zij maar verkoopen; zij had geen zolder, en het schuurtje op het plaatsje was veel te klein, om er iets in te bergen.

Zij zette alles bij elkaer, wat zij missen wou: Ali's ledikant, het meubilair van Jan's kamertje, een paar stoelen, kastjes en tafeltjes, - en liet een uitdrager komen. Bet had minstens gerekend op een vijfentwintig gulden, daar kon zij dan mooi haar verhuizing van bekostigen. Maar de man ontdekte zóo onbarmhartig, alles wat er aan de meubelen mankeerde: een losse plank, de worm in het hout, een verloopen schroef, en sprak zóo minachtend over het boeltje, dat Bet nog blij was, toen hij negen gulden bood, en ze hem dus alles liet meenemen. Toen het karretje weg-reed, had zij spijt, dat zij het nog maar niet eerst eens bij nog een ander had geprobeerd, maar zij had noch lust, noch opgewektheid, om te pingelen en te dingen: dán alles maar voor een prijsje weg, er was nu toch niets meer aan te doen. Maar hoewel zij zich voornam, er niet meer over te denken, was zij er toch voortdurend van vervuld, en dit verzwaarde pijnlijk haar dagen. Tóch altijd tobberig van natuur, was zij, in den laatsten tijd, door haar voortdurend verdriet, minder veerkrachtig geworden, en dit onverwacht verlies, van zestien gulden, op welke zij gerekend had, was moeilijk voor haar, om te dragen, daar zij zoo gehoopt had, met het geld van de verkochte meubels, de onkosten van haar verhuizing te kunnen bestrijden. Zij leefde nu alleen van haar wasschen, nu zij Jan's kostgeld, en wat Ali vroeger inbracht, missen moest, en

daar bleef niet zooveel 's weeks van over, door de hooge huur van het bovenhuis en de vele brandstof, die zij noodig had. Zij begon het te betreuren, dat zij de meubels dan maar niet liever gehouden had, hoewel zij wist, er geen plaats voor te hebben, terwijl zij ze ook volstrekt niet noodig had. Zoo, daar nooit iets haar afleidde van haar eigen gedachten, verdiepte zij er zich al meer en meer in, totdat het kleinste en onbeduidendste een groote belangrijkheid voor haar verkregen had.

In één dag verhuisde zij. Zij had alles klaar en bij elkander gezet, zoodat het opladen niet veel tijd vereischte. Voordat zij het huis ging sluiten, liep zij het eerst nog eens door, om te zien, of zij ook soms iets vergeten had; zij voelde zich bitter en bedroefd gestemd; het was als een verongelijking, een onrechtvaardigheid, dat zij dit huis nu verlaten moest. Maar zij ging; dat kwam er ook al weer niet meer op aan, zij had al zóoveel ondervonden .... Zij ging, maar het was, zich moedeloos en diep ongelukkig voelend, dat zij de voordeur sloot, en den sleutel bij een der buren bracht, zooals zij met den huisbaas had afgesproken.

In haar nieuwe huisje, waar al het huisraad zonder eenige orde was neer-gezet, waar niemand haar ontving, vond zij een zoo kille, eenzame ongezelligheid, dat zij een oogenblik bleef staan, en om zich heen zag, met een zoekenden, hulpeloozen blik. Wat was het hier verschrikkelijk! waarom was zij maar niet liever rustig en stil in het andere huis gebleven, hoe lang zou het wel duren,

eer zij zich hier ook maar eenigszins op haar gemak voelen zou! Wat waren die kamers onmogelijk-klein; zij kon zich haast niet roeren; waar moest zij alles bergen, en hoe zou zij nog ooit klaar komen, alleen, zonder eenige hulp!

Zij zette zich neer op een kist, wat voorover gebogen, met de handen op de knieën. Daar zat zij nu, als iemand in een vreemd huis, in een vreemde stad, als iemand, die van alles en iedereen, uit zijn vroegere omgeving, afscheid genomen heeft, en zich nu volkomen vereenzaamd en ongelukkig gevoelt.

Het schemerde buiten. Door de ramen zonder gordijnen, kwam het grijzige, glanslooze licht van den na-avond binnen, en wierp door de kamers een valen, oppervlakkigen schijn. De hoeken lagen in duisternis, en de opgestapelde, donkere pakken, over den vloer en tegen de muren aan, vormden dichte, vreemd-zwarte vlekken, die het onveilig schenen te maken, zich door de kamers te bewegen.

Bet had zich nog nooit zoo verlaten, zoo vergeten op de wereld gevoeld. Een huivering liep haar kil door de leden, als het besef van haar eenzaamheid haar met een plotselinge felheid doordrong. Zij was moe, en wist toch, niet te kunnen rusten, want noodig moest het een en ander aan kant worden gemaakt, wilde zij morgen vroeg aan den slag kunnen gaan. En dat moest zij toch, want door haar verhuizing en het daaraan voorafgegane inpakken, had zij heel veel noodigen tijd verloren. En toch kon zij er niet toe besluiten, vlug en flink aan den gang te gaan; lusteloos

bleef zij zitten, in den vallenden avond; zij wist ook niet, waaraan het eerst te beginnen, alles leek haar nu zoo onoverkomelijk-zwaar. Als zij maar niet zoo alleen was in dit vreemde, oningewoonde huis, dat zij nog in 't geheel niet kende, en als het maar lichter was, maar nú ....

Zij kon toch zoo niet blijven zitten, zij moest toch iets doen: lakens voor de ramen spannen en haar bed opmaken, en vanzelf zouden er dan wel andere dingen zich voordoen; kom, gekheid! zij woonde hier toch, het was hier even goed als overal elders; als alles weer in orde was, dan was zij hier binnen een week gewend.

Zij stond op, en keek om zich heen, zoekend naar de kist met linnengoed, om daar de lakens uit te halen; maar zij zag, dat die geheel onderaan stond, en zij had bijna den moed niet, nu met al die zware kisten en pakken te sjouwen. Toch moest zij wel, en zij begon er ook mee, maar, na elk stuk, bleef zij peinzend, weifelend staan. Het was ook te donker, om iets uit te voeren, zij zou maar eerst licht maken. Maar de petroleumlamp, die op een kastje stond, was leeg; het was waar, zij had die uitgegoten in de kan, om met het overbrengen geen gevaar van morsen te hebben. Zij ging met de lamp naar het keukentje, en hier, nog erger dan in de kamers, beving haar, als een angst, een gevoel van hopelooze verlatenheid. Door het smalle raam, dat mat-licht stond in de donkere omlijsting, zag zij, rondom het plaatsje, de hooge, duistere muren der omringende huizen, met, hier en daar, een diep, fel-geel licht

van een brandende lamp, en schimmige, zwarte figuren, die zich bewogen achter de van licht doorzeefde gordijnen.

Bet stond even, en keek; hoorde, hoe, met forsch geknars, een deur in het slot werd gedraaid, het geluid van een brommende stem, een andere, die antwoordde met bitsheid en gesnauw, en toen niets meer .... doodelijke, doordringende stilte alom ....

Bet stond nog stil, in de aanzwartende duisternis, waarin zij onzeker was, hoe zich te bewegen. Zij huiverde van koude en vreesachtigheid tegelijk, en in haar hoofd kwam een gedachte op, die zij met blijdschap, als een verlossing, ontving. Zou zij gaan naar tante Bet, en vragen daar vannacht te mogen slapen? Die zou 't haar toch zeker niet weigeren, en morgen-ochtend, in het volle licht, kon zij dan veel beter voortmaken, en alles doen in de helft van den tijd, dien zij nu daarvoor noodig zou hebben.

Ja, zij zou het maar doen. Het was hier bijna niet uit te houden van vreemdheid, zij zou toch geen oog toedoen, den heelen nacht. Zij zag er wel niet zoo keurig-netjes uit, maar dat zou tante wel niet kwalijk nemen, dat was natuurlijk, met de verhuizing.

Een oogenblik later, liep zij op straat. Onder weg bedacht zij zich, dat tante in den laatsten tijd niets vriendelijk tegen haar was geweest, en nog niets van haar verhuizen wist. Misschien zou ze wel gepikeerd wezen, dat zij, Bet, 't haar niet eer had verteld .... Maar ze was toch geen

klein kind, dat in alles om raad moest vragen, dat zou tante toch ook wel begrijpen .... Bet aarzelde even, of zij wel voort zou gaan, maar de gedachte aan de kille, geluidlooze eenzaamheid, die zij zooeven verliet, dreef haar weer voort, en zij moedigde zichzelf aan met de hoop, dat, al mócht tante ook wat uit haar humeur wezen, omdat zij overal buiten gehouden was, zij het wel gauw weer goed maken zou.

Dat had zij ook niet gedacht, een half jaar geleden, dat zij nu moederziel-alleen zou zijn .... Toen leefde haar moeder nog, was Ali nog thuis .... en toen kon zij nog zorgen voor Jan .... En nu, nu had zij niemand meer, nu zat zij daar alleen in dat kleine, donkere, ellendige huis, heelemaal, altijd, alleen.

Zij liep wat harder; zij voelde, dat zij moe was, en verlangde ernaar, te kunnen rusten, zij zou, als tante het goed vond, maar gauw gaan slapen, dan kon zij morgen des te vroeger opstaan; zij zou zelf het veldbed wel opmaken ....

Zij belde.

Na een oogenblik, schuifelde tante achter de deur, opende het glazen raampje achter het traliewerk, en zei:

- Wie is daar? Wa' mot u?

- Ik ben 't, Bet.

- Zoo, bè jij 't? vroeg tante. Wa' kom jij doen, zoo laat op de-n-avond?

Bet vond tante's verwelkoming niet bizonder hartelijk, maar het mensch was zeker geschrikt door de late bel.

- Is oome uit? vroeg ze, naar binnen stappende, terwijl tante de deur weer sloot.

- Ja, je oom, die is uit.

Bet liep dóor naar de huiskamer, waar het licht en prettig was; tante's stoel was schuin-weg geschoven van de tafel, haar bril lag op haar breiwerk.

- Gaat zitte, zei tante, 'k zel zien, of 'k nog thee hèt, en ze scharrelde op het theeblad, maar Bet zag, hoe ongewoon-strak tante's gezicht stond; ze begreep er niets van, en dacht: zou tante het al weten, dat 'k verhuisd ben, en zou ze daar boos om zijn? En daarom begon ze vlug-luid te spreken:

- U weet wel, dat u laast zoo 's teuge me zee: werom blijf ie toch alleenig in da' groote huis? Nou, daar hèt 'k toe 's over nagedoch, en 's na 'n ander huisje uitgekeke, en da' hèt 'k gevonde, en toe doch 'k 't maar 't beste, dalek te verhuize, anders haalt 'n ander 't je nog voor je neus weg; maar u begrijp, da' 'k nou gosgruwelek in de rommel zit, en geen plaas hèt, da' 'k 'n voet verzet, en nou kwam 'k vrage, of 'k hier nie voor ééne nach zou kenne slape.

- Zoo! zei tante.

- Ja, ken da' nie? Zooies het toch altijd bij u gekonne.

- Jawel, as je oom 't maar goed vin.

- En werom zou oome 't nie goed vinde?

- Nou, jullie hebbe ons allesbehalve mooi behandeld, begon tante zich nu lucht te geven, na alles wa' dat ik en je oome voor jullie hebbe

gedaan.... Je oome die ga d'r heelegaar onder gebuk, en 't is mijn ook nie in m'n kouwe kleere blijve zitten, da' ken 'k je op 'n briefie geve, nee, 't is....

- Wat dan? vroeg Bet, die niet begreep, dat haar verhuizen zóozeer de verontwaardiging kon hebben opgewekt.

- Wel die Ali, die je oome hèt wille redde, die hèt 'm zoo schandalig mogelek z'n brief werom gestuurd, maar nou hèt ie ook z'n hande heelendal van d'r af getrokke, nooit mag ze hier meer op de drempel komme, en da's maar goed ook, want as ze mit brutalighede begon, dan zou Teunis zich niet in kenne houe, hij is doodgoed, maar as-t-ie begint, pas dan maar op, en blijf 'm uit z'n weg, want driftig is-t-ie, driftig! ...

- Dus mit Ali is 't uit? vroeg Bet, die dit weinig kon schelen. 'k Wist nie eens, dat u wist, waar ze was, en met wie.... Affijn, daar ben 'k ook nie nieuwsgierig na, die hèt 'n dweil wille worre, en die hèt nou d'r zin, ging Bet voort, met een vage voldoening, dat, nu Ali dit huis was ontzegd, zij, Ali, Jan hier nooit bij toeval ontmoeten zou. Maar da' van Ali, da' hoef ie toch nie op mijn te verhale? Ik denk d'r gelijk over as u, da' weet u wel, vroeger wier u d'r bóos om zels, maar nou hèt u 't toch ook ondervonde. Ik ken 't toch nie hellepe?

- Zoo, maar hè jij dan mooi gedaan, zoo maar stilletjes te gaan verhuize, en nou da' je ons noodig hèt, 't effe te komme vertelle? Ik en je oome, we benne best genog voor 'n ander, we

wille graag hellepe, altijd stane we klaar, maar we wille dan ook wel 'n beetje meer geteld worre, zie je! We doene alles mit liefde, dáar nie van, maar dan wi'je ook wel 's wat liefde t'rug zien, zeg ik maar.

Bet begreep niets van tante. Was dat nu zoo erg, wat zij had gedaan? En van Ali, nu, dáarvan was 't wel te verwachten geweest!

- En die Jan, da's nog 't ergste....

- Jan! riep Bet opmerkzaam, en dadelijk ongerust.

- Ja, die hèt zich zoo ondankbaar gedrage, dat 't meer as schande is, hij hèt je oome beleedig, voor al z'n goeiïgheid, nee, 't is, 't is....

- Jan?! riep Bet weer. Hèt Ján da' gedaan?

- O, praat me d'r nie van! zei tante. Je beleef wat, as je je mit 'n ander z'n zake bemoeit, da' zeg 'k zoo vaak teuge Teunis, maar die laat zich leië door z'n brave hart, en dan denkt ie nie zoo na, maar anders, je zou je bedoen, as je dat alles 's naga....

- En wát hèt Jan dan gedaan? vroeg Bet, met ongeduldige drift.

- O, die wil na de kelder, daar is geen houen-an, zegt je oome, die versjouwt zich heelegaar; de lieve dag, die god geef, zit ie in de kroeg, en daar zit ie dan maar....

- Wat! Ján? vroeg Bet, die haar ooren niet geloofde, doet Ján dat? En mot ie dan niet werreke?

- Gut, mensch, weet je da' dan nog nie? Die is ommers ontslage, om rede dat ie aldurig maar verzuimde...

- Ontslage! Jan ontslage! Jezus! Heer in den hemel! Hoe is da' gosmogelek! schreeuwde Bet bijna. Ontslage! ontslage! wa' mot ie nou beginne! riep ze jammerend, Jan, Jan, arreme, arreme jonge, wa' bè je begonne!

- Nou, meeëlije verdient ie nie, hoor! zei tante. Hij hèt je oome alderschandelekst behandeld, toe die 'm uit de kroeg is weze hale, je oome zeit: hij was zoo vet as 'n slak, en hij hèt 'm uitgevloek, dat ze d'r allemaal versteld van stonne, en mit z'n vuiste-n-op tafel gebonk, dat 't bier d'r afliep, nou, toe hèt je oome-n-'m late zitte, en gezeid, dat ie z'n hande van 'm aftrok, en dat ie 't zels maar most wete, wa' da' d'r nou verder van 'm most worre, en dat ie nooit weer naar 'm omkijke zou.

Het duizelde Bet. Was Jan, die stille, kalme en koele jongen dáartoe gekomen!

Altijd in de kroeg.... ontslagen .... vloeken tegen oom.... hoe kon dat, kón dat mogelijk zijn! Wat een bitter verdriet moest hij hebben, om zóover te komen.... Bet voelde het zelf als een plotselinge, schrijnende pijn. Hielp niemand hem... hielp niemand hem dan! En toen zij hoorde: .... dat ie nooit meer naar 'm omkijke zou .... barstte Bet in ziedende verontwaardiging los:

- En mot ie dan maar in z'n ellendigheid vergaan! Mot niemand 'm dan hellepe! Hèt ie ooit van z'n leve 'n kwaad ding gedaan, hèt ie niet altijd degelek braaf gewees! En mot oome-n-'m nou zóo late loope! Da's gemeen van oome, gemeen, gemeen, gemeen, gemeen ... hooru, geméén!

Bet wist, in haar opgewondenheid, bijna niet wat ze zei, maar tante, bevend over al haar leden, stond op, en riep angstig, zenuwachtig-schel:

- Wat zeg je! wat zeg je! gemeen van je goeie oome! Komt 'm maar niet onder de oogen, maak maar dat je weg komp! Heere, Heere, vertroost me, wat zelle me nou nog beleve!

Bet was even geschrikt, toen zij de uitwerking harer woorden zag, maar de drift woelde haar nog te veel door het bloed, dan dat zij bedaard had kunnen zijn. Zij stond óok op, haastig, en riep:

- Ja, 'k zel wel gaan! Doch u, da' 'k hier nóu nog wou blijve! Zeg maar an oome, wa' dat 'k gezegd heb, hoor! da' mag die best wete, en *hier* ziet u me nooit van z'n leve meer terug! En Bet stoof, het gangetje door, naar de voordeur, tante in de alleruiterste ontsteltenis achterlatende.

Op straat, stond zij even stil, om haar gedachten te verzamelen. Het brandde en bonsde haar in het hoofd: Jan ontslagen .... ontslágen .... het was zoo ongeloofelijk, zóo onbegrijpelijk, alsof er sprake was van een ander; zij kon het zich niet voorstellen, dat dit met Jan zou zijn gebeurd, dat hij zich zóo gedragen had, als tante beweerde... Het leek niets op Jan, kon het wel waar zijn, wás het wel waar! O, wat moest die stumpert dan hebben geleden, want, ja! als je verdriet hebt, dan ben je tot alles in staat, waar zou zij zelf niet toe kunnen komen, als zij zich zoo rampzalig en verslagen voelde, en dan een mán.... Maar zij moest hem helpen, zij zóu hem helpen en troosten, ging het haár wat aan, wat de menschen zeiden en dachten?

Maar waar moest zij heen? Waar zou zij hem vinden? In zijn kosthuis zou hij wel niet zijn, tante zei immers, dat hij altijd in de kroeg zat tegenwoordig.... Dan maar naar Los, zien, of hij dáar was, en dan .... Maar wát zij dan zou doen, dat wist Bet nog niet, en daar dacht zij ook niet over: eerst moest zij weten, of hij er werkelijk was.

Hijgend naar adem van den snellen loop, bereikte zij het cafétje. Het was er rustig, de deur was gesloten; een licht stemmen-geroes drong tot naar buiten door. Zij stond stil, haar hart klopte luid, haar borst ging snel op en neer; zij wist niet, wat zij zou doen; naar binnen gaan durfde zij niet, vooral niet, omdat zij niet wist, hoe zij hem aantreffen zou, maar zij moest toch te weten komen, of hij hier was.... Zij naderde het raam, zoo dicht als zij durfde, en plotseling, als verschrikt, deed zij een stap terug, want daar zag zij hem zitten, wel met zijn rug naar het raam, maar dadelijk toch had zij hem herkend. Het gordijn was, om de bloemen, niet geheel neer-gelaten, en maar even kon zij door de potten heen-zien; zij wist nu, dat hij er was.

Zij bukte zich, en keek weer, voorzichtig, maar nú aandachtiger. Hij zat, wat in elkaer gedoken, op een stoel, zijn rechter-arm lag op het tafeltje, zij kon zijn gezicht niet zien, maar zijn hoofd hing slap op zijn borst, en toen hij zich even bewoog, zag zij een streep van zijn rood voorhoofd en van zijn opgezette, hoog-gekleurde wang. Hij zat alleen aan het tafeltje, er waren meer bezoekers, maar niemand bemoeide zich met hem.

Bet schudde het hoofd. Het was haar onmogelijk, Jan's gedrag af te keuren, zij had alleen een diep, haar geheel doordringend medelijden met hem. Zelf voelde zij zich zoo wanhopig, en door het leven gebroken, zij kon Jan niet laken, om wat hij in zijn ellende deed. Zij voelde een hevige begeerte, om hem te helpen, te redden; zij zag, dat hij zwak was, en ónder-ging in den strijd met zijn smart; zij zou hem opheffen, hem mededeelen van haar kracht; zij zou hem weer gelukkig maken, hem moed en lust om te leven geven, en dan, en dan ....

Zij liep heen en weer in de duisternis, besloten te wachten, totdat Jan uit de deur komen zou. Soms trad zij haastig terug, en liep snel voort, alsof zij hier niets te maken had, wanneer onverwachts de deur geopend werd, en er een man naar buiten kwam. Toch moest zij wel een paar ruw-onbeschaamde woorden verdragen, en gemeene grepen ontwijken, maar het deerde haar niet, haar geest was zoo van andere dingen vervuld, dat zij zich nauwelijks bewust was van haar omgeving en de daarin gebeurende dingen. Zij achtte ook haar moeheid niet; zij werd die eerst gewaar, toen zij zich langzamer en moeilijker begon te bewegen, en haar hoofd zwaar voorover zakte. Maar het was niet zoo erg; zij kon het wel volhouden, en dat zou zij ook, om twaalf uur werd het cafétje gesloten, dat wist zij, en het was nu al over elven.

Zij liep nu niet meer voortdurend heen en weer, zij leunde soms tegen een deur, haar rug en

schouders even wat rust gevende. Zij was dat loopen ook niet zoo gewoon; eerst die drukte, den heelen dag, van de verhuizing, toen naar het huisje, daarna naar tante, en toen naar hier ... En het waren allemaal zulke einden, zij kon het goed voelen in haar beenen, maar dat was niets, als zij Jan, als zij Jan....

Ja, wat wou zij eigenlijk met Jan? Haar hoofd was zoo suffig, dat zij het niet goed meer wist. Hem mee naar huis nemen, dat kon zij niet, want niets was immers in orde .... Maar zij kon hem wel naar zijn huis brengen, en hem zeggen, dat hij morgen, en alle dagen, bij haar moest komen eten, dat haalde hem al weer zóoveel uit.... en dan .... wat kon zij nog méer voor hem doen? ...

Zij schrikte op uit haar gedachten. Hij was toch nog niet weg, zonder dat zij het had gemerkt?... Zij gluurde weer door het raam, en daar zat hij nog, in dezelfde houding, wat slaperiger alleen, en tot haar verlichting zag zij, dat er nog maar één gast was, en dat die aanstalten maakte, om weg te gaan. Goddank, dan zou Jan toch ook wel niet lang meer blijven, zij hoopte tenminste, dat het niet lang meer zou duren. Daar ging de deur open, schichtig schoof zij terug in het donker; niet één, maar twee mannen traden naar buiten, en tot haar groote teleurstelling, zag zij, dat Jan mee-liep met den anderen man. Onwillekeurig volgde zij hen; in haar spijt was het haar toch een verblijding te bemerken, dat Jan heel gewoon was, en alleen erg dof en slaperig scheen. Alles wat tante had gezegd, was zeker sterk overdreven geweest,

zij had het ook nooit kunnen denken van Jan....

In de doodstille avond-straat was het haar niet moeilijk, de mannen te volgen. Nu zij zóo lang, geduldig, had gewacht, moest zij weten, of Jan veilig thuis kwam. Van tijd tot tijd hoorde zij den man met brommige, onduidelijke stem iets tegen Jan zeggen, maar wat hij antwoordde, verstond zij niet. Zij liepen geregeld door, den weg naar Jan's kosthuis op, en Bet haalde gerust gesteld adem, toen zij de beiden daar van elkander zag gaan, met een onverstaanbaren groet van Jan en een: Saluut! van den man.

Zij keerde zich om, en liep snel, zoo hard zij loopen kon, naar haar eigen huis. Zij was verlicht, nu te weten, dat Jan niet zóo'n dronkaard was, als tante had willen beweren, en rustig naar huis was gegaan, maar toch knaagde diep in haar ziel een spijt, dat zij hem niet van het eten had kunnen vragen, zelfs geen woord met hem gewisseld had. Haar vermoeidheid overviel haar nu ook opeens met een pijnlijke, loodzware loomheid, haar leden waren stijf van het loopen en het lange wachten, haar voeten smartten haar bij iederen tred, haar rug deed haar pijn, en haar hoofd bonsde, haar oogen gloeiden, zij had een hevigen aandrang om te huilen, maar durfde dit op straat niet te doen. Stil en leeg was het om haar heen; een enkele agent drentelde heen en weer, en keek haar even, gedachteloos, na, maar zonder eenigen hinder bereikte zij haar huisje, waar zij den sleutel in het slot stak, en snel de deur weer achter zich sloot.

Binnen was het zoo donker en doodsch, dat zij haastig een lucifer ontstak, om eenigszins om zich heen te kunnen zien, maar de warrige zwartheid der pakken en ongeördende meubels, in de kamers, gaf haar een schok van tegenzin en onbenoembare vrees.

Opeens, zonder snikken of zuchten, begonnen de tranen haar over de wangen te vloeien. Zij hield ze niet in, zij veegde ze niet af, het was, als merkte zij 't niet. Alles droeg er toe bij, haar zich moedeloos en ongelukkig te doen voelen: dat zij Jan niet gesproken had, dat alles uit was met tante en oom, dat zij hier zoo erg in den rommel zat, dat zij zoo moe was, en dat zij geen licht had, om iets te kunnen doen. Dit laatste was haar op het oogenblik het ergste. Dat rond-tasten in de duisternis in een vreemd huis had voor haar iets zoo angst-aanjagends en vreemd-verschrikkelijks, dat zij zich niet durfde te bewegen, en maar stil bleef staan. O, wat was alles toch ellendig, o, waarom moest alles toch zoo vreeselijk ellendig zijn! Zij had gehoopt, dat het goed ging met Jan, en dit ook geloofd, omdat tante haar in het begin had verteld, dat Jan rustig was, en dat hem zijn kosthuis beviel. En nu ineens was alles omver gevallen, Jan had verdriet, zóo erg verdriet, dat hij zijn werk verwaarloosde, en den heelen dag zat in de kroeg, wat hij vroeger nooit had gedaan ... O, kon zij hem maar helpen ... maar helpen ... helpen ...

Huiveringen doorliepen haar van het hoofd tot de voeten, zij was zóo afgemat, dat zij zich voelde

verdooven. Zij dacht er aan, hoe zij, vóór zij uitging, de lamp had willen vullen, maar dit ongelukkig had nagelaten. Had zij maar een kaars, maar waar moest zij die nu gaan zoeken? En ineens kwam een gedachte haar ellende nog verergeren: dat haar bed nog niet opgemaakt was. Zij kermde bijna, maar het geluid, dat zij maakte, verschrikte haar, en met geweld bedwong zij iedere uiting. Zij zocht haar weg naar de achterkamer; een flauwe schemer dreef door de kamer, al de vormen en lijnen doezelden schimmig daarin weg, en Bet begreep, dat het haar onmogelijk zou zijn, nu, in den nacht, iets goed in orde te maken, het kon haar ook niet schelen, hoe zij lag, als zij maar rust kreeg; zij stapelde op het gevoel wat pakken op, aan den eenen kant van het bed, omdat zij nu niets voor het raam hangen kon, trok het pak los, dat haar beddegoed bevatte, legde een paar kussens en een deken op de matras van het bed, dat al was opgeslagen, en strekte zich neer, zonder zich uit te kleeden.

II.

's Morgens vroeg ontwaakte zij, doordat de zon hel naar binnen en op haar gelaat stond te schijnen. Zij trachtte zich op te richten, maar haar rug was geheel verstramd, en al haar leden waren pijnlijk van stijfheid. Wat een dwaasheid ook, om zoo maar gekleed te gaan liggen, wat benauwde en beknelde haar alles, zij kon het zóo niet uithouden, zij wilde zich geheel uitkleeden en ver-

frisschen. Door haar doodelijke vermoeidheid was zij gisteren zeker oogenblikkelijk in slaap gevallen, en in één houding den heelen nacht blijven liggen, daarvan was zij zoo stram en zoo stijf. Zij zou nu maar dadelijk opstaan, zij wist wel niet, hoe laat het was, want haar klokje stond stil, maar hoe vroeger hoe beter, het was een drukke dag vandaag voor haar. De beweging zou de pijn wel uit haar leden verdrijven, zij moest er maar niet aan denken.

Het eerste, wat zij deed, was lakens voor de ramen spelden, want aan inkijken had zij den allergrootsten hekel. Toen haalde zij water uit de pomp in het keukentje, waschte zich, en verkleedde zich in een katoenen japon. Zij voelde zich nu veel beter, veel flinker, en zij begaf zich naar de voorkamer, met het voornemen, die zoo spoedig mogelijk aan kant te maken, want zij koesterde nog altijd het plan, Jan te vragen, voortaan 's middags bij haar te komen eten, en hoe eerder zij dit kon doen, hoe heerlijker voor haar, en hoe beter voor Jan.

Zij begon met haar krachtige armen de meubels te versjouwen en op hun plaats te zetten. Alles zag er nu toch heel anders uit dan in het donker, er was wel niet veel ruimte, maar toch genoeg, plaats was er wel voor alles. Zij begreep nu niet goed, hoe zij zich zoo benauwd en bevreesd had gevoeld; er was weer een nieuwe hoop in haar hart ontwaakt, een hoop, dat zij Jan nu eens vaker kon zien, en weer eenigszins voor hem zorgen. Want zijn goed kreeg zij ook niet altijd

te wasschen en te verstellen; Frans, het jongetje, kreeg het meestal erg ongeregeld mee. Maar alles zou nu wel beter gaan; die arme jongen was het zoo heelemaal niet gewend, alles voor zichzelf te doen ...

Hadden die bemoeialachtige oom en tante hem maar bij háar gelaten, wat zou alles dan anders geweest zijn! Dan zat die arme jongen nu niet zonder werk, - stumper! waar zou hij nu van leven? Ze wist wel, dat Jan lang niet alles verteerde, wat hij verdiende, maar als hij nu alleen van zijn spaargeld moest bestaan, dan zou dat toch ook niet heel lang duren; waar afgaat en niet bijkomt, vermindert, en het was toch altijd goed, iets achter de hand te hebben.

Zij werkte voort; het karpet lag reeds over den geverfden vloer, de tafel stond daarop, met de stoelen er om heen; de buffetkast was dadelijk op haar plaats gezet; zij ruimde alles weg, wat niet in deze kamer hoorde, en stopte het in de achterkamer, maar terwijl zij eenige kisten daarheen sleepte, bedacht zij opeens met schrik, dat zij eigenlijk had moeten wasschen vandaag; maar dadelijk daarop onderdrukte zij die plichts-opwelling weer; ze moesten dan maar eens wachten, ze wisten, dat zij verhuisde.

De achterkamer was nu zóo vol, dat zij er met geen stok overheen springen kon. Zij zou er weinig ruimte hebben, met den waschketel, den mangel en haar bed, maar wat gaf 't? Als de voorkamer er maar wat aardig uitzag, en Jan aan vroeger dagen herinnerde.

De gemakkelijke stoelen stonden voor de ramen, het tafelkleed lag over de tafel; de kamer zag er nu nog wel wat kaal, maar toch netjes uit. Bet bewonderde zichzelf, dat zij zoo opgeschoten was, zij kon het wel merken, dat zij flink had gewerkt, maar dat was niets, die moeheid zou wel overgaan. Hoe laat zou het nu wel wezen? Zij geloofde een uur of elf; later kon het wel haast niet zijn, maar zoo dadelijk, als zij Jan ging vragen, of hij bij haar kwam eten, zou zij toch even op de torenklok gaan kijken, om haar klokje, bij het aan den gang maken, gelijk te kunnen zetten.

Zij waschte zich weer, deed een schoone boezelaar voor, nam haar boodschappenmandje, en ging de straat op. Een klok sloeg, zij telde: een, twee .... niet meer? Zij versnelde haar pas, liep naar de kerk, en daar zag zij het, - het was twee uur.

Zij kon het zich niet begrijpen. Hoe laat moest zij dan vanmorgen wel zijn opgestaan? Maar zij was ook óvermoe geweest, gisteravond, en had vergeten, haar wekkertje op te winden. Maar nu was het ook te laat geworden, om Jan ten eten te gaan vragen; zij moest dit uitstellen tot morgen. Het was dus alles voor niets geweest, dat zij had gewerkt en gezwoegd .... mocht zij dan nooit, nooit eens een pleiziertje hebben? ...

Maar zij ging toch naar Jan's huis, zij wilde eens hooren, hoe het toch met hem ging, en de juffrouw zou dat wel weten. Zij duwde de áanstaande deur van het huisje open, en riep:

- Is daar ook iemand?

Een juffrouw, zóo uit haar werk geloopen, kwam te voorschijn, en vroeg, met een verwonderd gezicht:

- Wat had u?

- Is Jan de Bruin ook thuis? vroeg Bet. Ik ben z'n nich, Betje de Bruin, het ie d'r nooit van gesproke?

- Nee.... zóo, is u z'n nich; hij is nie thuis, maar kom u effe binne ....

Bet deed het met gretigheid. Ze volgde de juffrouw in een kleine achterkamer, waarvan de deur openstond, en toegang gaf tot een plaatsje, waar een paar kinderen speelden in de zon.

- 'k Kwam toch 's hoore, hoe dat ie 't maak, 'k hèt 'm in zoo lank nie gezien, zei ze; vroeger woonde-n-ie bij ons, mot u wete, maar nadat me moe was gestorreve, gong da' niet langer, da' begrijp u wel. Maar hoe gaat 't 'm nou?

- Nou, slech, zei de juffrouw, die er goedig uitzag, da' kè' je gerust zegge.

- Slech? vroeg Bet ongerust. Hoe dat zoo?

- Nou, is da' dan 'n leve voor zoo'n jonge man? 't Lijkent wel, of dat ie suf is, nooit geen woord zel die zegge, me man, die hèt z'n geluid nog nie gehoord, 'k wil u dan ook wel op 'n boekie geve, da 'k 'm nie hieuw, as-t-ie nie zoo stil en fesoendelek was, en nie zoo goed van betale, want daar komp 't toch maar op an, niewaar, maar zooas 'k u zeg, me man, die noemp 'm 'n dooje diender, en ik weet óok nie, of-t-ie wel heelegaar snik is, maar ie is altijd vrindelek tege

de kindere, nee, da' mot gezegd worre, en beleef is-t-ie altijd tege me, as 'k 'm om de huur kom mane, want om die uit z'n eige te betale, daar denk-t-ie nie an, affijn, da's nou ook minder, ik herinder 'm d'r dan wel an, want ik vergeet 't nie, lachte de juffrouw.

Bet luisterde toe, zwijgend. Het was, alsof zij neer-gedrukt werd, hoe verder de juffrouw sprak. Zij had zelf wel gemerkt, gisteravond, dat Jan er slaperig en suf uit had gezien, maar het was toen aan het einde van den dag, en hij zat daar in die warme gelagkamer, maar was hij nu tegenwoordig áltijd zoo? die arme, arme Jan.... Dachten ze zelfs, dat hij niet heelemaal snik was? stumper, stumper, was hij maar bij *haar* gebleven, dan had het zoo'n vaart niet geloopen....

- O, zei ze, veul spraaks had ie nooit, maar ie is anders best in orde, hoor, heelemaal! Nee, daar mekeert nies an, daar ken u gerust op weze. En 'n brave jonge-n-is 't ook, zoo loop d'r geen tweede rond, zoo goed, en zoo degelek, as die is, nee...

- Jawel, zei de juffrouw, da' gloot ik graag, maar 'n flinke, ferme vent as hij, waarom werkt die nie? Me man, die zegt ook, 't schijnt d'ran te zitte, affijn, da' ben nou weer onze zake nie, maar gek is 't toch, da' mot u me toegeve, da' zoo'n jonge, gezonde vent z'n hande nie uit de mouwe steek.

- 't Is anders 'n puike werkman, zei Bet met vuur, z'n baas was over 'm tevreje, as over de beste, noô zel die 'm misse....

- En werom zit ie dan nou toch zonder werk?

- O, da' komp.... da' komp.... zei Bet, wanhopig zoekend naar een oorzaak, - om rede, da' z'n baas.... feliet is gegaan.

- O, zoo, feliet! Ja, daar is weinig an te doen, 't is zonde, daar hoor je maar geregeld van in de tegeworige tijd.... Ja, da's erg, zóo hé je werk, en zóo staan je op straat: me man ook, die houdt z'n hart vast, dat ie eersdaags zal worde bedank, as ze-n-'n mesjiene gane anstelle, begrijp u, die mesjiene zijne 't verderf van de werkman, ja, zoo zit je elkendurig maar in de zorg, och, ja, ieder het wat, 'n mensch ontkomp z'n deel niet, zeg ik altijd maar. Wil uwe 'n bakkie koffie? 't staat klaar, zooas uwe ziet.

- Nou, as 'k u d'r niet mee ontrief, zei Bet, dán heel graag, en verlangend zag ze uit naar den warmen drank. Want zij had vanmorgen geen tijd gehad, er niet eens aan gedacht, dien voor zichzelf gereed te maken, zij had zich ook vergenoegd met de boterhammen, die zij in het oude huis had gesmeerd, om mee te nemen, en 's avonds in het nieuwe op te eten.

Aanstonds greep ze naar de witte kom, die de juffrouw haar toeschoof, en dronk, voelende, dat het haar goed deed.

- Da' smaak, zei ze, u zet ze echt lekker, hoor!

- Vin u? zei de juffrouw, ja, die roeme ze meer. Twee lood en 'n lepeltje stroop, en 'n messepunt zout, doe u d'r dat ook in?

- Nee, zei Bet, maar da' zei 'k toch 's onthoue, is da' zoo goed, zout?

En terwijl des juffrouw haar aan het betoogen was, dat niets de koffie fijner en geuriger maakte dan een messepunt zout, dacht Bet, dat Jan het toch wel erger had kunnen treffen; dit mensch leek eerlijk en niet kwaad te zijn, maar zorgde ze ook goed voor Jan? En niet merkende, dat ze de juffrouw in de rede viel, vroeg ze:

- Ik wascht altijd z'n goed, mot u wete, maar de laatste male hèt 'k 't zoo ongeregeld gekrege, verleje week zelfs heelegaar niks, wil uwe d'r nie 's op lette?

- Jawel, da' doen 'k wel, maar hij vergeet 't weer. Hij is ook de heele dag langs de straat...

- Zeker om werk te zoeke, zei Bet boud.

- Zoo, zou u denke, ja, da' kon wel. En ast-ie 't dan nie vindt, want daar hè je moeite mee, dan loopt ie zeker uit balsturigheid de kroeg wel 's in, och wie zei 'm daar wat over make, hè, 't is ook 'n moord as zoo'n jonge wil werke, en ze geve-n-'t 'm nie.

- Maar ie is toch nooit dronke? vroeg Bet angstig, hoewel uiterlijk bedaard.

- Nou, da' wil 'k nie zoo rechtaf bewere, maar 't scheelt toch nie veul, nee, da' doet 't niet. Affijn, da' gaat mijn ook nie an, hij weet alles best te vinde, hoe laat dat ie ook thuis komp, 's avens; 'k ben in 't begin wel 's opgestaan, as 'k wakker wier, om te kijke, oft-ie de knip wel goed op de deur had gedaan; maar alles best, hoor. Hij is meer suffig, 'k weet nie, hoe dat 'k 't zegge zal, suffig is-i-ie, erg suffig, begrijp u?

Bet herademde weer. Dat suffige zou hij wel gauw verliezen, als iemand zich maar wat meer met hem bemoeide; hij had nu nooit iemand, waarmee hij eens praten kon; je wil je hart dan toch wel eens lucht geven, en als *zij* haar leven nog lang zoo voort-zetten moest, dan werd zij óok suf, dat geloofde zij vast.

- 't Lijkent erger, as dat 't is, zei ze. 't Was van kindsbeen af 'n stille jonge, je mot 'm wat opvrooleke, wat an de gang make, dan wor-t-ie heel anders. Maar ie hèt nou verdriet, da' vat u, vanwege dat ie geen werk hèt, da's ook nie alles, da' mot u nie uitvlakke.

- Nee! zei de juffrouw, da's waar! 'k Mot d'r nie an denke, dat 't me man 's most overkomme.... Maar wie helpt 'm daaran!

- Weet uwe wàt, zei Bet, u most 'm zegge, asdat ie 's middags bij mijn komp ete, dan hèt ie nog 's 'n ansprakie, niewaar, en hij is de kost bij ons zóo lank gewend, da' die 'm wel zel bevalle, en dan haalt 't 'm nog 'n hoop cente-n-ook uit, wat zeit u, nou dat ie niks verdient....

- Nou, dat zel 'k 'm zegge, da' beloof 'k u. Want daar doen u goed an, hoor! 'n Mensch mot wat voor 'n ander over hebbe, in de wereld, daar gaat niks van af, maar zien doe je 't toch nie veul. 'k Zel 't 'm zegge, hoor! Ken die dan morrege komme?

- Ja, morrege, vergeet u 't nie? Dan reken ik d'rop, zie u. Maar laat ie vooral komme, hè, druk u 'm da' op z'n hart?

- Da' zel 'k zéker doen, daar ken u van op

an. Alle mense moste zukke goeie nichte hebbe as ú d'r een ben!

- Och, u mot denke, da' we as kindere met mekaer benne opgegroeid, da' scheelt zooveul, hè, en dan wi'je graag hellepe, as 'n ander buite z'n schuld in 't ongeluk is geraak.

Bet dronk op aandringen van de juffrouw nog een kopje, en ging toen heen, omdat zij wel begreep, Jan dien middag toch niet meer te zullen zien.

Zij werkte den geheelen dag onvermoeid, om alles in orde te krijgen. Den volgenden morgen was het waschdag voor haar, maar zij stond vroeg op, en zorgde ervoor, een lekker maaltje te hebben, op het uur, dat zij Jan kon verwachten.

Zij had zich netjes aangekleed, maar in den spiegel kijkende, ondervond zij toch een lichte teleurstelling. Zij had gedacht, er frisch en aardig uit te zien, maar het geel-bleeke, magere gelaat, met de holle, donkere oogen, en de stugge onsierlijke gestalte, die zij voor zich zag, hadden niets jeugdigs of liefs. Alleen Ali's bloedkoralen snoer om haar hals helderde het donker geheel wat op. Maar zij zou zoo vriendelijk en belangstellend tegen Jan zijn, dat haar somber en slecht uitzien hem niet opviel; zij zou hem raad geven en troost inspreken, zij zou hem....

Maar zij wachtte vergeefs. Hoe zij ook tuurde, en keek, en zelfs een eindje de straat opliep, zij zag Jan niet komen.

Zij kon het eerst niet gelooven, dat zij weer teleurgesteld werd. Zij bleef hopen, ofschoon het

al later en later werd, en toen zij eindelijk begreep, dat Jan werkelijk niet meer zou komen, liep zij, gehoorgevende aan haar sterken impuls, naar zijn kosthuis, om de juffrouw, met heftige beschuldigingen te verwijten, dat zij vergeten had, de boodschap aan Jan over te brengen.

Maar de juffrouw verzekerde bij hoog en laag, dat ze het *niet* vergeten had; ze had hem zelfs, herhaalde malen, de straat en het nummer van zijn nichts nieuwe woning opgegeven. Ján had het vergeten, zij niet; zij kon er niets aan doen, dat betuigde zij plechtig.

Bet ging heen. Nou, dan voor morrege, zei ze, trachtend zich goed te houden, maar thuisgekomen, was zij haar verdriet niet langer meester; zij huilde om zichzelve, en om het hopelooze van haar verwachtingen, maar vooral om Jan. Zou hij het vergeten hebben, of zou hij niet willen komen?...

Tot den volgenden middag bleef zij in deze onzekerheid, tot den volgenden middag op het etensuur, toen Jan weer niet verscheen.

Wanhopig zat Bet neer, haar handen slap gevallen op haar knieën. Als hij niet geholpen wóu worden, en hij wou het blijkbaar niet, wat kon zij er dan aan doen? Dan was zij immers machteloos; dan kon zij immers niet doen, wat zij zoo graag zou willen: hem gelukkig maken, hem een steun zijn in het leven, hem terug-geven zijn opgewektheid en zijn kracht, die hij nu geheel scheen te hebben verloren? Maar hij wou niet.... hij wóu niet, - en wat kon zij dan?

Langen tijd zat zij ernstig te peinzen. Het moest

veranderen met Jan, dat kon zoo niet langer, zóo ging hij te gronde. Zij moest hem te spreken zien te krijgen, hem aansporen weer werk te gaan zoeken, en hem eens vragen, wat zij verder voor hem kon doen. Maar wanneer zou zij gaan? Hij was den heelen dag niet thuis, had de juffrouw gezegd, en hem weer opwachten aan het café, - dat gaf haar niets; niet alleen was hij dan natuurlijk lang zoo helder niet, als hij zijn moest, om met aandacht naar haar te luisteren, maar ook bracht hem mogelijk iemand thuis, zooals laatst. En dan was alle moeite vergeefsch. De juffrouw had haar verteld, dat Jan 's morgens nooit vóor negen uur de deur uitging, meestal veel later, en dat zij het wel begrijpen kon, dat hij maar wat lang in bed bleef, omdat hij toch niets te verzuimen had. 's Morgens vroeg zou zij dus gaan, dan had zij het meeste kans, hem te treffen.

Den volgenden morgen, zat zij in de achterkamer bij Jan's huisjuffrouw, die haar gevraagd had, bij haar te komen wachten. Bet vond het erg vriendelijk van haar, maar zij kon onmogelijk rustig luisteren naar haar druk gepraat, omdat zij zich star zat te bedenken, wat zij toch tegen Jan zeggen zou, als hij kwam. En toen hij eindelijk in de gang werd gehoord, en binnen-trad, op het schel geroep van de juffrouw:

- De Bruin! De Bruin! kom u 's effe hier! stond zij op, en ging hem, met uitgestoken hand, tegemoet.

- Dag, Ján! zei ze hartelijk. Dag, Ján!

Hij stond daar, alsof hij haar niet dadelijk herkende, verrast door het onverwachte.

- Dag.... zei hij, vaag.

Herken je me niet meer? wou Bet uitbarsten, maar zij hield zich in voor de juffrouw. Zij greep zijn hand, drukte die, en zei:

- Wa' ben 'k blij, je weer 's te zien, Jan! Da's lank geleje hè? En gaat 't je goed?

Ze keek naar hem, en ontstelde door zijn vreemd, bleek, ongezond-dik gezicht, en dacht, met smartelijke verwondering, hoe hij veranderd was, en hoe dit ooit weer goed worden kon!... Maar zij merkte de verdoffing van haar stem, het verneerslachtigen van haar gezicht, en met geweld wekte zij zich weer op, om vroolijk te schijnen.

- Gaat 't je goed? herhaalde zij.

- Jawel, antwoordde hij, zijn oogen van haar afdraaiende, met een beweging, alsof hij verlegen voor haar was.

Een diep, zwaar gevoel van machteloosheid en ellende beving haar, toen zij hem zoo loom en versuft voor zich zag staan. Zij wist niet, hoe hij zoo zonderling en afgetrokken kon doen, zoo geheel anders, dan zij hem ooit had gekend. Het was, alsof zij een ander man vóor zich had, tegen wien zij niet wist, hoe zij zich had te gedragen, een ander man, dan de jongen, die haar zoo eigen en gewoon was geweest, dien zij heel anders dan dezen behandelen moest, waarmede zij niet kon omgaan, op de zusterlijk-familiare manier, die zij zoo lange jaren tegenover hem had gevolgd.

- 'k Heb je gister en eergister vergeefs gewacht, Jan, zei ze, kom je dan vendaag bij me ete?

- Nee, hakkelde hij, zoekend naar een uit-

vlucht, 'k hèt al ... 'k hèt al ... afgesproke ...

Zij voelde bij intuïtie, dat hij loog; als een kleine jongen, die wordt bestraft, bleef hij vóor haar staan, in een schuldige houding en met neergeslagen oogen. Hij was als een drenkeling, die, met moedwil in het water gesprongen, de hand, die hem redden wil, angstig ontwijkt.

Zij voelde haar onmacht als een felle, knagende pijn. Zij wist, dat zij nu niets bereiken zou, al vroeg zij nog méer, en al drong zij ook nóg zoo sterk aan. Zij zag, dat hij onvatbaar bleef voor haar woorden, dat hij haar inwendige bezorgheid niet ried, dat hij zelfs voor zijn eigen toestand scheen gevoelloos te zijn. Zij durfde, om de nabijheid van de juffrouw, niet te doen, wat zij zoo graag zou willen: haar hand op zijn arm leggen, en hem vriendelijk smeeken, met haar mee te gaan, om eens te praten, en zijn hart eens uit te storten, en om met haar te overleggen, hoe hij nu verder zou doen. O, zij had hem er zoo graag van willen overtuigen, dat zij hem helpen wou, en ook kón, dat hij goed deed, door zich toe te vertrouwen aan haar, en dat, als hij maar bouwde op háar, alles terechtkomen zou ... Maar nooit spontaan in haar handelingen, en nu nog belemmerd door haar ontsteltenis, hem zóo veranderd te vinden, en door het bijzijn eener derde, bleef zij, houterig en onhandig, uiterlijk even onbewogen als hij, tegenover hem staan. Haar hart was zwaar, haar hersenen waren dicht voor gedachten, zij kon niet anders doen dan zwijgend lijden; zich zeer sterk van haar smart bewust, en toch niet

in staat, die te uiten door een enkele beweging of door een enkelen kreet.

Hij wendde zich af, alsof hij heen wou gaan, zichtbaar verlicht, toen hij bemerkte, dat Bet hem niet trachtte tegen te houden. Zij kon het niet, zij liet hem gelaten gaan, niet antwoordend op zijn afgebroken verontschuldiging, dezelfde, die hij al eens had gebruikt:

- 'k Ga maar ... want ... 'k hèt afgesproke ...

En toen hij weg-gegaan was, stil en schuw als een schuldige, viel Bet op een stoel, en bleef zitten, met gevouwen handen, en recht voor zich uit starende oogen.

- Nou, wat hèt 'k u gezeg! triomfeerde de juffrouw. Is-t-ie nou suf of nie? Ken u nou 'n woord uit 'm krijge? En zoo is-t-ie nou dag an dag! En 't wor nie beter ook, érreger zou 'k zegge, want ie herkon uwe nie eens, zag u 't wel? Maar haar woordenvloed stokte, toen zij bemerkte dat Bet haar geen aandacht gaf, en zij ging vol medelijden voort:

- Ben u d'r zoo van geschrokke? Ja, 't is ook eng om te zien; me man, die zeg óok al, as-t-ie erreger wor, dan kenne we 'm weraggies nie houe, maar ik sus 'm dan, ochgut, zoo'n arme stakker, zeg 'k dan, daar mo' je meeëlije mee hebbe, zoo praat 'k dan, ja, niewaar?

Maar Bet hield zich goed. Ze stond op, om weg te gaan, en drukte de juffrouw ernstig op het hart, Jan niet weg te sturen; hij zou wel gauw weer beter worden, viefer, kloeker, als hij maar eerst weer aan het werk kon gaan. Het

was ook niet alles: zoo te verlangen naar werk, en het niet te krijgen; te willen en niet te kunnen, dat matte je af, dat ontmoedigde je, dat maakte je ziek; en dan dat nietsdoen, dat nietsdoen, nu al zooveel weken lang, dat was voor zoo'n altijd-bezige jongen, om je dood te kniezen, om gek en suf te worden van verveling.

In haar eigen huisje, liep Bet als een wanhopige rond. Zij wou Jan helpen, zij wou, zij zou en zij moest; ook al wilde hij niet, al weerstreefde hij haar, zij zóu hem helpen, *zij* zou werk voor hem zoeken, als hij het zelf niet deed. Werk, - dit was het eenige, dat hem opwekken kon, en hem ontrukken aan zijn zelf-gewilde, versuffende verslapping. En als hij daar geen moeite voor wilde doen, dan zou *zij* er voor hém om gaan vragen, net zoo lang, nét zóo láng, totdat zij iets had gevonden.

In de volgende dagen, liep zij de straten door, elke timmermanswerkplaats binnen-gaand, om te vragen, ‘of de baas ook soms nog een mannetje kon gebruiken, haar broer was buiten werk, omrede zijn patroon feliet was gegaan,’ maar nergens was er een open plaats. Toch gaf zij het niet op; zij achtte het niet, dat zij haar eigen werk verwaarloosde, zij dacht niet om zichzelf, zij dacht alleen maar aan Jan. Nu ging zij naar de huizen in aanbouw, altijd hetzelfde vragend, schijnbaar terloops, en toch zoo angstig het antwoord verwachtend. Nu, voor de eerste maal in haar leven, vond zij het een geluk, dat zij niet aardig en aantrekkelijk was, zoodat de mannen haar niet

grappig-gemeenzaam behandelden, noch haar grove woorden toe-voegden, en zij altijd rustig haar weg kon gaan. En eindelijk, eindelijk vond zij een aannemer, die zei: Laat 'm maar 's ankomme, - wat haar met overstelpende blijdschap vervulde.

De juffrouw vertelde haar, dat Jan werkelijk was gegaan, en ook aangenomen. Bet was gelukkig, zij durfde weer te hopen, zéker ervan, dat Jan bij haar middel baat vinden zou.

Maar een paar dagen later, kreeg zij bericht van de juffrouw, dat Jan al weer weg-gestuurd was. En, zonder zich te bedenken, liep Bet radeloos naar den aannemer toe, om naar de reden te vragen.

- Nou, zei de man, as je me d'r nog 's zoo eene ankommedeere ken, dan mot je 't maar doen! Die komp me sikker anzette, en zoo wil die an 't werk, goddome! En of Bet al betuigde, dat Jan nooit dronken was, alleen maar wat sufferig, en dat dit juist door het werken wel verdwijnen zou, het hielp niet meer; de aannemer begon eerst te lachen, werd toen boos, en zei:

- En as-t-ie me dan 's van 'n stelling dondert, wa' dan, hè? Mot ik 'm dan an zóo'n vooruitzich riskeere?

Toen schrikte Bet, en werd bang. Als zóo iets verschrikkelijks mogelijk was, dat Jan een ongeluk kreeg, dan moest zij alles maar laten, zooals het was, en geen moeite meer doen.

Wat er van komen moest, dat wist zij niet: hoe alles nu zou gaan, daar durfde zij niet over te denken. Alles was zóo néerdrukkend-smartvol

en ellendig, zóo al haar hoop en moed vernietigend, dat zij geen raad meer wist, en zich lijdzaam onder haar noodlot boog. Maar toen zij, thuisgekomen, het bericht ontving, dat een harer weinige overgebleven klanten haar bedankte, het eeuwig klagen en aanmerkingen-maken moede, toen brak haar smart zich baan, in een wilden stroom van bittere, hartstochtelijke tranen. Zij huilde, lang, wanhopig, met krampachtige snikken, huilde over haar machteloosheid, over Jan's droevig lot, en eensklaps, als een aanklacht tegen de bewerkster van hun beider leed, rees alles in haar geest omhoog, wat er was voorgevallen, - Ali's daad, waardoor én Jan én zij tot reddelooze ellende, tot in eeuwigheid, waren gedoemd.

En een woeste woede, een verterende toorn door-vlamde haar als een koorts. Gloeiend woelde haar bloed haar door de aderen heen; zij sidderde van drift, die zij nog inhouden moest; zij sloeg zich op haar hoofd, op haar borst, om het geweld harer willende spieren een uitweg te geven. Zij móest.... o, zij wóu zich wreken, wréken op Alewien, - wreken, wreken, ál Jan's ellende, wréken, ál haar doorleden leed ....

Zevende hoofdstuk.

I.

Alewien verveelde zich wel eens in den laatsten tijd, nu de nieuwheid van haar veranderd leven er voor haar af was gegaan. Dat zij uitging, wou Henri niet, hij kon soms zoo woedend opstuiven, als hij merkte, dat zij gewandeld had, - hij merkte het altijd, want zij kon hem nooit iets verzwijgen, - zoodat zij het maar niet meer deed. Hoewel zij er dikwijls genoeg naar verlangde, - want den heelen dag op haar bovenhuis zitten, vooral nu het zomer was, maakte haar ongedurig en benauwd; vroeger had zij tenminste tweemaal per dag een heel eind moeten loopen; dat frischte haar nog eens op, maar dat miste zij nu natuurlijk ook. Zij had nooit iets te doen, want het vermaken van haar kleeren, en het aanschaffen en in orde maken van nieuwe japonnen nam ook eens een eind. Zij kon eigenlijk, wie weet hoe lang, wel met haar toiletten toe, want zij ging nooit uit, nooit bezocht haar iemand, en Henri lette er niet meer op. Hij pruttelde zelfs wel eens, als zij hem bedelde om geld voor een

nieuw costuum, en zei dan, dat hij niet begreep, waarvoor zij het noodig had. En zij wist het eigenlijk ook wel niet zelf, maar het gaf haar weer eens wat bezigheid, want zij was er op gesteld, alles zelf te doen.

Zij zat nog wel heele morgens en middagen voor het raam, maar de straat was haar nu zoo door-en-door bekend, dat zij precies van te voren zeggen kon, wat er gebeuren zou. Dezelfde menschen gingen er altijd op dezelfde uren, dezelfde schoolkinderen, dezelfde trams, met dezelfde nummers, dezelfde bestellers, dezelfde meiden, alles altijd hetzelfde. Het verveelde haar wel eens, ernaar te kijken; op dát en dát uur ging die oude heer met zijn beide hondjes wandelen, op dát oogenblik werd er aan den overkant het eten van den kok gebracht, op die tijden gingen de kantoren uit, en zoo was het elken dag weer opnieuw.

Zij liet het meisje wel eens een boek uit een leesbibliotheek halen, maar als het geen erg spannenden, sensationeelen inhoud had, dan kon zij er niet goed bij-blijven, en dwaalden haar oogen en haar gedachten voortdurend van de bladzijden af. Zij trachtte ook wel eens een gesprek met haar dienstmeisje aan te knoopen, maar het kind wist zelf te weinig nieuws, dan dat zij daarvan aan haar juffrouw meedeelen kon. En lekkere schoteltjes klaarmaken, wat zij wel eens probeerde, amuseerde haar niet, als Henri er niet van mee-proeven kon.

Zij vond het naar, en beklaagde er zich dik-

wijls over, dat Henri in den laatsten tijd zoo zelden en zoo ongeregeld kwam. Maar hij had altijd geldige verontschuldigingen. Het was nu vacantie, en zijn Papa had hem aangemaand, dat hij moest trachten wat bij te werken, en wat in te halen, van alles wat hij dezen winter had verzuimd. Ali wist zelf wel, waardoor het kwam, dat hij zooveel had verzuimd, en moest nu ook maar tevreden zijn, als hij wat minder kwam. Zij beproefde dus maar dubbel de oogenblikken te genieten, die hij bij haar was, maar dikwijls was hij korzelig en uit zijn humeur, en duurde het lang, eer hij zich weer daarin brengen liet. Zij vond het eigenlijk niets prettig, dat zij hem nooit meer eens een heelen dag bij zich had, om hem te kunnen vertroetelen en verzorgen, en grappen met hem te maken, of krijgertje te spelen door alle kamers, en net als kinderen te doen, maar nu kwam hij alleen 's avonds, om den nacht bij haar door te brengen, ja, eigenlijk dáarom alleen, en zij vond het juist zoo heerlijk, om voort te gaan met het spel, waarmede zij dit leven hadden begonnen: het spel van man-en-vrouw; dat zij net deden, alsof zij samen getrouwd waren, dat hij haar alles vertelde, en zij te zamen schertsten en plannen maakten en altijd, altijd vroolijk waren. Die prettige dagen waren al zeldzamer en zeldzamer geworden; als zij het nú nog eens trachtte te hervatten, dan weerde hij haar af, met een: Wees toch niet zoo flauw! en als zij hem dan herinnerde, dat hij het vroeger juist zoo graag had, dan haalde hij zijn schouders op, en was weer uit

zijn humeur. Het leek wel, of hij niet meer zooveel van haar hield, maar toen zij hem dit eens angstig-aarzelend had gevraagd, antwoordde hij zoo bruusk: krijg 'k nu ook nog dát gezanik aan m'n hoofd? - dat zij maar zweeg, en door verdubbelde liefheid trachtte, hem weer goed te maken.

Hij vitte tegenwoordig op alles; op het geld, dat zij teveel uitgaf naar zijn zin, op een leelijk woord, of een burgerlijke uitdrukking, die zij gedachteloos had gebruikt, en vooral was hij erg jaloersch, niet alleen op haar oogenblikkelijke daden en ondervindingen, maar ook op haar vroegere. Ze vond hem lastig, en zei, dat ze hèm óok niet naar zijn vroeger leven ondervroeg ... Het was haar voldoende, dat hij nú en voor altijd hield van háar; zij begreep het immers wel, dat zij toch niet de eerste was? Maar hij had het ongepast gevonden, dat zij hem bij haar durfde te vergelijken, en toen betuigde zij hem, dat hij de eenige was, van wien zij ooit gehouden had, en ooit houden zou, en ook de eenige, met wien zij ooit had geleefd. Maar hij geloofde haar niet, griefde en beleedigde haar, totdat zij eindelijk, half in ernst, half in scherts, had uitgeroepen: 't Lijkt wel, of je altijd wat op me an te merke *wil* hebbe! Maar daarover had zij hem toch ook dadelijk weer haar spijt betoond, en gezegd, dat zij het niet meende: zij vond immers alles goed, wat hij deed?

Zij vond immers altijd goed, wat hij deed! dat wás zoo, zonder dat zij er zich rekenschap van gaf, zonder dat zij er over nadacht, zelfs. Zij hield van hem, zooveel als zij met haar oppervlakkig

karakter van iemand houden kon; zij achtte zich aan hem toebehoorend voor altijd, en vond het heel natuurlijk, dat hij haar als zijn eigendom behandelde. Zij hield zooveel van hem, dat zij haar eigen wenschen achterstelde bij de zijne, dat zij hem in alles terwille was, wat hij ook vragen mocht. Zij had nog altijd dezelfde diepe en vereerende dankbaarheid voor hem, die zij in het begin had gehad, en noch zijn onaangenaam gedrag tegen haar, noch zijn achtelooze houding konden daar een verandering in brengen.

Hij had beloofd, voor haar te zullen zorgen, in de toekomst, zoowel als nú, en zij rekende zich verplicht, daarom alles voor hem te zijn, wat hij van haar verlangen kon, en alles van hem te verdragen.

Zij hoopte, dat het, als de vacantie maar eerst voorbij was, wel weer beter zou gaan. Zoo'n jongmensch had, in den zomer, allerlei bezigheden en amusementen, waaraan hij zich niet kon onttrekken: dan werden er fiets-clubs en tennis-clubs, en zoo wat meer, opgericht, en zij wist het nog wel van vroeger, dat de dames dan niet genoeg japonnen konden hebben voor tuin-feesten en buitenpartijen en openlucht-bals, - en daar moest hij natuurlijk ook altijd bij zijn. En als hij dan ook nog bovendien van zijn studie inhalen moest! zij begreep eigenlijk niet, hoe dat mogelijk was ... maar als zij dat alles bedacht, ja, dan was het niet te verwonderen, dat hij niet heel veel tijd voor háar over had....

Zij moest zich maar schikken, wat lief en ge-

duldig zijn.... 't Was toch al heel mooi, dat hij, nog jong en in zoo'n verleidelijke omgeving, van haar-alleen bleef houden, en zich zooveel opofferingen voor haar getroostte. Zij vond het eigenlijk niet prettig, dat hij dit voor haar moest doen, maar daar was nu niets aan te veranderen; hij had over geen ander geld te beschikken, dan wat zijn vader hem gaf. Later, ja, later, als hij de vrije beschikking had over het hem toekomend fortuin, dan zou hun leven eerst goed worden, dat had hij haar zoo dikwijls beloofd, dán hoefde hij nergens meer op te zien, dan konden ze gaan, waarheen ze wilden, en zoo ruim en rijk leven als mogelijk was. En wachten, daar gaf zij niet om; zij was heel tevreden in het tegenwoordige; zij vond alles goed, zooals hij het beschikte, als hij maar van haar hield, en zij van hem houden mocht.

Want hij hield van haar; dat wist zij, dat kon niet anders zijn. Hij was wel niet meer zoo voortdurend hartstochtelijk en verliefd, als in den eersten tijd, maar dat was heel natuurlijk, dat gebeurde, als je getrouwd was, óok. Dat al heftige, doorhet-dolle-heen verliefde verflauwde immers altijd eenigszins, als je gewend raakte aan elkaer, en goed het besef had gekregen, dat je voor altijd bij elkander zou zijn. Zoo was het dus met hen óok gegaan; en zij moest het juist opvatten als een gunstig teeken, dat hij zich tegenwoordig aan haar vertoonde, juist zooals hij in werkelijkheid was: dikwijls, bijna altijd, voorkomend en lief, maar ook wel eens brommig, humeurig en

norsch. Dit was juist het bewijs, dat hij zich geheel eigen en vertrouwd met haar voelde, dat hij zich zoo liet gaan, en zich gaf, zooals hij was.

O, zij hield zoo van hem! nog altijd evenveel als in het eerste begin. Maar zij had ook niets, niets anders, waaraan zij denken kon, waardoor haar gedachten van hem werden afgeleid; zij leefde stilletjes en terug-getrokken, alleen voor hem, en *hij* was omringd door het volle leven, en had zooveel anders, dat hem bezig-hield, en waar hij aan denken moest. Maar zij dacht altijd aan hem, en altijd met dezelfde liefde en hetzelfde vertrouwen. Voor haar was hij steeds dezelfde gebleven, al kende zij hem nu al maanden; als hij kwam, was zij even verrukt, en sloeg even innig de armen om zijn hals, als in den eersten tijd. Zij was nog altijd even verliefd op zijn mooi gezicht, met den zijïgen, kleinen knevel; dat fijne, jonge gezicht, zoo blank en zacht, - en zijn donkere haar, en zijn prachtige oogen, en zijn smalle, witte, goed-verzorgde handen, en zijn slanke, sterke lijf, alles, álles had zij lief aan hem, en als zij hem dat, in al haar uitbundigheid, toonde, dan lachte hij, en vond het wel prettig, en liet zich zoenen en liefkoozen, totdat hij haar eindelijk in zijn armen trok, en al haar verliefdheid beantwoordde met de zijne.

Maar van dat gezellig stoeien kwam tegenwoordig niet veel. Hij was niet opgeruimd genoeg daarvoor, en als zij hem aan den gang trachtte te maken, dan merkte zij al gauw, dat het hem verveelde. Hij kwam meestal 's avonds laat, en

was 's morgens nooit te bewegen tot blijven; altijd had hij haast, nooit had hij méer dan een vluchtig bezoek voor haar over. Zij berustte er in, zij wist, dat het voorloopig niet anders kón, en trachtte de oogenblikken, die hij bij haar was, door allerlei kunstgrepen te rekken. Den heelen dag, verlangde zij naar den avond, die hem haar mogelijk zou brengen, en gebeurde dat niet, dan ging zij verdrietig naar bed, maar ontwaakte 's morgens met dezelfde, voortdurende, nooit-gedoofdwordende hoop.

Zij was te oppervlakkig, om te tobben en zich ongerust te maken over kleinigheden. Zij zag niet dadelijk in alles het ergste, haar veerkrachtig en opgeruimd temperament deed haar teleurstellingen niet scherp voelen; zij was te ondiep, dan dat zorg en smart fel in haar doordringen konden. Daarom bleef zij rustig, waar een ander angstig zou hebben getwijfeld, en hoopte en vertrouwde zij op een prettiger toekomst, als het heden haar niet geheel voldeed.

Als zij soms een moment verdrietig was, door zijn lang weg-blijven of zijn onvriendelijkheid, dan liep zij haar huisje eens rond, verheugde zich over haar prettige en aardige omgeving, die zooveel mooier dan haar vroegere was, vergeleek haar gemakkelijk leven van tegenwoordig, met de moeielijke jaren, die achter haar lagen, en had dan al weer heel gauw haar natuurlijke, vroolijke stemming hervonden. Als *zij* niet dankbaar en tevreden was, wie zou het dán zijn!

Het was wel wat warm, maar zij zorgde er

goed voor, de zon zóo buiten te sluiten, dat zij er het minste last van had. Natuurlijk was het warm op een bovenhuis, en dán ... in het midden van de stad ... maar zij behoefde immers niet te werken, zij kon den heelen dag rustig zitten, als zij wou, en dan hinderde de warmte haar niet.

In haar luchtige, lichtblauwe zephyr peignoir liep zij de kamer door. Zij had de overgordijnen gesloten, en in de koele, schemerachtige ruimte, waardoor zij zich bewoog, zag zij, telkens bij het voorbij-komen van een spiegel, haar lichte, soepele figuur, in het luchtige, slepende kleed, en het trof haar, zoo blond en zoo blank als zij was. En in een opwelling van speelschheid en ijdelheid, liep zij wéer en wéer voorbij het glas, om zich te verlustigen in den aanblik van haar schoonheid, die haar bekoorde en verblijdde. Nu eens nam zij haar sleep over den arm, dan poseerde zij even in bevallige houding, of strekte haar blanke armen, die, uit de kimono-achtige mouwen, glanzend te voorschijn kwamen. Zoo speelde zij met zichzelve, zich vermakend met dit telkens nieuw voor haar zijnde spel. Zij verheugde er zich in, dat zij in die maanden zoo'n fijn, damesachtig poppetje was geworden, met een rose kleurtje, in plaats van den, wel eens wat te hard-rooden, blos, en zachte, blanke handen, in plaats van de ruwe, roode, onverzorgde, die zij vroeger had. En als zij om zich heen keek, dan vond zij, dat zij juist het persoontje was, dat in deze omgeving paste, in deze mooie, weelderige, smaakvolle omgeving.

Zij was van nature een weinig ijdel, en ingenomen met zichzelf, en de omgang met Henri, die haar streelde met zijn bewondering en vleiende taal, had dit nog erger gemaakt. Zij maakte zich wijs, dat zij alleen graag mooi was voor hèm, maar, al wist zij ook, dat zij hem niet verwachten kon, dan tóch pronkte en sierde zij zichzelve op, om zich te kunnen bewonderen.

De mooie kleederen, die zij vroeger voor anderen maakte, droeg zij nu zelf, en zij had er een kinderachtig genoegen in, zich zoo smaakvol en fraai, als haar mogelijk was, te kleeden. Zij kocht dikwijls, als Henri zeide, niet veel geld te kunnen missen, een goedkoope stof, maar altijd wist zij een aardig model en een aardige garneering te kiezen, zoodat het toch altijd iets leek.

In de slaapkamer, had zij ook het rieten gordijn laten vallen; zij vond het, als buiten een gloeiende, verdoovende zon stond te schijnen, zoo intiem en prettig, in haar koele, schemer-donkere kamers, waar alles zoo stil en rustig was om haar heen, en waar nooit iemand haar stoorde, als zij liever alleen wilde zijn.

Zij dwaalde door het huisje, sprak even met het dienstmeisje in de keuken, en liep over het portaaltje, om weer naar de voorkamer te gaan.

Dof goudde het warme licht van den zomerschen dag, door het matglazen boven-raam van de zolder-trap, over de treden neer, en vormde lichte plekken, waar het de muren langs schoof, en waar het bleef liggen op den vloer.

Ali bleef even staan, in dien gelen, glanzenden

gloed, matter dan volle zon, en toch zoo rijk, zoo diep, zoo innig van tint. Het was hier veel lichter dan in de kamers, zij keek om zich heen, verheugde zich er in, dat alles zoo netjes en helder was om haar heen, en zag, dat het rooden-groene loopertje, recht-liggend over het portaal, en, de trap af, de treden volgend, hier en daar versleten plekken vertoonde. Het was maar een goedkoop loopertje geweest, zij had het op een tweede-handsche verkooping gekocht, omdat de grijze gonje, die er lag, haar te kleurloos was. Maar nu moest zij toch weer eens een nieuw hebben, zij zou er eens over spreken met Henri.

Weer in de kamer terug, drentelde zij nog wat heen en weer, besluiteloos, of zij een handwerk zou nemen, of niet. Het was er eigenlijk te warm voor, zij kon het straks wel doen, zoo tegen een uur of vier, als de zon weg was, en zij de gordijnen weer optrekken kon.

Zij ging wat lui liggen op haar canapétje; de stilte om haar heen en de zwoele lucht maakten haar slaperig, en zij soesde weg in een droomloozen sluimer, totdat zij opeens recht schrikte door het geluid van een bel, en daarna een driftige stem, en vóordat zij iets had kunnen zeggen of doen, werd bruusk de deur open-geduwd, en voor haar stond - Bet.

Ali was verbaasd, maar liet het niet merken; zij stond op, en glimlachte onwillekeurig even, toen zij haar bloedkoralen snoer om Bet's hals bemerkte. Maar haar glimlach verdween onmiddellijk, toen zij een blik sloeg op Bet's mager, wanhopig,

door-zorgen-verwoest gelaat, en zij riep, onvriendelijker, dan zij van plan was geweest, omdat zij geschrikt was door Bet's bruusk binnentreden, en de uitdrukking van Bet's gelaat haar licht verontrustte:

- Wa' kom ie doen?

Bet kon een oogenblik niet spreken. Ali was in haar gedachten een voorwerp voor haar geweest, waarop zij al haar ellende, al haar zorgen en smart zou kunnen verhalen, en zij had gemeend, dat haar dit lucht geven zou. Zij wist niet, waar Ali woonde, zij was dit te weten gekomen door Lieze, wie zij het adres had afgedwongen, dat Lieze eerst niet had willen geven, omdat zij dacht, dat het Bet om geld te doen was, en zij wist, dat Henri Ali verboden had, zich met haar familie in te laten. Maar toen zij het adres had, was Bet dadelijk door-geloopen naar Ali's woning, zonder te bedenken, wat zij zou doen, zonder te weten, wat zij eigenlijk wilde. En toen zij daar tegenover haar zuster stond, in die half-duistere, vreemde omgeving, en zij Ali zag, zoo heel anders, dan zij haar altijd had gekend, zoo fijn en teêr, en zoo als een dame gekleed, stond zij een oogenblik zonder bezinning daar; zij voelde een krampachtigen lust, Ali aan te vatten, en dat mooie, slechte wezen met haar vuisten te vernielen, zoodat haar wraak aan haar voltrokken werd. Maar zij kon niets doen; haar daad-kracht vloeide uit haar handen weg, de gedachten verdoften in haar hoofd. En eerst, toen Ali herhaalde:

- Nou, wat kom ie hier doen? was het haar

mogelijk, den vreemden ban te verbreken, waarin zij zich voelde gevangen.

- Wat 'k kom doen? ... vroeg zij, met een zwaar-doffe stem, die Ali ontstelde, en zij trad naderbij, ... wat 'k kom doen? Jou zegge, wa' da' je allemaal op je gewete hèt.... vuile, vúile sloerie, dat je daar ben! ...

Met haar diepe, lage stem gezegd, waren die woorden veel beleedigender, dan heftig, driftig schelden zou zijn geweest. Ali voelde sterk Bet's verachting en haat, zij werd gejaagd en onrustig, en riep:

- Daar ben 'k niks nie nieuwsgierig na, hoedat jij over me denk.... Jij ben al z'n leve dage jeloersch op me gewees....

- Jeloersch? zei Bet, en opeens brak los de stroom harer woorden. Jeloersch op jou? op je slétte-leve, op je vuile, smerige, vúile leve! Dweil, da' je ben! 'k Spuug op je! 'k spúug op je! Voor geen goud zou 'k in je plaas wille zijn.... héllebeest! kreng! krèng! die Jan z'n moord op je gewete hèt!

- Wàt! riep Ali, in doodelijke ontsteltenis, meenende, dat Jan aan Henri geweld had gedaan, Jan z'n móord!

Als een furie, stond Bet, met haar mager, tanig, van woede verwrongen gelaat, met de felle, stekende oogen, en pezig-gebalde vuisten, voor haar zuster. Zij had haar zélf kunnen vermoorden in dit oogenblik, een donkere gloed trok haar oogen voorbij, zij hief haar armen op, maar Ali ontweek haar angstig achter de meubels, en riep, met nerveusschrille stem:

- Pas op! mot 'k schreeuwe! Mot 'k schreeuwe! De meid die komp dalek, hoor!

Bet kon zich niet meer bedwingen. Zij greep een beeld van een étagère, en wierp het, met kracht, voor Ali's voeten, waar het, bros, in scherven viel.

- O! o! gilde Ali. Jans! Jans! Jans! Kom dan toch, Jans!

Maar de meid, die achter de deur stond, durfde niet binnen te komen.

- Bè-je bang! bè-je bang! hijgde Bet. Ja! ja! wees maar bang! 't Zel je na je dade vergaan! 't Zel je allemaal worde vergolde! Mij, mij hèje-n-'t brood uit de mond gestoote, de een na den ander bedanke ze me, omdat ze niks wille te make hebbe mit de zuster van 'n del! Maar da' ga jou nie an, hè, jij leef d'r maar op toe, jij leef d'r maar op toe! ...

Ali stond nog altijd op een afstand van Bet, die, nu haar spieren, door de daad met het beeld, schenen ontspannen te zijn, als een machtelooze wanhopige bleef staan. Zij had zooveel willen doen, zoo iets ergs, zoo iets verschrikkelijks, opdat de oproerigheid harer ziel verrustigen zou, en haar wraakzucht worden bevredigd. Maar nu, na die ééne opwelling van kracht, scheen zij uitgeput, zij voelde zich moe en flauw en zwak, zij verloor haar wil, zij had niets meer dan woorden.

- O! riep Ali verlucht. Hè-je geld van noô? Zeg maar hoeveel, 'k zel 't je dalek....

- Geld! geld! schreeuwde Bet, opeens weer verwoed, geld van jou! ik geld van jóu anneme!

God vergeef me de zonde! Ik leve van slettegeld, ik, ik! Waarvoor zie je me-n-an! voor zoo'n vuilak as jij ben, as jijzélf ben?

Bet's stem was altijd ruw en hard, maar nu was zij zóo kwetsend-minachtend en snijdend-scherp, dat Ali, beleedigd,

- Nou! - riep.

Maar Bet, die nu weer al haar grieven heftig in zich opbruisen voelde, barstte los:

- En Jan, Jan....

- Wat het ie gedaan?! riep Ali. Hij hèt toch nie...

- Ja, dat hèt ie wél! zei Bet, buiten zichzelve. Alles hèt ie gedaan! Alles, om zich na de kelder te helpe! Wat is die nou, bij vroeger vergeleke?! Weg-gejaag van z'n baas, overal ontslage, nergens hèt ie verhaal, hij zit maar te treure, te treure, en dat hè jij 'm angedaan, met je kunste van 'm eerst an te hale, en dán weer de bons te geve! O, die gemeene, geméene kunste van jou, om 'm te lokke, met je valsche mond, tot ie gek is geworre, 'k hèt 't altijd gezien, hoe dat je-n-'m anlokte, slang, valsche....

- Dat hèt 'k nooit gedaan! viel Ali haar boosbruusk in de rede. 'k Hèt nooit geen zier om Jan gegeve, en dat wist ie heel best....

- En hoe is die dan tóch zoo geworre? Dat hè *jij* op je gewete, da' wasch de zee nie af! ... Jij maak 'm dood, jij ben z'n moordenaarster! Móórdenaarster!

- Nou, zeg! zei Ali, die haar angst voelde verminderen, nu Bet haar niets deed. Zij was, haar geheele leven, zóó aan Bet's snauwen en

schelden gewend, dat zij het nú niet veel erger opnam dan vroegere keeren, vooral, daar Bet niets anders tegen haar deed.

- 'n Móórdenaarster bè je! Jij jaag 'm de dood in! Maar jij ben d'r óok nog nie! Let op *mijn* woorde: jij krijg óok nog je deel! Dat ontkom je nie! Waar loop jouw leve op uit? Da' je mot bedele, bedele mit je lijf langs de straat, da' je-n-'n voetveeg wor, 'n anstoot voor iedereen, dat wor je, dat wór je, 'n straatslet, 'n allersmerigste....

- Nee, maar! nou laat 'k me nie langer koejeneere! riep Ali. Bè jij gek! hier zoo'n schandaal te make! En met een snelle beweging, waarop Bet niet verdacht was, vloog zij haar voorbij naar de slaapkamer, waarvan zij de deur in het slot wierp, met een slag. En zij schreeuwde:

- Tier nou maar, hoor! Raas nou maar, hoor, tege de meubele! Ik hoor nie meer! ik luister nie meer!

Zoo plotseling onderbroken in haar woordenvloed, zweeg Bet, een oogenblik verbijsterd, stil. Daar stond zij.... Ali was weg.... en zij had niets ... niets .... niets .... van alles wat zij zich had voorgenomen, gedaan. Alles was weer vergeefsch geweest, zij had niets bereikt, zij moest heengaan, zooals zij was gekomen, ellendig, wanhopig, neen, nóg ellendiger, nóg wanhopiger, dan zij eerst was geweest, want haar woedende droefheid had geen uitweg gevonden, zij moest alles verstikken, verbergen, verdelgen in zichzelf, niets, niets, niets kon haar helpen, niets....

Zij streek, met haar hand, over haar voorhoofd, klam van zweet; zij voelde, dat zij inwendig beefde, haar oogen knipten, zij werd zich haar haat, physiek, bewust, als een walg, die opsteeg met heet geweld naar haar keel, en zij keerde zich om naar de deur, om te gaan als een verslagene, - alsof *zij* de verslagene was....

In de warme, zonnige straat, waarvan het licht schel-onbarmhartig tegen haar oogen sloeg, sleepte zij zich voort, met zware, moeilijke passen. De hitte drukte haar, als met een looden, gloeienden last; haar handen werden vochtig, haar oogen staken, als een doodzieke, sleepte zij zich voort door de straten.

Toen Ali de voordeur dicht hoorde slaan, en zij dus gerust durfde zijn, kwam zij weer in de voorkamer. Maar nauwelijks zag zij daar het kapotte beeld, of zij viel neer op een stoel, en opeens begon zij te huilen.

Die ellendige Bet .... dat wezen .... dat had haar al wat onaangenaamheden bezorgd .... Van haar vroegste jeugd af-aan had ze last van haar gehad .... Altijd had ze haar gehaat, en was ze jaloersch op haar geweest.... altijd had ze haar even gemeen behandeld, klikken, kwaadspreken, 't kwam er niet op aan, wat het was, daar gaf zij niet om, als zij haar, Ali, maar verdriet aan kon doen .... Vroeger was ze nog wel eens zoo gek geweest, medelijden met haar te hebben, ja, hoe was het mogelijk, toen had ze dat wel eens: medelijden! Hoe was het in godsnaam mogelijk geweest! Zoo'n slecht hart, zoo'n jaloersch, nijdig,

leelijk hart, als Bet had, zoo waren er niet veel! ... En waarom kwam ze nu? Wat had ze bij haar te maken? Wou ze zien, hoe ze 't had? Was 't haar plan, haar kwaad te doen? Geld wou ze niet hebben, zei ze, daar had ze juist zoo gemeenbeledigend op geantwoord, toen zij 't haar bood .... Maar waarom klaagde ze dan zoo, dat ze 't zoo arm had? Wat beteekende dat dan? Hoe zou dat ook zoo ineens kunnen komen, ze hadden toch altijd best geleefd? Ze wist zeker niet goed, wat ze zei, ze verzon maar wat, om háar te grieven en onaangenaam te zijn .... Ze zag er ook heelemaal niet arm uit, wel vreemd, zoo mager, en met zulke flikkerende oogen .... En wat ze van Jan vertelde, dat was nog minder te begrijpen: overal ontslagen .... ziek .... suffig .... bijna dood .... en dat háar schuld, omdat ze hem had verlokt .... 't Leek wel wartaal .... 't was niet te begrijpen .... als Bet maar niet gék was geworden ....

Haar angst nam toe. Als Bet maar niet gek was geworden.... Ja, zóo, juist zóo zag ze er uit .... O, hemel, en als ze dan weer eens terugkwam! wat zou ze dan doen! ... Als ze niet zoo gauw was weg-geloopen, was Bet haar zeker aangevlogen .... En die lamme Jans, die haar maar vergeefs liet roepen, die nèt deed, of ze niets had gehoord! .... En driftig liep Ali naar de deur:

- Jans! riep ze.

Het dienstmeisje kwam, half ontdaan, half geamuseerd door de herrie, nu die toch op niets was uitgeloopen.

- Gò, zei ze, wa' was dat, hè! 'k Ben zóo geschrokke, 'k sting te trille op me beene, 'k kon nie eens komme, toe dat u riep, zoo was 'k van mezelve af .... Wat is d'r toch gebeurd .... En dat beeld! ... Gò nog toe! Dat mooie beeld, waardat ik nie eens an moch komme mit stoffe ....

- Ja, huilde Ali, dat mooie beeld .... ik weet niet, wat 'k an meneer zegge mot, as-t-ie komp .... wa' zel die angaan, hij was-t-er zoo op gesteld! Wat mot 'k zegge! 'k Weet 't niet! 'k Weet 't niet! 'k Weet 't niet!

- Is 't gebroke? vroeg Jans. Heb u d'r tegenan geloope? Nou, 't is toch 'n ongeluk!

- Nee, zij hèt 't op de grond gesmete, ze was nèt 'n gek, ik kon d'r nie houe ... 'k doch, da'k flauw viel van schrik ...

- Wie is 't? Werom dee ze zoo? vroeg Jans, nieuwsgierig-familiaar.

- 't Is me zuster; 't is zonde, dat 'k da' zegge mot, maar d'r heele lieve leve lang hèt ze de pik op me gehad, omrede da' ze zoo leelijk is, en dat ik mooi ben, da' hèt ze nooit kenne vele ...

- Gò, is da' u zúster? da' zou 'k nooit hebbe gezegd ... Wat is die leelek! Nee maar! Die lijkent nou nèt niks op u!

- Nee, hè? nou daarom is ze ook zoo jeloersch gewees, en nou dat 'k 't goed hèt, nou komp ze mijn uitschelde, want dat steek d'r, dat 'k 't zoo goed hèt, en zij zoo mot werreke .... Ieder ken 't niet gelijk hebbe, dat is nou eenmaal zoo ... En 'k hèt d'r nog wel geld geboje ...

- Nou, en wier ze toe nie mak?

- Goeie god, nee, toe wier ze nog éens zoo vuurjeus ... Ze is vast nie goed, nee, in ernst, weraggies, 'k gloof, da' ze gek is.

- Gek? vroeg Jans, iets mysterieus-aantrekkends en afstootends vindend in het feit, dat ze zoo iemand van nabij had gezien. Zou ze gek weze? Nou, dan mag u wel oppasse, juffrouw, gekke, die ben nét zoo gevarelek ...

- Nou, denk ie dan, dat 'k nie bang ben? ... As-t-ie ooit weer werom komp, dan la je d'r nie bove, hoor? ...

- En as ze dan wil? En as ze dan mijn ook wat doet? Nee, dat durf 'k nie, hoor, dan durf 'k de deur nie meer ope te make ...

- Dan zeg je maar: nie thuis! En dan kijk je maar uit 't raam van de badkamer! riep Ali, zenuwachtig, dat ze misschien weer opnieuw aan een dergelijke ontmoeting zou worden blootgesteld. Denk d'r om, hoor! Zoo vaak d'r wor gebeld, kijk jij uit 't raam van de badkamer, en dan roep ie: nie thuis!

- En as ze dan kebaal maak?

- Nou, da' zel ze wel late, dan wor ze immers opgepak!

Ali werd wat bedaarder, nu zij zichzelf, door dezen maatregel, tegen een mogelijk later bezoek van Bet beveiligd had. Ze ging de scherven van het beeld oprapen, en zond Jans om veger en blik.

- 't Is dan toch eigelek wel goed, da'k maar nie ben binne gekomme, zei Jans, wie weet, of ze mijn ook nie was angevloge, en ze lachte griezelig bij dat idée.

- Je la d'r maar nie meer bove, herhaalde Ali nog eens, en begon de overblijfselen van het beeld weg te ruimen. Zonde, zonde toch, zoo'n prachtig beeld ... Ellendige verniel-al, die Bet! Wat had ze er aan, in een ander zijn huis te dringen, om daar den boel te gaan ruïneeren? Deed zij dat bij haar? Hoe kreeg ze 't in haar hoofd, hoe durfde ze! Maar ja, ze was gek, dat moest zéker zoo zijn ... Jans zei het immers ook, dat ze er zoo vreemd uitzag? .... Ze zou er maar niets van aan Henri zeggen .... maar jokken, dat het beeld door een ongeluk was gebroken.... Ze kon toch niet zeggen, dat haar zuster hier was geweest, en schandaal had geschopt? ... Hij had het haar wel voorspeld: je zal last krijgen van je familie.... hij had altijd gelijk.... alles zag hij even goed in, veel beter dan zij, maar zij dacht ook nooit zoo over de dingen na.... Zij had gedacht, dat zij, na het terug-sturen van dien brief aan oom, wel geen last meer zou hebben gehad, dat allen daardoor wel zouden hebben begrepen, dat ze nu voorgoed met haar vroeger leven gebroken had, en niets meer met haar familie te maken wou hebben.... Ze had dan ook, in heel lang, niets gehoord, en nu ineens kwam die Bet daar aan.... en sprak op een toon.... alsof zij haar wie weet wat voor onrecht had gedaan.... Waarom lieten ze haar niet met rust? bemoeide zij zich met een ander? Waarom deden ze niet nèt, of zij er niet meer was, zij hoorde toch immers al-lang er niet meer bij? .... O, wat ellendig-vervelend was dat toch, wat er

gebeurd was.... die stomme Jans liet ook iedereen maar dadelijk boven; ze zou haar toch nog eens goed aan het verstand brengen, dat ze dat nóoit mocht doen. Van wie zou Bet haar adres hebben gehoord? O, van tante, natuurlijk.... Of mogelijk van Lieze; dat nare nest kon nooit haar mond houden.... sprak altijd veel meer, dan ze eigenlijk moest.... Enfin, wat kwam 't er ook op aan, wie haar 't adres had gezegd; ze wás er geweest, daarmee uit. Ze moest maar probeeren, het gauw te vergeten; Henri hield er niet van, als ze afgetrokken en zenuwachtig was; en waarover zou ze zich ook ongerust behoeven te maken? Bet zou haar nu wel met rust laten, en anders, ze mocht toch niet boven komen.

Toch was Ali in de volgende dagen zoo ongerust, dat zij bijna niet de gordijnen in de voorkamer durfde op te halen, om niet te laten merken, dat zij thuis was. Maar toen er niets gebeurde, werd zij rustiger, en eindelijk vergat zij het voorval bijna geheel.

In veertien dagen was Henri niet bij haar geweest. Zij tobde erover, wat zij niet spoedig deed, maar alle verontschuldigingen, die zij voor hem bedenken kon, had zij uitgeput; zij had gewacht, geduldig en tevreden, zonder te klagen, of ongelukkig te zijn, maar nog nooit was hij zóó lang weg-gebleven. Als het een week, bijvoorbeeld, had geduurd, dan schreef hij haar briefje op briefje, en als hij dan eindelijk kwam, was hij één en al verliefdheid en teederheid, en bracht haar de lekkerste bonbons en de uitgezochtste

vruchten mee. En nú? Nu liet hij zich heelemaal niet zien, en schreef zelfs niet eens. Wat beteekende dat toch! Aan iets ernstigs dacht Ali niet, maar heel onaangenaam en onprettig vond zij het tóch. Zij vond het naar, om zelf te schrijven; zij deed het leelijk en maakte fouten, dat wist zij, en ook, dat Henri, als hij goed-geluimd was, er om lachen, maar, als hij uit zijn humeur was, er erg boos om worden zou. En zij vreesde tóch al, dat hij niet prettig was gestemd, dus wilde zij alles vermijden, wat hem ook maar eenigszins onpleizierig kon zijn. Maar toch woelde de angst van een voorgevoel in haar rond, en belette haar, 's daags, de vroolijkheid, en 's nachts, den slaap. Zij wist niet, wat zij zou doen; in haar eenzame kamers liep zij heen en weer, te onrustig, om iets ter hand te nemen, voortdurend in de hoop, dat zij het geluid van Henri's sleutel in de deur zou vernemen, maar, elken avond, had zij de teleurstellingen van een ganschen dag te verdragen. Elken dag, werd zij moedeloozer, en verloor zij iets van haar hoop, maar haar oppervlakkig temperament deed haar nooit een diep-ingrijpend verdriet gevoelen; als *zij* eindelijk verdriet kreeg, moest het, langen tijd, door allerlei bijkomende omstandigheden zijn voorbereid. En nu was zij werkelijk lijdende door de onzekerheid, en door den angst, wat, wát Henri's niet-komen en zwijgen toch wel beteekenen mocht.

Op een avond, kreeg zij bezoek van haar vriendin Lieze, die er nèt uitzag, vond zij, alsof zij haar iets te vragen, of te vertellen had. En het

was ook zoo, want spoedig, nadat zij gezeten was, vroeg Lieze haar:

- Is Henri nog in kort bij je gewees?

- Nee, zei Ali, die er niet aan dacht, haar bezorgdheid te verbergen, juis nie, weet je-n-ook wat van 'm of? 'k Begrijp d'r niks van: hij is nou in 'n groote veertien dage nie bij me gewees, dat hèt ie nog nooit nie gedaan, en schrijve doet ie óok nie, wa' hapert d'r toch an, hij is toch nie ziek?

- Nee, bij mijn wete, nie....

- Nou, wa' ken d'r dan zijn? Boos ken die nie weze, 'k zou nie wete werom; hij hèt 't wel druk tegesworig, dat hèt ie me zelf verteld, want in de zomer hèt ie zich met zooveel dinge te bemoeie, en ie mot nog inhale van z'n studie óok.

- Nou, 'k zou toch maar oppasse! zei Lieze met beduidenis.

- Oppasse? Weet je dan wat? Zeg 't me dan! Kom d'r dan rond voor uit!

- Nee, 'k weet niks, zóo niet.... mare....

- Nou, zeg dan! wa' doe je raar! zég 't dan toch!

- Ja, zie je, nog 's, 'k weet van niks, maar 'k doch toch, dat 't beter was, je maar 's te waarschouwe, je ken in jouw pesiesje nie te verzichtig weze.... 'k Weet 't van de freule: de femilie die is van plan Maandag op reis te gaan, weet ik waarna toe, en dan gaat Henri óok met ze mee.

- Gaat Henri óok met ze mee? Nee, da' gloof 'k nie, da' ken onmogelek waar weze, dan had

ie 't me toch wel verteld, of minstens geschreve.... Hoe weet je, da' ze-n-op reis gane?

- Netuurlijk door de jeponne, die de freule noodig had, ze hèt d'r wel vijf late make, 'n badpak van zware zwarte zij, met echt fijn tres, en 'n lichte krippe voor te wandele, en 'n kecert-jepon, met 'n sleep, zeg, en 'n ....

- Nou, ja! viel Ali haar, ongeduldig, in de rede. Zij interesseerde zich al lang niet meer voor de toiletten der groote dames, en had, vooral nú, wel andere dingen aan het hoofd. Wa' ken mijn dá' nou schele!

- Nou, 'k zeg 't maar, omda' daardoor blijk, da' ze lange tijd weg-blijve, de freule, die zee me-n-ook: wel vier maande. Wel vier maande! zeg ik, nou dan zelle me u misse op de winkel, en toe begon ze te lache, en toe zee ze: ja, dat begrijp 'k, want 'k mot nou ook 's 'n paar costuums uit Parijs hebbe, die hèt Papa me al zoo lang beloofd, en 'k kies ze liever zelf uit, as dat 'k ze laat komme.

- Gut, zei Ali. Vier maande! maar nee, dan gaat ie zeker nie mee, want da' ken toch nie, dat ie vier maande weg zou gaan, zonder d'r me vooreerst ies van te zegge. Nee, da' ken nie, stelde zij zichzelve gerust, da 's gosonmogelek!

- Zoo? zei Lieze, die het al-lang meende te begrijpen, maar alles nog niet rond-uit durfde te zeggen. Was-t-ie dan in de laaste tije altijd zoo lief en zoo vrindelek tege je, da' je daar zoo zeker van ben?

- Nou ja, 'n ielk hèt wel 's wat, dat 'm

kwelt, en Henri, je weet, die hèt z'n meerderjarigheid nog nie, en staat erg onder 't bestuur van z'n Pa, en da' ken die nie goed verdouwe, en daarom is-t-ie wel 's nie zoo goed in z'n humeur, maar tege mij is-t-ie altijd eve vrindelek en zacht en engelachtig.... Maar Ali merkte zelf, dat zij, om Lieze te overtuigen, verschrikkelijk aan het overdrijven was, en zweeg.

- Nou, zie je! je hèt ook wel 's anders gesproke! Laast hè-je nog steen en been geklaagd, dat 'k je hèt motte trooste, - omda' d'r geen huis met 'm was te houe, en nou spreek je zóo! Nou, die is echt!

Ali antwoordde niet. Ze voelde zich bezwaard en bedroefd, en, niet in staat zich te bedwingen, begon zij te huilen.

- Huil nou niet! zei Lieze, practisch, late we nou eerst 's overlegge, wa' da' je ken doen, want as-t-ie je zóo laat zitte, da' zou toch áls te gemeen weze.

Ali schrok. Het was, of een scherpe pijl snel door haar heen gleed; haar adem stokte.

- Wát zeg je daar! Me late zitte! Och, bé je gek! Hoe durf je zoo ies laags te verzinne!

- Ja, wor nou maar boos op mijn! Verzinne! verzinne! ja, ik verzin nog al wat! Mot je 't nou wreke-n-op mijn?

- Nou, ja! riep Ali zenuwachtig: begrijp je dat dan nie, hoe dat je me in de angs laat zitte! Werom zou-t-ie me nou zoo ineene de bons geve, werom zou-t-ie da' doen!

- Nou, da' gebeurt toch honderde male! da'

zoo'n jonge d'r genog van krijg, of 's wat anders wil, of geen geld meer hèt, goeie god, da' weet 'n klein kind!

- En ie hieuw zoo van me! Hèt ie da' dan niet mit de vreeselijkste eede bezwore! En dat ie me nooit zou verlate! En dat ie eeuwig voor me zou zorge!

- Veel belove en weinig geve, doet de gekke in vreugde leve! En jij ben, neem me niet verkwalek, 'n echte gek gewees, as je dat alles voor goeie munt hèt opgenome! Wat zegt zoo'n jonge al nie, om z'n zin te krijge! Weet ie veel, wat ie zegt!

- Ik gloofde 'm! riep Ali, terwijl de tranen haar over de wangen vloeiden, en 'k gloof 'm nóg, hoor! 'k gloof 'm nóg! Niet voordat 'k 't uit z'n eige mond hèt gehoord, zel 'k 't gloove, dat ie genog van me hèt!

- Hè! zei Lieze. Wees nou nie zoo kinderachtig! Dat zel die je ommers nie durve komme vertelle! La we nou eerst 's kalm overlegge, wat je te doen staat, asse ....

- Och, wat is dat noodig! Da's, werempel, tijd genog, as 't zoover moch komme! Geen zorge voor de tijd! As de hemel valt, ben we allegaar dood, en dan help 't redeneere nie meer!

- Zóo be' je nou altijd! Maar da's nie verstandig, hoor! Ik hou d'r méer van, as de dinge je nie zoo perdoes overvalle .... As 't nie gebeurt, dan is 't ommers nóg niks, dan lach je d'r later om, en as 't wél gebeurt, dan zit je tenminste nie mit je hande in je haar.

- Hij hèt me beloof, dat ie al z'n leve voor mijn zou zorge, zei Ali, koppig. En werom zou-t-ie da' nie doen? Hij is toch rijk genogt!

- En wat had jij je dan wel voorgesteld? Dat ie mit je zou trouwe meschien?

- Dat zou nie zoo onmogelek zijn! ontdekte Ali onwillekeurig haar geheimen wensch. In 't begin had zij altijd gedacht: als 't zóo altijd blijft, ben ik even tevreden, als wanneer hij met me zou willen trouwen .... Maar toen Henri altijd even aardig en vriendelijk jegens haar bleef, had zij wel eens de stoute hoop in zich voelen oprijzen, dat hij haar mogelijk later tot zijn vrouw maken zou. En op Lieze's vraag, antwoordde zij onwillekeurig met het uitspreken dezer gedachte.

- Hoe zou-t-ie dat nou doen! Wees toch nie zoo mal, je dat te verbeele! Da' ken zoo'n man van stand toch nie doen?

- Zoo? En is baron van der Pels dan somps nie mit 'n koredanster getrouwd! Ben ik somps minder dan 'n koredanster! Dat zou 'k wel 's wille wete!

- Dat ben uitzonderinge, groote uitzonderinge, en dan mot de man oud weze en afgeleef, dan komp-t-ie mogelek tot zoo ies, maar zoo'n jonge jonge, nog in z'n eerste jeugd .... la na je kijke, as je dát ken denke!

Ali zweeg.

- Zeg nou 's eerlek; was-t-ie nou wel in de laaste tije zoo lief teuge je as eerst? Nee, hé? 'k Wist 't wel! Zoo begint ie 't je te toone, dat ie....

- Nee, zeg dat nou nie!

- Nou, affijn, late we denke, dat 't zoo is, en dat ie je zitte laat .... en dan?

- Da' kan me nie schele! As dát gebeurt!

- 'k Hèt je, 'k mot 't bekenne, 'k hèt je wel 's benijd, in de beginne, omda' je hier zoo lekker en zoo gemakkelek zat, en ik zoo hard voor me broodje most werke, maar 't is toch onzeker, je mot altijd in de angs zitte, nee, dan is 'n vaste vrijer maar beter; 'k ga wel geen weelderig leve tegemoet, maar 'k ken d'r wat bij verdiene, en zoo zelle me 't wel schippere, nee, nou benij 'k je nie meer.

- 'k Hèt 't anders heel best, hoor! Je ken me gerust benije! Zoo'n prettig, rustig en gemakkelek leve, da' bevalt me wel, wees jij maar tevreje met ploetere en slave, ik hou d'r nie van!

- 't Is goed, zoo lank as 't duurt, maar bé je eenmaal an de dijk gezet, dan kè je ook weer van voor af-an beginne.

- Wat praat je toch van an de dijk zette! 't Is net, of je d'r wat zekers van weet! As dat zoo is, kom d'r dan mee voor den dag, asjeblief!

- Nee, zeker wete doe 'k niks, maar toe je aldoor zoo klaagde, dat ie zoo brommerig en onvrindelek was, toe begon 'k al lont te ruike, en nou dat ie voor vier maande op reis gaat mit z'n femilie, nóu, ja, nóu kè jij 't zelf óok wel begrijpe!

- Niks! niks! 'k begrijp niks!

- Nou, maar da' mos je toch doen; la je nou raje, as-t-ie je opeens voor 'n feit zet, dan bé-je

gesjochte, wees d'r liever op verdach, dan ken je je maatregele neme....

- En wa' voor maatregele zou ik nou kenne neme? Jezis, as dát mot gebeure, dan ken me niks nie meer schele....

- Och, kom, zeg! zooas hij ben d'r wel meer! Dertien in 't dozijn, hoor! Jij ken immers heel best 'n ander krijge!

- 'n Ander! 'n ander! Ik wil geen ander! Ik wil Henri alleen, ik hou van 'm, en as 'k hèm mot verlieze! ...

Spottend-ongeloovig keek Lieze haar, op dat: 'k hou van 'm! aan. Zij dacht, dat Ali zich maar wat aanstelde, en van Henri hield, omdat de zaak er nu eenmaal toe lag, maar dat zij hem heel gauw zou hebben vergeten, als er een ander kwam, die evengoed voor haar was. Zij kende Ali al zooveel jaren, en wist, hoe oppervlakkig en lichtzinnig zij was, het was haar onmogelijk, Ali's ontroering als smart-om-liefde op te vatten, zij dacht, dat het niets anders dan een natuurlijke bezorgdheid over haar toekomst was.

- Nou, ja, netuurlek hou je van 'm! zei ze. Da' spreek! Werom zou je niet! Maar zoo zel je ook wel weer van 'n ander gaan houe, - en da's toch ook maar 't beste.

- 't Beste! 't beste! Nee, nooit zel 'k Henri vergete, wa' da' d'r ook mag gebeure! Je weet nie, hóe verschrikkelek veul, da' 'k van 'm hou, o, 'k ken 'm nie misse! 'k ken 'm nie misse!

- Nou, ja!

- Hij is zoo goed en lief, altijd voor me

gewees, begon Ali weer te huilen. Hij droeg me op z'n hande, de grond was te hard voor me voete, niks was nie te goed voor me, o, as 'k dat bedenk! En wáarom zou dat nou ineene uit motte weze? da' begrijp je toch zellef ook wel, da' da' nie ken!

- Hou je toch nie zoo onnoozel! Daar loop 't mit die jonge blage ommers altijd op uit? En die Henri, - gossiemijne, die was nog geeneens droog achter z'n oore, hoe jij daar zoo'n fedusie in heb kunne hebbe, dat is me ál z'n leve 'n raadsel gewees.... Wat wil je nou van zoo'n jonge, die zelf nog nie weet, wat ie wil!

- Nou, maar ik vertrouw zoo'n jonge, onschuldige jonge dan beter, as 'n ouwe rat! Wat die zegt, dat is nog de waarheid, daar ken je nog op bouwe, dat meent ie nog, maar wat zoo'n doorleefde, oue, uitgeslape kerel je voorkauwt, la je daar maar nie door verlakke!

- Nou, zoo'n jonge, die nog van geen toeten-of blaze weet, daar zou 'k 't ook nie op hebbe begrepe; die zeg maar, wa' dat 'm voor de mond komp, om z'n zin te krijge. Affijn, gloof je mijn nie, dan mot je 't maar afwachte; wie nie hoore wil, die mot voele.

Het was Ali onmogelijk, te doen, wat Lieze van haar verlangde: kalm-weg te redeneeren over hoe zij handelen zou, als Henri haar eens verliet. Het feit bestond immers niet, en zou waarschijnlijk ook nooit bestaan, wat was het dan noodig, je angstig en zenuwachtig te maken, vóor den tijd!

Lieze had nu, naar zij meende, genoeg gezegd; zij had Ali gewaarschuwd, zoo ernstig, als zij kon, haar gewezen op den toestand, waarin zij verkeeren zou, als Henri haar loopen liet, en haar aangeraden, voorzorgen te nemen. Méer kon zij niet doen. Als Ali haar niet gelooven wou, als zij het zelf niet zag, hoe er een scheiding dreigende was, dan moest de tijd 't haar maar leeren. Zij hield veel van Alewien, 't was een goede, gulle, aardige meid, ze had nooit iets met haar gehad, en daarom vond ze 't jammer, haar aan haar lot over te laten, en haar niet te wijzen op de mogelijkheid, neen, de bijna zekerheid, dat Henri genoeg van haar had.

Toen Ali alleen was gebleven, begon zij opnieuw, en erger, te huilen, dan straks. Zij was zóo geschokt in haar hoop, haar geloof, haar vertrouwen, dat zij niet meer wist, waaraan zich vast te klampen, en al zeide zij voortdurend in zichzelve: 't kan niet! 't kán niet! toch waren dit eigenlijk slechts vage klanken voor haar, waarvan de beteekenis niet dóordrong tot haar geest, en waaraan zij dus geen waarde kon hechten. Eerst liet zij zich nog beheerschen door de gedachte, dat Henri misschien komen zou, en trachtte zij haar snikken te bedwingen, maar toen het over zijn gewoon uur was geworden, hield zij zich niet meer in, en lag zij in haar bed te huilen, totdat zij geen tranen meer had. Henri niet meer van haar houden.... Henri weg-gaan van haar.... het kon niet, het was onmogelijk; hij had beloofd, dat zij altijd bij elkaer zouden blijven, dat hij

altijd van haar houden zou, en voor haar zorgen .... wat was er dan gebeurd, dat dit alles opeens veranderen kon? Zij wist wel, dat zijn papa hem kort hield, dat hij niet heelemaal vrij was, omdat hij nog niet meerderjarig was, maar wat zou dat, wat gaf dat, zij verlangde niet ruimer te leven, dan hij haar leven liet: zij had het hem honderden malen gezegd, dat zij zóo volkomen tevreden was. Wat kon hem dan bewegen, van haar af te zien, want dat hij niet meer van haar zou houden, dat geloofde zij niet, daarvoor was hij te lang en te dol op haar verliefd geweest. En had zij niet alles voor hem gedaan, had zij niet alles voor hem over gehad? Daar zou hij toch ook wel een beetje dankbaarheid voor voelen... hoe dikwijls en hoe innig had hij haar niet voor alles gedankt! Neen, dat was dwaasheid, onzin, om zich ongerust te maken, zelfs al ging hij op reis, wat zou dat dan nóg? Hij mocht wel eens een verzetje hebben, en als hij terug-kwam, wat zouden ze dan een tijd samen hebben, góddelijk!

Maar hoe zij zich ook trachtte op te beuren, inwendig vroolijk werd zij niet. Lieze's waarschuwing was juist in een tijd gekomen, dat zij zich zenuwachtig en onrustig om Henri's lang wegblijven voelde, en daarom had die haar erger aangegrepen, dan anders het geval zou zijn. Vroeger zou zij hebben gelachen, nú huilde zij, want van elke dappere uiting: het is onmogelijk! was de ondertoon: het móest toch eens waar zijn. En zichzelve rust geven kon zij niet.

Elken dag ging zij zich troosteloozer en verlatener

voelen. Want iedere dag bracht hem nader aan zijn reis, en zij kon het verdragen, dat hij ging, maar niet, dat hij zonder afscheid zou gaan. Zij dacht er over, hem zelf maar eens te schrijven, niet ongeduldig, niet boos, maar heel gewoon, om te vragen, of hij niet weer eens kwam; zij zou er erg haar best op doen, en dat kon zij ook, want zij had immers allen tijd ervoor? Zij kon het niet langer uithouden zóó, zij werd bleek, en kreeg kringen onder de oogen van haar voortdurend in spanning zitten en haar weinig uitgaan, en Jans maakte er ook al telkens een vragende toespeling op, of meneer nog niet 's weer kwam, waarop het haar pijnlijk was, en hoe langer hoe moeilijker viel, een passend antwoord te geven. Ook raakte zij aan het eind van haar geld, en verscheidene rekeningen wachtten op betaling; er moest verandering komen, hij moest weer eens iets van zich laten hooren, want zóo was de toestand onhoudbaar.

Zij zocht tusschen de verschillende prulletjes, die zij nooit gebruikte, en ook nergens voor noodig had, en alleen maar had gekocht, om het kinderlijk pleizier van ze te hebben, een zwaar geparfumeerd, blauw-satijnen sachet, met luxe-postpapier gevuld. Zij vond het prachtig papier, dik, van een hardhemelsblauwe kleur en met vergulde, gekartelde randjes voorzien. Zij vond het eigenlijk zonde, er dadelijk op te gaan schrijven, want de brief zou natuurlijk niet reeds bij de eerste poging in orde zijn. Het was maar 't beste, dat zij Jans' boodschappen-leitje uit de keuken haalde, en daar

het klad op schreef, dan kon zij zooveel knoeien als zij wou, omdat zij het dan toch telkens weer uitvlakken kon.

Den geheelen dag was zij er mede bezig, voordat op de lei dit concept kwam te staan:

Lieve Henri warom hoor ik tog zoo niks van je ik wacht maar elke dag Of dat je ook kompt maar aldoor kom je maar niet En je stuurt ook geen brief hoe dat het tog met je is ik wou zoo graag as dat je weer is kwam lieve Henri toe kom weer is gauw bij je

Ali.

Doe je het? Honderduizend zoene.

Zij liet Jans een postzegel halen, en het briefje dadelijk posten. Maar antwoord kreeg zij niet; twee, drie dagen, nadat zij rustig, en zichzelve tot geduld aanmanend, had gewacht, had zij nog niets gehoord. En zij verweet het zich, dat zij niet dringender en angstiger had geschreven, zoodat hij wel had moeten begrijpen, hoe zij naar hem verlangde, en dat hij er verkeerd aan deed, haar zoo geheel zonder bericht te laten. Maar zij had het zoo ingericht, dat hij niet boos worden kon, alsof het alleen als een vriendelijke aanmaning, om weer eens iets van zich te laten hooren, bedoeld was. En nu gaf het toch niet, tóch niet .... wat moest zij nu doen, o, wat zou zij nu doen? ...

Naar zijn huis gaan, durfde zij niet, hoewel zij, even, vreugdevol aan die opwelling had toegegeven. Maar zij begreep, dat hij haar, uit voorzorg

tegenover zijn familieleden toch niet zou willen ontvangen; zij zou natuurlijk aan de deur worden afgescheept, misschien wel brutaal behandeld, en zij zou nog veel droeviger heengaan, dan zij gekomen was. Neen, het was veel verstandiger, het niet te doen, want dan zou hij zeker boos op haar worden, en dit wilde zij juist vermijden ten allen prijs.

Zij wachtte, hopende tegen beter weten in; elken dag iets van haar rust verliezende, en bitterder, angstiger wordende gestemd. Wat had hij er aan, haar zoo in die ellendige onrust te laten zitten, wat bereikte hij ermee, wat won hij er door! Kostte hem dat nu zóoveel, om haar even een briefje te schrijven, als hij werkelijk zelf niet komen kon? Een paar regels maar, een paar woorden maar, daarmee was zij den koning te rijk! Wat had zij hem gedaan, waarin was zij te kort geschoten, dat hij haar zóo behandelen kon? Als hij het tenminste maar zei, als hij haar maar liet weten, wat hij op haar had aan te merken, dan kon zij zich tenminste verbeteren, of, als hij ongelijk had, zich verantwoorden, maar wat kon zij nú?

Den heelen langen dag bracht zij in een onophoudelijke gejaagdheid door. Zij luisterde, - onafgebroken luisterde zij naar Henri's komst, niet in staat iets anders te doen. Als Jans haar zeide dat zij bleek er uitzag, of betrokken van gezicht, dan beefde zij van angst, dat zij verfletste, en dat Henri haar dus mogelijk minder aantrekkelijk zou vinden, als hij kwam, maar dadelijk dacht zij dan

ook: het was wel goed, dat hij het zag, hoezeer zij door zijn onachtzaamheid leed.

Zij had Lieze niet meer durven vragen, eens aan te komen, uit vrees, dat deze haar weder onaangenaam nieuws brengen zou. Zij wilde geen bevestiging van haar vreeselijk vermoeden krijgen, anders dan door Henri zelf, en in angst en beven zag zij den Maandag naderen, de dag, waarop Lieze had gezegd, dat de familie van Hogerheyde naar het buitenland zou vertrekken.

Als die dag verstreek ... en zij had nog niets gehoord .... als die dag verstreek .... ja, wat zou zij dan doen? Zij wist het niet, zij kon zich niet in dien toestand denken, het zou als een vernietiging, een dood voor haar zijn, maar dit voelde zij vaag: zij liet zich haar voorgevoel niet geheel en al bewust worden.

Als zij nu haar kamers doorliep, met nerveusen, afgebroken stap, dan zag zij niet meer naar al de mooie en kostbare dingen, die haar omringden, met een blij en dankbaar gevoel. Zij keek er nauwelijks naar, het liet haar koud, al wat haar omringde; het was niet langer een bron van vreugde op zichzelf voor haar, nu haar eigenlijke vreugde haar ontbrak, zij gaf er niets meer om, waar zij was, wat zij deed, wat er zich om haar heen bevond, nu zij Henri zich voelde ontglippen, nu zij hem van zich heen zag gaan, en niet wist, hoe hem tegen te houden.

En eindelijk was het Maandag geworden. Angstig had zij de dagen zien komen, en weer verdwijnen, één voor één wijken, na het naar voren schuiven,

en eindelijk, - eindelijk en toch veel te gauw, was het Maandag geworden, Maandag, de dag, die de beslissing moest brengen.

In den loop van die verschrikkelijke uren van spanning en van wachten, kwam er opeens een denkbeeld in haar op, dat haar een diepe, oogenblikkelijke blijdschap gaf; als deze dag ook nog voorbij-ging, zonder dat zij bericht van hem kreeg, was dit dan niet misschien het bewijs, dat hij *niet* mee op reis was gegaan, omdat hij haar niet alleen laten wou, en wachtte, totdat allen waren vertrokken, om weer bij haar te komen? ....

Den geheelen dag hield dit denkbeeld haar op de been. Zorgvuldig weerde zij alle andere gedachten af, die dit eerste konden verzwakken. Zij wilde nog eenmaal vertrouwen, zij durfde niet anders voor zichzelve, dan nog eenmaal met vastheid op hem vertrouwen.

Maar de avond kwam; zij was alleen; Jans was reeds lang naar huis. Toen viel er een brief in de bus, en werd er gescheld .... en zij verstijfde opeens. Dat was zijn brief, daar kwam de tijding, dat hij .... dat....

Zij haalde den brief, nog met een onbewogen en strak gelaat, maar haar vingers waren stram, onbuigbaar en kil, en verscheurden het couvert, in de poging, het open te breken, Er viel een bankbiljet uit, dat zag zij het eerst, en haar kaken sloegen met een slag op elkaer, alsof zij een heftigen klap had ontvangen. Toen las zij den brief, waarvan zij niets anders begreep, niets dan dit eene, dat haar ergste vrees thans bewaarheid was, dat hij

haar verliet, en haar géld zond, om haar tevreden te stellen.

- Láge, láffe elléndeling! zeide zij, hard-op, elke lettergreep smaadvol accentueerend. Maar het geluid van haar eigen stem verschrikte haar, zij stond op, en greep naar haar hoofd, alsof de wetenschap van haar verlies daar brandde met een schrijnende, ondraaglijke pijn. Toen las zij weer den brief; langzaam las zij zijn wel-gekozen woorden .... dat het hem zooveel kostte, haar dezen brief te moeten schrijven, maar dat het de wil was van zijn vader, die achter hun verhouding was gekomen, en die verbroken wenschte te zien. Hij dankte haar voor al het heerlijke en lieve, dat zij hem had gegeven, en hij zond haar wat geld! ....

Zij wierp den brief weer neer; zij trapte op het bankbiljet, en licht knarsten haar tanden over elkaer. Zij huilde niet, zij kon het niet, ofschoon haar gezicht krampachtig vertrok, en haar oogen gloeiden en prikten, als van vele ingehouden tranen. In starre wanhoop zat zij, zonder snikken en stil; totdat er eensklaps een visioen in haar rees, van wat nu haar toekomst zou zijn, en zij de handen woest voor het gelaat sloeg, en hartstochtelijk kermde:

- Nou ken 't me ook niks .... niks .... niks .... meer schele, wa' dat er ook van me wordt....

Achtste hoofdstuk.

I.

Traag gingen de dagen voorbij.

Dagen-lang, na het oogenblik, dat zij van Ali weg was gegaan, had Bet in een vreemde, starre verwezenloozing geleefd; zij deed, wat zij had te doen, maar soms ook deed zij het niet, en zat zij stil op een stoel, gedachteloos te suffen. En toen zij eindelijk weer eenigszins tot besef van de werkelijkheid kwam, keek zij soms met zonderling-verwonderden blik om zich heen: woonde zij nu hier heel alleen, in dat armoedige, kleine, van allen verlaten huis? Het kwam haar voor, dat zij in een geheel andere wereld leefde dan vroeger, een wereld, waar alles, wat eertijds rustig en aangenaam was geweest, veranderd was in drukkende, zware ellende, en waarin zij nu altijd moest blijven.

Haar smart om Jan deed haar het diepste lijden. Haar bezorgdheid om hem, omdat hij niet sterk genoeg was, den wil van het noodlot te doorstaan, en omdat hij zienderoogen te gronde ging, en haar scherp-schrijnende droefheid, om haar eigen machte-

loosheid, deden alle levenslust en levensmoed en levenskracht verdorren in haar ziel. Zij óok voelde zich niet sterk genoeg meer, om weerstand te bieden, aan wat haar te overweldigen dreigde, zij óok gaf zich lijdzaam over, aan het wreede, onbarmhartige leven; zij worstelde niet meer, zij verdroeg; zij streed niet meer, want zij kón niet, - zij kon niet anders dan lijden.

Sinds zij van Jan's kost-juffrouw had gehoord, dat hij al weer door zijn baas was ontslagen, had zij langen tijd in beraad gestaan, wat zij nu had te doen.

Hij was klaarblijkelijk niet van haar hulp gediend; hij ontweek haar, waar hij kon, als een ziek beest, voor elke aanraking, zelfs de goed-bedoelde, bevreesd. Zij kon hem niet bereiken, hij was ongenaakbaar voor haar; alles, waarmede zij getracht had, hem bijstand te geven, was vergeefsch gebleven, en dat hij zich niet door haar helpen liet, pijnigde haar erger, dan als haar hulp later niet voldoende, of niet de ware zou gebleken zijn. Het bewustzijn van haar onmacht vervolgde haar onophoudelijk; zij tobde en peinsde op middelen, die beter en doeltreffender zouden zijn, maar zij wist niets te vinden. Zij zou het beter kunnen dragen, als zij Jan ziek zag zijn, en als zij hem op kon passen, zoodat zij haar krachten te zijnen bate gebruiken kon, maar deze hopelooze, zelf-gewilde verkwijning aan te zien, deze verwoesting niet te kunnen verhoeden, dat sloopte haar eigen gestel, en knaagde aan haar ziel als een kanker. Dat was haar geen oogenblik uit de gedachten,

dat ondermijnde haar, dat ontnam haar alle hoop op betere tijden, en verzwakte haar kracht tot werken. Het was, of het tiende deel van den arbeid, dien zij vroeger met gemak verrichtte, haar nu reeds afmatte, en door haar uitputting haar noodzaakte rust te nemen. Zij deed haar werk niet meer ordelijk en geregeld, zooals vroeger; nu eens deed zij veel, dan weder was zij tot niets in staat; en zij bedroefde zich niet meer over haar machteloosheid hierin, zij nam die met onverschilligheid aan, als een onvermijdelijk, een noodzakelijk kwaad. Zij begon soberder te leven, dan zij ooit gewend was geweest, gedeeltelijk, omdat het haar niet kon schelen, gedeeltelijk ook, omdat zij bemerkte, zuiniger te moeten zijn, wilde zij rond-komen, alleen met wat zij verdiende. Met schrik had zij bespeurd, dat zij, door haar gewone levensmanier te volgen, in-teerde van de eene week op de andere, en haar overgeleverde begrippen, omtrent borgen en schulden maken, weerhielden haar ervan, iets te nemen, zonder het dadelijk te kunnen betalen. De huishuur, twee gulden in de week, was ook eigenlijk wel wat veel, en dat eeuwige betalen aan bus en begrafenisfonds, terwijl ze tóch al zoo veel aan brandstof en zeep en honderden andere dingen had te verdoen, begrootte haar erg; ze moest er maar voor bedanken; hoeveel jaar was dat haar nu een schade geweest, zonder dat zij er ooit van had geprofiteerd? Ze moest er eigenlijk maar voor bedanken; ze had het zeker al lang gedaan, zoo de vrees, er eens plotseling behoefte aan te hebben, haar niet weerhouden had. Als zij maar even

trachtte, de wasschen een paar centen duurder te berekenen, werd er dadelijk aanmerking op gemaakt, en 't waren de rijkste menschen, die je 't meest beknibbelden, ja, je letterlijk 't vel over de ooren haalden. 't Was ook eigenlijk geen bestaan, waschvrouw te zijn, je werkte en zwoegde je dood, en je loon, je loon, dat was zoo laag, als ze 't maar konden stellen. Och, ja, waschvrouwen genoeg, wil jij niet, een ander wil wèl. Kon ze er maar mee ophouden, maar waar moest ze dan van leven .... Ze kon dit toch niet opgeven, als ze geen zekerheid van iets anders had? En wat kon ze? wat zou ze willen? ....

Zij dacht maar weinig meer aan het bezoek, door haar aan Ali gebracht. Als zij er aan dacht, was het met een soort van schaamte, dat zij zich zoo laf had gedragen, om haar wraak niet te koelen, toen zij er toe in de gelegenheid was. Zij beproefde Ali geheel uit haar gedachten te verbannen, om zich alleen bij het tegenwoordige te kunnen bepalen; bij haar eigen toestand en bij dien van Jan.

Hoe hij op het oogenblik was, en op welke wijze zij hem kon helpen, was belangrijker dan de oorzaak door welke hij zoo geworden was. Zij moest die vergeten, want deze leidde haar af van den grooten weg: Jan's redding, en voerde haar op de afwijkende paden van kleingeestige zucht, haar eigen grieven gewroken te zien.

Jan helpen .... hem zijn leven dragelijk maken,

hem steunen, daar hij niet alleen kon staan .... dat was het, wat zij wilde. Maar hoe kon zij dat .... wat kon zij voor hem doen .... Hij trok zich zoo terug in zichzelf, dat zij hem niet kon naderen, en toch wilde zij, wilde zij zoo graag, dat zij iets voor hem kon zijn ....

Zij was niet dadelijk naar Jan's kosthuis gegaan, toen zij hoorde van zijn ontslag. Zij was zoo ontmoedigd en vol droefenis, dat zij begreep nu tóch niet zóo te zullen handelen, of met hem te kunnen praten, dat het tot een goede uitkomst zou leiden. En door haar vergeefschen tocht naar Ali voelde zij zich nog verslagener, bijna geheel vernietigd, want het was haar, of zij nu nergens meer in staat toe was, of alles haar nu moest mislukken, wát zij ook aanvangen zou. Maar ten slotte ging zij toch; haar bezorgdheid kreeg de overhand op haar moedeloosheid; zij móest toch weten, hoe het Jan ging.

De juffrouw ontving haar met zichtbare verlegenheid, Bet werd al angstig, en vroeg:

- Nou, juffrouw, en hoe is 't met me neef?

- U neef .... aarzelde de juffrouw, u neef ... ja, weet u, die is eigelek nie meer hier!

- Nie meer hier! Werom is-t-ie dan weggegaan? En waar is-t-ie nou?

- Da' weet 'k nie ....

- Maar werom is-t-ie dan weg-gegaan? riep Bet, die ál ongeruster werd, omdat zij er niets van begreep.

- Ja, 'k zel u zegge, me man, die zee ....

- O, dus ú heb 'm weg-gejaag?! riep Bet hevig.

- Nou, weg-gejaag! da's zoo'n hard woord! Weg-gejaag nie, heelemaal nie, mare ...

- Mensch, spreek nou uit!

- Ja, weet u, me man, die zee al dalek, toe dat ie weer was ontslage; nou kenne we-n-'m nie langer houe, vrouw! as-t-er nie wat an mekeert, dan wor die zoo gauw nie ontslage .... maar ik zee: la me-n-'t nog 's anzien, zee 'k, 'n ongelukkie is gauw gebeurd, en d'r hoef nie zóoveul an te hapere, of je krijg van je baas gedaan, nou daar weet me man óok van mee te prate, die is ook as de dood zoo bang, da' ze n'm op 'n goeie dag ineene bedanke, en toe zee 'k, la die 't eerst nog 's erreges anders perbeere, ja, niewaar, je hè dan meeëlije, alschoon me man maar volhieuw, dat 't an húm lee, en dat 't nie pluis was in z'n bol, maar affijn, me man, die gaf dan toe, en ik, elleke morrege, de Bruin an 't anporre: De Bruin, gaat 'r nou 's op uit! Ziet nou 's, da' je wa' krijg, doe nou 's je bes, de Bruin! maar ie dee 't neturelek nie, want as 'k 'm vroeg: De Bruin bè je nou weze hoore bij de baas van me zwager z'n oome, of erreges anders, wa' dat 'k 'm had opgegeve, dan zee-t-ie zoo suf mogelek: nee, en ik 't dan weer an 't vergoeilijke en verbloeme teuge me man, maar da' kon zoo neturelek nie dure ....

- Nou, en toe? en toe? riep Bet, ál zenuwachtiger wordend, onder het lange verhaal.

- Ja, en toe, maar toe hadde we-n-'m toch nog nie late gaan .... asse .... as 't nie ....

- God, jezis, wa' ken d'r dan nóg gebeurd weze!

- Werachtig, zoo werachtig as god, 'k hèt d'r niks nie meer an kenne doen, maar toe die de laaste Zaterdag nie hèt kenne betale ....

- Nie hèt kenne betale! hèt ie nie kenne betale! God! o, god, god, is 't al zóover mit 'm gekomme!

- Ja, da' schijn zoo, maar u hoef 't u gaar nie an te trekke, hij hèt 'r zich ook niks van angetrokke ....

- Maar om zoo'n jonge nou dalek weg te sture! Hoe hèt u 't over u hart kenne verkrijge! Werom is u nie eerst 's bij mijn gekomme, ik had 't u mit liefde betaald! Och, gut, die arreme, arreme jonge ....

- Ja .... zei de juffrouw, daar hèt 'k nie om gedoch, maar 'k zou 't tóch nie hebbe gedorve... Nee, hè, wie doet da' nou; iemand anmane, die 't nie angaat .... Me man, die had 't ook nooit wille hebbe .... nee, rech is rech ....

- Ja, u man, u man, da's anders 'n mooie, om zoo'n arme jonge, zonder hulp of iet op de straat te sture! Hoe het ie 't durve begaan! Ach, jezis, die Jan!

- Me man, praat u maar niet van me man! stoof de juffrouw op. Die is zachs zoo goed, as 'n suffe vent, die zich loop te verdoen! Ja, blijf u dáar maar van af! Me man, me man, krijg die nou de schuld!? Nee, maar, as u hier standjes komp schoppe, dan hèt u toch de verkeerde voor! Ja, me man, die is daar gek! die laat een halleve idi-

oot op z'n kamer zitte, die geeneens nie betaalt, as-t-ie 'n flinke vent ken krijge, die die kent, 'n goeie betaalder, en dan mot je nog gedaan hebbe, wat je kon, stank voor dank, je mot maar goed weze, zóo wor je beloond, verdikme! 't Is zonde, dat 'k d'r op vloek!

- En waar is-t-ie nou?

- Weet ik 't? Ken 't mijn schele?

- Gut, doe toch nie zoo boos, mensch! riep Bet, zenuwachtig, uit. 'k Meen 't ommers zoo goed! Da' viel daar zoo uit me mond, mot u da' nou zoo opvatte! Begrijp u dan nie, hoe 'k in de angs om 'm zit! 'n Eige broer, da's waar, 'n eige broer, daar zou 'k nie meer van kenne houe, denk ook 's, tien jare lank ....

- Nou, maar van anmerkings ben 'k anders nie gediend, daar mot je bij mijn nie mee ankomme, daar krijg je niks nie mee van me gedaan. En 'k hèt nog wel, notebene zóo me bes ....

- 'k Weet wel! 'k weet wel! viel Bet haar met driftige haast in de rede, maar waar is-t-ie nou, dat is 't 'm nou maar, waar is-t-ie nou? weneer is-t-ie weg-gegaan?

- Nou, zooas ik u zeg: van de Zaterdag hèt me man 'm opgezeg, 't zel me benieuwe, wanneer dat ie met z'n laaste kosgeld komp anzette, meschien wel nooit, affijn, wie lijdt d'r in z'n leve niet wel 's schaai, nou, zooas 'k u zeg, van de Zaterdag, - en toe is ie de Maandag d'r op weg wille gaan; as wij d'r nie voor gezorg hadde, dan was-t-ie d'r, wed 'k, zóó uitgeloope, zonder om z'n goed te denke, maar 'k hèt 't alles netjes voor

'm ingepak in z'n kis, en me man, die het 'n bestelder gehaald, en die is toe mit 'm mee-gegaan ....

- Waar na toe?

- Ja, da' weet 'k nie, waar na toe.

- Heb u daar dan nie éens na ginfermeerd! God! wie doet dat nou nie! Weet, is-t-ie op straat blijve zwerreve!

De juffrouw, eerst onthutst door Bet's bruusk optreden, moest nu toch even lachen.

- Zeker mit z'n goed! Daar zit ie zeker midde mee op straat!

- Mensch, lach nou niet! Wa' hè-je d'r an? 't Is zeker nog nie genog, da' je die ongelukkige jonge uit je huis het gezet, omrede die je nou net éene keer niet het betaald. Wie zóo krenterig ken weze, die mot ....

- Wát zeg u me daar! Ik krenterig! Me man krenterig! Weet ik, of 'k d'r wel ooit 'n cent van zel zien! Maal ik d'r om, of 'k die vijfetwintig stuiver schaai het gehad! En dan krénterig! Heer in de hemel! wie zeit me dat! Dat mot je gezeid worre, voor al je goeiïgheid! 't Is kras! 't is kras! Nee, juffrouw, ga nou maar heen, 't is nou genog gewees, nee, 'k luister nie meer, en ze wilde haar arm, dien Bet vast-hield, los-rukken, maar Bet gaf niet toe.

- Juffrouw, kom, juffrouw, wees nou nie boos, riep Bet, juffrouw, help me nou, wil u die vijfetwintig stuiver van mijn hebbe, u ken ze krijge, hoor, mit plezier ....

- Nee, dank je, dank je wel, 'k zou je danke die

van u an te neme, 'k vraag d'r toch nie om, 'k maan u d'r toch nie om, welnou, dan, wat denk u dan?

- Och, juffrouw, zeg me nou, zeg me dan maar, waar die bestelder woont, die z'n goed hèt weg-gebroch, 'k mot toch wete, waardat ie nou zit, 'k mot toch zien, of die iet of wat noodig hèt, toe, juffrouw, zeg 't me ....

- 'k Weet 't nie! me man die hèt 'm gehaald! mogelek dat die 't weet!

- Vraag u 't 'm dan 's, juffrouw, dan kom 'k 't venavond wel anhoore, verzocht Bet, dan gaan 'k daar vragen, waardat ie 'm heeft gebroch, doe u 't? ja, hè?

- As 'k d'r om denk, zei de juffrouw nog namokkend over de uitdrukking ‘krenterig’ en de beleediging, haar man aangedaan.

Bet ging naar huis, en dacht: kan alles nu nóg ellendiger worden, dan 't al is ... Jan daar weg, waar hij tenminste bij goede menschen was .... alleen omdat die man van de juffrouw hem hield voor onwijs, en omdat hij maar één keer niet dadelijk had betaald ....

Arme, arme Jan .... waar was hij nu, waar moest hij nu heen? O, als ze dat maar wist, dan kon ze zien, of hij het daar goed had, of er in alle opzichten voor hem werd gezorgd, en dan kon zij hem helpen, in alles, waarin hij hulp behoefde .... Ja, zij moest het, zij móest het te weten komen, waar hij nu was ....

Maar hevig ook verontrustte het haar, dat hij geen geld meer scheen te hebben. Was hij werkelijk al door zijn spaargeld heen? waar moest

dat dan naar toe, waar leefde hij van, als hij niets had, en ook niets meer verdiende .... Dat kon toch zoo niet .... dat kón toch zoo niet ....

Als zij hem eens bij zich in huis nam? dan kon hij de voorkamer krijgen, en dan liet ze hem natuurlijk wonen voor niets .... Maar opeens bedacht zij met schrik, dat zij tegenwoordig lang niet genoeg meer verdiende voor twee, dat zij nauwelijks rond-kwam alleen. Maar als hij dan weer eens werk kreeg, en haar wat bij-sprong in de huishouding .... zou het dan ook niet gaan?

Maar daarop durfde zij niet te hopen, het was zoo onzeker, dat hij werk krijgen zou .... Neen, áls hij bij haar kwam wonen, dan moest hij het goed hebben, en zóo zou het sukkelen blijven ....

Zij had, maar het was nog maar nauwelijks, dat zij daaraan durfde te denken, nog wel een honderd gulden op de spaarbank staan; zij had deze som zorgvuldig, jaren-lang, bespaard, in de hoop, dat het dienen kon voor haar uitzet en wat meubelen, als zij eens trouwde .... met Jan ... of anders, dat het een begin zou zijn, voor het geld, dat zij, als zij niet meer werken kon, op haar ouden dag zou behoeven. Als zij een sommetje weg-bracht, had zij altijd gedaan, alsof zij dat geld niet meer bezat; ook de rente had zij steeds laten bij-schrijven. Zelfs in tijdelijke verlegenheid, had zij er nooit aan gedacht een gedeelte daarvan te gebruiken; dat geld was haar heilig; het gaf haar een veilig, heerlijk gevoel, dat zij het inderdaad bezat, en nooit had zij er een ander, meer direct genot van willen hebben ....

Maar nu .... nu was het haar eenige uitkomst, en het zou dwaas zijn, als zij zich nú nog weerhouden liet, het weg te halen van de Bank. Het was immers voor Jan .... wat gaf zij er dan om, als het hém maar hielp. Ja, dat was het beste, - het éenige, wat zij kon doen. Zij zou het geld halen, dan kon zij Jan vragen, om bij haar te komen wonen. Wat gaf zij er om, wat de menschen dachten of zeiden, als zijzelf maar wist, dat zij goed deed, wat kwam dan al het andere er op aan! En bovendien, hij kon, hier in de buurt, best doorgaan voor haar broer, zij droegen immers denzelfden naam! ....

Zij zou het maar doen, er niet over tobben, dat, als dit geld verbruikt was, zij ook niets meer in de wereld had; zij moest maar in het oog houden, dat het voor Jan's wel-zijn was, en dat al het andere er niets op aankwam, als zij dit, dit maar bereikte.

Och, als zij rustig was over Jan, dan zou zij immers weer veel beter en geregelder kunnen werken, en ook meer in staat zijn, haar werk naar den eisch te doen. Zij was nu voortdurend te zenuwachtig en te gejaagd, om er iets van terecht te brengen, en dat het niet geheel en al misliep, kwam alleen hierdoor, dat haar handen zóo gewend waren aan het werk, dat zij het nauwelijks anders dan goed konden doen.

Als de man van de juffrouw nu maar wist, waar die besteller woonde, of anders, waar hij zijn standplaats had, maar dat zou hij wel, natuurlijk, hij had hem toch gehaald! Dan ging

ze dadelijk nog naar Jan toe, om over haar plan te spreken ....

Vol hoop, en in een naïef vertrouwen, dat nu zij het zoo goed bedoelde, het ook wel in orde zou komen, ging zij des avonds naar Jan's vroeger kosthuis toe. De juffrouw, nog wel wat stroef, beduidde haar, hoe de besteller er uit-zag, en waar zij hem kon vinden, en Bet vond hem, tot haar blijdschap, spoedig, terwijl hij te wachten stond op een brug.

In spanning vroeg Bet hem, waar hij Jan's goed had heen gebracht, en de man deed haar een wijdloopig verhaal, om haar uit te leggen, dat Jan eerst zelf niet had geweten, waar hij naar toe zou gaan; dat hij, de besteller, hem toen den raad had gegeven, zoolang in een slaapsteê zijn intrek te nemen, maar dat Jan dit niet had gewild, en dat hij toen op de gedachte was gekomen, hoe zijn arme zuster wel een commensaal kon gebruiken, en hij Jan dus daar heen had gebracht.

Bet bedankte; zij vroeg het adres, en ging terstond naar des bestellers zuster op weg. Het wroegde haar wel eenigszins, dat Jan in 't geheel niet aan háar had gedacht, dat hij zelfs niet eens even bij haar was gekomen, al was het ook maar geweest, om raad te vragen, maar dit had hij zeker niet gedaan, om haar niet te hinderen in haar werk, - o, als hij eens wist, hoe graag, hoe gráag zij hem helpen wou! ...

Het was een smerige buurt, waar zij moest zijn, meer vuil, dan armoedig, met verwaarloosde

huizen, waar vrouwen, in een ongewasschen, openhangend jak, met over elkaer geslagen armen, aan de deuren stonden te kletsen, en half-gekleede, vieze kinderen, met kapot speelgoed bezig waren op de straat. Het was meer een steeg dan een straat, een grauwe, gore, benauwde steeg, waar de walm, uit de openstaande huisdeuren, aansloeg tegen de huizen-wanden, die, donkervuil en kleverig, ópstonden in sombere, donkere vormen. Bet liep er haastig doorheen, zoekend naar het nummer, waar zij wezen moest, en aarzelend staan blijvend voor de open deur van een duistere, holle ruimte, waarin zij geen mensch ontwaarde. Zij klopte aan, maar ging naar binnen, toen zij geen antwoord kreeg. Een tegenzin beving haar, toen zij in de vuile, onverzorgde binnen-ruimte trad; de vunzige lucht gaf haar een walging, en zij dacht, rond-ziende naar de nauwte van de kamer, waarin zij stond: hoe kan Jan hier logies hebben gevonden! en hoe heeft hij gewild!

De kamer was leeg, en ofschoon zij niet begreep, waar Jan kon zijn, besloot zij toch eerst te roepen, als hij dan bleek er niet te wezen, zou zij wachten, totdat er iemand kwam.

- Jan! riep ze, eerst zacht, omdat ze niet goed durfde, maar later luider, Jan! bè je hier ook! Jan!

- Ja! wie is daar! hoorde zij zijn doffe stem, en een smalle trap ziende, liep zij die haastig op, roepende:

- Ik ben 't Jan! Bet! Maar blijf maar bove!

'k Zel wel bij je komme! want zij verlangde vurig, om te zien, hoe Jan het had, en hoe zijn omgeving was.

Door den plotselingen schrik, toen hij zijn spaarpot, waar hij elken dag maar gedachteloos uit putte, zoo goed als ledig voelde, was Jan, met een pijnlijken schok, eensklaps uit zijn doezeligen toestand ontwaakt. Ja, wat nu! Zijn geld was op, hij had niet eens meer genoeg voor zijn huur, - wat moest hij nu beginnen, hij wist het niet. Natuurlijk moest hij weer werk gaan zoeken, maar die noodzakelijkheid drukte hem, als met reuzen-zwaarte, neer. Waar moest hij gaan, waar zou hij vragen .... Hij was zoo moedeloos geworden, na zijn plotseling en spoedig ontslag, dat hij zich niet goed weer durfde aan te bieden .... maar het moest immers wel .... het moest ....

Toch, niet voor 's avonds, toen hem, zonder omwegen, de huur werd opgezegd, was hij er geheel van doordrongen, dat werk-zoeken de eenige uitkomst voor hem was. Hij had al die dagen zoo gedachteloos voort-geleefd, dat hij de aanmaningen van zijn kost-juffrouw, om eens hier en daar te gaan hooren, nauwlijks beluisterde, en ze ook dadelijk weder vergat. Maar nu speet het hem, dat hij niet nauwkeurig had toegehoord. Hij had gemeend, dat het zoo erg niet was, als hij één week achterstallig bleef in de huur, maar toen hij, op de aanmaning van de juffrouw, antwoorden moest:

- 'k Heb 't nie van de week, viel zij hem,

voor hij verlof kon vragen, om de volgende week dubbel te mogen betalen, in de rede met een:

- Gut, da's spijtig, de Bruin, nie, da'k d'r zoo in 't bizonder op gerekend had, want 'k ken 't elleke week best gebruike, nee, da's mijn altijd krek 't zelfde, hoor, maar omda' je-n-'t nou zellef nie hèt, waar mo' je nou van bestaan? Daar moch je toch wel 's over denke .... jonge, jonge, nou wor 't slim!

En toen was haar man er bij gekomen, die met korte woorden had verklaard:

- Als 't zoo mit je geschape staat, dan zoek je maar 'n ander kwertier! Wijlui zitte-n-ook nie op zakke goud; an de liefdadigheid kenne wijlui nie doen, dan mo' je bij de bedeeling weze .... As 'n mensch nie werke wil, of nie werke ken, dan mot ie maar 's gaan vrage bij armezorg, of ze-n-'m kenne hellepe, je mot toch leve, potdome!

De juffrouw had haar man gesust met beloften, dat de Bruin wel dadelijk zou betalen, als hij maar eerst weer eens had verdiend, en dat hij 't toch niet uit de steenen kon krabben, maar ze had haar man toch niet kunnen overhalen, Jan nog één week hier te laten blijven. Hij had al een ander op het oog, zei hij, een vriend van hem, die hem al dikwijls had gevraagd, om bij hem onder dak te komen, maar dien hij altijd had moeten weigeren, omdat Jan nog bij hem was, maar nu was er juist een goede gelegenheid, en die wilde hij niet voorbij laten gaan.

Jan dacht er niet aan, tóch te verzoeken, of

hij nog wat blijven mocht. Met neer-geslagen oogen, stond hij voor de juffrouw en haar man; hij voelde zich zoo verdeemoedigd en verslagen, dat hij niet spreken kon, en alles, als iets, dat vanzelf sprak, goed vond, wat er over hem werd beschikt. Hij hoorde de juffrouw zeggen, dat zij wel voor het inpakken van zijn goed zorgen zou, en ook sprak de man nog voort, maar hij luisterde niet meer; de zorg doordrong zijn zenuwen, en wekte zijn verdoofd gevoel met ruwe aanrakingen op. Hij was zich bewust, diep ongelukkig te zijn geweest, maar wat hij nú ondervond, deze hulpeloosheid, deze angst voor zijn toekomst, die waren ondragelijker, dan wat hij ooit had gevoeld. Zijn hersenen werkten weder, nu, als met een schok, de last er was afgelicht, die hen zoolang had benauwd, maar hun werking veroorzaakte hem een smartelijke pijn, die hij niet in staat was, te overwinnen of te doen bedaren.

Dien Zaterdag-avond en den geheelen volgenden Zondag duurde zijn spanning voort. Hij voelde zich gedrukt en bekneld door de vrees voor zijn onderhoud; hij had zoo zorgeloos en zonder besef zijn dagen door-gebracht, dat hij er tegen op zag, als tegen een onoverkomelijke hoogte, om weder aan den arbeid te gaan. En áls hij nog maar werk krijgen kon .... dat was óok nog de vraag, en wat moest hij dan, wát moest hij dan ....

Onherroepelijk, als een feit, stond het voor hem, dat hij dit huis verlaten moest, toen Maan-

dag-morgen de besteller verscheen, die zijn goed weg-brengen zou. Hij had aan de juffrouw willen vragen naar de adressen van werkgevers, die zij wist, maar op het laatste oogenblik vergat hij het, in de ongewone, zenuwachtige drukte van zijn vertrek. Maar de juffrouw dacht er nog plotseling om, en ze riep hem na:

- De Bruin! gaat u nou nog is na Janse op 't hoek van 't Singel, en na Verkore, in de dwarse straat bij 't kanaal, u weet wel, doet u dat dan nog 's!

Hij knikte zwijgend; vol dankbaarheid, dat zij zijn herinnering hielp, maar te verlegen en te zeer overduizeld door al het gebeurende, om daarvan iets te doen blijken.

De vieze, vunzige straat, waar de besteller hem bracht, deed hem schrikken, met een vreemdgroote vrees. Was het zóover met hem gekomen, dat hij hier moest wonen, hier, in deze vuile, armoedige buurt? Hoe kon hij toch opeens zoo gezonken zijn, en waardóor, waardóor! Wat had hij dan gedaan, dat zoo iets mogelijk was! En het ergste was wel, dat hij nog blij moest zijn, met dit onderdak, zoo walgelijk en ellendig als het ook was, hij had toch niet op straat kunnen blijven!

Toch, de zolder, die de gore, vormeloos-dikke, slordige vrouw hem wees, waarvan hij een gedeelte in gebruik nemen kon, was zoo vuil, en benauwd en zoo wanordelijk, dat hij een schok kreeg van verontwaardiging en tegenzin. Het was, of hij een tijd-lang weg-geweest was uit

het leven, en zich nu opeens terug-vond, als een geheel ander man. De zware, apathische dofheid, die hem had verdoofd en versuft, was voor een oogenblik verdwenen, en vervangen door een heftige, schoon ingehouden bewogenheid. En hij nam zich voor, met ernst en gestadigen ijver, werk te gaan zoeken, om zoo spoedig mogelijk uit deze omgeving te kunnen vertrekken.

Des middags liep hij langs de straat. Het was hem een zonderlinge, ontwende gewaarwording, hier te loopen op dit uur van den dag. Het was, of iedereen hem met verachtende, argwanende blikken bespiedde, omdat hij zoo slordig er uit zag, in onverzorgde kleeren en ongewasschen goed. Hij voelde zich vernederd, dat hij, de knappe werkman van vroeger, nu zoo schooierig om werk moest gaan vragen, en dat dit zoo was niet door ongelukkige omstandigheden, maar door zijn eigen schuld. Zijn eigen schuld, ja, want er was niets gebeurd, wat zijn werkeloosheid veroorzaakt zou hebben, en toch ... hij kon, hij kón het niet helpen, dat alles zoo geloopen was, hij wist zelfs nauwelijks, hóe alles had plaats gehad. Het was een vreemde, weken-lange droom geweest, gedurende welken tijd alles, alles veranderd was, en waaruit hij nu was ontwaakt, niets terugvindende van wat hij vroeger om zich heen had gehad, niet eens zichzelven herkennende.

Zoodra hij stond voor den patroon, en, met de oogen naar den grond, zijn vraag om werk stotterde, werd dadelijk, kortaf-ontkennend, geantwoord

daarop. Hij was in de oogen der bazen, door zijn bijna-angstig verlegen voorkomen, iemand, die op de vraag, waarom hij door zijn vorigen baas was ontslagen, geen antwoord zou durven geven, en waarmee zij dus niets wilden te maken hebben. Maar Jan begreep dit natuurlijk niet; zijn hoofd werd alleen nog wat meer gebogen, en hij voelde zich nog wat ellendiger.

Door de gloeiende straten liep hij, schuw en bevreesd, als een door ieder verjaagde hond. Hij durfde niet op, of om zich heen, te zien, en bij zijn schaamte, dat hij hier zonder werk en zoo verarmoed liep, kwam nog de felle, bijna pijnlijke vrees, dat hij mogelijk, onverwacht, opeens tegenover Ali zou staan. Hij sidderde terug voor den schok van het wederzien, maar het ergste van alles zou nog zijn, dat zij hem zóo wederzag, zóo ellendig en verschooierd, zóo ver beneden den man, die hij eens was geweest....

Hij verademde weer, toen hij zijn straat had bereikt. Het was goed, dat hij hier nu woonde, hier, in die schoreme buurt, hier zou niemand hem zoeken, hier kon hij zich verbergen, en veilig zijn voor anderer oogen. Maar, toen hij den drempel betreden had, viel weder, drukkend als een verschrikking, het weten op hem neer, dat, als hij niet aan het werk komen kon, zelfs dit armoedig verblijf voor hem nog te kostbaar zou zijn.

Hij kauwde zijn boterhammen, die de vrouw voor hem had klaar-gezet, naar binnen, slokte de lauwe, bittere koffie in, en zocht zijn zolder op.

Het was daar benauwd, en het rook er duf, maar hij gaf er niet om, zijn gevoel werd verdoofd door de zwaarte zijner gedachten. Hij zette zich op het lage, schraal-voorziene bed, dat in slordige haast voor hem was klaar-gemaakt; zijn hoofd zonk op zijn borst, zijn gevouwen handen hingen tusschen zijn knieën, zoo zat hij, en dacht over alles en niets.

Zoo zat hij ook, den avond dat Bet's stem hem bereikte. Zijn eerste gewaarwording was een schrik, dat iemand, die hij vroeger gekend had, hem hier, zóo, zou zien, maar, het volgende oogenblik, zakte hij weer in berustende onverschilligheid terug. Wat kwam het er ook op aan!

Hij bleef stil zitten, toen Bet boven-kwam; hij schaamde zich, maar zijn verlegenheid daarover had het aanzien van gevoelloosheid, en Bet hield zich dan ook niet in, om te roepen:

- Gut, Jan! dat 'k je nou hier zoo mot vinde! Da's toch geen wone voor jou, Jan! Ze kwam naar hem toe, en legde haar hand op zijn arm. Werom bè-je nie bij mijn gekomme, 'k ha' je van harte welkom gehiete! Kijk nou eris om je heen: de bloote luch, die komp zóo door 't dak, en kijk 's die spinneragge, en wat is 't hier vuil, gut, gut, nee, da' ken zoo nie, Jan, da' ken zoo nie, hoor!

Bijna ongeduldig stootte hij haar hand van zich af. Wat praatte ze toch! Er was immers niets aan te doen!

- Me hart bloeit, as 'k da' zoo anzie .... en dan te denke, hoe da' je-n-'t hèt gehad! Och,

Jan, Jan, 'k zou d'r kepleet om kenne huile!

- En wa' mot 'k doen? vroeg hij, zonder haar aan te zien. 'k Hèt nog altijd geen werk ...

- Da's niks, dan kom ie maar bij mijn, de voorkamer kè-je krijge, en dan zoek ie maar op je gemak .... En dan bè-je bij eige, en je zel 't goed hebbe, da' beloof 'k ie, maar da' weet je wel van ouds, niewaar? Doe je 't, Jan, doe je 't, doe je 't?

Haar haastig vragen maakte hem zenuwachtig, de hulp, die zij hem opdrong, benauwde hem, hij zou het niet kunnen verdragen, altijd haar drukke praten en haar bedisselen om hem heen te hebben.

- Neen, welnee, zei hij, 'k hèt ommers geen geld ....

- Ja, maar 'k bedoelde: zónder geld, wij benne ommers neef en nich, daarmee hoef je nie zulleke foefies te maken, je ken gerus bij me komme, gerus, hoor, je zel d'r me 'n allemachies groot plezier mee doen ....

Hij wist niet, hoe hij zou weigeren, het stuitte hem tegen de borst, om te gaan leven op de kosten van een vrouw, maar hij kon geen woorden vinden, om haar dit duidelijk te maken, en zweeg.

- Toe nou, Jan, hier kè-je nie blijve, 't stink hier van de rotte boel, 't is bij mijn toch veul beter? Doe je 't nou, Jan?

- Nee, 'k doen 't niet.

Het botte antwoord griefde haar, maar zij zag toch aan hem, dat hij niet zoo akelig-suf

en in zichzelf verzonken was, als de laatste maal, dat zij hem had gezien, en hierdoor behield zij haar moed.

- Werom nie, Jan, werom nie?

- 'k Ken toch nie van jou leve, zei hij kortaf, wrevelig om haar aanhouden.

- Hè, Jan! en we ben toch femilie! Kom nou, toe nou, Jan! La je daardoor nou nie weerhoue!

- Nee, 'k wil nie.

- Nou, as je dát dan nie wil, Jan, zei Bet, wier hoop weer vervloeien ging, in haar zwaardroeve stemming van den laatsten tijd, dan motte we d'r toch wat anders op verzinne .... God, Jan, 'k ha' je zoo graag ....

- Ja, maar, da' ga nou nie .... begrijp ie dat nie!

- Nee, da' begrijp 'k nie, zei Bet, koppigvolhardend, zij wóu niet teleurgesteld zijn.

- Nou, maar ik ken 't nie doen, en 'k wil 't nie ook .... La me hier maar zitte ... la me hier asjeblief nou maar zitte ....

- Nee, Jan, nee, praat nou zoo nie! riep Bet. 'k Wil je ommers alleen maar hellepe, zei ze hartelijk, da' weet je toch wel? Nou, as je da' dan werachtig nie wil, dan prate we d'r vooreers nie meer van .... 't spijt me wel, 't spijt me erg .... mare ....

- Ja ... wat is d'r aan te doen, hè! ... zei hij, nauwelijks een antwoord bedoelend, alleen maar zijn berustend-onverschillige gedachten uitsprekend.

- Hoor 's, hoor nou 's, zei Bet. 'k Weet d'r nog wel wat anders op .... Je hèt geen geld, zeg je, hè? Nou, ik hèt nog wel wat, neem daar wat van, Jan, dan bè-je tenminste gehollepe, en dan kè-je bedaard na werk uitkijke.... Nee, da' mo' je nou nie weigere, zei ze, vreezende, dat Jan weer zou gaan tegenstribbelen, je ontrief me d'r nie mee, 'k hèt 't zelf heelegaar nie van noô, 't is geld, dat op de spaarbank staat, en 't is ommers maar leene, Jan, 't is ommers maar leene!

Hij was een oogenblik blij-verlicht, op het denkbeeld ineens uit de zorgen te zijn, maar zijn terug-getrokken natuur noopte hem toch te zeggen:

- Nee, da' mag 'k nie anneme ....

- Werendig, Jan, da's nou nie om te weigere, doe me nou nie da' verdriet! 'k zeg je ommers, da' 'k 't volstrek nie noodig hèt .... 't Is 'n goeie honderd gulde, die zelle we same deele, dan hou ik d'r vijftig, en dan krijg jij d'r óok ....

- God, nee, vijftig gulde! riep hij verschrikt, zooveul hoef 't niet te weze, an tien hèt 'k zat, 'k wil d'r nie meer hebbe-n-as tien, waar zou 'k 't je van t'rug motte geve?

- Dat hèt geen haas, 'k ben d'r nie om verlege .... En wees nou wijzer, Jan, met tien zou je nie ver komme .... 'n beetje nieuw goed mag je-n-ook wel hebbe, hè-je aldoor maar je zondagse pak gedrage? jonge, jonge, wa' ziet 'r dat uit, heelendal gerinneweerd .... 'k ken

merke, da' jij 'n tijd alleen op je eige zelf hèt gestaan .... affijn, koop dan 'n beetje 'n net pak, dan kè-je je beter bij de baze vertoone, is 't zoo nie? Nou, 'k zel ze je morge-n-avond komme brenge, hoor!

- Nee, vijftig is te veul .... de helft! zei hij. Hij voelde zich, alsof er een zware last van hem was afgenomen, maar hij was niet in staat hiervan blijk te geven, en onwillekeurig, door zijn ingehoudenheid, gaf hij er het aanzien aan, alsof *hij* het was, die de gunst bewees. Maar Bet was al zóo blij, nu hij niet langer weigerde, dat zij daar in 't geheel geen acht op sloeg.

- Goed, goed, zei ze, zooas je wil, ze ben anders voor je dispesiesje, 'k zel ze op zij legge, dan hè-je maar 'n woord te spreke, as je ze hebbe wil .... En, Jan, ging zij opeens weer op een ander onderwerp over, je moch me-n-ook wel weer 's je goed te wassche geve, ken 'k nou somps alvast wat mee-neme, da' was wel zoo geschik, vin je nie?

- Goed, zei hij, zooals gewoonlijk volgzaam en gewillig, en hij hielp haar, uit zijn kist de stukken te zoeken, die moesten gewasschen worden.

Zij knoopte ze in een van zijn boezeroenen, en zei:

- Nou, dan gaan 'k maar; tot morrege, Jan, dan breng 'k 't geld. Vast hoor! Je ken d'r op rekene. Dag, Jan!

- Dag, Bet, tot morrege, herhaalde hij, en, terwijl Hij haar de hand drukte, voegde hij er verlegen bij: Zeg, 'k dank je wel, hoor!

Hij had niet goed geweten, hoe hij haar van zijn dankbaarheid blijk geven moest, maar deze eenvoudige woorden ontroerden haar bijna tot tranen. Zij was zoo gelukkig in dit oogenblik, zoo heerlijk gelukkig, dat hij zich door haar helpen liet, en haar dank daarvoor zei!

- 't Hèt niks te beduie, hoor! zei ze luidruchtig, om haar gevoel te verbergen. 'n Volgend keer kom ik bij jou om hulp! Nou, dan tot morrege! en zij schudde hem nogmaals krachtig de hand. Dag, Jan!

Zij daalde de nauwe, steile trap weer af, en schrikte even, op het plotseling hooren van een schelvinnige stem. Het was de vrouw, die was thuis-gekomen, en haar met snauwende woorden ontving:

- Zeg, wat is me dat! Wat hèt 'k nou an de hand? Waar zie jij mijn huis wel voor an? As jij je jonge iet of wat hèt te bezoeke, dan mo' je maar erreges anders gaan! Hoe durreft me zoo'n meid ....

- Zoo, zou 'k me broer z'n goed nie magge hale, om 't te wassche! zei Bet, brutaal.

Zij vond het noodig, Jan maar weer voor haar broer door te laten gaan, want zij wilde het niet laten, hem op te zoeken, en vreesde, dat de vrouw het haar anders in 't vervolg zou beletten.

De vrouw begon hard en schaterend te lachen, omdat zij zich zoo had vergist, en toen Bet, haar voorbij, de deur uitstapte, riep ze:

- O, z'n zuster! Nou, da's wat anders! Je leek me-n-ook al geen pertuur voor zoo'n jonge vent, da' mot 'k ....

Bet luisterde niet meer. Even ging haar een steek van smart door het hart, bij dat wreede: Je leek me-n-ook al geen pertuur voor zoo'n jonge vent .... maar dadelijk verdrong haar groot gevoel van blijdschap alle onaangename gedachten. Zij liep zoo licht, ondanks het pak, dat zij droeg, en ondanks de gloeiende hitte, de smerigheid der straat hinderde haar niet meer, nu zij wist, dat Jan die spoedig verlaten kon; zij was zoo uitbundig verrukt, nu zij hem helpen mocht, dat zij zijn weigering, om bij haar te komen wonen, niet zwaar liet wegen. Het was haar, of nu alles wel terecht-komen zou; dit was het begin, hij was nu niet meer onbereikbaar voor haar; hij liet zich door haar helpen, nu zou zij hem ook wel verder bij kunnen staan: dit was de eerste stap.

Zij had gemeend, dat het haar niets kosten zou, nu het voor Jan was, om haar geld van de spaarbank te halen, maar het viel haar toch moeielijk, er heen te gaan, en haar vraag te doen. En toen de beambte herhaalde: Alles? klonk haar die vraag als een verwijt, een verbazing, en zij haastte zich weg, alsof zij iets vernederends deed.

Zij kreeg honderd twaalf gulden, en eenige centen in handen, en zij dacht erover, om toch maar vijftig gulden aan Jan te brengen; hij kon dan eerder weg-gaan uit dit krot, waar hij niet hoorde, zich wat betere kleeren aanschaffen, want 't was bar, zooals hij er uitzag; gek, dat zoo 'n jongen dadelijk verslonsde, als er geen toezicht

op hem gehouden werd ... maar nú werd alles beter, nu werd alles, alles weer goed ...

Zij slaagde er dien avond in, Jan de vijftig gulden te doen aannemen. Zij overtuigde hem, dat hij dit geld noodig had, en dat hij nu ook dadelijk een ander onderdak moest zoeken; zij was zoo verstandig, hem maar niet meer te vragen, bij haar te komen, zij zou zich dan weer een bed en allerlei dingen voor hem moeten aanschaffen, terwijl dit altijd later nog kon, als hij werk had gekregen, en geheel tot rust was gekomen. Nu was het voornaamste, dat hij hier vandaan kwam, later konden zij altijd nog verder zien. Zij liet hem beloven, dat hij den volgenden dag naar een kamer zou zoeken, en kleeren en schoenen koopen. Hij moest dit nu niet uitstellen, maar dadelijk in den ochtend er op uitgaan, dan kon hij ook des te eerder werk gaan vragen, en zij herhaalde zóo dikwijls:

- Zel je 't nou doen? zel je 't nou doen? dat zij geloofde, geheel gerust te kunnen wezen. Want zij vreesde niets zoo zeer, dan dat hij in zijn lusteloosheid terug-vallen zou, en, nu de oogenblikkelijke zorg voor zijn onderhoud was geweken, was zij bang, dat daar wel kans op zou zijn. Maar hij verzekerde haar zoo trouwhartig, dat hij in alles haar wil zou doen, dat zij blij van hem weg durfde gaan.

Den volgenden avond vond zij hem terug in een net, fatsoenlijk pak, hij had ook nieuwe schoenen gekocht, en een pet, en was alweêr, maar vergeefsch, om werk te zoeken er op uit geweest.

Zij troostte en bemoedigde hem, zei, dat het natuurlijk zoo gauw niet ging, dat hij maar volhouden moest, en dat hij vooral den moed niet mocht laten zakken. Zij bracht hem zijn gewasschen boezeroenen en ander goed, en zeide, dat hij het goed opbergen moest, opdat er hier, in deze vuile omgeving, niet weer iets aankomen zou. Zij voelde zich zoo moederlijk tegenover hem, en bespeurde met diepe, dankbare vreugd, dat hij naar haar luisterde, en gevolg gaf aan haar wenken. Zij voelde zich zoo gelukkig, nu blijk te kunnen geven van haar overvloed van liefde voor hem, en het deerde haar, in haar groote blijdschap, niet, dat hij niets van haar gevoel erkende, het mogelijk hield voor een soort van zusterlijke zorg, - want zij was reeds zóo tevreden, daar hij haar hulp niet weigerde, dat zij niet verder dacht.

Zij begon hem weer te herkennen, zooals hij vroeger was; zij zag weer den ouden, wel stillen, maar zoo bedachtzamen Jan, en zij nam zich voor, nu ook al het mogelijke te doen, om hem zoo te houden.

Zij ging er zelf op uit, om een andere kamer voor hem te zoeken, zij begreep, dat werk voor hem het voornaamste was, en dat hij, zoolang hij daar nog niet zeker van was, niet om andere dingen zou geven. Na eenig gezoek vond zij er een, een kleine, maar zindelijke kamer, bij, naar het scheen, fatsoenlijke menschen. De huur was wel zoo weinig niet, vijfendertig stuivers in de week, maar Jan had nu toch haar vijftig gulden, een

som, dacht Bet, die, wie weet hoelang wel, kon duren. En bovendien, de juffrouw had haar verklaard, eigenlijk geen werkman te willen hebben; haar bedoeling was geweest, een klerk of een kweekeling, of zoo iets, en dit gezegde had Bet de overtuiging gegeven, dat Jan het daar zeker goed hebben zou. Zij had zóo gepleit voor de fatsoenlijkheid en voortreffelijkheid van haar broer, had over haar familie gesproken, die geheel uit nette menschen bestond, dat eindelijk de juffrouw was overtuigd.

Jan voelde zich, zwakjes-aan, maar tóch, herleven. Nu hij niet meer den geheelen dag in de herberg zat, maar meer beweging nam, en ergens belang in ging stellen, waaide de sufheid langzaam weg uit zijn hoofd, hij ging zich weer frisscher en krachtiger voelen, en daardoor ook levenslustiger. In schoone kleeren, voorzien van geld, was hij voor zichzelf een heel ander mensch, dan de sukkelige schooier, die, een week geleden, het huis was uitgezet, omdat hij de huur niet betalen kou. Hij herkreeg zijn zelf-respect, hij voelde de verachting voor zichzelf, die hij had, stil-aan wijken, er kwam weer eenigszins vrede in zijn ziel, en hij was beter verzoend met zijn lot. Zijn drukkende zwaarmoedigheid liet hem vrij, zijn pijnlijk-hem-benauwende smart was niet meer zijn eenig besef.

Zijn uiterlijk veranderde ook. Het opgezette, dof-witte van zijn gezicht werd weer vervangen door het harde, vurige rood, dat altijd zijn gelaat, tot onder het korte, lichtblonde haar, had bedekt.

Zijn oogen stonden niet meer zoo wezenloos en flauw, zijn mond hing niet meer slap open, zijn trekken hadden weer uitdrukking en veerkracht gekregen.

Hij was, vergeleken bij wat hij vroeger, in zijn goeden tijd, was geweest, wel veranderd. De onverbreekbare rustigheid van zijn wezen, de diep-inwendige gelijkmatigheid van zijn gemoed, het volkomen in-evenwicht-zijn van zijn zenuwen, van zijn geheele gestel, was nu vervangen door een oppervlakkige bedaardheid, een schijnbare kalmte, die elken vasten ondergrond miste, en die door elke, zelfs betrekkelijk-onbelangrijke, omstandigheid kon worden verbroken. Er was hem iets ontnomen, hij ontbeerde thans iets, waarbuiten hij de eigenlijke Jan niet meer was, maar iemand, die, door uiterlijk en gedragingen, een oppervlakkige gelijkenis met hem had. Bet zag dit niet, zij kon dit niet zien, want zij vergeleek hem met den Jan van eenige wéken, niet van eenige máanden geleden, en de verbetering ten goede was zóo groot in haar oogen, dat zij hem voor bijna geheel hersteld en dus voor bijna volkomen in orde hield.

Hij dacht nooit aan Bet. Het kwam niet in hem op, zachte gevoelens in haar te vermoeden; hij nam alles van haar aan, zooals hij het van zijn moeder of van zijn zuster zou hebben aangenomen, met evenveel erkentelijkheid, maar ook met een even weinig toonen daarvan. Het sprak vanzelf, dat hij dankbaar was, maar onmogelijk kon hij daar voortdurend over uitweiden.

Bet verlangde dit ook niet, zij wilde niet anders dan hem helpen, en dat zij dit kon, stemde haar rustiger en gelukkiger, dan zij in maanden geweest was.

Nu ging de goede tijd weer komen, dit voelde zij. Nu zou alles weer worden, zooals het vroeger was. Het kon natuurlijk niet ineens, langzaamaan moest het gaan, maar zij zag elken dag, naar het haar voorkwam, in Jan's uiterlijk een verbetering, hij werd weer gewoon en natuurlijk, zij vond niets vreemds meer aan hem.

Als hij nu maar eerst weer werk gevonden had, dan kwam weer alles in het oude spoor terecht, en dan, dán mocht zij hopen, dat al haar verwachtingen voor de toekomst vervuld zouden worden.

Zij moest geduld hebben, den gang van zaken niet willen verhaasten, hield zij zich voor. En geduld had zij wel, kón zij ook hebben, omdat zij in het tegenwoordige, zoo heel, heel tevreden was. Als zij nú aan de ellende van de vorige weken dacht, dan kon zij bijna niet gelooven, dat alles wáar was geweest, het was als een zware, benauwende droom, waaruit zij nu was ontwaakt, en waarvan de herinnering in het verleden vernevelde, zonder haar door herdenking te kwellen. Zij dacht bijna nooit meer aan dien vreeselijken tijd, zij had nu zooveel andere dingen, om aan te denken, Jan's toestand van het oogenblik, en dan haar plannen voor de toekomst, die heerlijke plannen, die haar aldoor vervulden.

Als Jan nu weer werk had gevonden, dan zou zij hem overhalen, 's middags bij haar te komen eten. Hij kon er desnoods voor betalen, als hij anders niet wou, een kleinigheid, daar zou zij zich dan maar niet tegen verzetten, - als het maar gebeurde, dat was het voornaamste. En dan later, als zij daaraan geheel gewend waren geraakt, dan zou zij nog eens terug-komen op dat inwonen bij haar, en dan, wie weet, wat er dán nog gebeuren zou ....

Maar verder dan dit punt durfde zij nooit te denken. Zij verlangde zoo weinig voor zichzelve, haar eenig levensdoel was: Jan goed te doen, hem zijn leven lichter te maken, en als hij gelukkig was, dan, dáardoor, zou zij óok gelukkig zijn.

Zij was, door al de buitengewone, onverwachte omstandigheden van den laatsten tijd, den draad harer geregelde werkzaamheden kwijt geraakt. Haar wasschen waren nooit op tijd klaar, ook had zij er nooit meer zooveel zorg aan besteed, als zij vroeger placht. Zij kon haar handen niet meer rustig hun werk laten doen, zij was te veel van andere dingen vervuld, om zich uitsluitend bij haar arbeid te kunnen bepalen, zij haastte zich maar, om haar werk gereed te krijgen, er niet op lettende, of het in alle deelen goed was verzorgd. Zij kreeg méer bedankjes, maar het trof haar niet erg, zij had nu de vijftig gulden, waarvan zij teren kon, en zij dacht: als Jan maar eerst werk heeft, dan komen wij beiden tot rust, en al bedanken ook alle klanten me, dan kan ik

wel weer opnieuw beginnen. Klachten, weigeringen om het goed zóo in ontvangst te nemen, bedankjes, ál deze dingen, die haar vroeger diep zouden verellendigd hebben, gleden nu onberoerend aan haar voorbij; haar blijdschap, dat zij Jan had herwonnen, overheerschte al haar bedenkingen en zorgen. Zij tobde niet, want zij leed er niet door, het was niet noodig, dat zij angst had, niet in haar daaglijksche behoeften te kunnen voorzien, zij had vooreerst toch nog geld genoeg, zelfs al zou zij in 't geheel niet meer werken.

Zij dacht er wel eens over, om de wasscherij maar geheel aan kant te doen. Zij had daardoor toch eigenlijk een slavenleven, je werd oud voor je tijd, en zooveel geld, dat alles weer goed gemaakt werd, bracht het niet in. Zij kon zich dan alleen bij het strijken bepalen, en als zij daarmee niet genoeg verdiende, kon zij er ook bij naaien, dat verstond zij tamelijk goed, en als zij er niet te duur mee was, zou zij zeker genoeg klanten krijgen.

Onder den invloed van haar gelukkiger stemming, begon zij er ook weer wat beter uit te zien. Haar trekken ontspanden zich, en verloren de harde, strak-wanhopige uitdrukking, die daar, in den laatsten tijd, en voortdurend scherper, op was te zien geweest. Haar oogen keken weer rustiger, nu hun blik dat radeloos-starende niet meer had, en de magerheid van haar gelaat was niet meer zoo opvallend, nu zij haar mond niet altijd meer, zoo stug en vast, hield toegeklemd. Zij zorgde ook goed voor haar uiterlijk, zij kleedde zich altijd net en frisch, en droeg om haar hals

het bloedkoralen snoer, waarvan zij altijd had gezien, dat het Ali zoo aardig stond. Zij verbeeldde zich, dat Jan daar wel graag op zag, ofschoon hij nooit met een woord te kennen gaf, dat hij eenige aandacht aan haar uiterlijk schonk, maar dit kon verlegenheid of zijn gewone terughouding zijn.

Den geheelen dag, verlangde zij naar het oogenblik, dat zij 's avonds Jan zou zien, en was zij van de hoop vervuld: zou hij nu werk hebben gevonden? En opgeruimd begaf zij zich naar zijn huis, blijde om de ontmoeting, hóe zijn antwoord op haar stereotiepe vraag:

- Nou, en hoe is 't, Jan? ook mocht zijn. Hij dacht er niet aan, naar háar toe te komen, en zij dacht er evenmin aan, dat hij dit wel eens zou kunnen doen. Zij vond alles goed, zooals hun verhouding nu was, en zij wenschte voorloopig niets anders.

Eens op een avond, zag zij hem weer. Iets ongewoons was het, dat hij haar tegemoet kwam in de straat, en toen zij de tevreden uitdrukking zag op zijn gezicht, ging er een schok van blijdschap door haar heen.

- En? En, Jan? riep zij verwachtingsvol.

Hij knikte, wel-voldaan, en zei:

- 'k Hèt werk.

- Ja?! God! hoe heerlek! Jan, is 't waar? O! Jan, o, Jan! En in haar vreugde vatte zij zijn hand in beide de hare, en drukte die. En waar, Jan? Bij wie? En verdien ie goed?

Toen vertelde hij haar, op zijn afgebroken,

onsamenhangende wijze, dat hij werk gekregen had bij een aannemer van rioleeringen. En op haar verwonderd opkijken, ging hij voort, dat de baas timmerlui genoeg had gevonden, ook metselaars en straatmakers, maar dat hij nog grondwerkers en opperlui noodig had, en dat hij zich nu had aangeboden als grondwerker.

Bet's eerste indruk was een teleurstelling. Jan grondwerker! Een smerige, ruwe kerel was daar goed voor geschikt, maar Jan! En zou hij het vol kunnen houden? Maar eer zij een bedenking had kunnen opperen, sprak Jan weer voort.

- 'k Verdij 't, om me nog lánger te loope verdomme ... en die cente van jou, die ben d'r ook al bijna gewees ... en 'k mot ze toch t'ruggeve? .... Werk is werk .... As 'k hier over 'n paar maand gedaan hèt gekrege .... dan is d'r nog verder te zien ....

- Ja, zeker! stemde zij toe. Zij wilde hem niet ontmoedigen, nu hij zelf tevreden bleek, ook was zij verschrikt te hooren, dat zijn geld al bijna was verbruikt, en zij vond het prachtig van hem, dat hij zich niet voor dezen arbeid schaamde. Dat hij maar voor een korten tijd zou noodig zijn, verluchtte haar aan den eenen kant, en voldeed haar niet aan den anderen, omdat, als hij hier gereed was, het reeds in den winter zou zijn, en de moeielijkheid dan weer opnieuw en nog erger beginnen zou. Maar zij zweeg hiervan, hij kon dan misschien wat hebben opgespaard, en zij vroeg, hoeveel hij verdiende.

- Achtien cente 't uur ... 't is nie bar veul ... timmerlui, zie je, die krijge d'r vijfetwintig ... Maar affijn ... asse je elf uur werk op 'n dag, dan hè-je toch ... 'n kleine twee gulde per dag, dat maak 'n twaalf gulde in de week ... Nou, is da' nie mooi? En dan, asse je overwerk ... da' krijg ie ook goed betaald ...

Hij vertelde, dat hij den volgenden dag al aan den gang moest, en Bet ried hem aan, een paar pilow broeken en grove schoenen te gaan koopen, en vroeg hem, of hij 's middags bij haar zou kunnen komen eten. Maar hij antwoordde haar, dat het veel te ver voor hem was, dat hij eigenlijk op het werk blijven moest, want dat de meeste mannen zoo deden. En toen verzon zij er op, dat zij hem 's middags zijn eten zou komen brengen, want met zulk zwaar werk, als hij nu te doen kreeg, kon hij het niet een heelen dag uithouden op brood. Zij zeide, om hem gerust te stellen, dat zij de kosten daarvan wel berekenen, en hem die aan het einde der week opgeven zou, en hij nam haar voorstel met dankbaarheid aan.

Bet ging naar huis, van vreugdevolle gerustheid op de toekomst vervuld. Zij zette haar oordeel omtrent den aard en den duur van Jan's werk terzijde, om zich alleen bezig te houden met de blijde verbeeldingen, die haar speelden door het hoofd. Zij zag het al, hoe Jan daar te werken stond, en hoe zij hem dan met eten en drinken verkwikken kwam, en hoe zij dan een prettig praatje zouden hebben, samen. Zij zag

zichzelve als een gewone arbeidersvrouw, die zorg draagt voor haar man, en er was voor haar iets zoo intiem-verblijdends in die gedachte, dat, onwillekeurig, onder het loopen, een lichte glimlach de stroefheid harer lippen ontplooide.

Negende hoofdstuk.

I.

In de brandende zon, die ongenadig op hem neer stond te schijnen, was Jan, tusschen de andere arbeiders in, aan het graven. Met krachtige bewegingen, schokte hij zijn schop in den grond, wrikte het zand los, door zijn voet op het ijzer te zetten, en hief de spade met den aard-last omhoog, om dien er af te doen glijden. Stoer en sterk werkte hij; zijn spierige knuisten dreven het ijzer, met snel-felle streken, in het gele, week-wijkende zand, en, den spade-steel achterover-buigend, werkten zijn krachtige armen de aarde-vracht op, en plonsden die, met een dof-verritselend geluid, in den klaar-staanden kruiwagen neer.

Regelmatig, zonder ophouden, werkte hij, uur na uur, voort. Zwijgend, in de zware, verloomende atmosfeer, stond hij in de grauwe, steeds wijder en dieper wordende groef, en boog zijn romp, en hief dien weer op, in berekende, geregelde bewegingen. Zijn tot een glad, glimmend bruin verdonkerd gezicht wendde zich niet af van zijn werk, zijn

oogen volgden strak de bewegingen van zijn schop, die diep neer-dook in de aarde-laag, zich krachtig óp-zwaaide, en dan weer zonk .... aldoor, aldoor hetzelfde, in gelijkmatigen gang.

Het had vele dagen geduurd, eer Jan gewend was aan het werk. Zijn, door maandenlange werkeloosheid, verweekelijkt lijf had geen weerstand genoeg voor den arbeid, die daarvan gevorderd werd. Den eersten dag, moest hij ál zijn wilskracht gebruiken, om de inspanning, die er van hem werd gevergd, te doorstaan. Zijn armen, ongewoon geworden aan werken, hanteerden slap de spade, en waren, na weinige schoppen, al als verlamd van vermoeidheid. De spieren van zijn rug, van zijn borst, werden pijnlijk en stram, zijn gewrichten voelde hij als uit elkander getrokken, bij iederen zand-worp omhoog, maar hij wist, dat de aannemer het oog op hem had, en hij zwoegde voort, zwoegde voort, totdat het schaft-uur hem een kleine verpoozing gaf. Maar het her-beginnen daarna was hem nog moeilijker dan, zijn verstijfde leden moest hij weer lenig maken, zijn stramme armen weer buigzaam, en hij klemde zijn tanden met een starre, wanhopige, smartvolle kracht op elkaer, want hij wilde het volhouden, hij wilde niet weder worden weg-gestuurd; het gold hier voor hem: er op of er onder.

Dien avond, was hij zóo afgemat, dat hij niet kon denken, hij wilde niets anders dan rust, en wist niet, of hij iets méer verlangde. De wanhopige, maar vage gewaarwording, die zijn uitputting

vergezelde, een soort van voorgevoel, dat hij het werk niet volhouden kon, drong hem te slapen, neer te liggen, en alles te vergeten.

Den volgenden dag, waren al zijn leden stijf, en pijnlijk in het bewegen, maar hij ging toch naar het werk, en tot zijn verwondering, maar ook tot zijn vreugde, bemerkte hij, dat zijn beenen zich steviger dan gisteren vast-plantten in den grond, en dat zijn armen handiger den van hen geëischten arbeid verrichtten. Hij vatte weer moed, hij durfde weer ruimer adem te halen: nu zou het wel gaan, nu was hij zeker door het moeilijkste heen.

En hij volhardde, ondanks de zware dagen, die er nog kwamen, de dagen, dat hij, versmachtend van dorst, te graven stond, in den laaienden zonnebrand, terwijl de mouwen van zijn boezeroen vastplakten op zijn armen, en de druppels vocht, vóor hij ze kon weg-wisschen, afvielen van zijn gezicht, of de dagen, dat de regen gudsend neerkletterde uit een grijzen, geslotenen hemel, waar geen zonstraal door brak, en zijn voeten plonsden door het donkere, drassige zand, dat zich vast scheen te zuigen, en aan bleef kleven tegen het vlak van de spade, en, om te tillen, zoo zwaar voelde als lood, die dagen, waarop hij geen rust bij zijn thuiskomst vond, omdat zijn huisjuffrouw klaagde en schold, om dien vuilen, beklonterden vent, die haar kamer tot een zwijnenstal maakte, maar waarop hij niet antwoordde, zoo weinig mogelijk aanstoot gevend, en zich geheel terugtrekkend in zijn vroegere geslotenheid.

Hij volhardde, omdat de arbeid hem goed

deed, dat voelde hij, zoowel door het ontspanning-gevende bezig-zijn zijner leden, als door de volheid, die zijn leven daardoor verkreeg, en het besef, dat hij niet langer werkeloos was. Hij waardeerde het geld, dat hij nu verdiende, méer, dan hij vroeger ooit had gedaan, omdat hij het door grooter moeite verkreeg. Hij begreep wel, dat er, als dit werk was afgeloopen, misschien weer een moeilijke tijd voor hem aanbreken zou, en daarom legde hij elken cent, dien hij niet noodig behoefde, terzijde, maar hoe hij ook spaarde, hij zag wel, dat het een geruimen tijd duren moest, eer hij de vijftig gulden aan Bet afgelost hebben zou.

Het zware, voortdurende werken in de buitenlucht, versterkte hem, en maakte hem weder normaal. Hij kon nu helderder denken, zich de dingen beter voorstellen, dan een poos geleden, en weer plannen voor de toekomst maken.

Hij voelde het wel, dat hij een heel eind op zijn levensweg achteruit was geraakt, en hij wist, dat hij, alleen door groote inspanning en zorg, den verloren tijd kon herwinnen. En dat wilde hij: de tijd, dien hij had doorleefd, lag achter hem als een zoo groote verschrikking, dat hij er bijna niet aan durfde te denken. Hij wilde, dat alles weer worden zou, zooals het vroeger was; hij wilde weer dezelfde zijn: een man, op wien niets te zeggen viel, die geen zorg had voor het verdienen van zijn brood, omdat hij stond voor zijn werk. Waarom kon dat ook niet? Hij was toch krachtig en jong, zijn heele leven lag nog voor hem, zijn héele leven ...

Meer dan ooit vroeger ging hij nu aan zijn toekomst denken. Vroeger, in zijn rustige, gelijkmatige dagen, had hij daar nooit zoo veel en zoo lang als nú over gepeinsd. Het was toen, of de toekomst vanzelf uit het heden voortvloeien zou, of alles geleidelijk en natuurlijk zou gaan, of hij nergens voor behoefde te zorgen, of ernstig over te denken, en dat alles toch naar zijn wensch uitkomen zou. Maar sedert was die verschrikkelijke tegenslag gekomen, die zijn geheele wezen uit de voegen gerukt, en hem tot een ander, een minder mensch gemaakt had. Nu zag hij dat in, nu voelde hij, hoeveel kwaad hij zichzelf had gedaan, door willoos toe te geven aan zijn leed, hij had heel anders moeten zijn, hij had heel anders moeten doen, zich krachtig verzetten tegen wat hem verpletteren wou ... hoe kwam het, dat hij dit niet had gedaan? ...

Hij moest herstellen al wat hij tegen zichzelven misdeed. Hij moest weer worden dezelfde van voorheen. En als het werk hier afgeloopen was, als hij zijn schuld had afgedaan, en weer opnieuw in zijn oude werk gekomen was, dan ...

Het was meer een gevoel dan een gedachte, wat hij daarna zou doen. Hij durfde zich niet, met blijde, volle overgave-van-gedachten, te vervullen met het onderwerp, dat zijn innigst ik het hevigst beroerde. Zijn liefde voor Alewien was, door de verpletterende teleurstelling, die hij had ondervonden, niet verdwenen, maar zóo diep in hem weg-gezonken, dat hij er nog maar nauwelijks gevoel van had. Zijn liefde was in

hem verstijfd, hij wist haar in zich, maar door geen enkele oorzaak van buiten deed zij zich aan hem bemerken. Hij kon zijn liefde niet voelen, zonder de hevigste, doodelijkste smart te ondervinden, en om haar niet bewust in zich te maken, liet hij zich willoos in versuffing vergaan.

Maar nu hij weder werkzaam was, nu zijn bloed weer warmer door zijn aderen vloeide, begon hij zich onwillekeurig weer een toekomst voor oogen te stellen, de toekomst, die hij steeds vóor zich had gezien, totdat er, plotseling, als een zwart scherm daartusschen-in was geschoven, en hij niets, niets meer ontwaard had. Alles was donker en ontastbaar alom, hij zag geen richting, waarin hij zich veilig bewegen kon, en daarom bewoog hij zich niet. Maar nu het weer wat helderder om hem heen was geworden, nu zag hij ook, schoon nog flauw, weer een weg, dien hij in de toekomst kon volgen. Een goed werkman worden, zooals hij steeds was geweest, geld oversparen, en dan ... dan Ali zoeken ... haar nogmaals hetzelfde vragen van toen ... en al het vroeger gebeurde ... volkomen .... voor altijd vergeten ...

II.

Bet had haar wasschen aan kant gedaan. Zij kon dit werken niet langer bijhouden. Zij had nu haar dagen niet meer voor zich alleen, nu zij zorgde en werkte voor Jan. En het was beter, zélf bijtijds te bedanken, dan, na verloop van tijd,

om haar slordigheid en onachtzaamheid, tóch te worden bedankt. Den wasch-ketel had zij verkocht, maar den mangel behouden; nu zij niet meer zulke groote wasschen te beredderen had, - alleen die van Jan en van haar, - kon zij het best met haar kuipen af. Hier in deze buurt was er meer kans voor haar, om iets met mangelen, dan met strijken te verdienen; meidenmutsen wist zij ook op te maken, en hier en daar bood zij zich tot het doen van naai- en maas-werk aan. Met al deze kleine karweitjes verdiende zij juist genoeg, om er mee rond te komen; de vijftig gulden, die zij voor zichzelf had gehouden, waren er, zij begreep niet goed, hoe, al onder door gegaan, - misschien, omdat zij, bemerkende, hoeveel er, door de slechte verzorging der laatste weken, aan Jan's goed ontbrak, telkens wat had bij-gekocht, zonder hem er iets van te zeggen, of hem er iets voor in rekening te brengen. Het geld, dat zij voor den wasch-ketel ontving, legde zij terzijde, om er Jan van tijd tot tijd een stukje vleesch of een half fleschje bier bij zijn eten van te kunnen geven. Tot haar spijt was zij onmogelijk in staat, Jan's middagmaal te bereiden, zonder er een vergoeding van hem voor aan te nemen; het zou niet zoo goed kunnen zijn, als zij dit niet deed, en daarom zwichtte zij voor de noodzakelijkheid. Zij leefde zoo zuinig, als zij kon, zij ontzegde zich alles, om het Jan te kunnen geven, maar zij bemerkte, dat zij, met wat zij nu verdiende, niet toekomen zou, als zij daarvan ook Jan's eten bekostigen

moest. Zij vroeg hem drie stuivers per dag, evenveel als hij in de gaarkeuken moest betalen, en elken Zaterdag, geregeld, betaalde hij haar de eenentwintig stuivers, die hij haar schuldig was, zonder ooit te denken aan de extra dingen, die zij hem dikwijls bracht. Maar dit was haar goed, het zou haar hebben gesmart, als hij er haar iets voor had willen geven, het was haar zoo'n lust, iets voor hem te mogen doen.

Elken middag, ging zij, met Jan's eten in een doek geknoopt, naar zijn werk op weg. Zij voelde zich dan zoo echt huisvrouwelijk, en verheugde zich op het korte praatje, dat zij samen zouden hebben, of eigenlijk alleen op het hem zien, want praten deed Jan nooit, hij mompelde iets, terwijl hij zijn eten uit haar handen nam, ging dan dadelijk zitten met zijn rug tegen den muur van een huis, knoopte den doek los, en begon te eten. Soms bleef zij wel eens een oogenblik staan, om naar hem te kijken, maar als de andere mannen kwamen, liep zij wat heen en weer langs het werk, totdat hij klaar was, en zij zijn pan weer mee-nemen kon. Door haar bewering, dat zij Jan's zuster was, waren alle plagerijen reeds vooraf den kop ingedrukt, en Bet, met haar groote, grove figuur, haar mager, ouwelijk gezicht, en haar stugge manieren, was op zichzelf voor de werklui niet aantrekkelijk genoeg, om er een grap mee uit te halen, of er een ruwe scherts aan te verkoopen. Tot haar blijdschap werd zij dus veelal met rust gelaten, en zij wachtte op Jan, op een afstand wat heen en weer loopend

langs het werk, dat haar altijd met een vreemd soort ontzag vervulde. Zij keek naar de onmetelijke, uitgegraven zandhoopen, die zich eindeloos strekten langs de zijden der diepe, afgrondachtige groef, waarin zij staarde op de vreemde kruising der zware balken en dwarsbalken, en die haar een gevoel gaf van dreigend gevaar. En zij luisterde naar het doffe getjoektjoek van den motor, die opgesloten in een kleine, houten hut, zijn donkeren, onwelriekenden adem opzond in de lucht En soms, bezorgd, vroeg zij Jan:

- Wat is da' daar diep .... Is daar nou gaar geen kwaad bij, Jan? ....

Hij lachte niet, dat deed hij nooit, zei alleen:

- Wél-nee.

Dan ging zij weer heen, dralend, langzaam loopend, zich verbeeldend, hoe Jan daar straks óok aan het werk zou zijn, staande tusschen dat netwerk van palen, en zij verwonderde er zich over, hoe alles zoo geregeld ging, en er nooit iemand in de war scheen te raken.

Als zij dan 's middags, na haar lange wandeling, weer thuis-kwam, ging zij met opgewektheid aan haar werk. Soms zag zij Jan ook 's avonds nog, als zij hem goed kwam brengen, dat zij voor hem gewasschen had, want tegenwoordig had hij menig stuk noodig, en zij stelde er een eer in, hem altijd knap en frisch voor den dag te doen komen. Haar zich voordoen als zijn zuster gaf haar veel vrijheid; als hij niet thuis was, ging zij eenvoudig naar zijn kamer, haalde zijn vuile goed, en legde het schoone ervoor in de plaats.

Zij kon goed boezeroenen maken, zij had het dikwijls voor Jan gedaan, en zij kreeg er vaak eenige te vervaardigen, maar het hield haar op, en het duurde lang, eer zij de twaalf en een halve cent, die zij er voor kreeg, had verdiend. Over het algemeen viel haar déze manier van den kost te winnen: met mangelen, strijken en naaien, niet mee; in 't eerst vond zij de afwisseling in haar werk wel prettig, en vermoeide het haar niet zoo, als de voortdurende, afmattende arbeid van de wasch haar deed. Maar de verdienste, die zij tegenwoordig trok, was onzeker en zoo ongeregeld; nu eens had zij het zoo druk, dat zij niet wist, hoe zij zich eruit redden moest, en dan weer waren er dagen, waarin zij in 't geheel niets om handen had. Door elkaer gerekend verdiende zij niet zooveel als met haar wasschen, zelfs in den slechtsten tijd, maar zij bekommerde er zich niet erg om, zij had zoo weinig noodig, zij leefde zoo sober, dat zij aan minder nóg wel voldoende zou hebben gehad. Het was maar voor Jan, dat zij het jammer vond; voor de vijftien cent daags kon zij hem maar zelden een flink stuk spek geven, en in 't geheel geen vleesch, maar als zij toevallig eens wat meer verdiende, dan waar zij op gerekend had, besteedde zij het altijd aan hèm. Zij was tevreden; zij wenschte niets meer, dan voor hem te kunnen werken en zorgen, en zij voelde het, alsof zij hem, langzaam, ál meer won, nu hij zich niet langer van haar afkeerde, nu hij het toeliet, dat zij hem hielp. Zij voelde zich kalm en gelukkig, gelukkiger nog zelfs dan in den tijd, dat hij bij hen

woonde, want toen moest zij zijn aandacht met Ali deelen, angstig letten op elk zijner woorden en blikken, en onrust hebben over zijn gedrag en gedachten, - maar nu had zij hem voor zich alleen, niemand betwistte haar den voorrang bij hem, zij was nu de eenige, die hij kende, en die zorg voor hem droeg.

Over bij haar te komen inwonen, durfde zij niet meer te spreken. Zij kon het hem nu niet zoo goed geven, als de juffrouw, bij wie hij woonde, en zij troostte zich daarmee, als de gedachte in haar opkwam, dat het toch wel heerlijk zou zijn, als hij altijd bij haar kon wezen. Bovendien, zij had geen bed meer voor hem, dat was zij zoo dwaas geweest te verkoopen, toen zij verhuisde, neen, zij moest maar wachten, en hopen op betere tijden.

Zij had tóch niet te klagen, na de vreeselijke mogelijkheden, die zij, een poos geleden, had voorzien. Als zij nu daaraan soms een oogenblik dacht, dan voelde zij zich zóo gelukkig, zóo eindeloos dankbaar, dat alles nu zoo ten goede veranderd was, dat zij niet wist, hoe haar innige vreugde te uiten. Was alles niet veel beter, veel heerlijker geworden, dan zij vroeger óoit had gehoopt? ...

De Zondagen waren feestdagen voor haar. Zij had hem eindelijk, na veel vergeefsche moeite, overgehaald, dan bij haar te komen eten. En als zij zoo tegenover hem zat, in de kleine zonnige kamer, en zij hem bediende, en hem omringde met allerlei kleine zorgen, dan was haar hart zóo tot overvloeiens toe vol van geluk,

dat het haar zenuwachtig en onhandig maakte, en zij wel eens iets omgooide, of liet vallen, waarop zij dan lachte, verbaasd, dat haar zoo iets gebeurde, en naar Jan keek, die stil voor zich uit zat te staren, en niets scheen te hebben bemerkt.

Vroolijk was hij nooit, Jan; nooit zag zij hem lachen, of hoorde zij hem opgewekt praten, maar zoo, als hij nú was, had zij hem haar heele leven gekend, en zij gaf er niet om, als zij maar zeker wist, dat geen inwendige zorgen hem kwelden. En dat wist zij nu wel, want hij had een zindelijk kosthuis, en zij zorgde voor zijn eten en zijn te-wasschen goed, - er was dus niets, wat hij méer noodig had. Neen, hij was altijd stil en in zichzelf gekeerd geweest, dat was haar niet vreemd; zoo zag zij hem zelfs in haar gedachten, als hij niet bij haar was. Nooit zou hij er een woord van zeggen, als zij iets bizonders voor hem had klaar gemaakt, maar evenmin zou hij aanmerking maken, wanneer hem iets minder beviel, hij was altijd tevreden, hij vond altijd alles goed, wat zij deed.

Het verwarmde haar hart, dat zij hem tegenwoordig zoo heerlijk helpen en in alles bijstaan kon. Zij had niet weten te zeggen, wat zij nog méer verlangde, zij wenschte niets meer in het heden .... later, ja, misschien, als hij weer werk als timmerman had gekregen, en vast verdiende .... dan, wie weet .... maar daar dacht zij nu nog niet aan, dat liet zij over aan den tijd.

Aan de tafel, die zij netjes gedekt had, zat

Jan, frisch en helder in zijn nieuwe kleeren. Met voldanen blik, bekeek Bet hem, dat was voor het grootste gedeelte háar werk, en dat zij dit had vermocht, gaf haar een groote, trotsch makende vreugde. Zij keek naar hem, zij keek aldoor naar hem, zoolang hij bij haar was, zij vond het prettig, dat hij dit niet bemerkte, en zij het dus rustig kon doen. Zijn gezicht was bruin-verbrand van de zon, maar sterk en gezond zag het er uit, en zijn heele lichaam zat krachtig en recht, niet meer ineen-gedoken en slap, als een poos geleden, en aan zijn handen, die donker op het witte tafel-laken lagen, zoo hard en vereelt, daaraan kon zij zoo zien, dat hij werkte, wérkte voor zijn kost, en dat was haar het verblijdendst van alles.

Zij had toch maar gelijk gehad, dat arbeid het eenige was, wat hem helpen kon. Zij had het altijd gedacht, dat zijn ledig-zijn die suffe onverschilligheid veroorzaakte, en de verandering, die zijn geheele wezen onderging, toen hij weer aan het werk was gekomen, bewees, dat zij gelijk had gehad. Hij was nu weer dezelfde van vroeger, dezelfde werkzame, rustige man, en zij was ervan overtuigd, dat dit nu ook verder zoo blijven zou. Zijn verdriet over Ali, meende zij, was hij nu al lang te boven, hij sprak er nooit van, noch liet hij in een enkel opzicht merken, dat hij er nog aan dacht, en zij roerde ook natuurlijk nooit dit onderwerp aan.

Als hij bij haar was, kon zij zelve bijna niet eten. Zij liep heen en weer, keek op zijn bord,

om te zien, of hem iets ontbrak, was angstig, dat hij niet genoeg hebben zou, of dat het hem niet smaakte, en droeg alles voor hem aan, wat zij bedenken kon. Hij merkte het niet, hij at stil voort, antwoordde kort op de vragen, die zij hem deed, en liet al haar pogingen, om een gesprek met hem aan te knoopen, mislukken.

- 'n Stukkie brood d'rbij, Jan?

- Nee, dank je wel.

- Lus-je-n-'n koppie koffie na de-n-ete? Dan zet 'k wa' versche, 't is me geen moeite, 'k hèt kokend water.

- Och, zei hij, van zins te bedanken, maar zij ging ijverig voort:

- Dan kè-jij onderwijl de krant leze, die hèt 'k geleend van me buur-juffrouw, die brenk 'm me wel 's, as d'r man 'm uit hèt, om de mooie plate, die d'r in stane, want 'k hèt d'r jonge laast 's 't wit overtrek van z'n pet gewassche, zonder d'r ies voor te rekene, en ze krijg die krant gratis-vrij, zie je, eens in de week, omda' ze gebonneerd is op de krant, waar ze da' bijgeve, 'n Zondagsblad is 't ....

- Goed, zei hij, zijn stoel achteruit schuivend, en opstaand.

- Ga dan 'n beetje voor 't raam zitte, op je oue plaas, en zij haalde het blad voor hem, en gaf hem een pakje tabak.

- 'k Hèt gisteravend 'n pakkie knaster voor je gehaald, zei ze, half-verlegen.

Hij nam het aan, met een enkel:

- O, dank je wel.

Hij vond het aardig van haar, en was verrast, maar hij was te onbespraakt, om daarvan blijk te geven. Maar Bet wist, dat hij het goed meende, en het besef, dat zij iets voor hem kon doen, was haar meer waard, dan dat hij haar uitbundig bedankte.

- Stop dan 'n pijpie, 'k ben hier toch nog nie klaar, zei ze, oogenschijnlijk bedrijvig bezig zijnd, maar zich in werkelijkheid niet haastend; zij wist niet, wat zij verzinnen moest, om hem wat langer bij zich te houden. En zij gaf hem een schoteltje voor de asch, want bloempotten, waar het zoo goed voor was, als er wat asch op werd uitgestort, had zij al lang niet meer; de bloementafel was door haar, bij haar verhuizing, verkocht, omdat zij toen nergens lust in had.

Zij zette zich aan het koffie-malen in de kamer, anders deed zij het in de keuken, maar zij wilde nu geen oogenblik onnoodig Jan's bij-zijn missen, en terwijl haar arm den slinger regelmatig-draaiend bewoog, en de boonen rond-knerpten en knersten in het koperen kastje, keek zij naar Jan, die zijn kort pijpje uit zijn zak gehaald, het gegestopt en opgestoken had, en nu rookte, terwijl hij het Zondagsblad tusschen zijn beide handen voor zijn oogen hield. Een warm gevoel doorstroomde Bet geheel-en-al; hij zat daar zoo tevreden, zoo rustig, alsof hij óok vond, dat hij hier behoorde, en dit stemde haar tot de diepste, dankbaarste vreugde. Zij vergat alles in deze oogenblikken: dat zij zorgen had, om goed rond te komen, dat er nog veel werk op haar wachtte;

zij leefde slechts in het onmiddellijke, en genoot daarvan, zooveel zij eenigszins kon.

Zij begon ineens zenuwachtig-rad te praten, haar inwendige ontroering moest zich op de een of andere wijze uiten.

- O, Jan, zie je die plaat, die mo' je-n-'s goed bekijke, o, die 's zoo leuk, die ijsbere die op sleje zitte, op 't ijs, de juffrouw, die zee me dat 't van 'n spel was, dat hebbe ze die beeste allegaar geleerd, je mot toch 's kijke ....

- Waarzoo?

- An die kant .... nee, nog ééne bladzij verder, dáar .... zie je-n-'m nou?

Hij bekeek de plaat, en zij, klaar met koffiemalen, kwam, met den molen in de hand, bij hem staan.

- Gek, hè, je zou zegge, hoe leere ze-n-'t die stomme beeste, 'k zou 't wel 's wille zien, maar de juffrouw, die zee, 't ware gevaarleke beeste, daar mos je maar uit de buurt van blijve, nou, toe ze da' zee ....

- Maar d'r ben hooge hekke-n-om heen.

- O, ben d'r hooge hekke-n-om heen! herhaalde ze, druk ingaand op wat hij zei, nou dan is 't ook niks .... Zoo, ben d'r hekke-n-om heen! da' zel 'k 's de juffrouw vertelle!

Hij sloeg de bladzij al weer om, zij bleef nog over zijn schouder kijken, en wees op een volgende plaat.

- Toe 'k die zag, toe doch 'k dalek an jou, Jan, hè, da's net zoo ies, as bij jou op 't werk .... kijk die manne daar bezig weze .... heel andere

kruiwages .... en wa' doen die daar? Kijk 's hoe eng .... Net as bij jou op 't werk ....

- 't Is 'n mijn .... zei hij, het onderschrift lezend, da' ben mijnwerkers, maar die werke ónder de grond ....

- Zoo, ónder de grond! zei ze, met hevige belangstelling. Hoe kàn dat, zou je zoo zegge! Da's toch nog erreger as bij jou, hè, Jan! Vin je niet? Gut, hoe houe die-mensche-n-'t uit!

- Ja, zei hij, daar zorge ze voor .... da' ze goed lucht kenne krijge .... en zoo ....

- Nou, 'k zou 't d'r niet op hebbe begrepe! jij? vroeg ze, en ging voort: 'k gaan effe de koffie opschenke, maar 'k kom dalek werom.

In de keuken bedacht zij zich, wat zij nog méer kon doen, om Jan ook ná de koffie nog wat bij haar te doen blijven, maar zij wist niets te verzinnen, en zij wierp zich voor, dat, als hij bleef tegen zijn zin, en zich ging vervelen, zij het dan bedierf voor volgende keeren, en dat het verstandiger was, niet te veel te verlangen.

Toen zij terug kwam met de koffie en de warme melk, zag zij, dat hij het blad had neergelegd, en uit het raam zat te kijken.

- Hè-je-n-'t al uit, Jan? vroeg zij, en toen hij zwijgend knikte, ging zij voort: Wat anders hèt 'k nie voor je .... toe jij bij mijn 't huis uitgong, toe hèt 'k natuurlek maar voor de krant bedank, wa' had 'k d'r an, tijd om te leze hèt 'k nie, nou, dan motte we maar wa' prate.

Maar hij liet dit alleen voor háar rekening, hij rookte, en keek, zonder gedachten, uit het

raam; hij zou niet hebben geweten, waarover hij spreken moest, en luisterde vaag naar den stroom harer woorden, die zij maar aldoor voortrollen liet, bang, dat hij van een gaping in het gesprek gebruik maken zou, om op te staan, en te vertrekken.

Hij dronk nog een kopje, en, om aan haar sterk aandringen te ontkomen, een derde. Maar toen verhief hij zich, hij kreeg het warm, in die kleine, benauwde kamer, na den eten, en na zooveel heete koffie te hebben gedronken. Hij wilde de lucht in, en wat beweging nemen, en hij zocht naar zijn hoed, om heen te gaan.

Zij stond ook op.

- Wi' je geen koffie meer? Gaan je al? Nou, dan tot morrege.

- Tot morrege, zei hij, naar de deur toegaande; hij dacht er nooit aan, haar een hand te geven, maar zij strekte altijd de hare uit, en zei:

- Dag, Jan!

- Dag, Bet, antwoordde hij, en gaf haar de hand.

Zij keek hem na door het raam, nu was het alweêr voorbij, het gezellige uurtje, waar zij zich de heele week op verheugde, maar morgen zag zij hem toch weer, en overmorgen, élken dag, totdat het weer Zondag zou zijn, en hij weer tegenover haar zat.

Jan slenterde de straat op; hij dwaalde wat rond zonder doel, de lucht deed hem goed, hij vond het prettig, zoo wat vrij te loopen, daar bracht hij meestal zijn zondagen mee door. Nu

hij er aan gewend was, den heelen dag, en met hard werk, in de buitenlucht te zijn, was het hem onmogelijk, stil thuis te blijven zitten, en moest hij, daar had hij behoefte aan, wat beweging nemen. Op goed geluk liep hij wegen op, buiten de stad, om, als hij dorst kreeg, ergens in een herberg, een glas bier te gaan drinken. Een paar uur lang liep hij; het weer was koel, en de bewolkte lucht wees op regen, langzaam keerde hij terug naar de stad.

Hij liep de buiten-wijken door, geen acht gevende op de voorbijgangers, noch veel aandacht slaande op de huizen, waarlangs hij kwam. Maar toevallig werd zijn blik getroffen, door een, ondanks de schemering, reeds verlichte kamer; gedachteloos keek hij naar binnen, zag veel zware, roode gordijnen, veel kleuren en verguldsel, en in-het-licht-gekleede meisjes zittend daartusschen, en op hetzelfde oogenblik, dat hij bij zichzelven dacht: 't is hier vast niet veel fijns, had hij, in een der meisjes, Ali herkend.

Hij liep door, werktuigelijk, - alsof er niets was gebeurd, - alsof hij niets had gezien. Hij was gevoelloos, hij wist van niets, omdat hij verdoofd was door den slag. Alsof het dierbaarste, wat hij had, plotseling dood voor zijn voeten was neer-geslagen, zóo was hij verbijsterd, verpletterd, - maar dit was véel erger dan dood.

Hij liep voort en voort, en langzaam, met een koude, prikkelende rilling, die langs zijn ruggegraat en door al zijn leden schoot, kreeg hij besef van wat hij had gezien.

Nu zag hij het wéer: zoo onbarmhartig-wreed als een verschijning, maar toch de werkelijkheid, - nu zag hij het wéer, zooals zij daar zat, in het volle licht, met een rose japon, en haar gezicht, bleek, neerslachtig en flets, neer-gezakt op haar borst. Dat was zij, Ali, - Ali, - dát was er van haar geworden ... dát was er van háar geworden ...

Een zenuwkramp deed zijn hart stilstaan voor een moment: hij snakte naar adem, zijn handen klemden zich tot harde vuisten ineen. Hij sloot zijn oogen, zich leunend aan een huis, en een onduldbaar-heftige smart deed al zijn zenuwen krimpen en sidderen, als van een hem fel doordringende pijn.

Uit ... uit ... zijn heele leven was nu uit en gedaan ... Hij kon zóo dood-vallen, en hij zou blij zijn, als hij dit kon.

Ali ... gezonken tot het laagste, het vuilste ... tot iets, waarvan hij het woord niet denken wou ... hij kón het niet verdragen. Kille huiveringen doortrokken hem van het hoofd tot de voeten, zijn tanden sloegen op en knarsten over elkander heen, vreemd tintelde het in de binnen-vlakten van zijn handen, zwaar en loom voelden de leden zijner oogen. Hij stond roerloos, onmachtig zich te bewegen, nauwlijks wetend, dat hij hier stond, geleund tegen een huis, slechts in zijn hoofd aldoor het mateloos-verschrikkelijke weten, dat zijn leven nu uit was, gedaan.

Scherp stond, zonder dat hij het wegmaken kon, steeds voor zijn geest het lichte beeld, dat

duidelijk zich af-lijnde tegen den achtergrond der donker-roode gordijnen. Hij zag haar onveerkrachtige houding, haar grauwachtig, mager, verwelkt gezicht, en het was, of ijzeren vingers zijn hersenen samen-knepen, zoodat zijn spieren ópkrompen van pijn. Nu hij dit wist, nu hij dit had gezien, kon niets meer eenige waarde hebben voor hem, nu was zijn kracht, zijn wil om te leven vernietigd, nu was alles ten einde.

Hij had zijn ellende wel willen uitschreeuwen over de straat, maar zijn mond bleef stom, hij had met zijn vuisten wel iets néer willen beuken, maar zijn handen waren als verlamd, hij had willen vluchten van hier, waar zoo dichtbij de vreeselijke waarheid stond, als een laaiend vuur, waaraan hij zich brandde, - maar hij kon niet, hij moest den schroeienden gloed verdragen, omdat hij geheel-en-al machteloos was.

Kon hij maar sterven, viel hij maar dood, daar, in datzelfde oogenblik. Voelde hij maar niets meer, en wist hij maar niets, - was hij maar dóód .... Maar hij voelde zich leven, en hij wist, hij *wist* .... o, dat was érger dan sterven ....

En terwijl hij daar roerloos stond, werd eensklaps de stille straat vervuld met een tierenden, brullenden, loeienden troep. Hij schrikte; verbijsterd staarde hij rond, nu waren zij bij hem, omringden hem, grepen hem aan, schreeuwden zijn naam: - De Bruin! De Bruin! Jan! Mee! Mee, zeg! Jan! De Bruin!

Hij schopte om zich heen, hij sloeg, hij worstelde, om vrij te komen, maar zij lachten har-

der, joelden, sleurden hem mee. Hij herkende de ruwe mannen niet, zijn kameraden van het werk, hij wist niet, dat er een bruiloft werd gevierd, en dat zij allen beschonken waren, en dit juist vermoedden van hèm. Hij trapte van zich af, zwaaide vuist-slagen rond, maar zij sleepten hem mee, zij duwden hem voort, zij drongen hem mee in hun midden, en zij hosten en stampten, dat hij alle besef verloor, en zich mede liet drijven op den stroom.

Zingend, schreeuwend, lawaaiend trok de troep naar een dans-huis voort, het doel van den tocht. En Jan, verbijsterd door het onbegrepene, verdoofd door zijn hem-lam-slaande smart, wist niet meer, wat er met hem gebeurde, had slechts een flauw besef van de hel.

In de deur sloeg hun een vlaag van woeste, loeiende drukte tegemoet. De dans was in vollen gang; dreunend daverde de al te luide muziek door de lage, lang-smalle zaal; schetterend ketsten de galmen tegen de wanden terug. Een walm van warmen drank wielde in grijs-dichte wolken, vermengd met den ongeurigen smook van tabak, hoog om de lampen, en laag om de heete, rood-vochtige hoofden. Aan alle kanten om den dans-vloer heen, was een kleine verhooging aangebracht, voor de stoelen en tafeltjes der niet-dansenden; in een weg-wijkenden uitbouw van een der muren, was het buffet aangebracht, en bevond zich ook het orkest.

De troep slierde het nauwe zaaltje binnen, bonsde tegen de wild-draaiende, achteruit-schok-

kende lijven der dansende paren, en schuifelde, met behoedend voor de oogen gebogen armen, zoekend, naar een vrije plaats aan den muur.

Jan botste, met zijn waggelende, lompe figuur, tegen den dichten hoop van woelende, warrelende lijven. De loeiende, zwaar-schaterende klanken drongen met dolle kracht hem in de ooren, het roepen en lachen klonk hem als gillen en honen, de van vuile dampen bezwangerde lucht benauwde hem drukkend de borst. Onveerkrachtig en slap liet hij zich duwen en stooten, en voelde zich eindelijk, door twee sterke handen op zijn schouders, met geweld neergeplakt op een stoel tegen den wand.

Daar zat hij, zijn oogen moeilijk geopend houdend. Bij elken voorbij-zwaai der aan-elkaer-klittende, zwaar-zwenkende paren, woei hem de stroom der adems en uitwasemingen, als een warme, vuil-riekende wind, voorbij. De stoel, waarop hij zat, dreunde lastig mede met de beweging van den vloer; soms werd, van een der tafeltjes, een kop of een glas meegesleurd op den grond, en heviger rumoerde dan het bezetene gieren en het dolzinnig gelach. Voor zijn oogen zag hij niets dan een bewegenden, vreemd in elkaer gewarden klomp, die zwierde en draaide, en hem duizelig maakte en verblindde.

Op het tateltje vóor hem werd, haastig en ruw, een glas jenever gezet, hij greep het, en sloeg het naar binnen, om zijn ellende weg te branden, om aan de nachtmerrie, die zijn omgeving was, te kunnen ontkomen. Zijn hoofd begon te kloppen, met pijnlijk geweld bonsden zijn aderen

achter het strak-spannende vel, zij zwollen, door den zwaren aandrang-van-bloed, die opgolfde naar zijn hersenen, en een branderige, koortsige hitte barstte zijn lichaam ten allen kant uit.

Roffelend bomde de groote trom; klitsend kletste het bekken-gekletter zijn fel-snelle klanken door het lawaai; de tonen vloten in stormende wildheid, als het ópklotsend gedonder der vloedende zee. Zwellende, razende, jagende klanken, zacht-aan beginnend, dan stérker ruischend, om los te breken in een woesten, wanordelijken stroom van onherkenbare, demonisch-davrende tonen. En het voetengestamp, het schuren en botsen der lijven, het lollende lachen, het brute gekrijsch en gegier vormde den ruwen, chaotischen ondertoon der overvloedige klanken van het schallend, klaterend orkest.

De rokken zwaaiden fladderend op, bij het heftig, wentelend bewegen. Zwaar lagen de armen der jongens en meiden om middels en schouders vast; hun vochtige, rood-dikke koppen deinden op de slappe halzen naar achter en voor, de monden hingen hijgende open, en de oogen lodderden toe, door het verhittend, bedwelmend genot.

Vreemd-plots, met een krassenden afknak der klanken, zweeg de muziek. En helle stemmen, hoog-aangezet om het sterker geluid te overstemmen, schreeuwden nog schel even door, totdat alles verroesde in een dicht, dof-klankig gedreun.

Met Jan aan hetzelfde tafeltje, zaten een paar mannen; éen ervan was vroeger op denzelfden timmermans-winkel werkzaam geweest, en arbeidde

nu, als timmerman, op het werk aan de rioleering. Zij schetterden en zwamden, luidruchtig geworden door drank, en lachten om hun eigen vertelsels, met grinnikend, schokkend gelach, en gebaarden met armen en hoofd, om den ander te overtuigen.

Jan luisterde niet, maar een prikkelend, ongedurig gevoel kroop in hem op, en deed hem krampig zijn vuisten ballen. Hij schoof schichtig heen en weer op een stoel; hij wou hier weg, en met schuwe oogen speurde hij naar een gelegenheid, waardoor hij hier vandaan komen kon; maar hij vond niets, overal zag hij zich omringd door de zware, onverplaatsbare gevaarten van op stoelen gezonken mannen en meiden, kruipend tegen elkaer, vattend elkaer om de warme, verliefde lijven. Weer dronk hij het glas, dat voor hem stond, vuriger brandde zijn borst, en harder bonsden zijn slapen; tintelende gloeiïngen overtrokken zijn huid, zijn adem ging haastig, onrustig, zijn lichaam bewoog zich in zenuwachtige trekkingen, hij wou weg .... hij wou weg ....

In de stik-warme, broeiende lucht van het overvolle lokaal waaiden de meiden zich ijverig koelte toe door wuiven met zakdoeken en stukken courant. Zij lachten nog hun dierlijke, zinlooze lachjes, en wierpen nog, met dikke tong, verwarde woorden over hun lippen. De mannen knepen haar in de armen, of legden een zwaren arm om haar hals, en bestaarden haar, met schuine, van lust glanzende oogen. Bij het buffet was het druk; met een donkerrood-gezwollen

gezicht en kleine, knippende oogjes, reikte de dikke waardin maar voortdurend gevulde glazen over de toonbank heen, die wachtende handen haar dadelijk ontnamen.

- Oei-oei! gilde een meid. Wa' hèt 'k 't wá-àrm!
- Me kop sprink! beweerde een andere.
- Slaat 'r 'n raam an stukke!
- Trap de deur in!
- Zet je jakkie wat ope! bulderden de jongens en schril gilden de meiden hun lach er doorheen. En, vlak bij Jan, kletsten en kwekten de mannen, dat hij een aanvechting kreeg, zijn sterke vingers in hun nekken te slaan, en ze met de botte koppen te bonzen tegen elkaer.

Met snijdende, scherpe schrapingen over de vioolsnaren heen, begon de muziek een populairen deun. En aanstonds vielen de monden open, en schorden of faussetten de stemmen, in lange, on-maatvaste galmen, mede de melodie. Met ongelijke golvingen verhief zich en daalde 't geluid, soms vergezeld van hakkestampen op den houten vloer, of stompen met de glasvoeten op de tafeltjes, en na het, door onzekere stemmen, weifelend voortgesleept lied, barstte, aan het slot van ieder couplet, plotseling los het donderend-gezongen refrein.

Jan maakte bewegingen, om op te staan, vóor de dans weer begon, maar reeds zwierden zich eenige paren los uit den dichten, donkeren menschenrand om den ledig-liggenden vloer, en de eene jongen na den andere trok zijn meid bij de

armen op, en sleurde haar mee in het woestwentelend gewoel. Een der mannen, die bij hem zat, met de elbogen op de knieën en de voeten op de sporten van zijn matten stoel, lachte tegen hem, en riep, half-verstaanbaar, door het tetterend gedreun der muziek:

- Hou-je gemak! D'r komp nóg 'n trem! en hij zakte weer hulpeloos terug, met zijn schouders tegen den muur. Hij voelde zich zoo vreemd: alsof hij wel opvliegen en alles néer-beuken kon, en toch weer zoo slap en rampzalig, dat het hem, van die zonderling-opwindende tegenstrijdigheid, griezelig-kil en toch fel-brandend-warm door de aderen liep. Zijn oogeu sperden zich wijder open, en staarden glazig voor zich uit in den grauw-blauwen, zich immer verdikkenden walm, en zijn vingers openden en sloten zich, zonder dat hij het wist, bezeten door een vreemd weeë kramp.

Zoo zat hij, met zijn beenen weg-getrokken onder zijn stoel, en zijn boven-lijf stijf gedrukt aan den wand.

Nog eenige oogenblikken, gelaten, doorstond hij de gezichts- en gehoors-ellende van den chaotischen, dol-gierenden dans, en nauwelijks was de muziek door een laatst druk-ratelend accoord ten einde gebracht, en streken de eerste paren, snakkend naar koelte en rust, op de scheef-staande stoelen neer, of hij stond bruusk-eensklaps op, en drong zich de nauwte der menschen in.

Maar een der mannen hield hem vast bij den arm, met plaagzuchtig pleizier. Hij had

Jan's schuiven en onrustig bewegen al lang gezien en begrepen; hij vond het een lollige grap, Jan vast te houden tegen zijn zin, en hij riep:

- Blijf nou, de Bruin! Uit-knijpe midde' in de lol! Je lijk wel besjoegd! Kom, wees 'n kerel, verdord!

Zwijgend werkte Jan zijn arm weder los uit den klemmenden greep. Maar de ander hield hem nog tegen, trachtend hem néer te dringen op de plaats, waar hij zooeven nog zat.

- Allemáchtig! Ga nou toch zitte! riep hij, en krachtiger, maar nog sprakeloos verweerde Jan zich tegen den opdringenden man, die sterker vasthield, om zijn zin door te drijven.

- Werom wil je nou weg? Mot je soms na hier op de hoek? Daar is ommers die lekkere meid van je, van vroeger? dan kè je ...

- Schei uit! schei uit! verdomme! schreeuwde Jan. Heesch schreeuwde hij de woorden er uit, en zijn armen geweldig losrukkende, bonsde hij wildweg zijn vuisten neer op het lijf van zijn tegenstander. Er was geklauwd en gekrabt in zijn ziel, de versche, rauw-bloedende wond werd wijder open-gehaald, en hij verloor zijn bezinning door de helsch-smartelijke pijn.

Zijn plager schrok, maar gaf Jan duchtig zijn slagen weer. In een oogwenk worstelden zij, en doodelijk ontsteld weken de omzittenden, oprijzend, terug, en schril gillen en tieren van vrouwen door-snerpte het snaterend stemmen-geraas.

Jan vocht als een razende. Met zijn, door zijn arbeid staal-sterk ontwikkelde spieren, was hij in

't eerst den ander de baas; zijn ijzerharde, gebalde handen troffen, waar zij vielen, met een reuzige, nooit-missende kracht. Als een tijger, klitte hij zich met armen en beenen vast aan den ander, en uit zijn openhangenden mond barstten de vloeken en verwenschingen, als een gulpende, stortende stroom.

Alle bezoekers stoven schichtig van de vechtenden weg. De meiden sloegen schreeuwend hun armen omhoog, of hielden de handen voor de oogen, de mannen bevalen elkander:

- Hou ze vast! Trek ze los! Haal ze van elkandere! maar ieder bleef werkeloos staan; de waardin achter het buffet jammerde en schold, en de waard, woedend, riep: Pelisie! pelisie!

- Blóed! blóed! schrijn-schreeuwde een meid, met een zwierenden uithaal-van-klank.

Jan bloedde, zijn voorhoofd was stuk geslagen, het bloed vloeide zijn oogen voorbij, en maakte hem nog woester, een dol dier gelijk. Hij zag niets meer, wist niets meer dan dat warm-roode vocht, dat sijpelde langs zijn gezicht, en, als een krankzinnige, bewoog hij zijn leden, en sloeg hij zijn vuisten neer.

Zij stortten woest op den grond, wrongen zich, worstelden voort. Hun beenen trapten, hun armen zwaaiden, hun monden, niet meer in staat voor woorden, brulden in dof-snorkend geluid.

De zaal was half leeg-gestroomd, maar de overgeblevenen vormden een wijden, ordeloozen kring om de vechtenden heen. Iedereen schreeuwde zijn raadgevingen uit, maar niemand durfde hen

te scheiden, totdat de waard terug-kwam met de gewaarschuwde agenten, en allen opeens mee durfden helpen, om den strijd te doen eindigen. Jan's tegenstander werd op-gesjord onder zijn armen, gekneusd, bebloed vertoonde zich zijn gezicht, en hij stamelde huilerige, onverstaanbare klanken. Maar Jan zelf bleef roerloos onder alle aanrakingen; het bloed vloeide over zijn oogen, maar hij merkte het niet meer, hij had alle bewustzijn verloren.

Tiende hoofdstuk.

I.

Bet stond bij haar mangel de klaargemaakte rollen af te draaien. Dreunend schudde en schokte de vloer, bij elke forsche, zware wenteling van het wiel. De beweging trilde door haar armen haar lijf in, maar zij merkte het niet meer, werktuigelijk bracht zij den mangel in gang, regelmatig, zonder tusschenpoos-om-te rusten, draaide zij voort, slechts even eindigend, om een nieuwe rol in te leggen, en het stampende, luide, schokkende geraas, als van een primitieve machine, daverde aldoor door de ruimte der kamer met eentonig-onmeedoogenden klank.

Zij werkte gestadig voort; zij wilde gereed zijn met wat zij had te doen, vóordat zij voor het eten ging zorgen. Want dan moest zij zich eerst nog verkleeden, om naar Jan te kunnen gaan, en tegen dien tijd werden de rollen, mogelijk, al gehaald.

En vanmiddag moest zij ook dat stop- en maasgoed gedaan zien te krijgen; als het af was, kon zij er licht een zestig cent voor beuren, en

zij had geld noodig; 't was zoo lastig, geen cent in huis te hebben, en dat overkwam haar nogal eens in den laatsten tijd. Voor zichzelf was dat zoo erg niet, zij had zoo weinig noodig, maar zij vond het zoo naar voor Jan, wiens eten zij de heele week vóor moest schieten, en die 't daardoor wel eens minder goed kreeg, dan zij het hem zoo erg graag wou geven. Wel borgden de winkeltjes in de straat haar gewillig het een en ander, omdat zij fatsoenlijk genoeg stond bekend, maar prettiger vond zij het, als zij daar niet om behoefde te vragen. Zij dacht er niet aan, Jan te verzoeken, haar iets, al was het maar weinig, van de geleende vijftig gulden terug te geven. Het was wel mogelijk, dat hij iets had overgespaard, omdat hij zoo weinig uitgaven had, maar zij begreep, dat hij, als dit werkelijk zoo was, haar wel iets zou hebben afgedragen. En zelfs, áls hij haar wat terug had willen geven, dan zou zij het misschien nog niet hebben aangenomen, bevreesd, als zij altijd was, dat hij in iets te kort komen zou.

Zij was klaar met het mangel-goed, en ging uit, om voor het eten te zorgen. Het stuk spek, dat zij haalde, was dikwijls niet heel groot, maar zij had er iets op tegen, afsnijdsel, vet en beenen, te nemen, hutspot, zooals de slager het noemde, wél nam zij somtijds een paar ons gehakt, en 's Zondags was er nog altijd vleesch op tafel geweest. Zij wist het eten smakelijk klaar te maken, en had ook altijd de voldoening, Jan gretig en met lust te zien eten.

Zij nam de pan met eten, en knoopte die in een doek, in een pan bleef het langer warm, dan op een bord of een schaal, en zij ging naar Jan's werk op weg.

Zij moest langer wachten dan gewoonlijk, vóordat zij hem op zich toe zag komen. Het verbaasde haar eenigszins, maar zij bleef toch geduldig en kalm; hoe gemakkelijk kon het niet gebeuren, dat hij nog iets af te maken had, of door iets anders werd opgehouden. Hij kwam immers altijd, zoo gauw als hij kon, omdat het niet prettig voor haar was, zoo lang bij de schaftende mannen te staan. Maar toen zij bemerkte, dat de meeste werklui reeds waren gezeten, allen op een rij, met opgetrokken knieën, leunend tegen den muur van een huis, begon zij ongerust te worden. Zij liep langs het werk, keek in de grauwe, van balken door-kruiste diepte, en schrikte, toen zij bemerkte, dat deze reeds geheel was verlaten. Zij keek om, naar de mannen, om te zien, of zij zich misschien had vergist, en hij er reeds zat, zonder haar nog te hebben bespeurd, maar zij vond hem niet, en angstig bemerkte zij, hoe de mannen met elkaer fluisterden, en naar haar schenen te kijken. Toen vatte zij al haar moed tezamen, en riep:

- Waar is de Bruin?

- Die is-t-'r nie vanne morge! riep een werkman gedienstig terug.

Zij ontstelde. Zou hij ziek zijn? Wat was er gebeurd? Snel trad zij op de mannen toe.

- Werom nie?

Toen begonnen zij allen door elkaer te spreken, verblijd van het nieuws te weten.

- Die leit in 't ziekehuis! Gistere-n-avend is-t-ie d'r hene gebroch!

- Hij hèt gevochte! De pelisie is-t-'r an te pas motte komme, en die hèt 'n baar gehaald, hij lee net voor dood ....

- Hij bloeide, née, hè, zoo hèt 'k er nog nooit geen zien bloeie ....

- Gevochte! gevochte! schreeuwde Bet. Hèt ie gevochte!

- Nou, en òf die! 'k Doch, dat ie Verwijn geregeld dood zou slaan, zou beukte die mit z'n vuiste .... nou! die het z'n bekomst gehad.

Bet's hart stond stil; zij voelde zich koud worden, tot in de uiterste toppen harer vingers. Zij trachtte te spreken, maar haar stem klonk gedempt, schor.

- Werom hèt ie gevochte?

- O, eers had ie zich zat gezope, en toe vonne we 'm teuge-n-'n muur, daar stond ie teuge te leun .... we wasse mit de troep van ....

- En toe namme we 'm mee na de Leeuw, en daar zat ie al maar door klare te hijsche .... mit 'n kop as vuur .... nou, en daar ....

- En toe ineene is-t-ie, as 'n dolle, Verwijn angevloge .... en toe gonge ze mekaar te lijf, hè! dat d'rlui ribbekaste kraakte ....

De mannen bazelden voort, allen door elkaer; maar Bet stond vóor hen, stom, met star- radelooze oogen. Zij kón het niet gelooven, wat zij haar vertelden, en toch, het leek zoo wanho-

pig-vreeselijk op de werkelijkheid. Jan dronken geweest .... gevochten .... nu in het ziekenhuis ... hoe kon dat, kòn dat ... o, god, gód .... hoe kón dat mogelijk zijn!

- En hoe is 't afgeloope? .... vroeg zij weer, met haar vreemd-heesche stem.

- Afgeloope nog nie! zei er een, in brute scherts. Tenminste 'k gloof, dat ie d'r nog nie was gewees ....

- Hij was net zoo wit as 'n gees, en dat bloed d'rover hene, daar wier je net zoo eng van, as wàt ....

- Is 't zóo erg .... is 't zóo erg .... stamelde Bet. Zij voelde zich flauw en machteloos worden; alles zonk rondom haar weg, de stemmen der mannen klonken vreemd en ijl, als uit de verte tot haar komend, haar starende oogen zagen niets meer voor zich dan een donkere, leege omgeving, en zij sloeg haar hand tegen haar hoofd, opeens door die beweging uit haar verdooving ontwakend.

- Gaat maar 's hoore .... Ze hebbe-n-'m gebroch na 't groote ziekehuis ....

- Da' gestich naas de kerk .... in 't griffermeerde daar was geen plaas ....

- Daar gonge ze-n-eerst na toe, omda' 't zoo veul dichter bij was, maar daar hawwe ze geen plaas, dus daar wiere ze weer ....

Bet keerde zich om, zij sprak geen woord meer: zij ging doen, wat de mannen haar hadden aangeraden.

Naar het ziekenhuis, om te vragen, hoe het

was met Jan, dat was het eenige, wat zij nu kon doen. Zij liep voort, met gebogen hoofd, zij besefte nog niet klaar en volkomen, hoe de toestand was, en zij ging voort, werktuigelijk, zonder te weten, dat zij liep, of te begrijpen waarheen.

Jan, gistermiddag nog zoo opgewekt, zoo gezond, lag nu in het ziekenhuis, wie weet hoe zwaar ziek .... Langzaam, lang-zaam, begonnen de gedachten weer in haar hoofd te leven, haar bewustzijn begon weer te werken, en een zoo groote, zoo doodelijke smart drong zich door al haar zenuwen heen, dat zij dacht neer te vallen, om nooit weer op te staan.

Maar zij ging voort, al voort, haar schemerige oogen ontwaarden niets, maar haar voeten vonden den weg. Zij wist van niets, slechts voelde zij in haar borst haar smart branden en schrijnen, met een ondragelijke, wee-makende pijn.

Op de stoep stond ze stil; zij zette de in een doek geknoopte pan met Jan's eten neer, en belde.

De portier deed haar open.

- Jan de Bruin .... Jan de Bruin .... leit die nie hier .... stotterde Bet.

- Jan de Bruin? kom d'r effe-n-in, zei de portier. Mot die hier weze?

- Ja .... zei Bet, da' hemme ze me verteld .... da' die hier is gebroch .... gisteravend ....

- O, is dat die .... wou u die zien? Nou, wach dan maar effies, 'k zel 's gaan hoore.

Bet bleef in de hooge, ruime vestibule staan. Zij had een zwaar, beklemmend gevoel van vrees,

alsof Jan's leven afhing van het antwoord van den portier. Stil was het om haar heen, doodsch, drukkend-stil, zij zag, geruischloos en ver-weg als schimmen, menschen zich bewegen; zij rook den vreemden, prikkelenden geur van ontsmettingsmiddelen; zij hoorde, vlak boven haar hoofd, de bel weer luiden, en de klank daarvan ging met een schok door haar heen.

De portier kwam terug, opende eerst de deur, stond den nieuwen bezoeker te woord, en wendde zich toen weder tot haar.

- Ja, die hèt 't an z'n herses gekrege, zegge ze, d'r mag volstrek niemend bij, kom liever 's t'rug, licht da' die dan bij is gekomme....

- Mag 'k niet bij 'm .... zei Bet, en haar stem, zoo moedeloos-diep gelaten, haar gezicht, weg-geslonken van angst en smart, deden den portier meewarig zeggen:

- Nou .... wie weet .... 'k hèt d'r zooveul zien geneze ..... hou je maar goed .... hij hèt 't hier best, daar ken je-n-op rekene ....

- Ken ie weer beter worre! ... vroeg Bet. De portier was de eenige tusschen-persoon tusschen haar en Jan, op het oogenblik, zij had niemand, niets, waarheen zij zich wenden kon, en zij klampte zich wanhopig aan zijn uitspraken vast, als aan de eenige waarheid.

- Och, jawel, werom nie! Waar geneze ze nie van! Maar ga nou maar weg, juffrouw .... zei hij; hij kon er immers tóch niets aan doen, en hij wou nu maar liever, dat zij dit óok begreep.

Bet aarzelde nog.

- Mag 'k dan gauw 's bij 'm? ....

- Da' weet 'k neturelek nie .... maar 't ken heel best weze, kom u dus maar weer terug ... overmorrege ken u weer komme ....

Bet ging, zij keerde zich om, maar toen zij zich bukte, om Jan's eten op te nemen, vlijmde er een zoo smartelijke, stekende pijn door haar heen, dat zij wankelde, en zich steunen moest aan den muur.

Een hulpeloos, klagelijk gevoel had haar bevangen; zij was zoo zwak als een kind, dat een zware straf heeft ontvangen, en niet kan begrijpen waarom. En óok als een kind, had zij kunnen huilen, overvloedig, bitter en onophoudelijk, - lang, lang nog, nadat reeds de oorzaak tot verdriet is vergeten. Maar zij liep voort door de straten, met een star en verwezen gezicht, en toen zij thuis was gekomen, viel, alsof zij geen kracht hoegenaamd meer had, de pan met eten uit haar hand op den grond.

Nu eerst kwamen de tranen. Luid, hartstochtelijk huilde zij, zij hield zich niet in, de snikkenbarstten los uit haar borst, de tranen stortten zich uit haar oogen, en zij huilde voort, huilde voort, totdat zij van uitputting zweeg.

Het ergste, het meest verpletterende, waardoor deze ellende gemaakt werd tot de zwaarste, die zij nog ooit had verdragen, was het vreemde, het onbegrijpelijke van hetgeen was gebeurd. Hoe kon Jan in den toestand gekomen zijn, waarin de mannen hem, volgens hun zeggen, hadden aangetroffen? Hij dronk nooit, nóoit meer, dat

wist zij, sinds hij weer aan het werk was gekomen, waarom dan nú! Maar als hij niet dronken geweest was, wat kon dan de reden wezen, waarom hij vechten moest? Hij had nooit ruzie, met al zijn kameraads was hij goed, hoe kon dit dan, kón dit dan zijn gebeurd! De vragen, die maar aldoor in haar opwelden, zich in haar hoofd verwarden tot een vermoeienden, drukkenden chaos, maakten haar suf, en vergrootten haar wanhoop nog. Zij begreep het niet, zij kon er niet in doordringen, hoe het mogelijk was, dat zoo iets zoo plotseling was voorgevallen. Als Jan was ziek geworden, zelfs als hij een ongeluk had gekregen, dan zou het verschrikkelijk zijn geweest, maar niet zoo verbijsterend als dit. Dan had zij kalmer kunnen blijven, was zij beter in staat geweest, raad te schaffen, maar nu, wat kon zij nú?

De onrust om Jan martelde haar zóo hevig, dat zij niet wist, hóe zij die zou kunnen verdragen. Iets aan zijn hersens ... was dat erg? ... was dat gevaarlijk? ... stierf men daaraan? Zij wist het niet, maar in haar bezorgdheid kwam het haar voor, dat het iets vreeselijks, noodlottigs, onherstelbaars moest zijn.

O, was *zij* het maar geweest, als de slag toch iemand treffen moest, - waarom juist Jan, die brave, goede, beste ... o, het was, om het uit te schreeuwen van smart ... Wie weet, hoe hij leed, hoeveel pijn hij had ... en zij mocht niet bij hem ... niet bij hem ...

II.

Ook op den overmorgen daarna, werd zij nog niet toe-gelaten. Jan was nog geheel buiten kennis, vertelde haar de portier. Hij had het hoofd geschud, en een rilling van angst was haar door de leden gegaan.

- Is 't zoo erg? ... vroeg zij ademloos.

- Ja, neturelek, hè! Zooies blijf je nie in je koue kleere zitte ... Affijn, herseschudding, of wat ie hèt, is nog 't ergste nie, wa' da' je ken overkomme, wa' dà' betreft, hèt 'k 'r wel, die erger ware, weer hene zien gaan ... Daar hè je die vrouw, u ken ze mogelijk wel, Ban hiet ze, die had, zeie ze, de tering in d'r rug, maar jawel, ze hebbe-n-'n operaasje an d'r gedaan, en nou loop ...

- Werom ... werom mag 'k toch nie bij 'm ... vroeg Bet. 'k Zel wel niet prate ... heel stil maar effe kijke ... al was 't maar effe ...

- Ja, u begrijp, daar hét ik geen zegge-n-over, ik ben hier geen baas ... Maar me dunk, as-t-ie d'r an most, dan was-t-ie d'r al geweest, hij schijnt sterk van inhoud te weze ...

Die woorden gaven Bet een kleine bemoediging. Zij ging weer naar huis, waar al haar werk nog op haar wachtte, ook van de vorige dagen, maar zij kon er niet aan beginnen. Zij beproefde het, maar wierp het dadelijk rusteloos weer neer. Hoe kon zij nu kalm blijven zitten, en werken, terwijl haar vingers beefden van zenuwachtigheid,

en haar hoofd klopte en woelde van haar opwindende gedachten? O, die arme, arme, jongen, wat had hij op de wereld misdaan, dat hij dit zou hebben verdiend! Hoe kon zoo iets bestaan ... zoo iets schandelijks, zóo iets onrechtvaardigs ...

Zij kon haar werk niet op tijd afleveren, sommigen klaagden erover, anderen namen het haar af, omdat zij niet konden wachten, en het geld, dat zij ontving, was niet de helft van de som, waarop zij had gehoopt. Dit smartte haar, omdat zij nu niet in staat was, iets mee te brengen voor Jan, en zij zette zich aan het werk, haastig, haastig, om het maar af te krijgen, zoodat het slordig en oppervlakkig gedaan werd. Zij moest geld hebben, het was zoo afschuwelijk, dat zij niets, niets meer had, maar dit was haar eigen schuld, hield zij zich voor, dan moest zij maar zuiniger wezen, en zij ging van alles bedenken, wat zij zich nog zou kunnen ontzeggen.

Ook den derden keer werd zij nog niet bij Jan toe-gelaten. Zij was bijna in huilen uitgebarsten, toen de portier haar de weigering overbracht, maar hij had zich snel van haar afgewend, en gezegd, dat zij nu niet meer elken bezoekdag moest komen, maar bijvoorbeeld eens over een week, dan zou hij wel weer wat opgeknapt zijn. Zij ging, geschokt, verslagen, maar de tranen waren in haar oogen terug-gedrongen, door de laatste woorden, die haar hoop hadden doen herbloeien.

Zij bedacht zich, dat zij nu wel eens naar Jan's kost-juffrouw mocht gaan, omdat deze van zijn

onverwacht wegblijven wel niets zou hebben begrepen. Zij zou haar maar niet vertellen, dat Jan gevochten had, zij zou alleen zeggen, dat hem een ongeluk was overkomen, en dat hij nu in het ziekenhuis lag. En dan zou zij vragen, of de juffrouw wilde wachten met de kamer, totdat hij weer beter zou zijn, zoodat hij bij haar terug-komen kon. Maar nauwelijks stond zij tegenover de juffrouw, of het bleek haar, dat deze alles reeds wist, want zij snauwde haar toe:

- Zoo, kom u daar eindelijk anzette! Z'n goed staat klaar, u ken 't zóo meeneme! God zel me beware, maar wat 'n gemeen susjet is dat stuk broer van u!

- Gemeen! zei Bet, dadelijk vlam vattend, zoo'n brave, oppassende ....

- Die vécht in 'n króeg! .... 'k hèt 'r altijd op teuge gehad, 'm in me huis te neme, zoo'n grondgraver, zoo'n vent van niks, en nou zie je-n-'t 's, of 'k geen gelijk hèt gehad! Hij hèt 't d'r schobberig bij late legge, hoor, nou!

- Zoo, zei Bet, vinnig, ken die 't hellepe, as die wor angevalle? mot die zich dan somps nie verdedige, zoo'n jonge hèt toch nie voor niks knuiste-n-an z'n lijf! Vechte da's minder, dat gebeurt 'n ieder man wel eris in z'n leve, daar hoef 'm geen verwijt van te worre gemaak, vooral omdat ie nou zoo te lije hèt, mot je 'n ziek mensch nog na-schelde! 't is me wat moois! Maar wat zee u me daar van z'n goed?

- Ja, da' ken u mee-neme! Da' staat gepak en gezak! Nooit komp me die man weer in me

huis! 'k Hèt d'r genog op teuge gehad, maar u sting maar te betooge, dat ie zoo best en zoo fesoendelek was! Nou, nou zie je eris!

- Wát zien 'k? dat ie ongelukkig is, ja! Dus u wil 'm nie houe? Goed! best! D'r bin d'r zat, die na zoo'n nette kommesaal snakke! Hij hèt ú nie noodig, verbeel u da' maar nie! En waar is z'n goed? 'k Zel wel effe-n-'n bestelder hale, dan brenk die 't maar bij mijn, hoor u? z'n goed, daar zel u geen ....

- En daar binne ze weraggies bij mijn gekomme, om te infermeere, of dat ie betale ken in 't ziekehuis, of dat ie 'n bewijs van onvermoge mot hebbe, ik zeg, daar weet ik nie van, en da' ze dan bij ú motte weze, u zel ze dus nog wel krijge, asse ze d'r nie alree benne gewees, maar toe wier 'k toch zoo nijdig om al die last, da'k meteen z'n goed van de kamer gehaald hèt, van zins was 'k, 't derék bij u te late brenge, maar nou u d'r toch ben, nou ken u d'r zelf wel voor zorrege.

Ze wees Bet, waar zij Jan's kist had gezet: in het portaaltje onder de trap, en praatte al maar voort.

- Goeie grutte, 'k doch, da' 'k m'n 'n tak van beroerte schrok, toe die manne daar 's avens laat an kwamme zette, en vertelde van dat vechte, 'k hèt geen oog toe kenne doen, hé, de heele nacht nie, as 'k d'r nog an denk, dan wor 'k nog wee, da' ken u ....

Bet vond het niet de moeite waard, langer naar het gepraat te luisteren; zij ging een bestel-

ler halen, en liet dien Jan's koffer brengen naar haar huis.

Wat werd hij toch altijd verkeerd beoordeeld .... arme, árme jongen .... eigenlijk was er niemand in de heele wereld, die hem zich aantrok, dan zij-alleen .... En o, zij droeg die verantwoordelijkheid zoo graag, maar zij kon zoo weinig, zoo weinig doen .... Als hij maar bij háar was gebleven, hoe anders zou dan alles nu zijn .... want was niet de ellende begonnen, toen hij heen-ging van haar? Ach, was hij maar gebleven .... gebleven .... dan had zij niet haar wasschen aan kant gedaan, dan verdiende zij nog een goed stuk geld, terwijl zij nu niet wist, hoe zij rond-komen zou .... Ja, hoe dat alles zoo was gebeurd, - dat zij nu leefde van wat ongeregelden arbeid, zij, de knappe, werkzame vrouw, - dat zij zich nu zoo zwak en hulpeloos voelde, zij, die altijd zoo krachtdadig en sterk was geweest, - dat begreep zij niet ... dat begreep zij niet.

Zij keek Jan's goed na, dat de kostjuffrouw had ingepakt, om te zien, of er ook iets ontbrak. Maar alles was in orde; en tusschen de kleeren vond zij een doosje met zijn opgespaard geld. Zij ontroerde, toen zij het zag, want zij begreep, dat hij dit geld verzamelde, om haar eenmaal de geleende vijftig gulden terug te kunnen geven. Zij telde het, er was bijna twaalf gulden in; en zij was blijde dit te hebben gevonden, omdat hiermede de kosten in het ziekenhuis konden worden bestreden.

Zij ging dadelijk naar het ziekenhuis toe, en zeide, dat alles zou worden betaald. Nu geloofde zij, zou Jan wel beter worden verzorgd, en voor de twaalf gulden, zou hij er, voor vijftien stuivers per dag, zestien dagen kunnen blijven, als het noodig was, maar zij hoopte, zoo innig, zoo innig, dat hij vóor dien tijd beter zou zijn ...

Zij ging hoe langer hoe meer achteruit met haar werk. En zij begon in te zien, dat het haar onmogelijk was, langer hier, in dit dure benedenhuis, te blijven. Zij had al twee maal de huur niet kunnen betalen, zoo kon het toch langer niet gaan. En zij zocht naar een kamer, zij had er nu toch niet meer noodig dan één, die zij eindelijk vond in een buitenbuurt, op een bovenhuis, en waar haar werd toegestaan, vrij gebruik te maken van het keukentje. Het was de eerste keer, dat zij binnenshuis woonde, zij was altijd vrij en onafhankelijk geweest, maar er was niets aan te doen. Zij moest weer wat meubels weg-doen, haar buffetkast en haar groote tafel, maar dat was wel goed, dan kreeg zij weer wat geld in handen, wat zij wel noodig had, met haar verhuizing. Zij hechtte zich ook in 't geheel niet meer aan haar goed, zooals vroeger; zij onderhield het niet meer met alle zorg, en als het nu toch verwaarloosde, dan was het maar beter, dat zij er het geld voor kreeg. Zij behield alleen maar de noodigste meubels; zooveel te minder kostte haar de verhuizing. De vorige maal, toen zij naar dit huis

was gegaan, had zij al veel uitgezocht en terzijde gelegd, wat zij niet langer behoefde, nu deed zij het wéer, en verkocht alles wat zij overtollig had. Den mangel nam zij mee, dien kon zij niet missen; hij nam wel veel plaats in, in haar kamer, maar wat gaf zij daarom! Wat kon haar eigenlijk nog iets schelen in den tegenwoordigen tijd!

Zij vond het toch wel vreemd op haar nieuwe kamer, zoo onvrij, en zoo rumoerig in het drukbewoonde huis, maar zij dacht, dat zij er wel aan zou wennen, als zij er maar eerst een poos had gewoond. Zij had nu ook, gelukkig, geld genoeg, om er een paar weken van te kunnen leven, nu kon zij rustig zoeken naar werk, zonder door directen nood te worden gekweld.

Toen zij Jan weer ging bezoeken, werd zij eindelijk bij hem toegelaten. Zij had een pond druiven mee-gebracht; toen zij ze geprijsd zag voor negen stuivers, had zij de verzoeking niet kunnen weerstaan. Maar hij mocht niets hebben, werd haar, tot haar diepen spijt bij de ondervraging, of zij iets bij zich had, gezegd, en bedroefd betrad zij de zaal, waar hij lag.

Hij herkende haar niet, of zij al zacht: Jan! riep, of haar hand op zijn voorhoofd legde. Zijn gloeirood hoofd bewoog onrustig over het kussen; aldoor mompelde hij snelle, onverstaanbare woorden, en zijn handen tastten, in beverige gejaagdheid, over de deken. Ontsteld deed zij vragen aan de zuster, die haar schouders ophaalde, en antwoordde: Koorts! en weer verder ging.

Zij zat daar bij zijn bed, streelde hem bevreesd zijn hand, als die even stil liggen bleef; zij keek met zorgvolle oplettendheid naar zijn gezicht, of zij de uitdrukking daarvan zou kunnen raden, en zij voelde zich zoo diep, diep ellendig, doordat zij zich machteloos wist, hem te helpen. Hij had een verband om zijn hoofd, daar was dus zeker de wond, die de ander hem had geslagen. O, kon zij hem maar wreken, - een moord, een móord zou zij voor hem kunnen begaan ... maar zij kende den man niet eens, met wien Jan gevochten had, en of die misschien óok gewond was geworden ...

O, nu zij hem zoo zag liggen, zoo vreemd, zoo ziek, haar niet eens herkennend, nu voelde zij zich zóo diep verslagen, nu doorvlijmde een zóo nameloos wee haar de borst, dat zij zich voelde verloomen, haar kracht sloop uit haar aderen weg, zij zat daar, en zag naar hem, met strakke, wanhopige oogen, zij dacht niet meer, zij voelde alleen, als een wond, haar onrust, haar smart, in haar hersenen schrijnen en schroeien.

Zij zou wel haar halve leven willen geven, als hij daardoor weer gezond en flink worden kon. Er was voor haar zoo iets verschrikkends, zoo iets benauwends in, den sterken, fermen Jan daar zoo te zien liggen, zoo hulpeloos en ellendig, zonder bewustheid van wat hij deed. En de angst kneep haar hart ineen: als hij maar weer beter wordt .... o, als hij maar weer beter wordt ....

Zij werd gewaarschuwd, dat het tijd werd,

om heen te gaan. Zij stond op, zij kon niet spreken, en legde even, in een lichten druk, haar hand op zijn schouder. Nog eens, en nog eens, keek zij naar hem om, en verliet zwijgend de zaal.

Eerst toen zij buiten was, kreeg zij het besef dat zij niet aan de zuster had gevraagd, of hij gauw beter zou zijn .... of hij óoit beter zou worden ... en zij maakte, onbewust, een beweging om terug te gaan, maar zij begreep, dat zij toch niet meer zou worden toegelaten, en zij liep verder naar huis.

In haar kleine, nog ongeördende kamer, zat zij, als een wanhopige, neer. O, hoe kon alles toch zóo vreeselijk, zóo neerdrukkend-ellendig zijn! Wat had zij toch gedaan, wat had zij toch ooit in haar leven gedaan, om dit te verdienen! En Jan dan, Jan, die jongen, met zijn hart van goud, zoo best, zoo braaf, zoo oppassend, waarom moest hij dit juist krijgen, waaròm!

Zij martelde tevergeefs haar hersenen, om te doorgronden, hoe alles toch zoo bij vroeger veranderd was. Hoe alles, wat vroeger rustig, prettig en natuurlijk was geweest, nú vreemd, verschrikkelijk en onrust-gevend was .... maar zij slaagde er niet in, iets daarvan te begrijpen: zij voelde, dat zij gelaten moest dragen. Zoo weet ook de drenkeling niet, hóe de stroom hem heeft mede-gesleept; hij voelt zich slechts in een onveilige, deinende, ontbodemde omgeving, en merkt, dat hij zinkt .... dat hij zinkt ....

Elken bezoekdag ging Bet naar het ziekenhuis toe. Maar elken keer bedroog haar bitter haar hoop: dat hij haar nú zou herkennen. Soms lag hij rustig, als verzonken in slaap, maar andere malen ook woelde hij zich rusteloos heen en weer in zijn bed, drukte hij zijn koorts-brandend hoofd in het kussen, en wrong hijgende, onsamenhangende klanken over zijn heet-droge lippen. Dan zat zij bij hem, beklemd door een zóo groote vrees, dat zij zich niet kon verroeren, en ging, als de tijd was verstreken, met smartelijk-kloppend hart van hem heen. Zij klaagde aan de zusters haar leed; soms stond er een haar vriendelijk te woord, haar geruststellende door te zeggen, dat hij, nu hij zoolang reeds de ziekte doorstond, er waarschijnlijk wel bovenop komen zou. Maar soms ook antwoordde er een, dat hij mogelijk zijn heele leven onnoozel zou blijven, en zij voelde, dat de voortdurende slingering tusschen hoop en angst haar langzaam, langzaam verteerde.

Zij was de krachtige, flinke, gezonde Bet niet meer; zij was uitgeput door haar smart en verzwakt door onvoldoend voedsel. Zij gaf zoo weinig om zichzelve, dat zij er nauwelijks op lette, of zij het goed had of niet, maar nu voelde zij zich toch wel ziekelijk en slap, zonder dat zij evenwel op middelen zon, om hierin verbetering te brengen. Het kon haar niet schelen, hoe het met haar ging, zij peinsde er nooit over, omdat zij geheel en altijd vervuld was van Jan; maar toch viel het haar soms op, en dan verwonderde

zij er zich over, zonder er dieper over na te denken, dat zij tegenwoordig zoo spoedig vermoeid was, bij alles wat zij deed.

Het kostte haar veel moeite, werk te vinden in haar nieuwe buurt, en de klanten uit de straat, waar zij eerst woonde, had zij bijna allen verloren. Zoolang er nog geld genoeg was, om Jan's verblijf in het ziekenhuis te betalen, bekommerde zij er zich niet om; zij mocht tóch niets voor hem mee-brengen, dit was haar streng verboden. Zij dacht ook, dat de twaalf gulden, die zij zorgvuldig apart hield, ruim voldoende zouden zijn, want zestien dagen, dat was toch een heele tijd. Zij vond het tóch al zoo verschrikkelijk, elken keer, als zij van hem weg moest gaan, zij benijdde de zusters, die hem konden verplegen, terwijl zij zoo droevig-werkeloos blijven moest; o, het was haar zoo'n pijniging, niets voor hem te kunnen, te mogen doen, maar zij berustte; zij liet hem daar blijven, omdat zij wist, dat hij, bij haar, niet zoo'n goede verzorging kon hebben, dat zij hem niets, niets kon geven van wat hij behoefde, omdat zij zoo weinig verdiende. Later, als hij beter was, dan zou zij weer al haar krachten inspannen, om hem in alles te helpen. Zij kon hem niet bij zich nemen, omdat zij nu maar één kamer had, maar zij zou wel iets voor hem vinden, dicht bij haar in de buurt, en zij zouden dan, zooveel zij wilden, te zamen kunnen zijn.

Zij vertrouwde, dat hij wel weer beter zou worden; daaromtrent werd door de zusters geen

twijfel meer uitgesproken, alleen opperden zij wel eens de vrees, dat hij nooit meer goed bij zijn verstand zou komen. Maar zij wilde dit niet gelooven. Zoo dikwijls hadden zij Jan immers al voor niet-wijs of idioot gehouden, terwijl het, in de verste verte, niet de waarheid was; daar gaf zij dus niet om, want dat zeiden allen, die hem niet kenden, nooit met hem hadden omgegaan, en op niets anders letten dan op het uiterlijk. Maar zij wist wel beter; hij was nooit anders geweest, en zoo als hij was, vond zij hem goed, heelemaal goed.

De dagen verliepen, in trage gelijkmatigheid. Bet had nog altijd maar zeer ongeregeld werk; het was zoo moeilijk, in deze buurt, menschen te vinden, die iets voor haar hadden te doen; zij waren niet rijk genoeg, om er een verstel-naaister op na te houden, en met mangelen alleen was bijna geen droog brood te verdienen. Toch sukkelde zij maar voort; deze weken schenen haar een soort van overgangstijd; zij wachtte op betere dagen, als Jan maar weer was hersteld, en het was haar, of een zooveel heerlijker tijd eenmaal zéker zou komen.

Elken keer, dat zij Jan bezocht, ging zij er heen in de hoopvolle verwachting, dat hij wat opgeknapt zou zijn, dat zij hem misschien uit bed vinden zou. Maar iedere maal moest zij weer teleurgesteld vertrekken; het duurde zoo ondraaglijk lang, en van beterschap hoorde zij niets.

Met schrik overdacht zij het, dat de twaalf

gulden niet toereikend zouden wezen. Want er waren al veertien dagen voorbij, en er bestond nog in het minst geen kans, dat hij spoedig genezen zou zijn. Zij wist niet, wat zij moest doen, zij had zelf niets meer, geen cent; zij had voor bus en fonds bedankt, zij leefde hoofdzakelijk van brood en aardappelen, kleeren kocht zij niet, andere dingen had zij niet noodig, en toch hield zij nooit iets over van haar verdiende geld. Het was ook maar zoo weinig, en dat werd nog door hard werken verkregen; voor het naaien van rokken ontving zij niet meer dan een dubbeltje per stuk, en voor twaalf lakens werd haar maar tien stuivers uitbetaald. Door elkaer gerekend, beliepen haar wekelijksche verdiensten een kleine vijf gulden; de huur van haar kamer bedroeg één gulden; aan brood besteedde zij, omdat zij daar voornamelijk van leefde, bijna anderhalven gulden, aan aardappels een halven, voor koffie, thee, petroleum, boter en vet, melk, rijst, suiker, zeep, garen en dergelijke had zij wel twee gulden noodig, zoodat het dikwijls gebeurde, dat zij te kort kwam, en hier en daar moest borgen, waar zij zoo verschrikkelijk het land aan had. Het was toch al mooi, dat zij zich nog zóo wist te redden, zij, die het vroeger altijd zoo ruim had gehad. Zij begreep het nog altijd niet, waardoor zij toch zoo achteruit was geraakt, en dat in zoo korten tijd; zij herkende zichzelf soms niet, maar zij vond zichzelf zoo weinig belangrijk, dat zij zich nooit begaf in diepe gepeinzen over haar eigen

persoon. Jan, was de eenige gedachte, die zij altijd in zich droeg, hij was de spil, waaromheen haar gansche leven wentelde, en al wat niet in rechtstreeksch verband stond met hèm, liet haar koud.

Zij moest raad schaffen, om wat geld te kunnen krijgen voor Jan's verpleging. Meubelen had zij eigenlijk niet meer te verkoopen, en bovendien, wat zou een stoel of zoo haar opbrengen? Neen, het eenige was, dat zij een paar dingen van waarde van haar moeder verkocht, een zilveren vingerhoed had zij daar nog van en een zilveren naaldenkoker, een oud goud medaillon en een smallen gouden ring met gelen steen. Ook het bloedkoralen snoer kon zij er bij doen en een kleinen zilveren beker, dien zij eens van tante Bet had gekregen, omdat zij haar petekind was. Meer had zij niet; zorgvuldig keek zij al haar bezittingen na, maar zij wist het wel, dat er niet meer was. Zij nam zich voor, één voor één de dingen te laten zien, dan had zij meer kans, om er een hooger prijs voor te krijgen, maar reeds had zij den ring, het medaillon, den vingerhoed en den naaldenkoker getoond, en nog had zij niet meer dan vier gulden samen te tellen. Voor het bekertje werd haar tien stuivers geboden, zij weifelde, of zij het dan maar niet liever zou houden, maar zij was tegenwoordig zoo onverschillig, en het geld had zij noodiger dan dit ding. Maar toen zij de bloedkralen ketting liet zien, nam de man die in zijn hand, en zei:

- Zit d'r 'n gouwe slotje-n-an? Nee, nou, dan kè je n-'m me houe! Krale koop niemand meer, as 't nou nog kepittelstokkies ware, maar krale, nee .... Wil je d'r 'n kwartje voor hebbe?

- 'n Kwartje! riep Bet verontwaardigd. Geef 'm dalek werom! en zij knipte de ketting weer vast om haar hals, stak haastig het geld bij zich, en ging heen.

't Was ellendig weinig, wat zij ervoor gekregen had, maar Jan kon dan toch nog een week langer blijven, en dan, als hij dan nóg niet beter was ...

Het kwam niet in haar op, iets van Jan te verkoopen, ofschoon zij al zijn goed bij zich had. Dat moest hij natuurlijk precies zoo terug-vinden, als hij het achtergelaten had, dit was haar eenige zorg.

Jan was nu rustiger, vond zij, als zij bij hem kwam. Hij ijlde niet meer zoo onafgebroken, en woelde niet meer zoo wild heen en weer. Hij lag meestal stil, met gesloten oogen, ook soms wel starende voor zich uit, zonder acht op haar te slaan, of haar te zien. Zij sprak maar niet veel tegen hem, het trof haar zoo scherp, als zij Jan iets vertelde, of hem iets vroeg, en de stem van een zuster dan achter haar klonk:

- Och, mensch, hij verstaat je ommers niet! en daarom zat zij maar zwijgend bij hem, tevreden al, dat zij hem mocht zien. Zij kon voor het tegenwoordige immers niet meer verlangen; het was immers al zoo wonderbaarlijk, dat hij niet .... dat hij niet was gestorven.

Moest zij dan niet dankbaar, dankbaar, dánkbaar zijn, dat hij al weer zóo ver was!

Toch, hoe zij zich dit ook voorhield, zij kon niet goed vroolijk zijn en licht-van-hart. Zij zag zoo angstig de toekomst tegen; zij begreep wel, dat Jan, zelfs al bestond de mogelijkheid, dat hij het kreeg, niet dadelijk, na zijn ontslag uit het ziekenhuis, aan het werk zou kunnen gaan. Zij moest dus verdienen voor twee, en hoe zou haar dit mogelijk zijn! Wel werd zij, als zij geen zorg meer over Jan behoefde te hebben, natuurlijk rustiger, en zou dus beter in staat tot werken zijn, maar het was de vraag, of zij werk zou kunnen vinden. Zij betreurde het nu, dat zij indertijd haar wasschen aan kant had gedaan, maar dat was immers vanzelf zoo gekomen, daar was immers niets aan te doen geweest. Met haar wasschen had zij altijd flink en geregeld verdiend, maar zij had nu geen waschketel meer, hoe zou zij dus weer opnieuw kunnen beginnen? Bovendien, al haar vroegere klanten hadden zich al lang van een andere waschvrouw voorzien, en hoe moest zij komen aan nieuwe?

Zij dacht lang en ernstig na; was het niet beter, om met dit mangelen en verstellen, waarmee zij toch eigenlijk geen droog brood verdiende, uit te scheiden? Zij kon dan dagen uit verstellen gaan, daarmee won zij tegelijk haar kost uit, en verder kon zij zich aanbieden als werkvrouw. Zij had nooit gedacht, dat het met haar hiertoe nog eenmaal komen zou, maar wat gaf het, waarmee zij haar brood verdiende, - zij moest toch leven!

Zij zou haar mangel niet verkoopen, vóordat zij eenige zekerheid had. Als al haar dagen bezet waren, en zij ontving dan zestien stuivers per dag, verdiende zij per week toch evenveel als nu, terwijl zij geheel-en-al haar eten bespaarde. En als zij dan toch later haar mangel verkocht, was het geld, dat zij daarvoor kreeg, een buitenkansje, en kon zij het terzijde leggen voor Jan.

Het viel haar wel moeilijk, maar zij wist er niets anders op, en daarom ging zij naar haar vroegere klanten, en vroeg daar om een plaats als werkvrouw of verstelster. Maar niemand had haar noodig; eindelijk nam een dame haar, uit medelijden, aan, voor twee dagen in de week, als werkster, maar hoe zij ook verder vroeg en zocht, niemand kon haar gebruiken. In haar eigen buurt probeerde zij het als verstelster, maar bijna iedereen deed daar het verstelwerk zelf, en de eenige juffrouw, die haar aannam, wilde niet meer geven dan tien stuivers per dag.

Door haar lange dagen dwalen en rond-vragen in de stad, had zij geen gelegenheid gevonden, om haar werk af te maken; 's avonds laat opzitten kostte haar te veel aan petroleum; zij stond daarom 's morgens om zes uur op, eerder was het niet licht genoeg, en werkte zoo voort, den geheelen dag. Maar zij voelde het wel, hoe zorg en al te ingespannen werk haar afmatten, hoe zij elken dag afgetobder en onveerkrachtiger werd.

De angst begon haar ook te kwellen, dat Jan, na een week nog niet beter genoeg zou zijn,

om het ziekenhuis te kunnen verlaten. Zij vond, dat er zoo weinig verbetering in zijn toestand kwam, hij scheen haar, elken dag, dat zij kwam, precies hetzelfde toe, even lusteloos, even weinig wetend van zijn omgeving, en even zwak van uitzicht. Zij vroeg maar niet telkens weer, hoe het met hem was; zij kreeg altijd zulke korte, niets zeggende antwoorden, en zij zag het ook zelf wel, dat hij niet veel beter werd.

Zij wilde ook niet vragen, wanneer hij mogelijk zou worden ontslagen, want zij vreesde, dat dit zijn vertrek misschien zou verhaasten. En zij wilde hem, zoo lang het eenigszins noodig was, in het ziekenhuis laten blijven, waar hij alles kreeg, wat hij behoefde, terwijl zij hem immers niets, niets zou kunnen geven.

Aan het einde der week, was Jan nog zoo zwak, dat hij zelfs nog niet eens wat opzitten kon. Zij moest er iets op verzinnen, maar wat, maar wat! Het eenige was, dat zij den mangel verkocht, en verhuisde naar een goedkooper kamertje. Alles, wat zij niet noodzakelijk behoefde, zou zij van de hand doen, en zij dacht na over de dingen, die zij volstrekt behouden moest. Haar bed, een tafeltje, een paar stoelen, waarbij de rieten leunstoel, waar Jan altijd op zat, en verder een klein kolom-kacheltje, - dan kon zij haar petroleumstel, dat meer waard was, verkoopen, een kist, om haar goed in te bergen, wat vaatwerk, dit was haar voldoende. Al het overige wilde zij verkoopen; een oogenblik drong het wel tot haar door, hoe verschrikkelijk zij was

achteruit-gegaan, en hoe zij waarschijnlijk nooit meer in de gelegenheid zou wezen, haar meubels terug te koopen, maar er was immers niets aan te doen, en, als Jan maar heelemaal beter werd, wat kwam dan al het andere er op aan!

Ook haar beste japonnen, en Alewien's goed, zou zij verkoopen. Toen zij alles uit de kist haalde, om het te onderzoeken, en voor het eerst weer, sinds langen tijd, Ali's kleederen onder de oogen kreeg, rees weer de haat aan haar zuster vlam-brandend en fel in haar op. O, dat kreng, die slet, die nu in overdaad leefde, terwijl zij gebrek lijden moest, - die zij ongedeerd had gelaten, toen zij haar een slag had moeten geven, die alles gedaan had doen zijn, - o, dat verdorven wezen, dat Jan's en haar ondergang op haar geweten had - dat leefde nu vrij en in weelde - terwijl zij, die altijd haar best had gedaan, en gewerkt had zooveel zij maar kon, in ellende versmachtte .... O, als zij nu nóg eens tegenover haar stond! ...

Maar spoedig zonk weer haar vlaag. Alewien was al zoo lang geheel uit haar leven verdwenen, en haar zenuwkracht was in den laatsten tijd zoo sterk ondermijnd, dat zij niet in staat tot een lange, hevige opwinding was.

Zij huurde een kamer voor twaalf stuivers in de week; het was een zolder-vertrek met een klein, uitgebouwd raam, maar er was een stookplaats in, zoodat haar kacheltje er kon staan. De herfst was vochtig en kil, maar zij had geen

geld om te stoken, ze gebruikte het kacheltje dus alleen, om er vlug haar eten op klaar te maken.

In één vracht was alles, wat zij bezat, naar deze kamer overgebracht, en nadat zij alle onkosten af had getrokken van de som, die zij ontving, hield zij een veertien gulden nog over.

Het was gelukkig voor haar, dat zij dit geld nu had, want zij verdiende bijna niets meer, nu zij haar mangel moest missen. Verstel-werk kreeg zij niet veel, nu zij het niet meer op tijd, of goed in orde, terug-brengen kon; zij had zoo weinig tijd, nu zij drie dagen in de week uit werken ging, en driemaal in de week Jan bezocht. Zij vond het wel verschrikkelijk, als zij er iets afnemen moest, maar het ging niet anders, en zij moest al blij zijn, als zij haar huur kon betalen, en al het andere, dat zij noodig had.

Het sommetje slonk onrustbarend gauw, en zij zag geen kans, het weder aan te vullen. Elke week moest zij voor Jan meer dan vijf gulden betalen, en aan het eind van veertien dagen had zij reeds niets meer over.

Twee dagen verliepen nog, en zij wist niet, waarvan zij Jan's verblijf in het ziekenhuis nu langer zou betalen. Een bewijs van onvermogen halen, dat kon zij niet, dat voelde zij als een schande, die niet te overleven zou zijn. Maar wat dán .... niets bezat zij meer, dat eenige waarde had .... met werken kon zij het niet verdienen .... wat dan .... wat dan ....

En toen, voor het eerst, dacht zij bewust aan den eenige, die nog uitkomst kon brengen: haar

oom. Zij vond het grievend en vernederend, om hem bijstand te moeten gaan vragen, en daarom had zij, tot nú, elke opwellende gedachte aan hem met kracht onderdrukt. Maar zij moest immers wel zwichten voor de noodzakelijkheid, zij had geen cent meer in huis, het moest immers, het móest.

's Middags zou zij gaan vragen, of Jan nog lang in het zieken-huis moest blijven. En dan dadelijk zou zij doorloopen naar oom, en hem alles vertellen.

Zij vond, tot haar groote verrassing, Jan niet meer in bed. Hij zat in een ziekenstoel, ineengedoken en zonder een woord te spreken. Alleen toen zij hem met sterken nadruk vroeg, of het hem nu wat beter ging, antwoordde hij vaag:

- Ja .... ja ....

De zuster vertelde haar, dat hij al een paar dagen op was geweest, en dat het hem heel goed bekwam, dat de dokter hem geheel hersteld had verklaard, tenminste zoover beter, als hij hier kon worden, en dat zij, als zij wou, hem vandaag al mee-nemen kon.

Bet schrikte. Haar eerste gedachte was, dat zij niets geen geld meer bezat, en dus niets doen kon voor hem. Maar zij kon ook niet vragen, of hij nog hier blijven mocht, nu zij zeiden, dat hij weer beter was, en zij toonde zich verheugd, en vroeg, of hij nu dadelijk met haar mede mocht gaan.

De zuster gaf haar den raad, een rijtuig te nemen, maar nadat Bet den machteloozen Jan de

trappen had afgeholpen, en met hem op de straat stond, wist zij niet, hoe zij daaraan zou komen, en bovendien, zij had immers geen geld, om het te betalen. Wanhopig keek zij naar Jan, die, geduldig als een kind, naast haar stond, zwaar leunend op haar arm, en zij vroeg hem, of hij dacht, dat hij zou kunnen loopen, het was niet ver, en hij zeide weer: ja.

- Kom, dan maar .... zei ze, langzaam ... langzaam maar .... dan zel 't wel gaan ....

Het weêr was guur, zij voelde, hoe hij rilde, als de wind langs hem vlaagde. Bezorgd keek zij naar hem, naar zijn slap, wit gezicht, zijn moede, half toe-gezonken oogleden, en haar hart kromp ineen van deernis. En als deze zware, moeilijke tocht ten einde zou zijn, en zij hem op haar kamer zou hebben gebracht, wat dan? wat dan? Zij had geen voedsel, geen vuur, geen geld .... o, die ellende, die radelooze ellende: onmachtig te zijn ....

Hij leunde zoo zwaar op haar, dat zij telkens moest rusten, om dan, voetje voor voetje, weer voort te gaan. En wanhopig wenschte zij, maar een rijtuig te hebben genomen, met de belofte van later betalen. Maar zij waren nu al zoover, dat zij, met wat meer inspanning, hem wel naar haar kamer kon brengen. Zij zuchtte van verlichting, toen zij haar huis hadden bereikt, gloeiend-warm, ondanks de doordringende herfstige kou. Maar het ergste was nog, Jan naar boven te helpen, zij moest hem bijna dragen, en hijgende wierp zij de deur van haar kamer open,

en liet hem zitten op den rieten stoel. Hij zakte dadelijk ineen, zij legde bezorgd haar hand op zijn kil-vochtig voorhoofd, en vroeg:

- Wi' je 'n slokkie water, Jan?

Hij dronk uit het glas, dat zij hem voor-hield, een enkele teug, en wendde dadelijk zijn hoofd weer af. En zij zag wanhopig het kale kamertje rond, niets had zij voor hem, niets .... zij moest hem laten zitten, hulpeloos en ellendig, en niets kon zij hem geven, niets ....

Zij voelde zich zóo rampzalig, als zij zich nog nooit had geweten. Nu had zij hem bij zich, - en het was erger, dan het nog ooit was geweest. Zij zat bij de tafel, met de hand onder haar hoofd, en zuchtte, een zucht, zoo droef en zoo zwaar als een snik. Soms mompelde Jan een woord, maar zij verstond hem niet.

Zoo zat zij, neer-gedrukt door haar wee; duisternis sloop langzaam de kamer in, en maakte haar nog moedeloozer, nog doffer. Zij kon de lamp niet meer opsteken, want gisteravond was die uitgebrand, en zij had geen geld voor petroleum. Zij kon het niet meer uithouden in deze doodsche, donkere kamer, en zij dacht: ik ga nú naar oom en tante, er moet hulp komen, er moet, er móet ....

Zij stond op, impulsief, ging naar Jan toe, boog zich over hem heen, en zei:

- 'k Ga na oome toe .... Jan .... of die ons wil helpe ....

- Oom .... herhaalde hij, - ja .... oom ....

Zij zeide, dat zij heel gauw terag kwam, en dat hij maar stil wat moest rusten. En, haastig, met

snelle, gejaagde stappen, liep zij het heele eind naar oom's huis.

Zij belde.

In zenuwachtige voortvarendheid had zij voortgeloopen, er niet aan denkende, wat zij vragen of zeggen zou, alleen het bewustzijn hebbend, dat zij om hulp ging voor Jan.

Oom opende de deur; hij herkende Bet, maar kon, in het donker van den regenachtigen avond, haar wanhopig, grauw-bleek gelaat niet zien. En niet-vriendelijk sprak hij haar aan:

- Zoo, jij? voorwat kom jij zoo ineene weer hier?

Bet hijgde nog, door het plotselinge stuiten van haar snellen loop, haar stem klonk afgebroken, heesch.

- Oome .... Jan die is v'ndaag 't ziekehuis uitgekomme .... maar .... maar .... maar ie is eigelek nog nie beter .... heelemaal nie .... en ie heef geen geld .... en ik ook nie .... ik hèt heelemaal niks .... help ons wat, oome .... geef wat, geef wat ....

- Voor Ján? zei oom, dadelijk ernstig en streng. Voor die liederleke jonge, die z'n heele femilie in opspraak brenk? Meid, hoe durf ie 't vrage?! Hèt ie nie smoordronke in 'n gemeen danshuis gewees, en hèt ie nie gevochte as 'n bezete beest? Jan, die hèt bij mijn afgedaan .... praat me d'r nie meer van!

- Eéne keer maar, oome ... stamelde Bet, oome, we wete geen raad, help u ons, hélp u ons, oome ....

- 'k *Hèt* 'm wille helpe, wéer en wéer, maar *hij* hèt nie gewild .... En nou zit ie mit z'n gebakke pere, - nou mot ie ze maar opvrete-n-ook.

- U weet nie, hoe dat ie is .... jezis, hij 's nog zoo ziek .... en dan geen cent, geen cent te hebbe .... 't hoef maar weinig te weze, 'k zel 't eerlek werom brenge, later, maar geef wat, géef wat .... ze wille me nie meer borge ....

- Nee! zei oom, vast, niet geloovende, dat de nood werkelijk zoo hoog zou zijn, omdat hij niets van Bet's latere omstandigheden wist. Die liederhond krijg mijn geld nie te zien. Da' verzuipt ie maar .... weet je dan nie', hoe schandeleus die me hèt behandeld? da' verdom 'k.

- Doe u 't nie? dóe u 't nie?

- Née, zeg ik ommers. Laast hèt *hij* nie gewild, en nou bedank *ik* d'rvoor!

Eén oogenblik weifelde Bet. Maar zij voelde, dat haar kracht tóch niet sterk genoeg was, om oom's hardheid te breken. Zij wist zich niet in staat, te blijven aandringen, wat geld af te eischen van oom, nu hij het niet vrijwillig gaf, en zij gleed terug in het donker, met den radeloos-berustenden zucht:

- Wat 'r van komp, da' komp d'r dan maar van ....

- Bet! riep oom, ondanks zichzelf getroffen, door den doffen, gelatenen klank in haar stem, die altijd zoo luid en schel schreeuwde, maar zij antwoordde niet.

- Bet! riep hij nog eens, en liep een paar

stappen de straat, in haar richting, op, maar hij zag haar, reeds ver verwijderd, snel voort-loopen, zonder om te zien, en niet tevreden over zichzelf, maar toch overtuigd, dat hij niet anders had kunnen handelen, ging hij schouder-ophalend zijn huis weer binnen, en sloot de deur.

Bet jaagde voort; zij had geen geld, geen voedsel meer, niets, zij wist niet meer, wat te beginnen. Zij had zich wel willen neer-plompen in een der grachten, die zij voorbij-liep, en die zoo lokkenddonker, zoo rust-belovend, kalm voort-spoelden tusschen hun muren. Maar weer dacht zij aan Jan, die dan niemand ter wereld meer hebben zou, en die dus ellendig zou moeten vergaan, en zij liep weer voort, sneller, bevreesd, dat zij hem niet meer op dezelfde plaats terug vinden zou. De wind streek haar ruw langs het hoofd, en flapte haar rok zwaar tegen haar beenen aan, maar zij werkte zich voort, zich onmachtig voelend door haar rampzaligheid, en toch voort willend, voort.

De angst beklemde haar sterker, dat hij ongeduldig geworden en weg-gegaan was. Het berouwde haar, dat zij de deur maar niet achter zich toe-gesloten had, maar zij had daar niet aan gedacht, omdat hij zoo rustig bleef zitten. Misschien was hij moe, hij was zeker nog zwak, o! dat zij niets, niets voor hem kon doen, om hem wat te verkwikken, dat zij niets voor hem had, niets, niets, o, het was om te vertwijfelen .... om dóod te gaan van ellende ....

Zij liep harder, zij wilde bij hem zijn, bij hem,

zij moest hem zien, weten, dat hij er nog was, o, kon zij iets doen, maar iets doen voor hem, maar zij kon niet, zij kon niet .... zij kón niet....

O, die beul, die beul van een oom, om niets te willen geven, niets, niets voor dien armen, zieken stakker, voor dien ongelukkigen jongen, die nooit, nooit in de wereld iemand kwaad had gedaan, die geslagen, getrapt was door ellendelingen, totdat hij voor dood werd opgenomen, o, hoe kon oom zoo wreed zijn, zoo wreed, zoo wreed ....

Zij naderde haar huis, liep hijgend de trappen op, stiet haastig de deur open, en daar zat hij nog, als een vage, zwartige, ineengedoken klomp, in zijn stoel, voor het half-lichte, glans-looze vak van het raam.

Toen zij hem zoo zag zitten, zoo hulpeloos en ellendig, in de koude, leege, donkere kamer, en wist, dat zij niets had, niets, om hem te helpen, geen stukje eten, zelfs geen druppel melk, beving haar opeens een zóo verstikkende wanhoop, dat zij neer-sloeg op den grond, haar handen drukte voor haar gezicht, en huilde.

Jan merkte het niet; slap-sufferig dook hij weg in zijn stoel, hij sprak niet, hij bewoog zich niet, en Bet, verschrikt door de doodelijke stilte, sprong op, en liep op hem toe.

- Oome hèt niks gegeve! klaagde zij, bij hem staand. God! god! wa' mot daarvan worre ... wa' mot daarvan worre ...

Hij toonde niet, dat hij haar verstond, en al meer en meer kwam over haar een gevoel van

radelooze ellende. De tranen vielen over haar wangen, maar zij snikte niet, zij kreunde, als een die geen kracht meer tot snikken heeft. Zij zag geen uitkomst meer; zij was uitgeput en verzwakt door gebrek en smart, alles was donker en ondoordringbaar-dicht om haar heen; zij stond vast-genageld op haar plaats in de droefheid, - alles trof haar, en kwelde haar, en zij kon nergens ontkomen.

- Hij wil niks geve .... kreunde ze weer, niks .... niks .... en ie ken 't toch zoo best misse .... Maar omda' je hèt gevochte, zeit ie .... daarom ....

Een flauwe klank drong in Jan's gesloten hersenen door. Gevochten had hij .... dat wist hij nog .... en ook nog waarom .... om Ali ....

- Gevochte .... zei hij moeilijk, om .... Ali .... om Ali ....

- God! schreeuwde Bet bijna woest. Denk je daar nóg an, denk je daar nóu nóg an! An dat beest! .... dat beest, dat béest! ....

- Beest ... beestachtig beest .... engel, éngel! lalde hij. 'k Ga me verdoen! 'k Ga me verdoen!

- Jan! Jan! Gód!

- 'k Ga me verdoen!

- Stil! schreeuw zoo niet! Wil je dat? meen je dat? Jan!

Zij herhaalde dringend haar vraag, zij schudde hem bij de schouders, om hem nog eens te doen spreken, want, bij zijn woorden, was haar eensklaps, hel als een lichtende verlossing, de uit-

komst voor oogen gerezen: dood .... samen dood .... dát was het, wat zij konden .... wat zij zóuden doen.

- Zeg .... zeg 't nog 's, Jan .... zeg 't nog 's, zeg 't nog 's, wat je wil ....

- 'k Ga me verdoen!

- Goed! goed! riep zij. Ik óok, ik wil óok! 't Is 't eenige, wat we kenne, 't eenige, 't éenige ....

Zij aarzelde niet; zij was snel, maar vast besloten. De namelooze ellende, die zij in den laatsten tijd had te verdragen gehad, die steeds was verergerd, totdat zij, als een in den val gedreven beest, geen redding, waar ook, meer zag, had haar inwendige veerkracht verteerd, zij was óp, zij wist niets meer, zij kon niets meer, en de dood leek haar iets zoo rust-gevends en heerlijks, na de lange, zware martelingen, die zij had doorstaan, dat zij er geen angst voor had. En dan de dood met Ján .... met wien zij in het leven niet één-zijn kon, dit was immers een zoet, verzachtend einde voor haar smartvol, wanhopig bestaan! ....

Was leven niet erger, dan wát de dood ook mocht zijn? Zij was niet bang, zij weifelde niet, zij vreesde den dood niet, zij vreesde het leven.

Zij behoefde niet lang te denken en te overleggen over de wijze waarop. Zij had wel eens gehoord en gelezen, dat de dood door verstikking de minst pijnlijke was, en Jan .... Jan mocht niet te veel lijden. Zij moest dan wel weer uit, om houtskool te halen, maar dat kon niet anders.

Gauw, gauw maar gaan, gauw alles doen, en dan rust .... rust.

Zij legde haar hand op Jan's voorhoofd, boog zich over hem heen, en zei, zacht, als tegen een kind:

- 'k Gaan effe .... maar effe, hoor .... 'k kom dálek werom ....

Zij ging; een vreemde duizeling beving haar, bij het afgaan der trappen. Een weeë weerzin kwam in haar op, dat zij nu weer tot de menschen moest gaan, en spreken, handelen, maar het moest, en het was voor Jan.

In het kolenwinkeltje om den hoek vroeg zij haastig om wat zij behoefde.

De vrouw hielp haar, het gesprek met een andere klant onderwijl voortzettende, en riep, op Bet's gemompeld:

- 'k Kom morrege betale, -

- D'r staat ook nog 'n emmer gruis van verleje week, denk u daar 's om!

- Ja, 'k weet .... zei Bet vaag. Nog altijd in denzelfden heftigen, haastigen loop, klom zij de trappen weer op. En toen zij de kamer weer binnen-trad, en een glimp zag van Jan's kleurloos gezicht, kreeg zij een onduldbaar-hevig heimwee naar rust, en dat alles gedaan mocht zijn. Zij sprak niet, zij vond geen woorden meer, zij handelde slechts, gehoor-gevende aan haar dringenden, machtigen impuls. Zij stopte alle reten met doeken dicht; schudde de houtskool in de la van de kachel, zette die dicht bij het bed, stak de kolen aan, en blies er op, om er een

feller brand in te krijgen. Zij wachtte nog even, hoorde hoe het zachtjes te knapperen en te knetteren begon, en zag, hoe de vlammetjes roodachtig begonnen te gloren. Toen ging zij weder naar Jan.

- Kom, Jan, kom! ... zei ze, en nam hem bij den arm met moederlijk-zachte teederheid. Kom mee, Jan .... op bed leg je beter .... gemakkeleker .... Zij vatte hem om het middel, en hief hem op van den stoel; zwaar liet hij zijn volle gewicht op haar leunen, maar met al haar kracht ondersteunde zij hem, en bracht zij hem naar het bed. Hij lag achterover, dadelijk zonder zich meer te bewegen, en het scheen haar toe, dat hij sliep. Zij zat bij hem, op den rand van het bed, en staarde in de verterende kolen, waar roode vlekjes al maar doorheen kropen, en waaruit een grijzig wolkje zich verhief, dat zij, in de duistere ruimte der kamer, maar nauwelijks waarnemen kou. De weeë, doordringende lucht begon reeds hinderlijk haar reuk-zenuwen te prikkelen, zij wilde zich afwenden, maar opeens begreep zij, dat dit juist móest, en dat het al erger en erger zou worden, dus dat zij het móest verdragen. Zij keerde zich om naar Jan, om te zien, of hij er óok last van had, maar hij lag stil, zoo stil, dat zij zich ongerust over hem heen boog, en haar hand op zijn voorhoofd legde. Hij voelde dat, en tastte naar haar, met vage bewegingen; toevallig voelde hij tusschen zijn vingers het bloedkoralen snoer, dat Ali altijd gedragen had, en dof-droomerig mompelde hij:

- Ali .... Ali ....

Bet's hart stond stil. Zij trok haar hoofd terug, met zoo'n harden, plotselingen ruk, dat de verbindingsdraad brak, en de kralen, met een kort, droog geluid neer-kletterden op den grond. Het was bijna, of zij Jan háatte in dit moment. Nú dacht hij nog aan Ali, nú in dit uiterst oogenblik! Zij vatte hem bij de schouders, haar vingers klemden zich aan hem vast, zij had hem kunnen slaan, pijnigen, totdat zij haar eigen smart niet meer voelde. Maar, zoo dicht met haar gelaat bij het zijne, zag zij, in het donker alom, zoo bleek opschemeren zijn lijdend gezicht, zag zij, hoe zwak zijn mond half openhing, en hoe zijn oogen wegdraaiden onder de even opgelichte leden, - en zij liet hem los met een kermenden zucht, en viel naast hem neer, voorover, terwijl een nokkend, hijgend snikken zich aan haar borst ontwrong. Zij kreeg het benauwd in deze houding, moeilijk en zwaar was het haar, adem te halen, een gloeihitte drong zich woest naar haar hoofd, haar slapen klopten, haar pols-aderen zwollen en bonsden, maar zij bleef liggen, zich krachtig dwingend daartoe: zóo was het goed .... zóo wou zij dat het werd .... en érger, érger nog .... totdat zij van niets meer wist ....

Haar gedachten vervaagden in haar physiek onwel zich gevoelen. Dof bonsde het in haar hoofd, het bloed brandde fel door haar lijf, pijnlijk woelde en gistte het in haar hersenen. Zij huilde niet meer, maar ondragelijk-heet gloeide tegen haar oogen de natte plek in het kussen,

waar haar tranen waren neer-gevloeid, en zij richtte haar hoofd wat op, om het weer neer te leggen op een koelere plaats. Maar zij zag, voor de lichte plek van het raam, een grijzen, wolkigen nevel zweven, en zij ademde een lucht op, zoo zwaar en benauwd, dat zij de hand drukte op haar borst, die werd beklemd, en dat zij hijgde, met droog-open lippen.

En terwijl zij zoo half-zittend lag, dacht zij opeens weer aan Jan. En fel schrijnde het door haar haar-smartende hersens heen, dat hij nu óok leed, dat ook zijn borst was beklemd, zijn hoofd hem pijnde .... en zij dacht niet meer aan den jammer van zooeven, die was reeds vervaagd in haar verdoovende ziel, zij voelde alleen een eindeloos, diep medelijden met hem ... en zij peinsde, hoe zij hem het sterven verlichten kon.

Zij wendde zich naar hem toe, maar haar bewegingen waren moeielijk en loom, duizelig steunde zij zich haar hoofd met de hand. Hij lag nog zoo stil, alleen haalde zijn wijd-open mond moeilijk, en met een vreemd-sterk geluid, de lucht naar binnen, en blies dan den adem weer uit, alsof hij verzonken was, in een diepen, zwaar-vasten slaap.

Zij legde haar rechter-arm boven zijn hoofd op het kussen, haar andere sloeg zij over zijn borst, en leunde haar wang tegen zijn voorhoofd aan. Zoo bleef zij zitten, tevreden, dat zij bij hem kon zijn, wegdoezelende in de immer zwaarder, zwáarder wordende atmosfeer. Haar nek-aderen klopten, haar hoofd werd al pijnlijker en vermoeider, de kolen-damp, die nu de geheele kamer

door-wolkte, benauwde haar al erger en erger, en hinderde haar, door den wee-haar-geheel-doordringenden reuk, maar zij bleef zitten .... stil .... stil bij hem ....

Eensklaps schrikte zij op, door een woesten stomp in haar borst. Jan was opgevlogen, zat overeind in het bed, en sloeg met zijn armen wild om zich heen, terwijl zij het wit zijner oogen vreemd-hel zag glanzen. Hij schreeuwde, en zijn dol-wanhopige stem deed haar sidderen van een smartvolle, groote ontzetting:

- 'k Stik .... 'k stik .... 'k stik .... jezis .... jézis .... lúcht! ....

En dadelijk daarop viel hij weer neer, als verlamd, of geveld-door-een-slag.

Een oogenblik had zij beweegloos gezeten, met starre oogen, en zóo zwaar bonzend hart, dat het haar pijnde in haar borst. Maar nu begreep zij, begreep opeens: hij wou niet .... wou niet .... wou niet dóod .... *zij* had het gewild, zij-alleen. En in de radelooze wanhoop, dat zij dit nú eerst, te laat, begreep, wilde zij overeind ijlen, de deur open rukken, het venster inslaan, maar zij zonk weer ineen, toen zij zich óp wilde richten; zij gleed uit het bed, en stortte neer op de knieën; met verstikkende golven sloeg de walm op haar toe, zij wilde zich opheffen, om hulp gillen, maar kón niet, een onontkoombare verdooving overduizelde haar, zij viel voorover neer op den grond, - bléef zoo liggen, met uitgestrekte armen.

E I N D E.